

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย
ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

วงศ์เทวัญ จันทกาญจน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย
ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

นายวงศ์เทวณ จันทกาญจน์

ผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒินันท์ กันทะเดียน, พธ.ด.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์อณิส อมาตยกุล, Ph.D.

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว.ออร์โทปิดิกส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒินันท์ กันทะเดียน, พธ.ด.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย

ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)

วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2557

นายวงศ์เทวณันท์ จันทกาญจน์

ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์พีเชษฐ กาลามเกษตร์, อ.ม.

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วุฒินันท์ กันทะเดียน, พธ.ด.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

อาจารย์อณัส อมาตยกุล, Ph.D.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์บรรจง มไหสวริยะ,

พ.บ., ว.ว.ออร์โทปิดิกส์

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์วริษา ชินวรรณ, Ph.D.

คณบดี

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาและความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.อณัส อมาตยกุล กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์พิเชษฐ กาลามเกษตร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ทุกท่านได้กรุณาใช้เวลาให้คำแนะนำอันมีค่ายิ่ง ในการปรับปรุงแก้ไขตลอดเวลาของการทำงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของอาจารย์ทุกท่าน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศรีนทิพย์ สติรศิลป์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กัญญารัตน์ ปั่นทอง และอาจารย์ ดร.ประทีป ฉัตรสุภางค์ อาจารย์ทุกท่านให้คำชี้แนะ ให้กำลังใจ และสนับสนุนผู้วิจัยตลอดเวลา ขอขอบพระคุณ อาจารย์สาขาศาสนาเปรียบเทียบทุกท่านที่ได้อบรม สั่งสอนให้มีความรู้พื้นฐานที่สำคัญ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ คุณพ่อ รองศาสตราจารย์ ดร.กิดานันท์ มลิทอง(คุณ ออ) ผู้มีพระคุณในการสนับสนุนด้านการศึกษามาโดยตลอดระยะเวลาการศึกษาปริญญาโทมาบัณฑิต และวิจัยเล่มนี้ด้วย ทั้งนี้ก็รวมถึงสมาชิกครอบครัวทุกท่านของผู้วิจัยด้วย

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระเจ้าและขอขอบคุณ เพื่อน พี่ น้อง ในสาขาศาสนา เปรียบเทียบทุกคน และรวมถึงสาขาศาสนาและการพัฒนาด้วย ที่เป็นกำลังใจซึ่งกันและกันเสมอมา

สุดท้ายผู้วิจัยขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชามนุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ที่อนุเคราะห์ให้ความสะดวกในการใช้ห้องสมุดภาควิชาฯมาโดยตลอดการศึกษา

คุณความรู้และคุณประโยชน์อันเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้เป็นกำลังใจในการศึกษาของผู้วิจัยทุกท่านที่มีความสนใจในความรู้เชิงเปรียบเทียบ

วงศ์เทวัญ จันทกาญจน์

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม
MERIT MAKING AND AMAL FOR THE DEAD IN BUDDHISM AND ISLAM : A COMPARATIVE
STUDY

วงศ์เทวัญ จันทกาญจน์ 5236868 SHCR/M

ศศ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : วุฒินันท์ กันทะเตียน, พธ.ด.,อณิส อมาตยกุล, Ph.D.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทำความเข้าใจและศึกษาในเชิงเปรียบเทียบเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม ทั้งในประเด็นหลักคำสอนและหลักปฏิบัติ รวมไปถึงวัฒนธรรมสัมพัทธ์ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีในเรื่องนี้ด้วย ซึ่งออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Documentary research) โดยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารจากคัมภีร์ของทั้งสองศาสนา จากการศึกษาบทความทางวิชาการศาสนา บทความและหนังสือของทั้งสองศาสนาที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับหัวข้องานวิจัย ทั้งนี้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยอาศัยฐานข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก (Textual Analysis)

จากการศึกษา พบว่า เรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม โดยหลักความเชื่อของทั้งสองศาสนาแล้วต่างรับรองว่ามีหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวอยู่แล้ว ซึ่งเมื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน ได้พบว่าในพระพุทธศาสนานั้น การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายปรากฏอยู่ในหลักคำสอนเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 และจากการศึกษาหลักปฏิบัติ พบว่ามี 1 ประเภท และมี 2 รูปแบบ ส่วนในศาสนาอิสลาม การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายพบในอัลหะดีษ โดยทั้งหลักคำสอนและหลักปฏิบัติจะกล่าวรวมกันไป ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทและมีรูปแบบรวมกันถึง 15 รูปแบบ จุดร่วมกันของทั้งสองศาสนาในเรื่องการทำบุญอุทิศและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายคือ “ความตั้งใจหรือเจตนา” ในการกระทำความดีอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่ผู้ตายไปแล้ว และจุดที่ต่างกันคือหลักความเชื่อพื้นฐานของทั้งสองศาสนามีแนวปฏิบัติที่ต่างกันออกไปตามลักษณะความเชื่อหลักของศาสนานั้นๆ

จากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะคือ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเรื่องจิตในพระพุทธศาสนา กับ เรื่องรูห์ (วิญญาณ) ในศาสนาอิสลาม เนื่องจากการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามนั้นมีความเกี่ยวข้องยึดโยงอย่างแนบแน่นและสัมพันธ์กัน

คำสำคัญ : การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายพระพุทธศาสนา / การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายศาสนาอิสลาม

MERIT MAKING AND AMAL FOR THE DEAD IN BUDDHISM AND ISLAM : A
COMPARATIVE STUDY

WONGTAWAN JANTAGARN 5236868 SHCR/M

M.A. (COMPARATIVE RELIGION)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: WUTTHINANT KANTATIAN, Ph.D.,
ANAS AMATAYAKUL, Ph.D.

ABSTRACT

The purposes of this research were to study merit-making for the dead in Buddhism and amal for the dead in Islam and to compare the principles and practices and the relative culture associated with both traditions. This research design was documentary research examining and gathering data from both religions, scriptures, exegeses, articles and books of both religions related to the research topic. Data analysis was qualitative, based on documents from textual analysis.

The finding of this research was that the principles and practices about merit-making for the dead in Buddhism and amal for the dead in Islam were both confirmed. The comparison of textual analysis in Buddhism showed that 10 ways of making merit and one and two patterns of practice were found in the doctrine. On the other hand, amal for the dead which can be divided into 15 forms and two types, was found in Al-Hadith of Islam in both the doctrine and practice. The reason for merit-making and amal for the dead in both religions was the desire to do good things for the dead, but the fundamental beliefs of both religions were different.

Suggestions for other researchers are that they should compare between the mind (Citts) in Buddhism and soul (Ruh) in Islam, because the dedication of merit-making and amal for the dead in Buddhism and Islam were firmly associated.

KEY WORDS : MAKING MERIT FOR THE DEAD IN BUDDHISM /
AMAL FOR THE DEAD IN ISLAM.

140 pages

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์	6
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย	6
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายใน พระพุทธศาสนา	8
2.1 ชีวิตของมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนา	10
2.2 ความตายตามทัศนะของพระพุทธศาสนา	12
2.3 ชีวิตหลังความตายตามทัศนะของพระพุทธศาสนา	13
2.4 หลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา	16
2.5 หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา	32
2.6 จุดมุ่งหมายของการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายตามหลักของ พระพุทธศาสนา	47
2.7 สรุปหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายใน พระพุทธศาสนา	52

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3	
การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม	54
3.1 ชีวิตของมนุษย์ในทัศนะของศาสนาอิสลาม	55
3.2 ความตายตามทัศนะของศาสนาอิสลาม	60
3.3 ชีวิตหลังความตายตามทัศนะของศาสนาอิสลาม	61
3.4 หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม	64
3.5 การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามที่ปรากฏในประเพณีปฏิบัติ	93
3.6 จุดมุ่งหมายของการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม	93
3.7 สรุปการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายแก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม	94
บทที่ 4	
วิเคราะห์การอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	96
4.1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบทัศนะเรื่องชีวิตของมนุษย์	96
4.2 วิเคราะห์และเปรียบเทียบทัศนะเรื่องความตาย	99
4.3 วิเคราะห์และเปรียบเทียบทัศนะเรื่องชีวิตหลังความตาย	100
4.4 เปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	101
4.5 วิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	103
4.6 วิเคราะห์และเปรียบเทียบจุดมุ่งหมายของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	105
4.7 สรุปวิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	106

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป และข้อเสนอแนะ	109
5.1 สรุป	109
5.2 ข้อเสนอแนะ	113
บทสรุปแบบสมบูรณภาษาไทย	114
บทสรุปแบบสมบูรณภาษาอังกฤษ	125
บรรณานุกรม	136
ประวัติผู้วิจัย	140

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
2.1	แสดงความสัมพันธ์ของกรรมและวิบากกรรมที่นำไปสู่การเกิดในภพภูมิต่างๆ	16
4.1	แสดงข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาและค้นคว้าหลักคำสอนและหลักปฏิบัติ เรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	107

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดการวิจัย	6
3.1	แสดงถึงลำดับชีวิตของมนุษย์	60

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมโลกปัจจุบันเต็มไปด้วยวิทยาการและเทคโนโลยีอันทันสมัยนานาชนิด ล้วนแล้วแต่ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ได้รับความสะดวกสบายมากกว่ามนุษย์ในอดีต หากแต่วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่อดีตกาลมาจนถึงปัจจุบันสมัยก็ยังหาผู้ที่ชนะความตายไปได้แม้เพียงคนเดียว ในวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนย่อมได้พบเจอกับการสูญเสียหรือการตาย การล่วงลับของบรรดาเพื่อนหรือญาติผู้ใกล้ชิดและห่างไกล ความตายหรือสูญเสียเช่นนี้เป็นกฎธรรมชาติอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้วันใดวันหนึ่งในอนาคตมนุษย์ผู้นั้นเองก็จะเป็นผู้ตายด้วย ดังเช่นที่ได้พบการสูญเสียญาติของตนไปแล้วนั่นเอง

ความตายเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ “มนุษย์ทุกคนตามปกติไม่ต้องการที่จะประสบกับความตาย แต่ก็ไม่มีใครแม้แต่เพียงคนเดียวที่มีโอกาสล่วงพ้นความตายไปได้ ต้องประสบความตายในบั้นปลายของชีวิตหรืออาจจะเป็นทุกๆวัยของชีวิต เมื่อความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ต้องหาที่พึ่งทางใจ เพื่อบรรเทาความกลัวต่อความตายนั่นให้ลดน้อยลง สิ่งที่เป็นที่พึ่งทางใจนี้คือศาสนา เพราะทุกๆศาสนามีคำตอบเรื่องความตาย” (พิฆาต เพ็ชรอินทร์, 2524 : 1) จากเรื่องความตายอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์อันหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่มนุษย์ต้องเผชิญกับความตายของคนในสังคมและบรรดาญาติสนิทมิตรสหายอันใกล้ชิดของตน อันนำมาซึ่งความโศกเศร้าเสียใจต่อการตายนั้นๆ เนื่องด้วยฐานะความเป็นญาติสนิทมิตรสหายกับผู้ตาย ย่อมประสงค์ทำความดีหรือทำบุญบางประการ เพื่อแสดงถึงความรัก ความผูกพัน ความห่วงใย ความปรารถนาดีและความกตัญญูทดแทน การกระทำดีหรือบุญดังกล่าวได้สะท้อนถึงหลักคำสอนทางศาสนาเกี่ยวกับเรื่องความตายและบุญซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องถึงกัน

สังคมไทยอันเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนาและวิถีการดำเนินชีวิต จากตารางสถิติประชากร จำแนกตามศาสนา เพศ และเขตการปกครอง สำนักทะเบียนประชากรและเคหะ สำนักงานสถิติแห่งชาติพ.ศ. 2553 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประชากรไทยนับถือพระพุทธศาสนาจำนวน 61,746,429 คน รองลงมา ได้แก่ ศาสนาอิสลาม มีผู้นับถือ 3,259,340 คน และศาสนาอื่นๆอีกจำนวนหนึ่ง จากรายงานสถิตินี้ดังกล่าว พระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

เป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดเป็นอันดับที่ 1 และ 2 ของประเทศ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาในหลักคำสอนและหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ซึ่งทั้งสองศาสนาก็ปรากฏมีหลักคำสอนและรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องบุญอันเกี่ยวเนื่องกับความตายดังต่อไปนี้

“กาลย่อมล่วงไป ราตรีย่อมผ่านไป ชั้นแห่งวัยย่อมละล้าคืบไป
บุคคลมาพิจารณาเห็นภัยในขณะนี้ ควรทำบุญอันนำความสุขมา
ให้”(ส.ส. 15/299/91).

“และในหมู่พวกเขานั้น มีผู้ที่กล่าวว่า โอ้พระเจ้าของเรา โปรด
ประทานให้แก่พวกเรา ความดีงามในโลกนี้และความดีงามใน
ปรโลกด้วย และโปรดคุ้มครองพวกเราให้พ้นจากลงโทษของ ไฟ
นรกด้วยเถิด” (อัลกุรอาน 2 : 201).

หลักคำสอนทั้งสองศาสนา มีความเชื่อว่าความตายเป็นธรรมชาติของมนุษย์ และมีคำสอนเรื่องโลกหน้า ซึ่งจะทำให้การกระทำของมนุษย์ไม่ว่าจะกระทำดีหรือกระทำชั่วล้วนไม่สูญเปล่า เมื่อมนุษย์ตายไปแล้วย่อมได้รับผลของการกระทำนั้นเป็นการตอบแทน ดังคำกล่าวที่ว่า ทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว ผู้กระทำความดีจะได้ไปเกิดในสวรรค์และได้รับความสุข ผู้ที่ทำชั่วจะได้ไปเกิดในนรกและได้รับความทุกข์ทรมาน

“สัตว์ทั้งหลายจักตาย เพราะชีวิตมีความตายเป็นที่สุด สัตว์ทั้งหลาย
ย่อมเป็นไปตามกรรม คือ ผู้ทำบาปไปนรก ส่วนผู้ทำดีไป
สวรรค์”(ส.ส. 15/133/166).

“ทุกชีวิตเป็นผู้ลี้ภัยจากความตาย และแท้จริง ที่พวกเธอจะได้รับ
รางวัลของพวกเธอโดยครบถ้วนนั้น คือวันปรโลก แล้วผู้ใดที่ถูกให้
ห่างไกลจากเพลิงนรก และถูกนำเข้าสู่สวรรค์แล้วไซ้ไร เขาก็ชนะแล้ว
และชีวิตโลกนี้เป็นเพียงแต่ความสุขหลอกลวง”
(อัลกุรอาน 3 : 185).

ในหลักคำสอนของทั้งสองศาสนายังได้กล่าวถึงภาวะชีวิตหลังความตาย ซึ่งมีความคล้ายคลึงกล่าวคือ เป็นภาวะชีวิตที่ต้องได้รับผลตอบแทนการกระทำที่ตนได้ก่อไว้ในครั้งยังมีชีวิต เป็นมนุษย์อยู่ ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญก็ได้รับความสุขในโลกหลังความตาย และได้รับความทุกข์ทรมานจากการลงโทษ อันเป็นผลจากการทำความชั่วไว้ในโลกมนุษย์ ถึงแม้ว่าภาวะโลกหลังความตายของทั้งสองศาสนาจะไม่เหมือนกัน เนื่องจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามต่างกันในเรื่องจักรวาลวิทยา พระพุทธศาสนาจึงยังมีภาวะโลกหลังความตายที่ยังเวียนว่ายตายเกิดเป็นวัฏจักรของสัตว์โลกจนกว่าจะบรรลุเป็นพระอรหันต์ซึ่งทำให้บุคคลนั้นหลุดพ้นจากวัฏจักรนี้ได้ แต่ในคำสอนของศาสนาอิสลามไม่มีคำสอนเรื่องวัฏจักรของชีวิตหลังความตาย เพียงแต่เป็นภาวะที่รอวันพิพากษาหรือวันอาคีเราะฮ์ อย่างไรก็ตาม ภาวะชีวิตหลังความตายและโลกหลังความตายของทั้งสองศาสนามีความสอดคล้องกันในเชิงจริยธรรม กล่าวคือ การมีอยู่ของชีวิตหลังความตาย และโลกหลังความตายเป็นไปเพื่อตอบสนองการทำความดีและความชั่ว การได้รับรางวัลจากการทำความดีหรือบุญ และการลงโทษจากการทำความเลวหรือบาปชั่ว

เมื่อพิจารณาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามก็ยังพบว่ายังมีหลักคำสอนเกี่ยวเนื่องกับความตายและบุญ ซึ่งเป็นการทำบุญด้วยตนเองแล้วได้รับผลบุญด้วยตนเองในโลกหน้า ซึ่งหลักคำสอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองศาสนาให้ความสำคัญในเรื่องบุญที่ตนเองจะได้รับจากการทำความดี โดยตนเองได้กระทำความดีหรือบุญนั้นในครั้งที่เป็นมนุษย์ เมื่อถึงการกิริยาตายลงไปแล้ว มนุษย์ผู้นั้นก็จะได้รับผลตอบแทนหรือผลบุญที่ตนเองได้ประกอบไว้

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามได้กล่าวถึงเรื่องบุญที่เกี่ยวข้องกับความตายไว้สอดคล้องกันว่า ผู้ที่ทำความดีก็จะได้บุญนั้น และผลของบุญนั้นก็จะเป็นสิ่งตอบแทนในโลกหน้าหรือสวรรค์ หลักความเชื่อเรื่องบุญในหลักคำสอนของทั้งสอง ศาสนา สะท้อนให้เห็นว่าเป็นเงื่อนไขทางศีลธรรม เพื่อตนเองจะได้รับความสุขความสบายในโลกหน้าและเพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดทางศาสนา ดังนั้น คำสอนเรื่องความตายและบุญในสองศาสนา ดังได้ยกมาเป็นข้างต้นนั้นพอจะสรุปได้ว่า การทำบุญและรับผลบุญ เมื่อบุคคลได้ทำบุญทำความดีไว้ในโลกนี้ก็ได้รับผลบุญในโลกหน้าแก่ผู้นั้นเอง

ทั้งนี้ จากที่ได้ศึกษาค้นคว้าเบื้องต้นในหลักคำสอนเรื่องของบุญที่เกี่ยวข้องกับความตายในสองศาสนา ได้พบว่าในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ปรากฏมีหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ดังต่อไปนี้

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา มีปรากฏในประวัติพระพุทธศาสนา ส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าพิมพิสารครั้งเมื่อถวายพระเชตะวันมหาวิหาร

กล่าวคือ พระเจ้าพิมพิสาร ได้สร้างกุศลเป็นสังฆทานขึ้นเป็นครั้งแรกในพระพุทธศาสนา แล้วมิได้มีการอุทิศส่วนบุญให้แก่บรรดาญาติที่รอรับผลบุญ เปรตผู้เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารจึงได้ส่งเสียงร้องครวญครางให้ได้ยินในคืนนั้น ทรงตกพระทัยจึงนำเรื่องดังกล่าวมาปรึกษาพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงแนะนำและเล่าถึงกรรมในอดีตชาติของบรรดาเปรตเหล่านั้น แล้วจึงให้พระเจ้าพิมพิสารทำการทักษิณาทนเพื่อถวายสังฆทานและอุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรตอีกครั้ง บรรดาเปรตครั้งนั้นได้รับผลบุญจากการอนุโมทนาบุญนั้นแล้วก็มีมีความสุขความสบาย ประหนึ่งได้รับสังฆทานนั้นที่สำเร็จแล้วแก่สงฆ์ทั้งหลาย (จุ. จุ. 26/90/124-125).

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม มีปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน ดังต่อไปนี้

“และบรรดาผู้ศรัทธา บรรดาลูกหลานของพวกเขาจะดำเนินตามพวกเขาด้วยการศรัทธา เราจะให้ลูกหลานของพวกเขาอยู่ร่วมกับพวกเขา และเราจะไม่ให้การทำงานของพวกเขาลดหย่อนลงจากพวกเขาแต่อย่างใดแต่ละคนย่อมได้รับการค่าประกันในสิ่งที่เขาชวนขวยไว้”(อัลกุรอาน 52 : 21).

ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้ก็สอดคล้องกับข้อมูลในคัมภีร์อัลหะดีษ บันทึกลงโดยมุสลิม 13.4005 อนุสุรียเราะฮ์ กล่าวว่า “ท่านนบีมูฮัมมัดกล่าวว่า เมื่อใครคนใดคนหนึ่งเสียชีวิต การงานของเขาทั้งหมดเป็นอันสิ้นสุด ยกเว้น 3 สิ่ง นั่นคือ ทานที่มีผลต่อเนื่อง ความรู้ที่ผู้คนได้ประโยชน์ ลูกที่ดีขอพรให้เขา”

จากหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในศาสนาพุทธและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามที่ได้ยกมากล่าวไว้เบื้องต้นเป็นสาระสำคัญส่วนหนึ่งในหลักคำสอนเรื่องดังกล่าว ปรากฏมีในคัมภีร์ของทั้งสองศาสนาซึ่งเป็นที่น่าสนใจในการศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่ง ทั้งนี้จากการค้นคว้าข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้พบว่ายังไม่มีผู้ศึกษาค้นคว้า ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจค้นคว้าเรื่องการศึกษาเปรียบเทียบหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

2. เพื่อศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม โดยศึกษาจาก

- คัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และ คัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้น

- คัมภีร์ที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม ได้แก่ คัมภีร์อัลกุรอาน และคัมภีร์อัลหะดีษ ประเด็นการศึกษาคลอบคลุม หลักคำสอนเรื่องภาวะชีวิตหลังความตาย การทำบุญ หลักคำสอนและพิธีกรรมเพื่ออุทิศบุญให้แก่ผู้ตาย

1.4 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยโดยการศึกษาวิจัยภาคเอกสาร(Documentary research) ซึ่งศึกษาค้นคว้าหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย โดยแยกประเภทเอกสารข้อมูลดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ(Primary source) พระพุทธศาสนา ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์วิสุทธิมรรคศาสนาอิสลาม ได้แก่ คัมภีร์อัลกุรอาน และ อัลหะดีษ

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ(Secondary source) ได้แก่ เอกสารงานวิจัย บทความของนักวิชาการทั้งสองศาสนาและตำราที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยด้วย

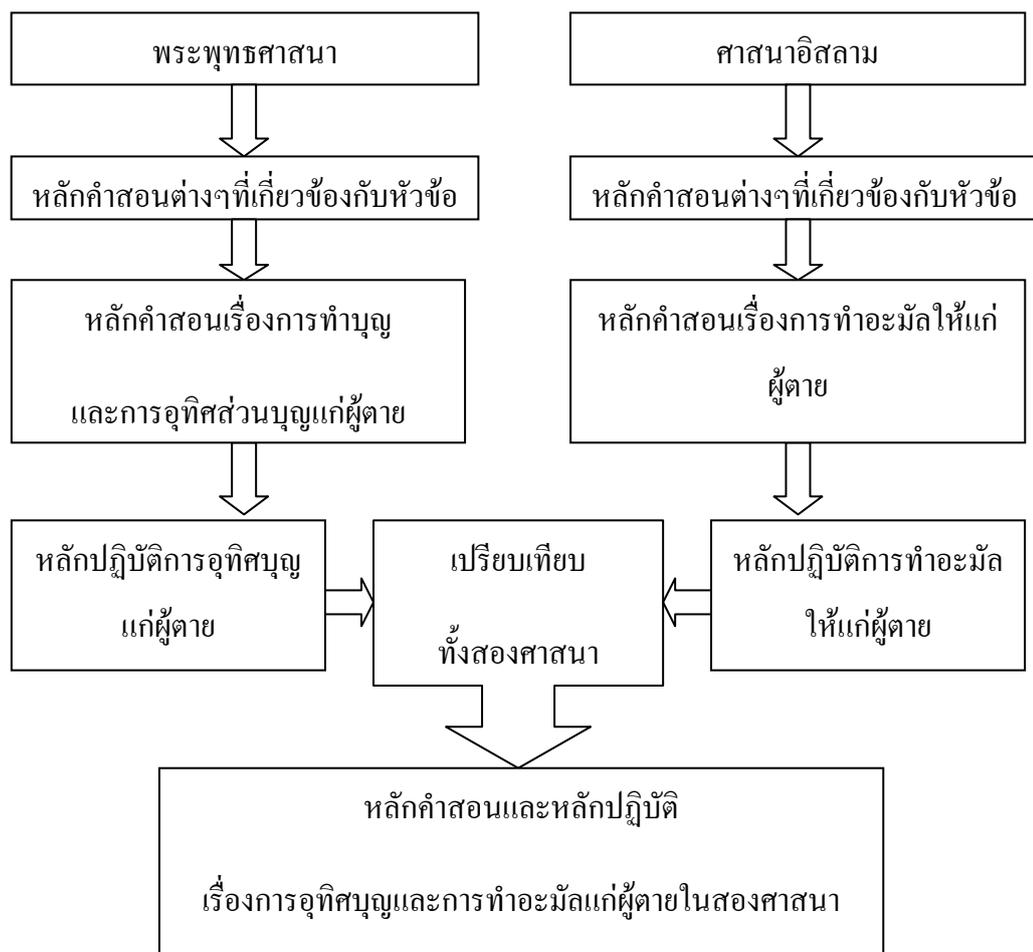
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis)เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Textual Analysis) โดยการนำข้อมูลจากคัมภีร์ศาสนา งานวิจัย เอกสาร บทความ หนังสือหรือหลักฐานต่างๆมาวิเคราะห์แล้วดำเนินการพรรณนาและอธิบายหัวข้องานวิจัย กล่าวคือ ได้รวบรวม

ข้อมูลทางคัมภีร์ งานวิจัย หนังสือและบทความทั้งสองศาสนาที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับหัวข้อ
แล้วนำมาคัดแยก จัดส่วนและเรียบเรียงให้เป็นลำดับตามความเหมาะสมของเนื้อหา

1.5 นิยามศัพท์

การอุทิศส่วนบุญ หมายถึง การทำบุญด้วยการเจียดส่วนแห่งความดีให้ผู้อื่น บุญสำเร็จ
ด้วยการให้ส่วนบุญ อุทิศ หมายถึง เจาะจง เพ่งเล็งถึง ทำเพื่อ ; แ่ส่วนบุญให้แก่ผู้ตายตาม
ประเพณี อดัมล หมายถึง การทำความดี

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภูมิที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทำให้เข้าใจหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

2) ทำให้เข้าใจในเชิงเปรียบเทียบของหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม เพื่อเข้าใจโลกทัศน์ของวัฒนธรรมสัมพัทธ์

บทที่ 2

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนา แยกเป็น 2 คำ ได้แก่ คำว่า พุทธะ แปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน และ คำว่า ศาสนา แปลว่า คำสอน เมื่อรวมเข้าด้วยกันจึงหมายความว่า คำสอนของผู้รู้หรือศาสนาของผู้รู้ ศาสนาของพระพุทธศาสนาคือพระพุทธเจ้า พระนามเดิมว่า เจ้าชายสิทธัตถะ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา ผู้ครองนครกบิลพัสดุ์ (ท.ม. 10/9/6) เมื่อพระชนมายุได้ 29 พรรษาได้เสด็จออกผนวชเพื่อแสวงหาสัจธรรมและการหลุดพ้น และได้ตรัสรู้ในสัจธรรมบรรลุปะเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยพระองค์เองเมื่อมีพระชนมายุได้ 35 พรรษา ทรงประกาศสัจธรรมครั้งแรกต่อสาวกคือปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 โดยแสดงพระธรรมจักกัปปวัตตนสูตร จากนั้นก็ทรงแสดงธรรมแก่พุทธสาวกตลอดทั้ง 45 ปีจบจนปรินิพพาน

พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นเมื่อ 2600 กว่าปีที่แล้ว โดยพระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบหลักสัจธรรมหรือหลักอริยสัจทั้งสี่ประการนั่นเอง ทั้งนี้ทรงประกาศหลักธรรมนี้แก่ชาวโลกให้ได้รับรู้ตามพระองค์ ในท่ามกลางความเชื่อของนานาศาสนาในอาณาบริเวณประเทศเนปาลต่อประเทศอินเดีย ปัจจุบัน ทั้งศาสนาเช่น ศาสนาพราหมณ์ และลัทธิความเชื่อต่างๆอีกมากมาย หากแต่พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาแบบอเทวนิยม(Atheism) ไม่เน้นความสำคัญของการมีอยู่ของพระเจ้าหรือเทพเจ้า ไม่มีหลักคำสอนเรื่องพระเจ้าสร้างโลก ถึงแม้ว่าในบางหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าจะกล่าวถึงการมีอยู่ของเหล่าเทพหรือเหล่าพรหมก็เป็นเพียงการอ้างอิงเหตุแห่งความดี นั่นคือกรรมและวิบากกรรม หรือ การทำความดี (บุญ) แล้ว ทำให้อุบัติเป็นเทพหรือพระพรหม ซึ่งนั่นก็คือกฎแห่งกรรม ทำดียอมดี ทำชั่วยอมชั่ว ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ตายตัว (ภัทรพร สิริกาญจน์ , 2540 : 25)

หลักศรัทธา 4 เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในระดับเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้ กล่าวคือ หลักศรัทธาหรือหลักความเชื่อนั้นจะต้องเป็นความศรัทธาที่ดีที่ถูกต้องจะนำไปสู่ความมีสติปัญญาซึ่งถือเป็นสัมมาทิฐิ ดังนั้น ความศรัทธาเป็นจุดกำเนิดหรือจุดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดการแสดงออกทางพฤติกรรม ในพระพุทธศาสนาเมื่อกล่าวถึงความศรัทธาก็จะควบคู่กันไปกับปัญญาเสมอ เพื่อเป็นความระมัดระวังในสิ่งที่จะเชื่อ หลักศรัทธาตามแนวทางของพระพุทธศาสนามีอยู่ 4 ประการ (พระเทพเวที , 2535 : 164-165) ได้แก่ กัมมสัทธา วิปากสัทธา กัมมัสสกตาสัทธาและ ตถาคตโพธิสัทธา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กัมมสังคทา คือเชื่อกรรม เชื่อกฎแห่งกรรม เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง เชื่อว่าเมื่อทำอะไร โดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัย ก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่างเปล่า และเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคตโยค

2. วิปากสังคทา เชื่อวิบาก, เชื่อผลของกรรม, เชื่อว่าผลของกรรมมีจริง คือ เชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผล และผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว

3. กัมมัสสกตาสังคทา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน, เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน

4. ตถาคตโพธิสังคทา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, มั่นใจในองค์พระตถาคต ว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้

ศรัทธา 4 ข้อ¹ เป็นหลักความเชื่อที่ว่าด้วยการประกอบกรรมและการรับผลหรืออานิสงส์ของกรรมที่ได้ทำไปแล้วนั้น พุทธศาสนิกชนล้วนยอมเข้าใจเป็นอย่างดีว่า ทำดียอมดี ทำชั่วยอมชั่ว พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปยอมมีความเข้าใจในหลักคำสอนศรัทธาหรือหลักความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลทั้ง 4 ประการนี้อยู่บ้างแล้วไม่มากก็น้อย เมื่อมีหลักการดังกล่าวเป็นพื้นฐานของตนย่อมส่งผลถึงการกระทำหรือการแสดงออกของแต่ละบุคคลทั้งนี้โดยการกระทำที่แสดงออกมานั้นก็เป็นสิ่งที่ตอบสนองหลักศรัทธาหรือความเชื่อนี้เองด้วย กล่าวคือ การแสดงออกของพุทธศาสนิกชนผู้เชื่อเรื่องกรรม เชื่อผลกรรม เชื่อว่าตนมีกรรมนั้นเป็นของตนและเชื่อในพระพุทธเจ้า บุคคลเหล่านั้นย่อมกระทำความดีหรือบุญเพื่อตอบสนองความศรัทธาหรือความเชื่ออื่นๆเสมอ

หลักปฏิบัติ ในพระพุทธศาสนาหลักศรัทธาก็ย่อมเชื่อมโยงและสัมพันธ์เข้าด้วยกันกับหลักปฏิบัติ หลักปฏิบัติถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักธรรมที่เป็นหลักในการปฏิบัติไว้ในโอวาทปาฏิโมกข์ 3 ข้อ ได้แก่

1. การไม่ทำความชั่วทั้งปวง
2. การบำเพ็ญความดีให้เพียงพร้อม
3. การทำจิตของตนให้ผ่องใส (ที.ม. 10/54/40)

¹ ศรัทธา 4 ปรากฏในพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลีเฉพาะข้อที่ ๔ อย่างเดียว ว่าโดยใจความ ศรัทธา ๓ ข้อต้นนั้น ย่อมรวมลงในข้อที่ ๔ ได้ทั้งหมด หลักศรัทธาในข้อที่ ๒ และข้อที่ ๓ นั้น (พระเทพเวที, ๒๕๓๕ : ๑๖๔-๑๖๕)

การกล่าวถึงหลัก โอวาทปาฏิโมกข์นี้ก็เพื่อบ่งบอกว่าหลักศรัทธาและหลักปฏิบัตินั้นอยู่
 แนบเนื่องกันไม่ได้แยกจากกัน ทั้งนี้หลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญนั้น จัดอยู่ในหลักบุญ
 กิริยาคือ 10 ซึ่งจะได้อธิบายต่อไปในเบื้องหน้า

เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้อย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ นั่นก็คือ หัวข้อ
 เกี่ยวกับเรื่องชีวิตของมนุษย์ (ซึ่งแยกย่อยเป็นอีก 3 ประเด็น) ความตายและชีวิตหลังความตายใน
 ทศนะของพระพุทธศาสนา เพื่ออธิบายความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของสถานะต่างๆดังกล่าว
 ของชีวิตมนุษย์ ความตายและชีวิตหลังความตายว่าแนบเนื่องสัมพันธ์กันอย่างไรบ้าง ดังต่อไปนี้

2.1 ชีวิตของมนุษย์ในทศนะของพระพุทธศาสนา

ชีวิตของมนุษย์นั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ดำรงอยู่หรือคงอยู่ไปอย่างไร และชีวิตมนุษย์
 นั้นดำเนินไปอย่างไร เป็นคำถามที่มีอยู่ในทุกศาสนาเพราะคำถามเหล่านี้เป็นคำถามเกี่ยวกับชีวิตที่
 ศาสนาและปรัชญามีคำตอบให้เสมอ ในคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ให้ความหมายของคำว่าชีวิต
 ไว้อยู่ในเรื่องขันธ 5 (ชีวิตมนุษย์เกิดขึ้นได้อย่างไร) ไตรลักษณ์ (ชีวิตมนุษย์จะคงอยู่ได้อย่างไร)
 และปฏิจกสมุปปาท (ชีวิตมนุษย์ดำเนินไปอย่างไร)

ประการแรก เรื่องขันธ 5 พระพุทธศาสนาได้อธิบายไว้ว่า ชีวิตมนุษย์นั้นมีอยู่ได้เพราะ
 องค์ประกอบหลายสิ่งมาประจบรวมกัน นั่นก็คือ ขันธทั้ง 5 ได้แก่ รูปขันธ เวทนาขันธ สัญญาขันธ
 สังขารขันธ และวิญญาณขันธ อธิบายตามลำดับดังต่อไปนี้

รูปขันธ หมายถึง ส่วนที่สัมผัสได้ ปรากฏให้เห็น ประกอบรวมกันแล้ว
 เป็นร่างกาย

เวทนาขันธ หมายถึง ความรู้สึกต่างที่เกิดขึ้นต่อสิ่งที่ถูกรับรู้

สัญญาขันธ หมายถึง ความจำหรือความระลึกได้

สังขารขันธ หมายถึง การปรุงแต่งทางจิต

วิญญาณขันธ หมายถึง ความรู้ในอารมณ์ที่มากกระทบกับอวัยวะรับ

ความรู้สึกต่างๆ

ขันธ 5 ที่ประกอบรวมกันเข้าแล้วเป็นชีวิตนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่
 ได้แก่ กายและจิต หรือ รูปและนาม กล่าวคือ กายหรือรูปนั้น เป็นส่วนของรูปอย่างเดียว ส่วนจิตหรือ
 นามนั้นเป็นส่วนของ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ

ชีวิตนั้นจึงเป็นทั้งกายและจิตที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกัน ปราศจากส่วนใดส่วนหนึ่งของ
 ชั้นแล้วอาจจะทำให้ความมีชีวิตบกพร่องไปได้ ชั้นนี้⁵เป็นสภาวะทางธรรมชาติ ทุกคนมี
 เหมือนกันหมด ไม่แตกต่างกัน

ประการที่สอง ไตรลักษณ์ กฎไตรลักษณ์นี้เปรียบเสมือนกฎธรรมชาติ ทุกคนย่อมอยู่
 ในกฎนี้ทั้งสิ้น ดังในพระไตรปิฎกความว่า “ตถาคตทั้งหลายจะอุบัติหรือไม่ก็ตามนั้น ก็คงมีอยู่แล้ว
 เป็นธรรมชาติ เป็น สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” (กอบกุล
 อุทัยรัตน์ , 2528 : 6-19)

มนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายย่อมตกอยู่ในกฎเกณฑ์ทางธรรมชาตินี้อย่างหลีกเลี่ยง
 ไม่ได้ ทุกคนล้วนประสบกับสภาวะแห่งอนิจจัง คือ ความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่ง สภาวะทุกข์ คือ
 ทนอยู่ไม่ได้ สภาวะที่คืนรนตลอดเวลา และสภาวะอนัตตา คือ ความไม่เป็นตัวตน บังคับไม่ได้ ซึ่ง
 สภาวะทั้งหลายนั้นก็เป็นสภาวะที่ทุกคนต้องประสบพบเจอกันเป็นปกติอยู่แล้ว

ประการที่สาม ปฏิจัสมุปบาท เป็นหลักสากลหรือหลักธรรมชาติอีกหลักการหนึ่ง
 เป็นหลักธรรมสำคัญของพระพุทธเจ้า ปฏิจัสมุปบาทนั้น แปลว่า อากาศที่มันอาศัยกันแล้วเกิดขึ้น
 หรืออีกคำหนึ่งที่ใช้แทนที่กันก็คือ อิทัปปัจจยตา แปลว่า เมื่อสิ่งนี้เป็นปัจจัยอีกสิ่งหนึ่งจึงเกิดขึ้น

ชีวิตมนุษย์นั้นเกิดขึ้นมาได้ก็เพราะมีเหตุ มีปัจจัย อาศัยอิงกันจึงทำให้เกิดขึ้น และดับ
 ไปก็ตามเหตุ ตามปัจจัยต่างๆเช่นกัน ทั้งนี้ก็มีรายละเอียด องค์ประกอบของปฏิจัสมุปบาททั้ง 12
 ประการ ดังต่อไปนี้

“เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร

เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ

เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป

เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ

เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ

เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา

เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา

เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน

เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ

เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ

เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส

อุปายาส เป็นอันว่ากองทุกข์ทั้งหมดนั้นย่อมเกิด ด้วยประการฉะนี้”

(ส.นิ 16/2/2)

องค์ประกอบทั้ง 12 ประการนี้จะเกิดขึ้นเป็นเหตุเป็นปัจจัยส่งผลต่อเนื่องหมุนเวียนกันไป เป็นวงกลม ไม่มีเบื้องต้นและไม่มีที่สิ้นสุด จึงทำให้เห็นการสืบต่อของชีวิต ซึ่งเป็นเหตุเป็นปัจจัย ส่งผลต่อกันมาไม่รู้จบสิ้น เมื่อมีเหตุหนึ่งเหตุใดเกิดขึ้นก็จะส่งผลต่อเนื่องไปสู่ผล และผลนั้นก็ กลายเป็นเหตุใหม่ขึ้นมา หมุนเวียน ไปสู่เหตุเบื้องต้น ไปมาหาที่สิ้นสุดไม่ได้ การเกิดมีขึ้นของมนุษย์ก็ เช่นกันหากยังไม่บรรลुเป็นพระอรหันต์ก็ยังคงต้องหมุนเวียนตามปฏิจสมุปบาททั้ง 12 ประการนี้ไปเรื่อยๆ ในทุกๆชาติทุกๆภพแห่งการเกิด (กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 6-19)

สรุปได้ว่า การกล่าวถึงเรื่องขันธ 5 เพื่ออธิบายถึงชีวิตว่าจะต้องมีองค์ประกอบ 5 ส่วนที่ รวมกันเข้าจึงเรียกว่าชีวิต นั่นคือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ซึ่งย่อได้เหลือส่วนจิตและ กาย การดำรงอยู่ของชีวิตก็เป็นไปตามหลักไตรลักษณ์ คือ เป็นไปในสภาวะ 3 ลักษณะ ได้แก่ เป็น ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์และความไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนของเรา และชีวิตดำเนินไปได้ก็ด้วย หลักปฏิจสมุปบาท คือ กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ย่อมเป็นเหตุให้เกิดอีกสิ่งขึ้นมาเสมอ ไม่ว่าจะในอดีตชาติ ชาตินี้หรือชาติหน้าย่อมเป็นเหตุและส่งผลสืบเนื่องกันมาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดของวัฏจักรนี้ แม้ความตายในแต่ละชาติที่จิตยังคงเวียนว่ายอยู่นั้น ก็ยังไม่สามารถตัดวงจรแห่งหลักปฏิจสมุปบาท นี้ได้

2.2 ความตายตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

ความตายตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ความตายนั้นมิใช่การสิ้นสุดกระบวนการ ของชีวิตในวัฏสงสาร เมื่อจิตยังมีกิเลสอยู่ ความตายนั้นเป็นเพียงเหตุที่จะนำไปสู่ผลก็คือการเกิดใหม่ อีกเรื่อยๆ หากเป็นพระอรหันต์ชั้นสูงสุดคือพระอรหันต์แล้ว จิตของท่านปราศจากกิเลส กิเลสเป็น เหตุในการนำไปเกิดใหม่นั้นก็หมดสิ้นแล้ว การเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารของท่านจึงเป็นอันยุติ ลงไปด้วย เมื่อท่านตาย(มรณภาพหรือปรินิพพาน)แล้วก็ดับสนิทไม่เกิดอีก ทั้งนี้แม้พระอรหันต์อันมี พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น ซึ่งในทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นบุคคลผู้ประเสริฐสูงสุดของ พระพุทธศาสนาก็ยังดำเนินไปสู่ความตาย(ปรินิพพาน)ได้ ดังนั้นความตายตามทัศนะของ พระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ดำเนินคู่กันไปกับการมีชีวิต ทุกชีวิตจึงปฏิเสธความตายไม่ได้และหลีกเลี่ยงความตายไม่พ้น (กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 40)

2.3 ชีวิตหลังความตายตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีความเชื่อ ขอมรับและรองรับการมีอยู่ของชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าว่ามีอยู่อย่างแน่นอน(กรณีนี้ยกเว้นเฉพาะพระอรหันต์เท่านั้น) ซึ่งจะเห็นได้จากที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า “พระอรหันต์ทั้งหลายย่อมรู้อยู่แก่ใจว่าปรโลกมีอยู่จริง ฉะนั้นผู้ที่ถือว่าปรโลกไม่มี จึงได้ชื่อว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อพระอรหันต์ทั้งหลาย” (ม.ม. 13/106/82) หรือ จากข้อมูลหลักฐานต่างๆที่ว่า พระพุทธเจ้าทรงระลึกชาติโดยปุพเพนิวาสานุสติญาณ ก็เป็นเหตุผลยืนยันการมีอยู่ของชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าได้อย่างหนักแน่น ทั้งนี้ในหลักศรัทธาตามที่ได้กล่าวไว้เบื้องต้นนั้น ข้อนี้จึงจัดเป็นตถาคตโพธิสัทธา กล่าวคือพุทธศาสนิกชนย่อมเชื่อตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้แล้ว ดังนั้นพระพุทธศาสนามีทัศนะที่เชื่อ, ขอมรับและรับรองเรื่องชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้านั้นว่ามีอยู่จริง และเมื่อกล่าวถึงการมีอยู่ของชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าแล้ว มนุษย์ปุถุชนทั่วไปหรืออาจจะกล่าวรวมไปถึงสิ่งมีชีวิตทั้งหลายย่อมจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นอย่างแน่นอน

หากพิจารณาตามหลักฐานที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์ที่สำคัญในพระพุทธศาสนาก็ล้วนเชื่อ รับรองและขอมรับการมีอยู่ของชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าว่ามีอยู่จริง แต่ทั้งนี้ด้วยระดับปัญญาของมนุษย์ทั่วไปไม่สามารถที่จะรับรู้หรือเห็นจริงถึงสภาพของชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าได้ และเป็นการยากยิ่งที่นำมาพิสูจน์ให้เห็นในเชิงประจักษ์แก่สายตาอย่างเป็นสากลในเชิงวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ ผู้ที่สามารถรับรู้ เห็นหรือสัมผัสในเรื่องนี้ได้ก็เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล กล่าวคือ ในทางพระพุทธศาสนาแล้ว บุคคลเหล่านั้นต้องมีความรู้ชนิดพิเศษที่เรียกว่า อภิญญา โดยผ่านการฝึกฝนอบรมจิตใจให้มีระดับสูงขึ้นจึงสามารถเห็นสภาพของชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าได้ด้วยตนเอง

หากกล่าวถึงชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าในเชิงความสัมพันธ์กับหลักธรรมอื่นๆในพระพุทธศาสนาก็ถือเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยหลักกรรมหรือกฎแห่งกรรมโดยตรงและแยกออกไม่ได้ ดังคำกล่าวที่คุ้นชินที่ว่า “ทำดีเมื่อตายแล้วไปสวรรค์ ทำชั่วเมื่อตายแล้วตกนรก” แม้เพียงคำกล่าวง่ายๆสั้นๆดังที่ยกมานี้ก็สะท้อนให้เห็นว่ากรรม หรือ การกระทำนั้นสอดคล้องกับชีวิตหลังความตาย หรือชีวิตในโลกหน้าอย่างแนบแน่น และก็เป็นเหตุผลสำคัญที่ช่วยสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างหนักแน่นด้วย กล่าวคือ ผลของกรรม (วิบากกรรม) บางชนิดนั้นไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ในปัจจุบันชาติ ดังนั้น ชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าตามทัศนะของพระพุทธศาสนากับหลักกฎแห่งกรรมนั้นเป็นเหตุเป็นผลที่เอื้อต่อกันและสนับสนุนซึ่งกันด้วย ชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าตามทัศนะของพระพุทธศาสนา ได้แบ่งแยกตามกรรมไว้เป็น 3 ภูมิใหญ่ๆ ได้แก่

กามภุมิ รูปภุมิ และอรุภุมิ ทั้งนี้จะขอกกล่าวเพิ่มเติมและขยายความเกี่ยวกับความเชื่อในด้าน โลกวิทยาในพระพุทธศาสนา ที่มีภุมิย่อยๆทั้งหมดถึง 31 ภุมิ ดังต่อไปนี้

1) กามภุมิ ภพที่ข้องเกี่ยวกับกาม แบ่งเป็น 2 ส่วนตามบุรพกรรม ได้แก่ สุกตภุมิ และทุกตภุมิ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- สุกตภุมิ คือ ภุมิสำหรับผู้ที่ทำกุศลกรรม มีกำเนิดในมनुสภุมิและเทวโลกภุมิ 6 ภุมิ ได้แก่ จาคุมหาราชิกา ดาวดึงสา(หรือดาวดึงส์) ยามา ตุลิตา นิมมานรติ และปรนิมิตตวสวติ หรือเรียกรวมกันว่า จกามาพจรภุมิ ซึ่งแปลว่า ภุมิทั้ง6ที่ยังเกี่ยวข้องกับกาม

- ทุกตภุมิ คือ ภุมิสำหรับผู้ที่ทำอกุศลกรรม สถิตในอบายภุมิทั้ง 4 ได้แก่ นรกภุมิ อสุรกายภุมิ เปรตภุมิ และเดรัจฉานภุมิ

2) รูปภุมิ คือ ภุมิที่ข้องเกี่ยวกับรูป หมายถึง พระพรหมมีรูป 16 ภุมิ บุรพกรรมเคยเป็นผู้ที่เพียรเจริญกระทำความดีในขั้นสูง คือ สมถกรรมฐาน จนสำเร็จฌาน ตั้งแต่ปฐมฌานจนถึงจตุตถฌาน เมื่อถึงแก่ความตายหรือมรณภาพโดยที่ฌานนั้นยังไม่เสื่อม ผลของกรรมดีนี้ก็จะนำไปสู่การเกิดในรูปภุมิทั้ง16ภุมิ ทั้งนี้แบ่งระดับตามฌาน ตั้งแต่ปฐมฌานถึงจตุตถฌาน

ปฐมฌาน มีพรหมภุมิที่ 1ถึง3 ได้แก่ พรหมปารีสัชชาภุมิ พรหมปุโรหิตาภุมิ และมหาพรหมภุมิ

ทุติยฌาน มีพรหมภุมิที่ 4ถึง6 ได้แก่ พรหมปริตตภาภุมิ พรหมอัปพมาณาภาภุมิ และพรหมอาภัสสราภุมิ

ตติยฌาน มีพรหมภุมิที่ 7ถึง9 ได้แก่ พรหมปริตตสุภาภุมิ พรหมอัปพมาณสุภาภุมิและพรหมสุภิกินหาภุมิ

จตุตถฌาน มีพรหมภุมิที่ 10และ11 ได้แก่ พรหมเวหัพผลาภุมิและพรหมอสังญูสัตตาภุมิ

พระพรหมสุทธาวาสภุมิ ภุมิที่ 12ถึง16 ได้แก่ อวิหาสุทธาวาสภุมิ อตปปาสุทธาวาสภุมิ สุทัสสา-สุทธาวาสภุมิ สุทัสสิสุทธาวาสภุมิ และอภินิฏฐสุทธาวาสภุมิ ทั้ง5ภุมินี้เฉพาะพระอนาคามีบุคคลซึ่งเป็นผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐานจนบรรลุเป็นพระอริยบุคคลระดับที่ 3 ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น เรียกภุมินี้ว่า พระพรหมสุทธาวาส ซึ่งมีเฉพาะบุคคลที่ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่จะเข้าสู่ภุมินี้ได้ (พระพรหมโมลี , 2545 : 219-263)

3) อรูปภุมิ คือ ภุมิที่ไม่ข้องเกี่ยวกับรูป คือ พระพรหมไม่มีรูป บุรพกรรม เคยเป็นผู้ที่ฝึกสมถกรรมฐานในระดับขั้นที่ละเอียดอ่อนสูงสุด มี 4 ภุมิ ได้แก่ อากาสาณัญจายตนภุมิ วิญญาณัญจายตนภุมิ อากิญจัญญายตนภุมิ และเนวสัณญานาสัญญายตนภุมิ (พระพรหมโมลี , 2545 : 264-280) ทั้งนี้ผู้วิจัยได้จัดลำดับภุมิต่างๆไว้เป็นตารางเพื่อความเข้าใจดังต่อไปนี้

ตาราง 2.1 แสดงความสัมพันธ์ของกรรมและวิบากกรรมที่นำไปสู่การเกิดในภพภูมิต่างๆ

ประเภทของกรรม	รายละเอียดของกรรม	ภพภูมิที่เกิดซึ่งเกี่ยวเนื่องด้วยวิบากกรรม
อกุศลกรรม	กรรมชั่วทั้งปวง	อบายภูมิ 4 ได้แก่ 1.นรกภูมิ 2.เปรตภูมิ
		3.อสุรกายภูมิ และ 4.ดิรัจฉานภูมิ
กุศลกรรม	กรรมดีทั้งปวง	มนุษยภูมิ
	ได้แก่	ฉกามาพรภูมิ หรือ สวรรค์ทั้ง 6 ชั้น
	ทาน ศีลและภาวนา	ได้แก่ ชั้นที่ 1.จาตุมหาราชิกาภูมิ ชั้นที่ 2.ดาวดึงสาภูมิ(หรือดาวดึงส์)
	หรือบุญกิริยาวัตถุ10	ชั้นที่ 3.ยามาภูมิ ชั้นที่ 4.คูลิตาภูมิ ชั้นที่ 5.นิมมานรดีภูมิ และ ชั้นที่ 6.ปรนิมมิตวสวัตตีภูมิ
เจริญสมถกรรมฐาน	ปฐมฌาน	รูปภพ 16 ชั้น 1.ปารีสัชชา 2.ปุโรหิตา 3 มหาพรหม
	ทุติยฌาน	4.ปริตตภา 5.อัปป์มาณภา 6.อาภัสสรา
	ตติยฌาน	7.ปริตตสุภา 8.อัปป์มาณสุภา 9.สุภกิณหกา
	จตุตถฌาน	10.อสังญูสัตตา 11.เวหัพฺผลา
	จนได้ฌานตามลำดับ	12.อวิหา 13.อตัปปา 14.สุทัสสา 15.สุทัสสี และ 16.อกนิฏฐา
เจริญสมถกรรมฐาน ในระดับที่สูงที่สุด	เจริญอรุพฌาน 4	อรุพภพ 4 ชั้น ได้แก่ 1.อาภาสานัญญาตนภูมิ
		2.วิญญาณัญญาตนภูมิ
		3.อาภิกัญญาตนภูมิ
		4.เนวสัญญานาสนัญญาตนภูมิ

ชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้าตามทัศนะของพระพุทธศาสนา มี 3 ภูมิใหญ่ ซึ่งนับโดยละเอียดรวมกันทั้งหมด 31 ภูมิ ผู้เกิดในภูมิใดภูมิหนึ่งก็อาจจะกลับมาเกิดในภูมิเดิมได้อีก หรืออาจจะตกต่ำกว่าภูมิเดิม หรืออาจจะสูงขึ้นกว่าเดิมได้ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะกรรมจัดสรรตามวิบากกรรมที่ตนได้กระทำมา เป็นเช่นนี้ไปเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด หากยังไม่หมดกิเลส ชีวิตก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารนี้ไปอย่างไม่จบสิ้น ดังที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “เหล่าสัตว์มีอายุยืนถึงเพียงนั้นก็ยังมีอายุ เพราะสิ้นอายุภพ อายุภพไหนๆ ชื่อว่าเที่ยงนั้น ไม่มี” (กอบกุล อุทัยรัตน์ : 2528, 45-59) ทั้งนี้ได้จัดทำตารางแสดงความสัมพันธ์ของกรรมที่นำไปสู่การเกิดในภพภูมิต่างๆ

ส่วนจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา คือ การบรรลุพระนิพพานเป็นพระอรหันต์ ซึ่งถือเป็นที่สุดทางศาสนา ไม่มีการเกิดและการตาย และไม่มีชีวิตโลกหน้าอีกต่อไป

พระพุทธศาสนามีความเชื่อ ยอมรับ และรับรอง การมีอยู่ของชีวิตหลังความตาย ทั้งโดยหลักฐานทางคัมภีร์ที่สำคัญที่สุดทางพระพุทธศาสนานั้นคือพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญอื่นๆ ทางพระพุทธศาสนาด้วย เมื่อพระพุทธเจ้า พระธรรม (ผ่านทางคัมภีร์พระพุทธศาสนา) และบรรดาพระสงฆ์สาวกซึ่งต่างก็ล้วนยืนยันการมีอยู่ของชีวิตหลังความตายหรือชีวิตในโลกหน้านั้นจึงเป็นเหตุผลสำคัญมากที่สุดที่ทำให้พุทธศาสนิกชนเชื่อตามนั้นอย่างไม่ต้องสงสัย ทั้งยังสอดคล้องไปด้วยกันกับหลักศรัทธา 4 และหลักกฎแห่งกรรม อีกทั้งความเชื่อเรื่องนี้ก็ยังสอดคล้องและสอดคล้องประสานไปอย่างแนบแน่นด้วยดีกับหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ซึ่งเป็นแนวทางหรือวิธีการทำบุญของพุทธศาสนิกชนด้วย ทั้งนี้ก่อนกล่าวถึงหลักบุญกิริยาวัตถุหรือหลักการทำบุญนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงความหมายของคำว่าบุญ ส่วนบุญและการอุทิศส่วนบุญ เพื่อเป็นการอธิบายปัจจัยหนึ่งในองค์ความรู้ของหลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา

2.4 หลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา

หลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนานั้น ประกอบไปด้วยคำสำคัญที่เกี่ยวข้องอยู่หลายคำและต่างก็มีความสำคัญต่อหลักคำสอนเรื่องนี้ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาจึงจำเป็นต้องลำดับการอธิบายคำว่าบุญ ส่วนบุญและอุทิศส่วนบุญ และประเภทไว้เป็นเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

2.4.1 ความหมายของคำว่าบุญในพระพุทธศาสนา

คำว่า “บุญ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การทำความดีตามหลักคำสอนในศาสนา ความดี คุณงามความดี” ตามความหมายเชิงนิรุกติศาสตร์

บุญ หมายถึง สภาพที่กัลป์กรอง และชำระสันดานที่เกิดขึ้น สภาพที่กัลป์กรองกรรมซึ่งเป็นการกระทำของตน สภาพที่ยังอภัยโทษของผู้กระทำกรรมนั้นให้บริบูรณ์ และสภาพที่ทำให้เกิดภพอันน่าบูชา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พระมหาเถระผู้เป็นยอดนักปราชญ์ของพระพุทธศาสนาของไทยในยุคสมัยปัจจุบันท่านหนึ่งที่ได้ให้ความหมายของคำว่าบุญไว้ในเชิงกว้าง มีความหมายครอบคลุม ทั้งส่วนของพฤติกรรมที่ดั่งามทางไตรทวาร(กาย วาจา และจิตใจ) ทั้งส่วนที่เป็นการสร้างเสริมคุณภาพและสุขภาพที่ดีของจิตใจ ทั้งส่วนที่มีนัยส์ถึงความดีขั้นที่ประณีตขึ้นไป จากรูปแบบพิธีกรรมหรือการกระทำความคิดทั่วไปว่า “บุญ” คือ เครื่องชำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤติชอบทางกาย วาจาและจิตใจ กุศลกรรม (พระมหาสุพจน์ กำน้อย , 2547 : 13-15)

2.4.2 ความหมายและประเภทของคำว่าส่วนบุญ

1) ความหมายของคำว่าส่วนบุญ

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า “ส่วนบุญ” โดยความเข้าใจทั่วไปแล้ว อาจจะทำให้เข้าใจว่าบุญเป็นสิ่งที่สามารถแบ่งแยกแจกจ่ายออกไปได้หลายๆภาคส่วน และอาจจะตีความหรือตีค่าของบุญนั้นเป็นเสมือนวัตถุสิ่งของที่แบ่งแยกเป็นชิ้นเป็นส่วนได้ ความเข้าใจในลักษณะนี้นับว่ามีส่วนทำให้สาระของคำสอนเรื่องบุญนั้นถูกเบี่ยงเบนไปจากความหมายที่แท้จริง ซึ่งมีได้หยุดการตีค่าหรือความหมายไว้เพียงเท่านั้นแต่ยังนำความเข้าใจผิดขยายไปสู่ความตระหนี่หรือหวงแหนบุญ ไม่อยากเฉลี่ยเพื่อแผ่บุญที่ตนได้กระทำแล้วนั้นแก่ผู้อื่น กลายเป็นผู้ตระหนี่บุญอย่างเข้มข้นและที่สุดก็เป็นคนเห็นแก่ตัวไปโดยปริยาย เพราะเหตุจากการเข้าใจผิดคิดว่าเมื่อทำบุญแล้วและอุทิศบุญนั้นแก่ผู้อื่น บุญที่ตนได้กระทำแล้วนั้นจะพร่องลงหรือลดลงจากเดิมจนกระทั่งหมดไปในที่สุด

แม้ว่าคำว่า “ส่วนบุญ” จะสื่อความหมายให้เข้าใจได้ว่าเป็นสิ่งที่สามารถยกให้หรืออุทิศให้แก่ผู้อื่น ได้ก็จริง แต่ก็มีใช้อุทิศหรือยกให้โดยการแบ่งปันหรือการถ่ายโอนให้เหมือนวัตถุสิ่งของที่ สามารถแบ่งแยกหรือโยกย้ายถ่ายโอนได้ดังที่เข้าใจกันผิดๆนั้น เพราะว่าตามสภาพแล้วบุญมีสภาพเป็นนามธรรมซึ่งไม่ใช่ตัววัตถุสิ่งของที่จับต้องหรือมองเห็นได้ด้วยตาหรือผัสสะใดๆทั้งสิ้น แต่หากว่าโดยผลแล้วบุญสามารถอำนวยผลสำเร็จที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้ เป็นต้นว่าผลของบุญที่เป็นรูปธรรมซึ่งประจักษ์ผลในเวลาอันรวดเร็วแก่ผู้ที่ได้กระทำบุญกับผู้ที่ทรงคุณธรรมพิเศษชั้นสูง อาทิ กระพุทธเจ้าหรือพระพุทธสาวกที่เพิ่งออกจากนิโรธสมาบัติ และผลของบุญที่สำเร็จแก่

เปรตภูมิหนึ่งที่มีชื่อว่า ปรทัตตูปชีวิกเปรต² เป็นต้น ซึ่งได้อุทิศส่วนแห่งบุญที่ญาติอุทิศให้ เรียกผลของบุญชนิดที่เห็นผลได้ในปัจจุบันหรือบุญที่ให้ผลจับปล้นทันตาเห็นนี้ว่า ติฐฐธรรมเวทนิยกรรม ส่วนผลของบุญที่เป็นนามธรรมเป็นผลที่ประจักษ์ได้ด้วยใจ ปราภฏแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่และเทวดาซึ่งได้กระทำบุญด้วยตนเอง หรือได้ทราบว่ามีผู้อื่นอุทิศส่วนบุญให้แก่ตน แล้วเกิดความรู้สึกซาบซึ้งปราโมทย์ยินดีเป็นต้นอันเป็นฝ่ายกุศลจิต

ด้วยเหตุนี้การเข้าใจความหมายของส่วนบุญจึงมีความสำคัญต่อกิจกรรมการอุทิศส่วนบุญอย่างมาก เพราะจะทำให้เกิดความเข้าใจความหมายของส่วนบุญได้อย่างถูกต้อง และนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องสอดคล้องกับสาระที่แท้จริงของคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญ ซึ่งที่สำคัญยังมีส่วนทำให้ผู้กระทำบุญสามารถพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจของตนให้สูงยิ่งขึ้นไป และพร้อมที่จะเอื้ออำนวยช่วยเหลือผู้อื่นอย่างเต็มกำลังความสามารถของตนในฐานะกัลยาณปุถุชนผู้เต็มเปี่ยมด้วยน้ำใจได้ด้วย (พระมหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 34)

เมื่อแยกประเภทของส่วนบุญเฉพาะที่เป็นสาระสำคัญนั้น จะได้ 2 ลักษณะเด่น ซึ่งกำหนดโดยประเภทของบุคคลผู้รับส่วนบุญที่เขาอุทิศให้หรือมุ่งหมายถึงผู้รับโดยตรง นั่นคือ ส่วนบุญที่อุทิศให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ และส่วนบุญที่อุทิศให้คนที่ล่วงลับไปแล้ว และกำหนดโดยลักษณะของการอุทิศ 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะการอุทิศให้ในเชิงแคบ คืออุทิศโดยเจาะจงผู้รับส่วนบุญ และในเชิงกว้างคืออุทิศส่วนบุญโดยไม่เจาะจงผู้รับส่วนบุญ ประเภทของส่วนบุญทั้งหมดนี้มีนัยสำคัญซึ่งชี้ให้เห็นถึงสาระของการอุทิศส่วนบุญทั้งในส่วนของผู้รับและลักษณะของการอุทิศส่วนบุญด้วย

2) ประเภทของส่วนบุญที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่ได้รับส่วนบุญ

เมื่อจำแนกประเภทโดยถือเอาผู้รับส่วนบุญเป็นเกณฑ์การตัดสินส่วนบุญนั้น จะสามารถจัดส่วนบุญประเภทนี้ออกได้ 2 ประเภท ดังนี้ คือ

- ส่วนบุญที่อุทิศให้แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่

เป็นส่วนบุญประเภทที่พุทธศาสนิกชนจำนวนมากมักเข้าใจผิดว่า ไม่น่าจะมีอยู่ในหลักของการกระทำบุญทางพระพุทธศาสนา โดยเหตุที่มีความเข้าใจอยู่บนพื้นฐานแล้วว่าการอุทิศส่วนบุญนั้นเป็นเรื่องของมิติที่อยู่ล้าเลยชีวิตปัจจุบัน และมีความเกี่ยวเนื่องกันกับภพหน้า ซึ่งพุทธศาสนิกชนเชื่อกันว่าญาติของตนจะไปสถิตอยู่ที่นั่น จึงพากันเข้าใจว่าไม่ใช่กิจกรรมที่ควรกระทำแก่คนที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะเชื่อว่าเมื่อกระทำไปแล้วเขาคงไม่ได้รับประโยชน์อะไร ทานวัตถุ

² ปรทัตตูปชีวิกเปรตเป็นเปรตจำพวกเดียวเท่านั้น(เปรตภูมิมีทั้งหมด๑๒ประเภท)ที่สามารถรับส่วนบุญที่ญาติอุทิศให้ เพราะมีอกุศลกรรมเบาบางแล้วจึงสามารถมีจิตที่สามารถอุทิศส่วนบุญ(ยินดีในการทำบุญ)ได้ (พระพรหมโมลี , ๒๕๔๕ : ๕๖)

จำพวกอาหารเป็นต้นนั้นที่อุทิศไปให้เขาก็คงไม่ได้รับ เนื่องจากเขาก็มีกินมิใช่ในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้สอยปัจจัยซึ่งคนที่ยังมีชีวิตอยู่เหมือนกันอุทิศให้ แต่คนที่ล่วงลับไปสู่ปรโลกน่าจะมีความจำเป็นที่ต้องการปัจจัยเหล่านั้น โดยสมมุติฐานที่ว่าผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นไม่สามารถนำทรัพย์สินสิ่งของและสมบัติของตนติดตัวไปได้เลย อีกทั้งภพชาติที่ญาติไปเกิดนั้นก็ไม่มี การประกอบอาชีพสำหรับเลี้ยงชีวิตเหมือนกับโลกมนุษย์

ดังนั้น คนที่มีชีวิตอยู่จึงควรกระทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้เพื่อเขาเหล่านั้นจะได้มีกินมิใช่ในปรโลกนั้น เราสามารถประเมินสภาพความเชื่อเรื่องการอุทิศส่วนบุญของพุทธศาสนิกชนบางคนดังกล่าวมาว่าตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและคลุมเครือ มุ่งเฉพาะไปในทางด้านเดียว คือ มุ่งกระทำเฉพาะ โอกาสที่บุคคลอันเป็นญาติเป็นต้นนั้นได้ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น ซึ่งอาจจะทำให้มองข้ามผ่านเลยโดยไม่ใส่ใจให้ความสำคัญในการสร้างโมติริจิตต่อพวกเขาในขณะที่พวกเขายังมีชีวิตอยู่

อีกประการหนึ่ง ความเชื่อในลักษณะนี้ของพุทธศาสนิกชนบางคน น่าจะเป็นการตั้งสมมุติฐานไว้ก่อนแล้วว่า ญาติของตนที่ล่วงลับไปแล้วอาจจะมีสภาพชีวิตและอรรถภาพที่ลำบากและอดอยากหิวกระหาย หรืออาจจะตกอยู่ในภพภูมิที่เร่าร้อนทุกข์ทรมานและปราศจากความสุข จึงควรอุทิศส่วนบุญให้แก่พวกเขาเหล่านั้น เพื่อว่าพวกเขาจะสามารถรับส่วนบุญนั้นได้แล้วจะได้มีสภาพอรรถภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีปัจจัยในการใช้สอยอย่างเพียงพอต่อความต้องการ พิจารณาได้ว่าการตั้งสมมุติฐานดังกล่าวนี้ น่าจะอนุโลมตามความเข้าใจหรือความเชื่อของกลุ่มศาสนาพราหมณ์-ฮินดูที่มีขนบธรรมเนียมเช่นสรวงและกระทำทักษิณาอุทิศแก่บุรพบิดรของพวกเขา เรียกว่า พิธิสราทระ(พิธิสราทหรือสราท) อันแสดงออกถึงความปรารถนาดีของญาติผู้มีชีวิตอยู่ ต้องการให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นได้มีอาหารและเสื้อผ้าในการดำรงชีพในภพนั้นๆ เพื่อขจัดความหิวกระหายและมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มอย่างพร้อมพร้อม โดยไม่ต้องเปลือยกายและเที่ยวร่อนเร่อีกต่อไป

ด้วยเหตุนี้ การอุทิศส่วนบุญให้แก่บุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นจึงดูเป็นเหมือนว่าเป็นเรื่องใกล้ตัวเกินไปจนมองไม่เห็นความสำคัญหรือความเป็นไปได้ และอาจจะมองว่าเป็นเรื่องไม่เป็นสิ่งมงคลก็เป็นได้ ข้อเสียของความเข้าใจผิดในลักษณะนี้ ก็คืออาจจะเห็นเหตุให้คนประวิงเวลาที่จะทำความดีหรือประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นในขณะที่เขานั้นยังมีชีวิตอยู่ จะเห็นความสำคัญของเขาต่อเมื่อเขาล่วงลับไปแล้วเท่านั้น เมื่อถึงเวลานั้นแล้วจึงค่อยอุทิศส่วนบุญให้ ซึ่งความจริงแล้วการอุทิศส่วนบุญนั้นเป็นกิจกรรมหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนควรกระทำในชีวิตประจำวันของตน เพราะยิ่งกระทำก็ยิ่งเพิ่มพูนความดีให้มีมากยิ่งขึ้น จิตใจของผู้ทำความดีก็จะยิ่งประณีตมากขึ้น สะอาดมากยิ่งขึ้น และหากอนุโลมว่าการทำความดีหรือการปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น จักสามารถอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ด้วยการแสดงความปรารถนาดี มุ่ง

ประโยชน์แก่เขาเป็นที่ตั้ง ก็นับว่าเป็นกิจกรรมที่สามารถกระทำได้และยังอาจก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ได้อีกด้วย

อนึ่ง การอุทิศส่วนบุญแก่คนที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น สามารถกระทำได้ 2 วิธี คือ อุทิศส่วนบุญต่อหน้า และ อุทิศส่วนบุญลับหลัง การอุทิศส่วนบุญต่อหน้า คือ เมื่อบุคคลได้กระทำบุญในส่วนของท่าน สิ้นหรือภavanaแล้ว ได้พบญาติมิตรหรือคนที่ใกล้ชิดคุ้นเคยกันจึงได้บอกให้ผู้นั้นทราบว่าตนได้กระทำบุญมาแล้วขอให้เขาได้ร่วมอนุโมทนาบุญนั้นด้วย หากเขาอนุโมทนาบุญนั้นเขาก็จะได้รับบุญในส่วนของการปัตตนาโมทนา แม้หากเขาไม่ได้อนุโมทนา ผู้อุทิศส่วนบุญก็ยังได้ชื่อว่าได้บุญในส่วนของการปัตตนาแล้วนั่นเอง

ส่วนการอุทิศส่วนบุญให้ลับหลังนั้น เช่น การกระทำบุญพิเศษประเภทใดประเภทหนึ่งเพื่ออุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ เนื่องในวโรกาสวันสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยพระองค์ท่าน ดังจะเห็นตัวอย่างในวันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น แม้ท่านจะไม่ได้รับรู้หรืออนุโมทนาบุญนั้นก็ตาม

นอกจากนั้น การอุทิศส่วนบุญให้แก่คนที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็ยังมีกล่าวไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาอยู่หลายแห่ง เช่น เรื่องราวของนายอันนะภาระะได้อุทิศบุญให้แก่นายเศรษฐีที่มาขอมีส่วนร่วมในบุญที่เขาได้รับจากการถวายบิณฑบาตแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า หรือเรื่องราวของอุบาสกผู้เป็นอริยสาวกได้เดินทางร่วมเรือกับช่างตัดผม ระหว่างทางนั้นเรือได้อับปางลง ทั้งสองก็พากันเอาชีวิตรอดขึ้นฝั่งได้ เมื่อถึงฝั่งช่างตัดผมได้ฆ่านกกินเป็นอาหาร แต่อุบาสกเป็นผู้รักษาศีลอุโบสถจึงไม่พรากรชีวิตอื่นเพื่อตนเอง พึงระลึกถึงอยู่ในคุณแห่งศีลและพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งพญานาคได้เลื่อมใสในสิ่งที่อุบาสกกระทำอยู่จึงเนรมิตกายตนเป็นเรือให้อุบาสกเดินทางต่อไป เทวดาประจำมหาสมุทรก็รับเอาเฉพาะอุบาสก ไม่รับช่างตัดผมไปด้วย เพราะเขาเป็นคนไม่มีศีล แต่อุบาสกต้องการอนุเคราะห์จึงกล่าวอุทิศส่วนบุญให้แล้วให้ช่างตัดผมอนุโมทนาบุญ จากนั้นทั้งสองก็ได้รับการอนุเคราะห์จากเทวดาและพญานาค หรือเรื่องราวของนางวิสาขามหาอุบาสิกาได้อุทิศส่วนบุญที่เกิดจากการถวายวิหารบุพพารามแก่หญิงสหายทั้ง 500 คนและขอให้หญิงเหล่านั้นกล่าวอนุโมทนาส่วนบุญนั้นด้วย

สรุปได้ว่า ส่วนบุญที่อุทิศให้แก่คนที่ยังมีชีวิตอยู่ แม้จะไม่โดดเด่นเท่ากับการอุทิศส่วนบุญให้แก่คนที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะค่าของความจำเป็นในการอุทิศส่วนบุญให้ที่มักถูกมองว่ามีน้อยกว่าคนที่ล่วงลับไปแล้ว โดยที่พุทธศาสนิกชนจำนวนมากมีความเชื่อว่ามีเมตตาดีแล้วแล้วต้องปรารถนาการถวายทานแก่พระสงฆ์แล้วอุทิศส่วนบุญที่เกิดจากทานนั้นให้เสมอ ส่วนคนที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นแทบจะไม่มีมีความจำเป็นสำหรับการอุทิศส่วนบุญให้เลย เนื่องจากแม้ไม่ได้อุทิศส่วนบุญให้เขา เขาก็ยังสามารถดำรงชีวิตของตนได้ตามปกติอยู่แล้ว

ความเข้าใจดังกล่าวมาแล้วนี้ ทำให้การอุทิศส่วนบุญเป็นกิจกรรมที่ถูกบีบให้แคลงเหลือเฉพาะแก่การกระทำให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น ไม่ได้ขยายไปสู่บุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ และมองข้ามความสำคัญของกิจกรรมอันเป็นบุญอย่างอื่นนอกจากการให้ทานด้วย ทั้งที่หลักการกระทำบุญในพระพุทธศาสนามีมากมายหลายวิธี และวิธีการที่ประณีตกว่าการให้ทานขึ้นไปก็ยังมีอยู่ ซึ่งล้วนแล้วแต่อุทิศส่วนบุญให้แก่คนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ทั้งนั้น ดังเช่นเรื่องราวของนายจ๊กกนธอุทิศส่วนบุญจากการกระทำบำเพ็ญอุทิศทาน และรักษาศีล โดยไม่มาชีวิตของกระต่ายเพื่อนำเนื้อสดของกระต่ายมาปรุงเป็นยารักษาโรคของมารดา ทั้งที่มีโอกาสที่จะมาชีวิตนั้นได้ แต่ก็ถูกคิดขึ้นมาได้ว่าการทำลายชีวิตสัตว์อื่นเพื่อแลกกับชีวิตของมารดานั้นไม่เป็นที่สมควรเลย จึงปลดปล่อยมันไปด้วยความเมตตาเอ็นดู เมื่อกลับไปหามารดาแล้วก็ได้ตั้งสัตยาธิษฐานว่า ตั้งแต่เกิดมาจนจำความได้เราไม่เคยจงใจฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเลย ด้วยสัจวาจานี้ ขอให้มารดาของเราหายจากโรคด้วยเถิด เมื่อสิ้นคำกล่าวสัตยาธิษฐานนี้มารดาของเขาก็หายจากโรคนั้นๆทันที (พระมหาสุพจน์ คำน้อย, 2547 : 39-42)

เบื้องต้นที่ยกตัวอย่างมาแล้วนั้นเป็นอุทาหรณ์ของการอุทิศส่วนบุญที่มีอยู่ในตนหรือที่เกิดจากการทำความดีอื่นๆให้แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่จำเพาะว่าต้องกระทำในโอกาสที่ญาติของตนล่วงลับไปแล้วเท่านั้น แต่มีหลักให้สังเกตอยู่ว่าการอุทิศส่วนบุญให้คนที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่นิยมการถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์แล้วอุทิศส่วนบุญในรูปของอาหารไปให้เหมือนกับการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งมีพุทธศาสนิกชนจำนวนมากตั้งสมมุติฐานว่าเขาไปเกิดอยู่ในโลกที่ขาดแคลนปัจจัยหล่อเลี้ยงชีวิต ทั้งนี้ เพราะบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นมีสภาพชีวิตที่ไม่มีความจำเป็นต้องรับผลทานในรูปของอาหาร ส่วนบุญที่เขาจะพึงได้รับจากการถวายทานมีเพียงการอนุโมทนาบุญด้วยความปลาบปลื้มยินดีอันเป็นส่วนของปัตตานุโมทนาเมตตาเท่านั้น ประเด็นนี้มีได้เกี่ยวข้องกับหัวข้องานวิทยานิพนธ์แต่ได้นำมากล่าวไว้เพื่อให้ครบองค์ประกอบที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาแล้ว

- ส่วนบุญที่อุทิศให้แก่ผู้ตาย

ก่อนอื่นจะกล่าวถึงความหมายของคำว่า “อุทิศ” เพื่อเป็นการอธิบายเบื้องต้นเพื่อความเข้าใจ คำว่า อุทิศ ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) พระมหาเถระผู้เป็นยอดนักปราชญ์ของพระพุทธศาสนาของไทยในยุคสมัยปัจจุบันท่านหนึ่งได้รวบรวมความหมายไว้ดังนี้ว่า “เฉพาะ เจาะจง เฟ่งเล็งถึง ทำเพื่อ หมายถึงต่อ มุ่งให้แก่ มุ่งไปยัง มุ่งไปที่” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2551 : 560)

ส่วนบุญที่อุทิศให้แก่ผู้ตายไปแล้วเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนเข้าใจกันโดยทั่วไปอยู่แล้วว่าเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในโอกาสที่มีญาติสนิทมิตรสหายของตนคนใดคนหนึ่งล่วงลับดับตายไป หรือในโอกาสครบรอบวันที่เสียชีวิตของเขาเหล่านั้น โดยญาติหรือมิตรสหายจัดพิธีกระทำบุญครบรอบ 7 วันบ้าง 3 เดือนหรือ 100 วันบ้าง หรือ 1 ปีบ้างเป็นต้น เพื่อระลึกถึงคุณของ

ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว การปรารถนาบุญโดยมากจะนิยมถวายทานแก่พระสงฆ์ เพื่อเป็นปัจจัยให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้วนั้นได้รับผลอันเกิดจากการถวายทานนั้น

การอุทิศส่วนบุญที่เรียกว่าทักษิณานุประทานนี้เป็นกิจกรรมที่พุทธศาสนิกชนควรกระทำแก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะเป็นวิธีเดียวที่จะทำให้พวกเขาเหล่านั้นได้รับประโยชน์ตามฐานะที่เหมาะสมและเป็นวิธีการตอบแทนอุปการคุณของพวกเขาเหล่านั้นได้อย่างดีที่สุดด้วย การตอบแทนด้วยความโศกเศร้าเสียใจรำพึงรำพันร้องไห้ตื้อกชกหัวเหมือนอย่างธรรมเนียมโบราณของศาสนาพราหมณ์นั้นเป็นการกระทำที่ไม่ก่อเกิดประโยชน์หรือมีผลดีอะไรแก่พวกเขาเหล่านั้นเลย ไม่มีอะไรที่เปลี่ยนแปลงสถานะของเขาเหล่านั้นให้เข้าไปในทางที่ดีขึ้นได้อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นผู้อุทิศส่วนบุญชนิดนี้ยังได้มีส่วนสร้างประโยชน์ด้านอื่นๆ ทั้งถวายความอุปถัมภ์แก่พระสงฆ์ให้มีกำลังในการปฏิบัติศาสนกิจ ประพฤติพรหมจรรย์และตนเองก็ยังสามารถสมบุญบารมีไว้ในกรกระทำนี้อีกด้วย

อาจจะกล่าวได้ว่า การอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว โดยการนิมนต์พระสงฆ์มาฉันภัตตาหารตามอย่างที่พระเจ้าพิมพิสารทรงกระทำเมื่อหลังจากฉลองพระเชตะวันมหาวิหารนั้น มีความสอดคล้องกับธรรมเนียมการกระทำทักษิณาที่เรียกว่า พิธีสราทธ์ของศาสนาพราหมณ์ คือ พวกพราหมณ์จะเชิญพวกพราหมณ์ด้วยกันนั้นมาเลี้ยงอาหารและแจกไทยธรรม ผ้าถือนี่เป็นสิ่งจำเป็นที่จะขาดไม่ได้ เพราะพวกพราหมณ์ต้องการให้ญาติที่ล่วงลับนั้นมีทั้งอาหารและผ้านุ่มห่ม เพื่อบุรพบิดรจะไม่หิวโหยและเปลือยกาย

ข้อแตกต่างของการกระทำทักษิณานุประทานของพระพุทธศาสนากับธรรมเนียมการกระทำทักษิณาของพวกพราหมณ์(พิธีสราทธ์) ก็คือ ผู้รับทานของพระพุทธศาสนานั้นเป็นพระสงฆ์ ส่วนของศาสนาพราหมณ์นั้นคือพวกพราหมณ์ด้วยกันเอง นอกจากนี้ การอุทิศส่วนบุญของพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดหรือเฉพาะไว้เพียงแก่ญาติของตนเท่านั้น หากแต่ยังขยายไปสู่มิตรสหายหรือบุคคลอื่นๆ ได้ด้วย แต่ในศาสนาพราหมณ์นั้นการอุทิศส่วนบุญในพิธีสราทธ์จะได้เฉพาะบุรพบิดร(ญาติฝ่ายพ่อ) 3 ชั้น คือ พ่อ ปู่และทวดเท่านั้น สำหรับบุรพบิดรชั้นก่อนๆขึ้นไป หรือญาติผู้ที่ไม่ได้สืบสกุลตรงลงมาจะได้รับเฉพาะเพียงน้ำที่ญาติกรวดให้ไปเท่านั้น ซึ่งบุคคลประเภทนี้เรียกว่า สมานอทก แปลว่า ผู้ร่วมน้ำ

อย่างไรก็ตาม ส่วนที่เหมือนกันทั้งสองศาสนาก็คือ พิธีกรรมหรือศาสนกิจดังกล่าวนี้เป็นกิจกรรมที่อุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว มุ่งให้เขาเหล่านั้นได้รับประโยชน์จากการอุทิศส่วนบุญนั้น โดยมีอาหารและมีเครื่องอุปโภคบริโภคอย่างสมบูรณ์เพียงพอแก่อัฐภาพ จุดประสงค์หลักก็เพื่อพลิกเปลี่ยนสภาพชีวิตของพวกเขาเหล่านั้นซึ่งเชื่อว่าได้รับความ

ทุกข์ทรมาน หิวกระหายและเปลือยกายให้มีสภาพที่อึดจากรากอากาศและมีเสื้อผ้านุ่งห่ม หรือมากไปถึง การได้พ้นจากสภาพที่ทุกข์ทรมานในโลกที่เขาเหล่านั้นอาศัยอยู่

โดยมากแล้ว ส่วนบุญที่อุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้นมักจะเกี่ยวเนื่องกันกับการให้ทานเสมอ เนื่องจากว่าเป็นแบบแผนที่พุทธศาสนิกชนได้ยึดถือปฏิบัติมาโดยตลอดก็ได้ เพราะปรากฏว่าการกระทำทักษิณานุประทานเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว นิยมปรารถนารถวายทานเป็นหลักสำคัญ แม้ว่าจะไม่รู้ว่าจะญาติของตนจะไปเกิดอยู่ในภพภูมิที่สามารถรับส่วนบุญนั้นได้หรือไม่ แต่ก็ถือว่าเป็นหน้าที่ที่ตนควรกระทำแก่ญาติด้วยความตระหนักและใส่ใจ และถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นที่จะละเว้นไม่ปฏิบัติไม่ได้ ด้วยความหวังว่าอย่างน้อยที่สุดส่วนแห่งบุญที่ตนได้อุทิศให้จะเป็นปัจจัยด้านบวกซึ่งคอยอุดหนุนอำนวยผลให้ญาติของตนได้มีสภาพชีวิตที่ดี มีความสุข มีปัจจัยในการดำรงชีพอย่างสมบูรณ์เพียงพอในปรโลก แม้ที่สุดแล้วญาติของตนอาจจะไม่ได้รับส่วนบุญนั้นเลย การกระทำบุญของเราก็ไม่ถือว่าสูญเปล่าอะไร เพราะตามหลักความจริงแล้วผลบุญจากการกระทำบุญนั้นย่อมจะตกเป็นสมบัติของผู้กระทำบุญนั่นเอง มิได้สูญหายไปไหน นอกจากนั้น การอุทิศส่วนบุญยังถือเป็นการปฏิบัติตามหลักการเรื่องทศ6 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า บุตรหรือธิดานั้นมีหน้าที่อันเป็นข้อผูกพันประการหนึ่งที่พึงกระทำต่อบิดามารดา นั่นก็คือ การอุทิศส่วนบุญให้เมื่อท่านทั้งสองถึงกาลกิริยาแล้ว

สำหรับการเช่นสังเวชนียสถานพระภูมิเจ้าที่ ผีบ้านผีเรือน ซึ่งหมายรวมไปถึง รุกขเทวดาต่างๆ หรือศาลพระพรหม ที่สมัยนี้ก็ต่างได้รับความนิยมและเคารพนับถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จากชาวบ้านทั่วไปหรือแม้แต่พุทธศาสนิกชนที่ยังมีความเชื่อในเรื่องความลี้ลับ ซึ่งอยู่ลี้ลับเกินระดับที่ประสาทสัมผัสของสามัญมนุษย์จะพึงเห็นได้ โดยใช้ของเช่น ไขว้เครื่องบัตรพลีเครื่องสังเวทในรูปแบบต่าง ตามความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นนั้น ถือได้ว่าเป็นที่มาประการหนึ่งของการตั้งเครื่องบัตรพลีสังเวทผีและเทวดาบนศาลเพียงตา ศาลพระพรหม และที่ต่างๆ ที่เชื่อว่าเป็นสิ่งสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย มีทั้งเครื่องบูชาประเภทดอกไม้ธูปเทียน หรือเครื่องหอมต่างๆ ด้วยก็ได้ กับเครื่องสังเวทที่เป็นของกิน เช่น หัวหมู บายศรี ก๋วยจั้ว อ้อย มะพร้าว น้ำตาล เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังรวมถึงพิธีอีกหลายอย่างที่ปรากฏอยู่ในภาคต่างๆ ของประเทศไทย เช่น ดานก้วยสลากในภาคเหนือ บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากในภาคอีสาน บุญข้าวบิณฑ์และเทศกาลชิงเปรตเดือนสิบในภาคใต้ และพิธีสารทของภาคกลางของไทยภาคกลาง ซึ่งแม้จะเป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่บรรดาญาติที่ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อเช่นสังเวทหรือบัตรพลีแก่สิ่งๆ ที่เชื่อว่ามีชีวิตหรือสิ่งเร้นลับทั้งหลาย เช่น เทวดาและพระภูมิเจ้าที่ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการอนุโลมตามหลักคำสอนเรื่องการพลี 5 ประการของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ บุญเปตพลีและเทวดาพลีก็ตาม แต่ก็อาจจะทำให้เบี่ยงเบนไปจากหลักธรรมคำสอนที่แท้จริงได้ หาก

ไม่กระทำเพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบุคคลที่มีพระคุณและความเคารพนบถนอบต่อสิ่งเร้นลับทั้งหลายที่เชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มีฤทธานุภาพต่างๆ แต่ทำเพื่อเป้าหมายอื่น เช่น เพื่อให้สิ่งเร้นลับเหล่านั้นพึงพอใจแล้วอำนวยผลเป็นโชคลาภให้แก่ตนเองหรือคนใกล้ชิดทั้งหลาย

การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนั้น ตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนามีนัยที่แตกต่างจากคติแบบนี้ เพราะถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะยอมรับการมีอยู่ของเทวดาประเภทต่างๆ เช่น เทวดาที่สถิตบนพื้นดิน (ภุมมเทวดา) ต้นไม้ (รุกขเทวดา) และอากาศ (อากาศเทวดา) รวมทั้งยอมรับการมีอยู่ของเหล่าโอปปาติกสัตว์ทั้งหลาย เช่น เปรต เป็นต้น แต่สิ่งเหล่านั้นก็มิได้มีอยู่เพื่อให้มนุษย์เกิดความรู้สึกหวาดกลัวหรือครั่นคร้ามเกรงขามในอำนาจหรือเพื่อปลุกเร้าให้เกิดการเช่น สรรวงบูชาเอาใจ หรือเพื่อช่วยอำนวยสนองตอบในเรื่องโชคลาภ ซึ่งเป็นลักษณะการอ่อนวอนหรือร้องขอแบบศาสนาประเภทเทวนิยม (Theism) เพราะการบูชาบวงสรวงในประเภทนี้ไม่ได้เกิดแรงจูงใจในการทำความดีได้อย่างแท้จริง หากแต่กระทำไปเพราะเกรงกลัวอำนาจที่เชื่อกันว่าสามารถอำนวยสนองผลดีหรือบันดาลผลร้ายให้แก่ตนได้จึงต้องสังเวทบูชาหรือบัตร์พลีด้วยสิ่งต่างๆ

ทั้งนี้พระพุทธศาสนาแสดงท่าทีต่อสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้ตามสภาพแห่งกรรมของตนที่จัดสรรให้เป็นอยู่อย่างนั้น ไม่ได้มีอำนาจในการอำนวยผลดีหรือสนองผลร้ายให้แก่ใครตามความเชื่อเช่นนั้น ซึ่งหากปฏิบัติต่อสิ่งนั้นๆ ด้วยความเคารพนบถนอบน้อมก็ย่อมจะได้รับความนอบน้อมบูชาจากเขาเช่นกัน (พระมหาสุพจน์ คำน้อย, 2547 : 42-47)

นอกจากนั้น พระพุทธเจ้ายังทรงแนะนำว่าการอุทิศบุญให้แก่ญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ก็ตาม ที่ล่วงลับก็ตาม และเทวดาก็ตาม ล้วนเป็นหน้าที่ที่ผู้ครองเรือนพึงกระทำด้วยความใส่ใจ โดยการใช้จ่ายโภคทรัพย์ที่ตนหามาได้ด้วยความสุจริตและหมั่นเพียรเพื่อทำพิธีกรรมทั้ง 5 ประการ ได้แก่

- ญาติพลี คือ การบำรุงหมู่ญาติ
 - อติถิพลี คือ การต้อนรับอาคันตุกะ
 - บุพเพตพลี คือ การอุทิศส่วนบุญแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว
 - ราชพลี คือ การบำรุงราชการ หรือ รัฐด้วยการชำระภาษีอากรต่างๆ
 - เทวดาพลี คือ การอุทิศส่วนบุญให้แก่เทวดา
- ปรากฏมีพระพุทธดำรัสตรัสรับรองไว้ใน พระไตรปิฎกดังนี้ว่า

“นรชนเมื่อคำนึงถึงเหตุนี้ว่า เราได้ใช้จ่ายโภคทรัพย์เลี้ยงตนแล้ว ได้ใช้จ่ายโภคทรัพย์เลี้ยงคนที่ควรเลี้ยงแล้ว ได้ผ่านพ้นภัยที่เกิดขึ้นแล้ว ได้ให้ทักษิณอันมีผลสูงเลิศแล้ว ได้ทำพลี 5 ประการแล้ว และได้

บำรุงท่านผู้มีศีล สำรวมอินทรีย์ ประพฤติพรหมจรรย์แล้ว บัณฑิตผู้
อยู่ครองเรือน ฟังปรารภนาโภกทรัพย์เพื่อประโยชน์ใด ประโยชน์
นั้น เราก็ได้บรรลุแล้ว เราได้ทำสิ่งที่ไม่ต้องเคืองครุ่นแล้ว ดังนี้ชื่อว่า
เป็นผู้ดำรงอยู่ในธรรมของพระอริยะ บัณฑิตทั้งหลายย่อม
สรรเสริญเขาในโลกนี้ เมื่อเขาละจากโลกนี้ไปแล้ว ย่อมบันเทิงใจใน
สวรรค์ ฯ” (อง.ปญจก. 22/41/50)

ข้อความจากพระไตรปิฎกที่ยกอ้างข้างขึ้นมานี้ชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนา
โดยพระพุทธเจ้าทรงสอนให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายรู้จักกระทำหน้าที่และความดีของตนให้
สมบูรณ์ เมื่อประโยชน์และความดีส่วนตัวเสร็จสมบูรณ์แล้วก็เพื่อแผ่ความดีนั้นออกไปให้แก่บุคคล
ใกล้ตัว เช่น ญาติที่มีชีวิตหรือล่วงลับ ผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกๆ ความสัมพันธ์ในด้านหน้าที่การงานและ
ด้านอื่นๆ รวมไปถึงบุคคลในสังคมที่อยู่รายล้อมแบบไม่มีที่สิ้นสุด ไม่มีประมาณ ด้วยความปรารถนาอัน
ดีและมีไมตรีจิตเป็นที่ตั้ง

การกระทำหน้าที่ตามแนวทางดังกล่าวนี้นอกจากเป็นการใช้ชีวิตอย่าง
คุ้มค่าด้วยการทำความดีในส่วนต่างๆแล้ว ยังก่อให้เกิดผลดีแก่ตนทั้งในชาตินี้และชาติหน้าด้วย
กล่าวคือ ตนเองได้สร้างหลักประกันที่มั่นคงใจให้แก่ชีวิตตั้งแต่ในปัจจุบัน เมื่อละโลกนี้ไปแล้วความดี
ทั้งหลายที่ประกอบไว้ก็จะเป็ปัจจัยเกื้อหนุนให้มีความสุขสมควรแก่ความดีของตน

ฉะนั้น การอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วหรือแม้แต่เหล่า
เทวดาจึงถือเป็นหน้าที่ที่ผู้ครองเรือนควรกระทำด้วยความกตัญญูกตเวที ซาบซึ้งสำนึกในคุณงาม
ความดีของญาติที่เคยกระทำแก่ตน มากกว่าที่จะเป็นการกระทำเพื่อเอาใจหรือเพื่อการอ่อนน้อมร้อง
ขอให้ช่วยอำนวยความสะดวก หรือเพื่อผลประโยชน์บางประการที่ไม่เป็นไปตามหลักคำสอนของ
พระพุทธศาสนา (พระมหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 45)

ทั้งนี้ก็มีข้อมูลจากคัมภีร์มิลินทปัญหาในข้อเปิดอุททิสผลปัญหา 75 ใน
การสนับสนุนการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย ดังจะได้ยกข้อความมากล่าวอ้างต่อไปนี้

“พระราชตราสถามว่า พระผู้เป็นเจ้านาคเสน ทายกทั้งหลายเหล่านี้
ให้ทานอุทิศถึงญาติผู้วายชนม์แล้วในกาลก่อน ด้วยตั้งจิตว่า ทานนี้
จงถึงแก่ญาติทั้งหลายผู้วายชนม์แล้วในกาลก่อน ฉะนั้น ญาติทั้งหลาย
เหล่านั้น ย่อมได้รับผลของทานอะไรๆบ้างหรือ? พระเถรเจ้าทูลว่า
บางพวกได้รับ บางพวกหาได้รับไม่ ขอถวายพระพร พระราชาตรัส
ถามว่า พวกไหนได้รับ พวกไหนไม่ได้รับ? พระเถรเจ้าทูลว่า ขอ

ถวายพระพร สัตว์ทั้งหลายผู้เกิดในนรก ย่อมไม่ได้รับและสัตว์
 ทั้งหลายผู้ตั้งอยู่ในสวรรค์ สัตว์ทั้งหลายผู้ไปเกิดในกำเนิดดิรัจฉาน
 ย่อมไม่ได้รับ; ในเปรตทั้งหลายสัตว์พวก เปรตทั้งหลายสามพวก คือ
 วันตาสิกเปรต ขุปปิปาสิกเปรต นิชฌามัตถิกเปรต ย่อมไม่ได้รับ;
 ปรทัตตูปชีวีเปรตทั้งหลายย่อมได้รับ, แม้เปรตเหล่านั้น ระลึกถึงอยู่
 นั้นเทียว จึงได้รับ” (มหามกุฏราชวิทยาลัย , 2551 : 385)

2.4.3 ประเภทของส่วนบุญที่เกี่ยวข้องด้วยการอุทิศส่วนบุญ

ส่วนบุญที่เกี่ยวข้องด้วยการอุทิศส่วนบุญในที่นี้ ได้แก่ ส่วนบุญที่อุทิศให้แก่ผู้ที่เป็น
 ญาติ เป็นต้นนั้น แบ่งได้ 2 ประการ คือ

1) ส่วนบุญที่อุทิศให้โดยเฉพาะเจาะจง

การอุทิศส่วนบุญโดยการระบุชื่อของผู้ที่ตนมุ่งหมายจะอุทิศให้ กลุ่มบุคคลที่ตนได้รู้จัก
 คำนวณ ระบุเพศ สถานะ เช่น ผู้ที่เป็นญาติมีเชื้อสายเดียวกันกับตนทั้งช่วงใกล้และไกล ซึ่งได้แก่
 บรรพบุรุษผู้ที่เป็นต้นสกุลที่ตนสืบสายตรงลงมาทางสายเลือด 3 ลำดับชั้น ชั้นทวด ชั้นปู่ย่าตายาย
 และชั้นพ่อแม่ หรือบรรพบุรุษลำดับชั้นก่อนชั้นทวดขึ้นไปที่ตนไม่รู้จักและจำได้ ทั้งนี้รวมถึงญาติที่
 เป็นลำดับชั้นที่นับจากชั้นของตนเองลงไปอีก 3 ลำดับชั้น ชั้นลูก ชั้นหลานและลำดับรองๆลงไป
 แม้กระทั่งการอุทิศบุญให้แก่ผู้ที่มีอุปการคุณต่างๆ เช่น ครู อาจารย์ พระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์ พระ
 กรรมฐาน ตลอดจนมิตรสหายและบุคคลที่รู้จักคุ้นเคยทั้งหลายอีกด้วย

ส่วนบุญประเภทนี้ เมื่อผู้ที่เขาอุทิศให้ได้รับและอนุโมทนาบุญโดยการเปล่งวาจาว่า
 “สาธุ” หรือ โดยจิตใจที่เป็นกุศล มีความปีติปราโมทย์ยินดีในการกระทำบุญของผู้อื่น ทั้งนี้ก็ต้อง
 ปราศจากความอิจฉาริษยาและความขุ่นข้องหมองใจ

การกระทำดังนี้จึงจะเป็นเหตุให้ญาติเหล่านั้นได้รับส่วนบุญในทันที ดังเช่นหมู่ญาติ
 ของพระเจ้าพิมพิสารเมื่อครั้งอดีตที่ไปเกิดอยู่ในเปรตภูมิ ในครั้งแรกที่พระเจ้าพิมพิสารได้สร้างวัด
 เวฬุวันมหาวิหารถวายแด่พระพุทธเจ้าแล้วทรงกระทำการฉลอง โดยการนิมนต์พระสงฆ์มี
 พระพุทธเจ้าเป็นประธานมาฉันภัตตาหาร เมื่อเสร็จแล้วมิได้ทรงกล่าวอุทิศส่วนบุญนั้นให้แก่หมู่ญาติ
 ถ้าทรงอุทิศก็คงมิได้ทรงเจาะจงหมู่ญาติ พวกเขาเหล่านั้นจึงรู้สึกผิดหวังเป็นอย่างมาก ต่อมาจึงได้มา
 ปรากฏตัวแสดงสภาพชีวิตอันเป็นทุกข์ทรมานของพวกตนให้พระองค์เห็นและส่งเสียงร้องโหยหวน
 นำสยองให้ทรงได้ยิน เพื่อให้ทรงทราบถึงความประสงค์ของพวกตน แต่กระนั้นพระองค์ก็ไม่ทรง
 เข้าใจถึงความประสงค์ของเหล่าเปรตที่เป็นญาติในอดีตนั้น จึงได้ไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าจน

ทราบตามความจริงแล้ว ครั้งที่สองจึงทรงปรารภการบำเพ็ญพระราชกุศล โดยการถวายทานนั้นอีกครั้ง ภายหลังจากที่พระองค์ถวายทานจำพวกโภชนาหารและผ้าแล้ว ได้ทรงกระทำการหลังทักษิโณทก(การกรวดน้ำ)อุทิศส่วนบุญโดยเฉพาะเจาะจงว่า “ขอบุญส่วนนี้จงสำเร็จแก่หมู่ญาติของข้าพเจ้า” เมื่อพวกเขาปรารถนาจะได้รับทราบถึงบุญกิริยาต่างๆที่ทรงกระทำแล้วนั้นก็พากันกล่าววาทะรับอนุโมทนาบุญนั้นว่า สาธุ สาธุ สาธุ เพียงเท่านั้นผลบุญที่ได้รับจากการอนุโมทนาบุญก็ปล้นสำเร็จและปรากฏเป็นโภชนาหารและเครื่องนุ่งห่มอย่างพร้อมบริบูรณ์ ยังผลให้พวกเขาปรารถนาเหล่านั้นได้อุปโภคบริโภคใช้สอยปัจจัยต่างๆจนเพียงพอแล้วก็พ้นจากอติภาพของเปรตวิสัยในที่สุด ผลบุญที่ปรากฏขึ้นนี้เป็นผลของการอุทิศส่วนบุญโดยเจาะจงซึ่งจะปรากฏผลในทันทีแก่เปรตวิสัยทำให้พ้นจากสภาพที่หิวกระหายหรือสภาพที่ทุกข์ทรมานในภพภูมินั้นๆ

2) ส่วนบุญที่อุทิศให้โดยไม่เจาะจง

ส่วนบุญที่อุทิศให้โดยกล่าวรวมๆไม่ระบุชื่อของใครคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ หรือระบุเจาะจงหมู่ชนที่ตนรู้จักคุ้นเคย แต่มุ่งหมายเอาบุคคลทุกประเภทและสัตว์ทุกประเภท ไม่เลือกสัตว์ ไม่เลือกบุคคล ไม่เลือกตัวตน ไม่เจาะจงใคร สำหรับผู้ที่ได้รับส่วนบุญชนิดนี้มีได้รับส่วนบุญนี้โดยทันทีทันใดเหมือนกับผู้ที่ได้รับส่วนบุญชนิดเจาะจง ผลบุญจะสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อส่วนบุญชนิดแรกให้ผลสำเร็จไปก่อน กล่าวคือ เมื่อญาติอุทิศส่วนบุญโดยไม่เจาะจงออกไป หากพวกเขาปรารถนาประเภทที่สามารถรับส่วนบุญได้นั้นได้รับรู้และกล่าวรับอนุโมทนาบุญแล้ว อาณิสสแห่งการอนุโมทนาส่วนบุญที่แบบไม่เจาะจงของพวกเขาปรารถนาเหล่านั้น ก็มีได้สูญหายไปไหน แต่เมื่อได้รับส่วนบุญแบบเจาะจงในขณะเวลาใด ขณะนั้นเองการอนุโมทนาส่วนบุญแบบไม่เจาะจงก็จะเข้าเกี่ยวหนุนส่งเสริมการอนุโมทนาส่วนบุญโดยเจาะจงให้มีกำลังกล้าแข็งขึ้นทันทีทันใดในขณะนั้นเองทั้งนี้ก็มีข้อมูลสนับสนุนจากพระสัทธัมมโชติกะได้อธิบายไว้ดังนี้ ความว่า

“การอุทิศส่วนบุญทั้งสองประเภทดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ มุ่งหมายถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้วโดยได้ถือกำเนิดเป็นปรตตูปชีวิกเปรตพวกหนึ่ง กับวิมานิกอสุรกายและเวมานิกเปรตที่เป็นเทวดาชั้นต่ำในชั้นจาตุมหาราชิกามีอีกพวกหนึ่งเท่านั้น สำหรับในหมู่มนุษย์ด้วยกันนี้ก็มีอนุโมทนาส่วนบุญทั้งสองประเภทนี้อยู่เหมือนกัน แต่ผลที่ได้รับนั้นหาใช่สิ่งของเครื่องใช้ อาหาร และที่อยู่อาศัยเหมือนกันกับที่เปรตได้รับนั้นไม่ เพียงแต่ได้รับการนิยมนชมชอบว่าเป็นคนใจดี มีอภัยภัยกว้างขวาง เป็นที่รักใคร่ในหมู่มนุษย์ทั้งปวงและ

ตนเองก็ได้รับผล คือมีจิตใจสุขสบายไม่เดือดร้อน หน้าขึ้นตาบาน
แจ่มใสไม่ขุ่นมัวเท่านั้น” (พระมหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 47)

2.4.4 ความหมายและประเภทของการอุทิศส่วนบุญ

การอุทิศส่วนบุญเป็นคำที่มีความหมายค่อนข้างกว้างซึ่งสามารถขยายความออกไปถึงความหมายที่ใกล้เคียงกันอย่างหลากหลายทั้งที่แสดงถึงนัยสำคัญของการกระทำบุญในส่วนของการทานมัยบุญกิริยาวัตถุตามหลักพระพุทธศาสนาได้ในอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งก็มีใช้ทางวิธีเดียวที่จะอุทิศส่วนบุญได้ ทั้งนี้ในหลักการบุญกิริยาวัตถุนั้น ได้มีการจำแนกการกระทำบุญไว้ถึง 10 ประการด้วยกันดังที่ได้กล่าวในข้างต้นแล้ว นอกจากนี้ การอุทิศส่วนบุญยังสามารถจำแนกแยกย่อยออกไปได้อีกหลายประเภท ทั้งการแผ่เมตตา การเปล่งวาจา หรือการกรวดน้ำเป็นต้น ซึ่งทุกรูปแบบวิธีการนี้ล้วนเป็นรูปแบบที่มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ ก็สามารถอุทิศส่วนแห่งบุญนั้นที่พึงมีพึงเกิดจากบุญกิริยาวัตถุเหล่านั้นให้แก่ผู้อื่นได้ เพื่อความเจริญงอกงามของจิตใจและเพื่อให้เป็นผลได้แก่บุคคลผู้ที่ตนมุ่งหมายอุทิศส่วนบุญให้อีกด้วย

1) ความหมายของการอุทิศส่วนบุญ

การอุทิศส่วนบุญ(ปัตติทาน) ตามพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต) พระมหาเถระผู้เป็นยอดนักปราชญ์ของพระพุทธศาสนาของไทยในยุคสมัยปัจจุบันท่านหนึ่งได้รวบรวมความหมายไว้ดังนี้ว่า “การอุทิศส่วนบุญ(ปัตติทาน) หมายถึง การทำบุญด้วยการเฉลี่ยส่วนแห่งความดีให้ผู้อื่น บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ” (พระเทพเวที , 2535 : 110)

การอุทิศส่วนบุญนั้นมีความหมายที่สืบเนื่องมาจากส่วนบุญอย่างแนบเนื่องกันมา หากจะต่างก็มีเพียงบางลักษณะเท่านั้น นั่นคือ ส่วนบุญนั้นพึงหรือถึงถึงความดีที่บุคคลผู้กระทำได้รับหรือที่สั่งสมไว้ในจิตใจของบุคคลผู้กระทำบุญและพร้อมที่จะอุทิศให้แก่ผู้อื่น ส่วนการอุทิศส่วนบุญนั้นพึงหรือถึงผลถึงกิริยาที่ผู้กระทำปรารถนาให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในบุญที่ตนได้กระทำหรือได้รับนั้นหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้กระทำบุญมีอหยาสัยกว้างขวางเปิดโอกาสให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในบุญของตน โดยให้ผู้อื่นได้กระทำความดีด้วยการยินดีต่อการอุทิศส่วนบุญของตนซึ่งเป็นบุญในส่วนปัตติทานุโมทนานั้นเอง

ด้วยเหตุนี้ คำว่า ส่วนบุญ จึงมีความหมายที่แคบกว่าการอุทิศส่วนบุญ เพราะแสดงให้เห็นถึงความเป็นส่วนตนหรือปัจเจกภาวะ กล่าวคือ โดยกิริยาแล้วบุญที่บุคคลกระทำและได้รับนั้น

เป็นสิ่งที่เขาสั่งสมไว้ประหนึ่งสมบัติส่วนตัวของเขาเอง และไม่ได้ถูกแบ่งแยกหรือไปปนกันส่วน
ของผู้อื่น เพราะเหตุว่าบุญที่เขากระทำย่อมตกเป็นของเขาอย่างแน่นอน

หากพิจารณาโดยผิวเผินคำว่าส่วนบุญ ก็มีความหมายส่อไปในทางที่จะเฉลี่ยบุญที่ตน
ได้กระทำแล้วให้แก่ผู้อื่น คล้ายกับมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้อื่นได้รับบุญส่วนนั้น เพราะดูเหมือนว่าบุญ
ถูกจัดสรรปันส่วนไว้เพื่อให้ผู้กระทำบุญอุทิศให้แก่ผู้อื่น ส่วนคำว่า อุทิศส่วนบุญ มีความหมายกว้าง
กว่าคำว่า ส่วนบุญ เนื่องจากมีเจตนาแสดงถึงความมีอหิสาภัยกว้างขวางของผู้กระทำบุญ ซึ่งเขามิได้
ตระหนี่หวงแหนแน่นอนเหนียวในบุญที่ตนได้รับ ทั้งยังมีน้ำใจเอื้อเพื่อเกื้อกูลแก่ผู้อื่นหรือมุ่งหมายให้
โอกาสแก่ผู้อื่นได้ร่วมกับการกระทำบุญของเขา กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ผู้อุทิศส่วนบุญมีความ
ปรารถนาที่จะให้การกระทำบุญของตนมีส่วนผลักดันให้ผู้อื่นได้กระทำความดี เพื่อได้รับผลจากการ
กระทำของเขาเอง โดยมีส่วนบุญที่ตนอุทิศให้ผู้อื่นเป็นอีกปัจจัยในการสนับสนุนให้แกร่งกล้าขึ้น

ในกรณีที่บุคคลอุทิศส่วนบุญให้แก่บุคคลอื่นเช่นนี้ ตามหลักการของพระพุทธศาสนา
ถือว่าบุญของเขาก็มีได้พร่องหรือลดน้อยถอยลงแต่อย่างใดไม่ ตรงกันข้าม เมื่อเขาได้แสดงเจตนาจะ
ขยายความดีออกไปสู่บุคคลอื่นโดยอาการอันเกื้อกูล บุญของเขาก็มีแต่จะแผ่ขยายไพศาลและเพิ่มพูน
มากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการกระทำบุญในพระพุทธศาสนาที่มุ่งให้ผู้กระทำบุญ
เฉลี่ยบุญของตนออกไปสู่บุคคลอื่นด้วย เพื่อขยายประโยชน์ออกไปอย่างกว้างขวาง มิได้หวังเพื่อ
ประโยชน์เฉพาะตนเท่านั้น แต่มุ่งให้ประโยชน์นี้เกิดแก่บุคคลอื่นตลอดจนสังคมในวงกว้างด้วย
(พระมหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 62)

นอกจากนั้นแล้ว การอุทิศส่วนบุญดังกล่าวมาแล้วนี้ยังแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้
อุทิศส่วนบุญกับผู้ที่เขาอุทิศส่วนบุญให้เป็นอย่างดี โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำบุญ
กล่าวคือ ผู้อุทิศส่วนบุญได้กระทำบุญในสองส่วน คือ ส่วนของการกระทำบุญทั่วไป เช่น การให้
ทาน และส่วนของการอุทิศส่วนบุญให้แก่บุคคลอื่น(ปัตติทาน) นั่นก็กล่าวได้ว่า เป็นผู้กระทำบุญเอง
และเป็นปัจจัยให้ผู้อื่นได้กระทำบุญด้วย ส่วนผู้ที่เขาอุทิศส่วนบุญไปให้นั้นก็ได้กระทำบุญในส่วน
ของการอนุโมทนาบุญอันสืบเนื่องมาจากการอุทิศส่วนบุญของผู้อื่น(ปัตตานุโมทนา) และจะได้รับ
ผลบุญซึ่งเกิดจากการอนุโมทนาของตน โดยมีการอุทิศส่วนบุญของผู้อื่นเป็นปัจจัย

2) ประเภทของการอุทิศส่วนบุญ

การอุทิศส่วนบุญนั้นมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน เนื่องจากมีรูปแบบการกระทำอยู่หลาย
อย่าง ไม่จำเพาะแต่การถวายทานแล้วอุทิศส่วนบุญอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงบุญกิริยาวัตถุ
อื่นๆที่มีความเกี่ยวข้องกับหลักการกระทำบุญในพระพุทธศาสนาที่พระอรุณกถาจำแนกไว้อย่าง
ละเอียดถึง 10 ประการ ซึ่งสามารถนับเข้าในไตรทวารด้วย กล่าวคือ การกระทำทางกาย การกระทำ

ทางวาจา และการกระทำทางจิตใจ เพื่อความแกร่งกล้าและหนักแน่นของบุญกิริยาวัตถุแล้วจำเป็นต้องมีความแน่วแน่และมั่นคงในไตรทวาร จึงถือว่าองค์ประกอบเพื่อความสมบูรณ์พร้อมแห่งบุญนั้น (พระมหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 73)

จากเหตุที่ว่า การอุทิศส่วนบุญนั้นกระทำได้หลากหลายรูปแบบจึงสามารถจัดแบ่งลักษณะของการอุทิศส่วนบุญได้เป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ การอุทิศส่วนบุญด้วยการอธิษฐานจิต การอุทิศส่วนบุญด้วยการเปล่งวาจา การอุทิศส่วนบุญด้วยการแผ่เมตตา และการอุทิศส่วนบุญด้วยการกรวดน้ำ

1) การอุทิศส่วนบุญด้วยการอธิษฐานจิต

การอธิษฐานจิต คือ การตั้งใจมุ่งผลอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ การตั้งจิตปรารถนา โดยการตั้งเป้าหมายไว้ในใจอย่างมั่นคง เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้กระทำกิจกรรมที่มุ่งประสงค์นั้นจนบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งแสดงถึงพลังของจิตที่มุ่งมั่นและแน่วแน่ต่อเป้าหมายที่ตั้งใจและมุ่งตรงต่อแนวทางที่ตั้งไว้ ด้วยเหตุนี้ การตั้งอธิษฐานจึงนับว่าเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกระทำความดีเพื่อเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง หากมิได้มีการตั้งอธิษฐานไว้ในใจอย่างมั่นคง ผลที่มุ่งประสงค์ก็ไม่อาจจะสำเร็จลงได้ เนื่องจากว่าผู้กระทำความดีอาจเกิดความท้อแท้ ไม่มีแรงจูงใจในการกระทำความดีที่ตนได้ตั้งเป้าหมายไว้อีกต่อไป ในกรณีการอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติก็เช่นกัน หากผู้กระทำบุญไม่ได้ตั้งจิตอธิษฐานอุทิศส่วนบุญให้ก็เท่ากับว่าผู้กระทำบุญไม่มีความตั้งใจหรือปรารถนาที่จะให้ญาติได้รับส่วนบุญหรือมีส่วนร่วมในบุญของตน ญาติจึงไม่สามารถรับส่วนบุญได้ เพราะถือว่าผู้กระทำบุญไม่ได้อุทิศส่วนบุญไปให้

2) การอุทิศส่วนบุญด้วยการเปล่งวาจา

การเปล่งวาจา นับเป็นกิริยาที่มีความสำคัญต่อการติดต่อสื่อสารของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะการสื่อสารนั้นเป็นเครื่องมือในการแสดงความหมาย โดยผ่านภาษาพูดระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ทำให้เข้าใจตรงกันถึงสิ่งที่จะกระทำหรือกิจกรรมต่างๆ การเปล่งวาจาเวลาอุทิศส่วนบุญก็ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จในการอุทิศส่วนบุญและสื่อถึงเจตนาของผู้อุทิศส่วนบุญได้อย่างชัดเจน นอกจากนั้นแล้ว ยังเป็นการแสดงความปรารถนาดีให้ผู้อื่นได้รับรู้เพื่อได้ร่วมกระทำบุญในส่วนอนุโมทนาบุญด้วย

3) การอุทิศส่วนบุญด้วยการแผ่เมตตา

การแผ่เมตตา คือ กิริยาที่บุคคลแผ่ความปรารถนาที่ได้ออกไปสู่ผู้ที่เป็นญาติ เป็นบุคคล ใกล้ชิด เป็นเพื่อน เป็นคนรู้จักและรักใคร่คุ้นเคยกัน ตลอดทั้งเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายอย่างไม่มี จำกัดและไม่มีประมาณ ซึ่งแสดงถึงความอ่อนโยนทางจิตใจที่ใฝ่และปรารถนาให้บุคคลอื่นหรือสัตว์ อื่นนั้นมีความสุข ปราศจากความทุกข์ ปราศจากเวรต่อกัน และปราศจากการเบียดเบียนทำร้ายซึ่งกัน และกัน การแผ่เมตตานี้ได้ถือได้ว่าเป็นการเจริญกรรมฐานอีกแบบหนึ่งซึ่งเรียกว่า การเจริญเมตตา ภาวนา ผู้เจริญเมตตาภาวนานี้สามารถแผ่ขยายออกไปโดยเจาะจง (โอริสพรมณา) กำหนดขอบเขต กำหนดประเภทของบุคคลได้ หรือแผ่ขยายออกไปโดยรวม ไม่เจาะจงบุคคล(อโนริสพรมณา)ไม่มี กำหนด ไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขตตามหลักของอัปมัณญาพรหมวิหารก็ได้

4) การอุทิศส่วนบุญด้วยการกรวดน้ำ

การกรวดน้ำ ตามความหมายในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ได้ให้คำ จำกัดความไว้ดังนี้ว่า แผ่ส่วนบุญด้วยวิธีหลั่งน้ำ หมายถึงกิริยาการเทน้ำหรือรดน้ำลงในที่รองรับเพื่อ อุทิศส่วนบุญแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว น้ำที่ใช้ประกอบการอุทิศส่วนบุญนี้เรียกว่า ทักษิโณทก หมายถึง น้ำที่หลั่งหลังจากการบริจาทานเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ หรือเรียกกันโดยทั่วไปว่า น้ำ กรวด ลักษณะของการหลั่งน้ำลงในภาชนะรองรับในเวลาหลังทำทานเรียกว่า การกรวดน้ำ (พระ มหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 80)

จากข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้ามานั้น การอุทิศส่วนบุญที่มุ่งให้เฉพาะแก่ผู้ตายที่ปรากฏมี รูปแบบที่ชัดเจนที่สุดนั้นมี 2 วิธีนั่นคือ การอุทิศส่วนบุญด้วยการกรวดน้ำ และ การอุทิศส่วนบุญด้วยการ อธิฐานจิต ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายใน พระพุทธศาสนา

สรุป หลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา ใน พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย โดยความหมายแล้วหมายถึงการ ทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วได้อุทิศส่วนบุญนั้นให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว การอุทิศส่วนบุญเป็นการ ทำบุญชนิดหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้กระทำได้ การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนี้มีลักษณะ เป็นส่วนบุญที่อุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับ ไปแล้วเท่านั้นซึ่งจัดรวมประเภทอยู่ในการอุทิศส่วนบุญที่อุทิศ ให้โดยเฉพาะเจาะจงกล่าวคือ มุ่งเฉพาะญาติของตนที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับ นั้นอย่างเต็มที่ ดังที่ได้กล่าวยกตัวอย่างมาแล้วในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการอุทิศ ส่วนบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับของพระเจ้าพิมพิสาร ทั้งนี้จะได้กล่าวถึงรูปแบบหรือวิธีการทำบุญซึ่ง

เป็นองค์ความรู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการอุทิศส่วนบุญ วิธีการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมหรือประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญที่ปรากฏในสังคมไทยในหัวข้อต่อไป

2.5 หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา

การกล่าวถึงหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนานั้นจำเป็นต้องกล่าวถึงองค์รวมและปัจจัยต่างๆของวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนา นั่นคือ บุญกิริยาวัตถุ ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ว่า การอุทิศส่วนบุญนั้นปรากฏอยู่ในหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ทั้งนี้ก็จะกล่าวรวมไปถึง เจตนาในการทำบุญ ประเภทหรือวิธีของการทำบุญ องค์ประกอบหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญ และอธิบายหลักธรรมเรื่องบุญกิริยาวัตถุตามลำดับ โดยละเอียดเพื่อความเข้าใจในความหมายและวิธีการปฏิบัติทั้งหมด ดังต่อไปนี้

การกล่าวถึงการปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนั้นจำเป็นต้องกล่าวถึงหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาเพื่อจะได้ทราบองค์ประกอบของการทำบุญ และความสัมพันธ์กันกับการอุทิศส่วนบุญด้วย

หลักคำสอนที่สำคัญที่สุดที่เกี่ยวข้องกับการอุทิศส่วนบุญโดยตรงนั่นก็คือ หลักบุญกิริยาวัตถุ³ 10 คำว่า บุญกิริยาวัตถุ นี้ หากแยกตามรูปคำศัพท์ภาษาบาลี ได้แก่ บุญ(ความดี) กิริยา(การกระทำ) วัตถุ(วิธี) แปลโดยรวมคือ วิธีการทำความดี หรือ วิธีการทำบุญ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแปลบุญกิริยาวัตถุไว้ว่า เหตุอันเป็นที่ตั้งแห่งการการบำเพ็ญบุญ (พระราชโมลี , 2545 : 6-9)

บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ คือ สิ่งอันเป็นที่ตั้งแห่งการกระทำ หรือ วิธีการกระทำที่เกิดขึ้นเป็นบุญเป็นกุศลแก่ผู้กระทำ มี 10 ประการ หลักการเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 นี้ถือว่าเป็นหลักการหรือคู่มือเบื้องต้นประจำตัวทุกคนของเหล่าพุทธศาสนิกชนในการประกอบกิจกรรม ธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม หรือวัฒนธรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องด้วยพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจจะแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่นในการประยุกต์ให้เหมาะสมและราบรื่นตามขนบธรรมเนียมท้องถิ่น ทั้งนี้ยังสำคัญยังคงอยู่ที่หลักบุญกิริยาวัตถุ 10 อย่างแนบแน่นมิได้ผิดเพี้ยนไปจากหลักการนี้เลย เพียงแต่อาจจะมิได้คำนึงถึงถึงความละเอียดอ่อนของการทำบุญในแง่ของกาย วาจา และจิตใจ หรือแม้กระทั่ง ด้วความ

³ บุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ประกอบไปด้วย ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน สิลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล และภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา ส่วนตามนัยของพระอรหันตเจ้าได้จำแนกบุญกิริยาวัตถุออกเป็น ๑๐ ประการ

ตั้งใจในการทำบุญ ได้แก่ ความตั้งใจก่อนทำบุญ ขณะทำบุญ และหลังจากทำบุญแล้ว ซึ่งกรณีเหล่านี้ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะส่งผลถึงการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก

หลักการทำบุญในทางพระพุทธศาสนาที่เป็นหลักสำคัญตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกนั้น มี 3 ประการ ส่วนที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาได้แบ่งแยกย่อยโดยขยายวิธีการทำบุญออกไปอีกหลายประการ เพื่อให้ได้วิธีการทำบุญที่หลากหลายและมีความครอบคลุมต่อวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการขยายออกมาจากหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ โดยอนุโลมตามหลักคำสอนที่ว่าด้วยเรื่อง ทาน ศีลและภาวนา บุญกิริยาวัตถุที่เพิ่มเข้ามาอีก 7 ประการจึงได้จัดอยู่ในขอบข่ายของบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการนั้นด้วย วิธีการทำบุญที่คัมภีร์อรรถกถาจัดไว้มีทั้งหมด 10 วิธี ด้วยกันดังนี้คือ

1. ทานมัย คือ บุญที่เกิดจากการให้วัตถุสิ่งของ มีข้าว มีน้ำ หรือภัตตาหาร เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์แก่บุคคลอื่น(ผู้รับทาน)

2. ศีลมัย คือ บุญที่เกิดจากการรักษาศีลและระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด

3. ภาวนามัย คือ บุญที่เกิดจากการภาวนา ทั้งแบบสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน

4. อปจายนมัย คือ บุญที่เกิดจากการแสดงความเคารพผู้ที่สมควรแก่การเคารพ

5. เวชยาวัจจมัย คือ บุญที่เกิดจากการประกอบกิจการอันเป็นกิจที่ชอบธรรม

6. ปัตติทานมัย คือ บุญที่เกิดจากการให้ส่วนบุญจากการได้กระทำความบุญในส่วนอื่นๆแล้ว

7. ปัตตานุโมทนามัย คือ บุญที่เกิดจากการอนุโมทนาส่วนบุญ โดยการกล่าวคำว่า สาธุ

8. รัชมัสสวณมัย คือ บุญที่เกิดจากการฟังธรรมด้วยจิตที่อ่อนโยนและโดยโยนิโสมนสิการ

9. รัชมเทศนามัย คือ บุญที่เกิดจากการแสดงธรรมแก่ผู้อื่นโดยไม่หวังลาภสักการะ

10. ทิฏฐชุกัมม คือ บุญที่เกิดจากการทำความเห็นให้ถูกต้องหรือเป็นผู้มีสัมมาทิฏฐิ

หลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ กล่าวโดยละเอียดมาดังต่อไปนี้

1) ทานมัย หรือบุญที่สำเร็จด้วยการให้ทาน

หลักการกระทำบุญโดยการให้ปันสิ่งของมี ข้าว น้ำ เป็นต้น การเสียสละทรัพย์ สิ่งของ เงินทอง ตลอดจนกำลังกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อื่น โดยส่วนรวม รวมถึงการละกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ ออกจากจิตใจ จนถึงการสละชีวิตอันเป็นสิ่งมีค่าที่สุดเพื่อการปฏิบัติธรรม

ตลอดจนบุคคลผู้ให้วัตถุทานหรืออามิสทานมีเจตนาที่สมบูรณ์ 3 กาล ได้แก่ ขณะก่อนที่จะให้ทาน เรียกว่า บุญเจตนา ขณะกำลังให้ทาน เรียกว่า มุญจนเจตนา และ ขณะระลึกถึงทานที่ให้แล้วนั้นด้วยจิตโสมนัสยินดีในภายหลัง เรียกว่า อปรเจตนา (พระมหาสุพนธ์ คำน้อย , 2547 : 28) บุญสำเร็จได้ด้วยการบริจาคทาน (ทานมัย) มี 2 วิธี ได้แก่

1.1) ทานที่ให้โดยเจาะจงผู้รับ

หมายถึง การถวายทาน อันได้แก่ ภัตตาหาร วัตถุหรือสิ่งของแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งอย่างระบุรูปหรือองค์อย่างเจาะจงแก่บุคคลหรือญาติท่านใดท่านหนึ่ง หรือให้แก่ผู้มีคุณท่านใดท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นการระบุบุคคลผู้รับทานนั้นแล้ว

1.2) ทานที่ให้โดยไม่เจาะจงผู้รับ

หมายถึง การถวายทาน อันได้แก่ ภัตตาหาร วัตถุ สิ่งของ หรือการสร้างสถานสาธารณประโยชน์ในวัดแก่พระสงฆ์ (พระสงฆ์คือพระภิกษุประชุมกันตั้งแต่ 4 รูปขึ้นไป) หรือ ทานที่ให้แก่สถานศึกษาศิลปวิทยา โรงเรียน โรงพยาบาล สาธารณูปโภคสาธารณูปการอันเป็นสาธารณประโยชน์ของชนทั่วไป ทานที่มีผลมากต้องประกอบด้วยองค์ 6 ประการ แบ่งเป็นฝ่ายผู้ให้ทาน(ทายกหรือทายิกา) 3 ประการ และฝ่ายผู้รับทาน(ปฏิคาหก) 3 ประการ ดังต่อไปนี้

-ฝ่ายผู้ให้ทาน(ทายกหรือทายิกา) 3 ประการ ได้แก่

- 1) ก่อนให้ทานนั้นเกิดความรู้สึกลึกซึ้ง
- 2) ขณะกำลังให้ทานนั้นเกิดจิตเลื่อมใส
- 3) หลังจากให้ทานแล้วจิตเบิกบานแจ่มใส

-ฝ่ายผู้รับทาน(ปฏิคาหก) 3 ประการ ได้แก่

- 1) ปราศจากราคะหรือปฏิบัติอยู่ซึ่งธรรมเพื่อบรรเทาโรค
- 2) ปราศจากโทสะหรือปฏิบัติอยู่ซึ่งธรรมเพื่อบรรเทาโทสะ
- 3) ปราศจากโมหะหรือปฏิบัติอยู่ซึ่งธรรมเพื่อบรรเทาโมหะ

ทั้งนี้ วัตถุสิ่งของที่ควรจัดหาไปให้ทาน(ไทยธรรม)นั้น ต้องเป็นสิ่งของที่ดี หามาหรือได้มาด้วยความสุจริตและเป็นสิ่งที่มีประโยชน์แก่ผู้รับ ซึ่งสามารถแจกแจงไทยธรรมได้

ทั้งหมด 10 ประการ ได้แก่ ข้าว น้ำ ผ้า ยานพาหนะ พวงมาลัย เครื่องหอม(ธูปหรือกำยาน) เครื่องลูบไล้(สบู์ ยาสีฟัน หรือยา) ที่นั่งที่นอน(เสนาสนะ) ที่พักที่อาศัย และเครื่องตามประทีป

2) สติลมัย หรือบุญสำเร็จได้ด้วยการศึกษาศีล

หลักการกระทำบุญโดยการตั้งเจตนาว่าจะสำรวมระวังกิริยามารยาท รวมทั้งความประพฤติเรียบร้อยทางกายและวาจา นั่นคือ การตั้งใจรักษาศีล และการปฏิบัติตนไม่ให้ละเมิดศีล ศีล หมายถึง การตั้งใจงดเว้นจากความชั่ว บังคับตนเองไม่ให้ทำความชั่ว รักษากาย รักษาวาจาให้เรียบร้อยความควรแก่ภาวะ เช่นผู้ครองเรือนรักษาศีล 5 ศีล 8 ของอุบาสกอุบาสิกาในวันอุโบสถ ศีล 10 ของสามเณร ศีล 227 ข้อของพระภิกษุ หรือศีล 311 ข้อของพระภิกษุณี เพื่อรักษากาย วาจา และใจ ให้บริสุทธิ์สะอาด งดหรือเว้นจากอกุศลบรรพกรรม 10 ประการ ได้แก่ กายทุจริต 4 ประการ คือ ละเว้นจากการฆ่าสัตว์ ละเว้นจากการลักทรัพย์ ละเว้นจากการประพฤติดินในกาม และเสพสิ่งเสพติดมีนเมา อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท วจิตทุจริต 4 ประการ คือ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดปด ไม่พูดเพื่อจ้อและไม่พูดคำหยาบ มโนทุจริต 3 ประการ คือ ไม่หลงมกมาย ไม่พยาบาท ไม่หลงผิดจากทำนองคลองธรรม

3) ภาวนามัย หรือบุญสำเร็จด้วยการเจริญภาวนา

หลักการกระทำบุญโดยการเจริญภาวนา ได้แก่การฝึกอบรมจิตใจให้ดีงาม มีความเข้าใจในสิ่งต่างๆอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง กระทั่งอบรมจิตจนรู้แจ้งเห็นจริงสามารถทำลายกิเลสได้หมดสิ้น การอบรมจิตใจในการข่มกิเลสและการละกิเลส ตั้งแต่ขั้นหยาบไป จนถึงกิเลสอย่างละเอียดจนสามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นจนเกิดวิปัสสนาญาณ รู้รูปนามและความเกิดดับทั้งหลาย รู้ทางเจริญและทางเสื่อม จนถึงที่สุดได้รู้ถึงและได้เข้าใจไตรลักษณ์ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และรู้ในอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นทางไปสู่ความพ้นทุกข์ บรรลุมรรคผล นิพพานได้ในที่สุด

ภาวนา หมายถึง การอบรมจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในความดีและให้ฉลาด โดยวิธีการสำหรับคนทั่วไป ได้แก่ การมีสมาธิในการศึกษาเล่าเรียน นั่นฟัง หมั่นถาม หมั่นพูด หมั่นท่องบ่น หมั่นสนทนากับผู้รู้จนเกิดความฉลาดเป็นต้น

หากกล่าวโดยหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาแล้วด้านการภาวนานั้นแบ่งออกเป็น 2 วิธีการ ได้แก่

- สมถภาวนา คือ การทำจิตใจให้สงบนิ่งอยู่ในอารมณ์เดียว โดยมีวิธีทำให้เกิดสมาธิได้ถึง 40 วิธี

- วิปัสสนาภาวนา คือ การใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นแจ้งถึงพระไตรลักษณ์ตามภาวะที่เป็นจริงซึ่งจะต้องดำเนินไปในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร4เท่านั้น

ตัวอย่างเช่น เจตนาของพระโยคาวจรผู้เจริญวิปัสสนาภาวนาโดยพิจารณาเห็นอายตนะภายในมีตาเป็นต้น และอายตนะภายนอกมีรูปเป็นต้น ความรับรู้อารมณ์ทางอายตนะภายในและอายตนะภายนอก ความรู้สึกที่เกิดจากอายตนะผัสสะ ตลอดจนขรามรณะโดยความเป็นของไม่เที่ยงเป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ซึ่งเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์

นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังทรงตรัสถึงระดับของการกระทำบุญและอานิสงส์ของการกระทำบุญตามหลักของบุญกิริยาวัตถุทั้ง 3 ประการ (พระมหาสุพนฺธ์ คำน้อย , 2547 : 29) ประมวลได้ดังต่อไปนี้

1) คนที่ให้ทานนิดหน่อย รักษาศีลนิดหน่อย แต่ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุส่วนภาวนาเลย เมื่อตายไปเกิดเป็นมนุษย์ ก็จักเกิดในตระกูลต่ำก็มี

2) คนที่ให้ทานพอประมาณ รักษาศีลพอประมาณ แต่ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุส่วนภาวนาเลย เมื่อตายไปเกิดเป็นมนุษย์ ก็จักเกิดในตระกูลก็มี

3) คนที่ให้ทานมาก รักษาศีลอย่างมั่นคง แต่ไม่เจริญบุญกิริยาวัตถุส่วนภาวนาเลย เมื่อตายไปแล้ว จักเกิดเป็นสหายของหมู่เทพที่สถิตอยู่ ณ สวรรค์ชั้นกามาวจร 6 ชั้นใดชั้นหนึ่งก็มี

4) อปจายนมัย หรือ บุญสำเร็จได้ด้วยประการประพุดิอ่อนน้อมถ่อมตนคือ การให้ความเคารพต่อผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ในที่นี้มีนัย 3 ประเภท ได้แก่

1) วยวุฒิ ได้แก่พ่อแม่ ญาติพี่น้องและผู้สูงอายุ

2) คุณวุฒิ หรือคุณสมบัติ ได้แก่ ครูบาอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์

3) ชาตวุฒิ ได้แก่ ผู้นำ ผู้ปกครอง หรือชาติชาติติยะ

ความไม่กระด้างแข็งข้อ หรือเป็นผู้ไม่ว่านอนสอนยากต่อผู้ใหญ่ด้วยมีทิฐฐิมานะประพุดิอ่อนน้อมถ่อมตนต่อท่านด้วยความเคารพนับถือ โดยวุฒิ ย่อมได้รับการสรรเสริญยกย่องชมเชยในปัจจุบัน

5) เวยยาวัจจมัย หรือบุญสำเร็จได้ด้วยการชวนชววยในกิจการที่ชอบ

เวยยาวัจจมัย คือ การกระทำสิ่งที่เป็นคุณงามความดี ที่เกิดประ โยชน์ต่อคนส่วนรวม โดยเฉพาะทางพระพุทธศาสนา เช่น การชักนำบุคคลให้มาประพุดิปฏิบัติธรรม มีทาน ศีล ภาวนาเป็นต้น ในฝ่ายสัมมาทิฐฐิ

โดยศัพท์ คำว่า เวชยาวาจ แปลว่า การช่วยขวนขวาย หมายถึง การช่วยจัดช่วยทำด้วยจิตที่โอบอ้อมเอื้อเฟื้อ เป็นการทำความด้วยกาย ช่วยพูดด้วยวาจา และช่วยคิดด้วยจิตใจ หรือครอบคลุมถึงการช่วยด้วยกำลังทรัพย์ กำลังศรัทธาด้วย

ส่วนคำว่า กิจที่ชอบ หมายถึง กิจการที่ไม่มีโทษ เช่น การทำนา ทำไร่ ถ้าขายสัมมาชีพ เป็นต้น อันเป็นกิจการของผู้ครองเรือน หรือการเย็บ การซัก การข้อมจีวร การสร้างหรือการซ่อมแซมเสนาสนะ เป็นต้นนี้เป็นกิจของบรรพชิต การขวนขวายช่วยจัดช่วยทำซึ่งกิจที่ชอบอันไม่มีโทษดังกล่าวแก่ผู้อื่นตามวาระตามกาลอันสมควร ไม่ทำการนิ่งดูเฉย ก็ถือว่าได้กระทำบุญกุศลนี้แล้ว

6) ปัตติทานมัย หรือบุญสำเร็จได้ด้วยการให้ส่วนบุญ

ปัตติทานมัย คือ การอุทิศส่วนบุญกุศลที่ได้กระทำไว้แล้ว ให้แก่สรรพสัตว์ทั้งปวง การบอกให้ผู้อื่นได้ร่วมอนุโมทนาด้วย ทั้งมนุษย์และอมมนุษย์ ได้ทราบข่าวการบุญการกุศลที่เราได้กระทำไป

คำว่า ปัตติ แปลว่า ส่วนบุญ หรือส่วนความดี ปัตติทาน แปลว่า การให้ส่วนบุญหรือความดี หมายความว่า เมื่อได้กระทำความดีหรือบุญอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ถวายทานแก่พระสงฆ์ แล้วอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น หรือตั้งใจมอบหรืออุทิศส่วนบุญนั้นให้แก่ผู้ที่มีชีวิตอยู่ก็ได้ เพื่อให้ผู้ที่เราปรารถนาจะอุทิศบุญให้ นั้น ได้รื่นเริงบันเทิงอาหาญอนุโมทนาบุญเป็นความสุขใจต่อๆไป หรือเพื่อเขาจะได้อนุวัตรปฏิบัติบำเพ็ญบุญตามให้เกิดความสุขยิ่งขึ้นไปตามสมควรแก่ฐานะและเป็นไปเพื่อกำจัดความตระหนี่ถี่เหนียวซึ่งเป็นมลทินของคนด้วย

ฉะนั้น การให้ส่วนบุญแก่ผู้อื่นจึงเป็นการบำเพ็ญบุญเพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่ง ก่อให้เกิดความสุขทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น บุญกุศลวิบัติในข้อนี้เป็นประเด็นหลักในการวิจัย ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการกระทำและวิธีการในการกระทำบุญกุศลข้อปัตติทานมัยอย่างละเอียดและลึกซึ้งมากขึ้นในเบื้องหน้า

7) ปัตตานุโมทนามัย หรือบุญสำเร็จได้ด้วยการอนุโมทนา

โดยศัพท์คำว่า ปัตตานุโมทนามัย แปลว่า การชื่นชมตามส่วนบุญ หมายความว่า ยินดีในส่วนบุญที่ผู้อื่นให้และอนุวัตรปฏิบัติบำเพ็ญบุญตามเขา มิได้ริษยาในบุญ ได้ละความหวัศคือ (อหะ) และความถือตน (มานะ) ของตนได้ เมื่อชื่นชมในส่วนบุญที่เขาให้แล้วตนก็สุขใจ เมื่อปฏิบัติบำเพ็ญบุญตามเขาแล้วตนก็สบายใจ เมื่อไม่คิดอิจฉาริษยาผู้อื่นจิตใจของตนย่อมสะอาดเย็นเป็นสุข เป็นต้น

การได้ร่วมอนุโมทนา คือ การกล่าวรับการบอกบุญหรือการทำบุญของผู้อื่นด้วยคำว่า “สาธุ” เพื่อเป็นการยินดีในการทำบุญ ยอมรับในการบอกบุญ และขอมีส่วนร่วมในบุญของบุคคลอื่น

ถึงแม้ว่าผู้ที่โอน โมทนาบุญ ไม่มีโอกาสได้กระทำบุญด้วยตนเอง ก็ขอให้ได้มีโอกาสได้แสดงการรับรู้ ด้วยใจปิติยินดีในบุญกุศลนั้น ผลบุญก็จะเกิดแก่บุคคลที่ได้โอน โมทนาบุญนั้นเองด้วย

8) ฆัมมัสสวนมัย หรือบุญสำเร็จได้ด้วยการฟังธรรม

โดยศัพท์คำว่า ฆัมมัสสวนะ แปลว่า การฟังธรรม หมายถึงการฟังธรรมเทศนา การฟังธรรมบรรยาย การฟังการสนทนาธรรม การฟังการสอนพระธรรมวินัย การฟังการชี้แนะศิลปวิทยา อันเป็นคุณเป็นประโยชน์ทุกประเภท เมื่อฟังธรรมะต่างๆ อย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความตั้งใจฟัง ก็ย่อมได้อานิสงส์ 5 ประการ ได้แก่ ผู้ฟังธรรมย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟังมาก่อน ธรรมะใดที่เคยฟังมาแล้วแต่ยังไม่เข้าใจ ย่อมเข้าใจในธรรมะนั้นๆ มากยิ่งขึ้น บรรเทาความสงสัย ทำความเห็นให้ถูกต้อง และจิตใจผู้ได้ฟังธรรมย่อมผ่องใส อานิสงส์ที่กล่าวถึงนี้ถือเป็นประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อผู้ฟังธรรมในขณะทีฟังธรรมนั้นเอง

การฟังธรรมนี้เป็นอุบายหนึ่งในการปฏิบัติธรรม คือ ความดีได้ถูกต้องสมควรแก่ฐานะ จนสามารถทำให้เกิดปัญญาหรือความรู้ก็พยายามนำเอาความรู้และธรรมะนั้นนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ สู่หนทางเจริญต่อไป

9) ฆัมมเทศนามัย หรือบุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม

ธรรมเทศนา แปลว่า การแสดงธรรม หมายถึงการเทศน์สอนธรรมะ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การสอนพระธรรมวินัย และธรรมอันเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่างๆแก่ผู้ฟัง

การแสดงธรรมไม่ว่าจะเป็นรูปของการกระทำ หรือการประพฤติปฏิบัติด้วยกาย วาจา ใจ ในทางที่ชอบประกอบด้วยธรรมตามวิธีของพระพุทธเจ้าแล้ว ให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น หรือการนำธรรมไปขัดเกลากิเลสหรือสร้างอุปนิสัยเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น ให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา มาประพฤติปฏิบัติธรรมต่อไป

10) ทิฏฐชุกัมม หรือบุญสำเร็จได้ด้วยการทำความเห็นให้ตรง

โดยศัพท์คำว่า ทิฏฐชุกัมม แยกคำศัพท์ได้เป็น ทิฏฐิ แปลว่า ความเห็น อุชฺฐ แปลว่า ตรง และ กัมมะ แปลว่าการกระทำ รวมกันทั้ง3คำเป็นคำว่าทิฏฐชุกัมม แปลว่า ทำความเห็นให้ตรง หมายความว่า การมีสติระวังความคิดเห็นให้ตรงตามทำนองคลองธรรม เช่น เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อในพระพุทธเจ้า ความเข้าใจในเรื่อง บาป บุญ คุณ โทษ สิ่งที่เป็นแก่นสารสาระหรือที่ไม่ใช่แก่นสารสาระ ทางเจริญทางเสื่อม สิ่งอันควรประพฤติสิ่งอันควรละเว้น ตลอดจนการกระทำ ความคิดความเห็นให้เป็นสัมมาทิฏฐิอยู่เสมอ เป็นต้น เมื่อได้กระทำความเห็นให้ตรงและถูกต้องแล้ว การกระทำ การพูด การคิด การแสดงออกของบุคคลก็ย่อมตรงและถูกต้องตามกันด้วย

ในส่วนของบุญกิริยาวัตถุอีก 7 ประการที่เพิ่มเข้ามาจากส่วนของอรรถกถานั้น สามารถผนวกเข้ารวมอยู่ในบุญกิริยาวัตถุ 3 ประการข้างต้นได้ ในที่นี้คัมภีร์อรรถกถาได้จัด อปายานะ

(4)และเวยาวัจจะ(5)รวมเข้าไปอยู่ในศีลมัชฌิการิยาวัตตุ ส่วนปัตติทานะ(6)และปัตตานุโมทนา (7)จัดรวมเข้าไปอยู่ในทานมัชฌิการิยาวัตตุ ส่วนธัมมัสสวนะ(8)และธัมมเทศนา(9)จัดรวมเข้าไปอยู่ในภาวนามัชฌิการิยาวัตตุ และส่วนทิฏฐุชุกัมม(10)นั้นสามารถจัดเข้าได้ทั้ง 3 ประการ จึงกล่าวได้ว่า บุญกิริยาวัตตุทั้ง 10 ประการนั้นเมื่อเข้าใจกันโดยย่อแล้วมีเพียง 3 ประการ คือ ทาน ศีล และภาวนา แต่ที่คัมภีร์อรรรถกถาได้แยกย่อยข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับการทำบุญเพิ่มไปอีก 7 ประการก็เพื่อให้ พุทธศาสนิกชนได้ทราบถึงวิธีการการทำบุญอย่างหลากหลายและสามารถปฏิบัติได้หลายแนวทาง นั้นเอง

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วก็จะเห็นได้ว่า บุญกิริยาวัตตุแต่ละข้อนั้นมี “เจตนา” เป็นองค์ประกอบหลักร่วมด้วยเสมอ เนื่องจากว่า ก่อนที่จะทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ทายก(ผู้ให้ทาน)ต้องตั้งเจตนามุ่งตรงต่อสิ่งที่ตนจะกระทำเป็นเบื้องต้นไว้ก่อนว่า ข้าพเจ้าควรให้ทาน ข้าพเจ้าควรรักษาศีล และข้าพเจ้าควรเจริญภาวนา เมื่อเล็งเห็นถึงคุณค่าของบุญดังกล่าวนั้นแล้วจึง เริ่มลงมือทำกิจการงานบุญ ด้วยเหตุนี้การกระทำบุญทุกประเภทล้วนมีเจตนาเป็นตัวนำเหตุหรือเกิดขึ้นมาจากเจตนาทั้งสิ้น โดยเจตนาที่เป็นองค์ประกอบร่วมในทุกขณะของการกระทำบุญจัดเป็น 3 ช่วงด้วยกัน

เจตนา 3 กาล (พระราชโมลี , 2545 : 16-17) ได้แก่

1) เจตนาก่อนที่จะกระทำบุญ เรียกว่า บุญเจตนา ซึ่งเริ่มตั้งแต่ทายก(ผู้ให้) มีจิตโสมนัสยินดีแล้วเกิดความคิดขึ้นว่าจะให้ทาน ก่อนหน้าที่จะลงมือกระทำบุญเป็นเวลาหลายวัน อาจจะเป็นกึ่งเดือนหรือหนึ่งเดือน มีกำหนดเวลาเป็นตัวอย่างว่าบุญเกิดขึ้นแก่บุคคลตั้งแต่จับจองที่นา แล้วคิดตั้งใจว่าจะนำผลผลิตที่ได้จากการทำนาไปกระทำบุญ บุญเกิดขึ้นตั้งแต่เจตนาดวงแรกที่คิดจะกระทำบุญ ซึ่งเป็นเจตนาอันเป็นกุศล ตั้งต้นขึ้นมาจากสันนิษฐานูปกเจตนา คือ เจตนาที่ตกลงใจ จะให้ทาน

2) เจตนาในขณะที่กระทำบุญ เรียกว่า มุญจนเจตนา เกิดขึ้นในขณะที่ให้ ทานแก่พระสงฆ์เป็นต้น ทายก(ผู้ให้ทาน)จะต้องมีจิตใจที่เลื่อมใส ไม่หวงทาน ไม่สงสัยในทานและ ในปฎิภาท(ผู้รับทาน)และไม่เสียดายวัตถุทานนั้นๆ แต่มีจิตใจฟ่องใสเบิกบานในขณะที่ให้ทาน ทานเจตนาจึงจะสำเร็จสมบูรณ์ในขณะนั้น

3) เจตนาหลังจากการกระทำบุญแล้ว เรียกว่า อปรเจตนา เกิดขึ้นภายหลัง ที่ให้ทานแล้ว เมื่อระลึกถึงบุญทานนั้นๆในคราวใดจิตใจของทายก(ผู้ให้ทาน)ก็เกิดความโสมนัส ยินดีทุกเมื่อ ทั้งยังซาบซึ้งในบุญกิริยาของตนอยู่ทุกคราว แม้เวลาจะผ่านไปนานเท่าใดก็ตาม หาก ระลึกได้ถึงบุญกิริยาของตนได้ครบใดก็ยังมีจิตโสมนัสยินดีได้อยู่ครบนั้น

การกระทำบุญจะให้ผลสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อทายก(ผู้ให้ทาน)นั้นมีเจตนาในการกระทำพร้อมทั้ง 3 ขั้นตอน คือ ก่อนกระทำบุญด้วยการให้ทานทายกก็มีจิตใจเป็นบุญ กล่าวคือ มีจิตใจที่ยินดีหรือมีความตั้งใจแน่วแน่อันเป็นส่วนของบุญเจตนา ขณะที่ให้ทานก็ทำจิตใจให้ผ่องใส ไม่จู้จี้มัวเศร้าหมองอันเป็นส่วนของมัจฉาเจตนา เมื่อกระทำทานแล้วก็มีจิตใจที่ปราโมทย์ยินดีอันเป็นส่วนของอปฺรเจตนา เจตนาทั้ง 3 กาลนี้ถือเป็นความสมบูรณ์แห่งทาน นอกจากเจตนาทั้ง 3 กาลนี้จะใช้กับทานแล้วก็ยังสามารถใช้กับบุญกิริยาวัตถุ ด้านอื่นๆ ได้เช่นเดียวกันเพื่อให้จิตใจนั้นได้เสพคุ้นกับการกระทำบุญต่างๆ ได้บ่อยๆ เป็นอาฉิมกรรมจนเป็นปกติของจิต

สรุปได้ว่า การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนั้นถือเป็นการทำบุญชนิดหนึ่งในบุญที่สำเร็จได้ด้วยการให้ส่วนบุญ(ปัตติทานมัย)ซึ่งปรากฏมีอยู่ในหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 โดยหลักการแล้วก็ต้องประกอบไปด้วยการทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งก่อน เช่น การทำทานแก่พระภิกษุสงฆ์แล้วจึงอุทิศส่วนบุญ เป็นต้น ทั้งนี้ก็ต้องประกอบไปด้วยเจตนาทั้ง 3 กาล และความเข้าใจเรื่องทานเป็นเบื้องต้น เพื่อให้ความมุ่งมั่นในการทำบุญอุทิศนั้นแน่วแน่มากขึ้นและมุ่งไปสู่ผลที่บุคคลพึงปรารถนาให้เกิดแก่ผู้ล่วงลับนั้น ทั้งนี้ที่จำเป็นต้องกล่าวถึงบุญกิริยาวัตถุ ทั้ง 10 ประการ เรื่องเจตนาองค์ประกอบและปัจจัยต่างๆเกี่ยวกับการทำบุญ ก็เพราะการทำบุญนั้นจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่างๆ เหล่านี้ เรียกได้ว่าเป็นปัจจัยเพื่อทำให้เหตุแห่งบุญนั้นมีความสมบูรณ์และผลแห่งบุญที่ผู้กระทำนั้นได้ปรารถนาให้เกิดแก่ผู้ล่วงลับในการทำบุญนี้อย่างสมบูรณ์ด้วย

2.5.1 หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนานั้น พอจะประมวลได้จากข้อมูลจากหลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ 2 ส่วนด้วยกัน กล่าวคือ การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎก คัมภีร์อรรถกถา เป็นต้น และการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่ปรากฏในประเพณีนิยมปฏิบัติของพุทธศาสนิกชน ข้อมูลเบื้องต้นจากหัวข้อประเภทของการอุทิศส่วนบุญ

1) การอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายการกรวดน้ำ

การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระพุทธศาสนานั้น อาจจะกล่าวได้ว่ามีรูปแบบของการปฏิบัติเพื่ออุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายที่ชัดเจน โดดเด่นเป็นรูปธรรม และมีลักษณะตายตัวมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล นั่นก็คือ การอุทิศส่วนบุญด้วยการกรวดน้ำ

ในสมัยพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าทรงออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนชมพูทวีปช่วงต้นนั้น ยังไม่มีธรรมเนียมการกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่ผู้ตายหรือบรรพบุรุษของ

ผู้กระทำกุศลแต่อย่างใด จนกระทั่งพระเจ้าพิมพิสาร มหาราชแห่งแคว้นมคธ ทรงเลื่อมใสศรัทธาใน พระพุทธศาสนาและทรงถวายสวนไผ่ให้เป็นวิหารที่ประทับของพระพุทธเจ้าซึ่งสวนไผ่แห่งนั้นได้ กลายเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนาที่มีชื่อว่า วัดพระเวฬุวันมหาวิหาร การบำเพ็ญกุศลอัน ยิ่งใหญ่ของพระเจ้าพิมพิสารครั้งนี้ มิได้มีการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เนื่องจากยังไม่มี ธรรมเนียมปฏิบัติ เมื่อพระเจ้าพิมพิสารบรรทมในคืนนั้น ทรงพระสุบินเห็นเปรตหลายตนมาขอส่วน บุญ รุ่งเช้าพระเจ้าพิมพิสารจึงนำความไปกราบทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์จึงตรัสให้พระเจ้าพิม พิสารทรงถวายทานแก่พระสงฆ์อีกครั้ง พร้อมกับให้ตั้งจิตอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่ญาติผู้ล่วงลับไป แล้ว พระเจ้าพิมพิสารทรงกระทำตามที่พระพุทธองค์ทรงแนะนำ พอตกคึก เหล่าเปรตทั้งหลายก็ ได้มาปรากฏตัว ในพระสุบินของพระเจ้าพิมพิสารอีกครั้งหนึ่ง แต่มาด้วยสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส นุ่ง ห่มผ้าเรียบร้อย และขออนุโมทนาในส่วนบุญที่พระเจ้าพิมพิสารทรงอุทิศไปให้

เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระพุทธองค์ตรัสว่าพวก เปรตเหล่านั้นในอดีตชาติเคยเป็นพระญาติของพระองค์ โดยครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารพร้อมทั้งหมู่ ญาติ ได้ตระเตรียมจะถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ อันมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นประมุข แต่เมื่อพระภิกษุสงฆ์ยังมีได้ฉันภัตตาหารนั้นพวกญาติบางคนเกิดหิว จึงหยิบอาหารที่เตรียมไว้มา รับประทาน ด้วยผลกรรมนั้นพวกเขาจึงเกิดเป็นเปรตเรียกว่า ปรตตูปชีวิต(เปรตผู้อาศัยส่วนบุญที่ คนเขาอุทิศให้ยังชีพ) แต่เมื่อไม่มีญาติพี่น้องอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ จึงพอมโซไปตลอดกาล แต่ เมื่อพระองค์ทรงอุทิศส่วนบุญไปให้พวกเขาก็ได้รับดังกล่าวแล้ว เหล่านี้คือที่มาของการอุทิศส่วนบุญ ส่วนกุศลในสมัยพุทธกาล (ขุ. ขุ. 26/90/124-125)

จากข้อความที่ได้สรุปโดยย่อจากเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนี้ เป็นรูปแบบวิธีปฏิบัติตั้งแต่ครั้งสมัยพุทธกาล โดยการถวายทานแล้วจะมี การหลั่งทักษิโณทกลงพื้นดิน เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ และผู้ที่เป็นแบบอย่างท่าน แรกที่อุทิศส่วนบุญด้วยวิธีการกรวดน้ำก็คือ พระเจ้าพิมพิสาร โดยพระองค์ได้ทรงหลั่งทักษิโณทก พร้อมกันกับการเปล่งพระวาจาในการอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ตกทุกข์ได้ยากในเปรตภูมิด้วย ความ ว่า ขอทานนี้จงสำเร็จแก่หมู่ญาติของข้าพเจ้าด้วยเถิด หรือ ในภาษาบาลีกล่าวว่ อิทํ เม ญาติิน โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาติโย หรือ อิทํ โน ญาติิน โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาติโย

การกรวดน้ำยังเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้มีสติและสมาธิตั้งมั่นอยู่กับการอุทิศส่วนบุญนั้น ไม่ให้จิตใจของผู้อุทิศส่วนบุญนั้นวอกแวกสัดส่ายไปจากการอุทิศส่วนบุญ ทำให้มุ่งมั่นต่อการ ทำบุญในส่วนนี้อย่างชัดเจนและแน่วแน่ต่อการอุทิศส่วนบุญนั้นๆ วิธีการนี้เป็นที่นิยมกระทำกันมาก ในพุทธศาสนิกชนยุคปัจจุบันซึ่งจะกระทำทุกครั้งหลังจากได้ทำบุญในส่วนทานมัยเรียบร้อยแล้ว ทั้งนี้หากพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว การกรวดน้ำที่พุทธศาสนิกชนนิยมอยู่นี้ก็เป็นทั้งการสำรวมกาย

ขณะกรวดน้ำ เปล่งวาจาอุทิศ และมีจิตมุ่งมั่นแน่วแน่ในการอุทิศนั้นๆ จึงถือได้ว่าเป็นการกระทำที่เป็นกุศลทั้งไตรทวารในขณะเดียวกัน (พระมหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 80)

อีกประการหนึ่งที่วิเคราะห์ได้จากหลักฐานในพระไตรปิฎกในเรื่องการอุทิศส่วนบุญก็พบว่า เป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนั่นเฉพาะเจาะจงไปที่ภพของเปรต อันเนื่องมาจากว่าเปรตนั้นเป็นสิ่งที่ชีวิตแบบโอปปาติกะอยู่ในภพภูมิหนึ่งในความเชื่อของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นภพที่หิวโหย ทุกข์ทรมาน และไม่มีการทำงานหาเลี้ยงชีพอื่นนอกจากการขอส่วนบุญ ดังนั้นจากเรื่องนี้ก็เห็นได้ชัดว่า การอุทิศส่วนบุญนั้นเพื่อเจาะจงญาติ และก็เพื่อญาติที่อยู่ในเปรตภูมิด้วย

วิธีการกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนั่น จากประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายจะเห็นได้ว่า พระเจ้าพิมพิสารได้กล่าวคำอุทิศส่วนบุญ ว่า อิทัง เม ญาติินัง โหตุ สุขิตา โหนตุ ญาติโย ในขณะทีกล่าวนั้นก็ทรงทำการหลังทักษิโณทก(กรวดน้ำ)ด้วย ซึ่งก็ถือเป็นการปฏิบัติกรอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่เป็นรูปแบบมาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจวบจนปัจจุบัน

2) การอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายด้วยการอธิษฐานจิต

การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายด้วยการอธิษฐานจิตนี้ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาหลายแห่งแต่เป็นเพียงวิธีการที่ไม่มีรูปแบบทางประเพณีที่ชัดเจน ทั้งนี้ได้ปรากฏใน พระไตรปิฎก เล่มที่ 26 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 18 ขุททกนิกาย วิมาน-เปตวัตถุ เถร-เถรีคาถา ความว่า

“ท่านพระสารีบุตรเถระผู้มีจิตอนุเคราะห์ ได้ฟังคำของมารดาแล้ว จึงปรึกษากับท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ท่านพระอนุรุทธะ และท่านพระกัปปินะ แล้วให้สร้างกุฎี 4 หลัง ในทิศทั้ง 4 แล้วถวายกุฎีเหล่านั้น ข้าวและน้ำแก่งสงฆ์ อุทิศส่วนกุศลไปให้มารดา ในทันใดนั่นเอง ข้าว น้ำและผ้า ก็บังเกิดเป็นวิบาก นี่เป็นผลแห่งทักษิณา ภายหลังนางมีร่างกายบริสุทธิ์สะอาด นุ่งห่มผ้าอันมีค่ายิ่งกว่าผ้า แคว้นกาสิประดับด้วยรัตนาภรณ์อันวิจิตรเข้าไปหาท่าน.” (ขุ.เปต. 26/99/136-137)

จากข้อความที่ได้ยกตัวอย่างมานี้เห็นได้ว่าไม่มีวิธีการหรือรูปแบบของการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่ชัดเจน หากแต่เป็นเพียงการอุทิศส่วนบุญให้โดยการอธิษฐานจิตเท่านั้น

สรุป หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา นั้นมี 2 รูปแบบ กล่าวคือ การกรวดน้ำและการอธิษฐานจิต หากแต่การกรวดน้ำนั้นเป็นวิธีการที่เป็น

เอกลักษณ์และโดดเด่นซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมนามาทือปฏิบัติกันมากที่สุดและใช้ในทุกโอกาสที่มีการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป ส่วนในการอธิษฐานจิตนั้นปรากฏเฉพาะพระอริยสาวกผู้มีจิตบริสุทธิ์และจิตที่กล้าแข็งเท่านั้นที่จะกระทำได้และสำเร็จผลตามจุดมุ่งหมายของการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายด้วย

ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่ผู้ศึกษาในเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา ยังมีบริบทการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่ปรากฏในพระสูตรต้นตออีกถึง 25 แห่ง โดยนำข้อมูลจากวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาแนวคิดเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท(วันชัย ทรงเมตตา , 2555 : 57-61) มาจัดตาราง ได้ดังต่อไปนี้

ข้อ	ชื่อพระสูตร / ชื่อวรรค	ผู้อุทิศส่วนบุญ	ผู้รับผลการอุทิศ	ผู้รับทาน / สิ่งที่ใช้ในการอุทิศ
1	มหาปริณิพพานสูตร	มหาอำมาตย์ สุนิระและวัส สการะ	เทวดา	การเลี้ยงดูผู้มีศีล
2	จทิสปาฎิจฉาทน กัณฑ์ สิงคาลกสูตร	บุตร	บิดามารดาผู้ล่วงลับ	การทำบุญ
3	ปัตตกรรมวรรค ปัตตกัมมสูตร	เป็นคำสอนแก่ พระอริยสาวก	บุพพเปตพลี ราชพลี เทวดาพลี	การไม่ละเมิด อกุศลกรรม
4	สุมนวรรค ปุตตสูตร	บุตร	บิดามารดาผู้ล่วงลับ	การทำบุญ
5	มุนทราชวรรค อาทิสสูตร	พระอริยสาวก	บุพพเปตพลี ราชพลี เทวดาพลี	ไม่ได้กล่าวถึง
6	มหายัญญวรรค นันทมาตาสสูตร	นันทมาตา อุบาสิกา	ท้าวเวสวัณมหาราช	พระสารีบุตระ พระโมค คัลลานะและหมู่สงฆ์
7	ชาณุตโตสนิวรรค ชาณุตโตสนิสสูตร	บุคคลผู้เว้นจาก การฆ่าสัตว์	เปรตบางจำพวก	ปิตติทานมัย
8	ติโรกฐทสูตร	พระเจ้าพิม พิสาร	เปรตบางจำพวก	ทักษิณาทานแก่หมู่สงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็น ประธาน
9	ปาฏลิกามิขวรรค ปาฏลิกามิขสูตร	มหาอำมาตย์ สุนิระและวัส สการะ	เทวดา	การเลี้ยงดูผู้มีศีล ผู้ สำรวจและประพฤดิ พรหมจรรย์

ข้อ	ชื่อพระสูตร /ชื่อวรรค	ผู้อุทิศส่วนบุญ	ผู้รับผลการอุทิศ	ผู้รับทาน /สื่อที่ใช้ในการอุทิศ
10	อุรควรรค เขตตูปมเปตวัตถุ	ทายกผู้ทำกุศล	เปรตบางจำพวก	การบริจาคไทยธรรมแก่ ปฏิกาค
11	อุรควรรค ติโรกุกทเปตวัตถุ	ญาติ	ผู้ตายหรือเปรตบาง จำพวก	การบริจาคทาน
12	อุรควรรค ขัลลาภุชเปตวัตถุ	หัวหน้าพ่อค้า	นางเวมานิกเปรต	อุบาสกผู้เป็นพุทธสาวก
13	อุพพิวรรค สังสาร โมจกเปตวัตถุ	พระสารีบุตร	เปรตบางจำพวก (เปลือยกาย)	ข้าว ผ้าและน้ำแก่ พระภิกษุสงฆ์
14	อุพพิวรรค สารีปุตต เถรมาตาเปตวัตถุ	พระสารีบุตร	นางเปรตอดีตมารดา พระสารีบุตร	กุฎี ข้าว น้ำ แต่พระภิกษุ สงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง4
15	อุพพิวรรค มัตตาเปตวัตถุ	นางติสสา	นางเปรต	พระภิกษุสงฆ์ โดย เจาะจงและไม่เจาะจง รวม8รูป
16	อุพพิวรรค นันทาเปตวัตถุ	นันทิเสน อุบาสก	นางนันทาเปรต	ถวายข้าวและน้ำแต่ พระภิกษุปราศจากราคะ
17	อุพพิวรรค จูพเสฏฐิเปตวัตถุ	พระราชา	จูพเสฐฐิเปรต	ถวายข้าว น้ำและจีวรแต่ พระพระพุทธเจ้าและ พระสงฆ์
18	จูพวรรค อภิชฆมานเปตวัตถุ	โกลิฆมหา อำมาตย์	เปรตบางจำพวก	อุบาสกผู้เป็นช่างตัดผม (กัลบก)
19	จูพวรรค सानวาสิเถรเปตวัตถุ	พระโปณฐปา ทะเถระและ ภิกษุอีก12รูป	เปรตญาติของพระ सानวาสิเถระ	ให้ทานเป็นภัตตาหาร ตามที่ได้มา
20	จูพวรรค เสริณีเปตวัตถุ	มารดาของ เปรต	นางเสริณีเปรต	การให้ทานด้วยทรัพย์ที่ เก็บซ่อนไว้
21	มหาวรรค อัมพลักขรเปตวัตถุ	พระเจ้าอัมพ- ลักขระ กษัตริย์ ลิจนวี	เปรตเปลือยกาย	ถวายผ้านุ่ง ผ้าห่ม ที่ นอน ข้าวและน้ำ

ข้อ	ชื่อพระสูตร /ชื่อวรรค	ผู้อุทิศส่วนบุญ	ผู้รับผลการอุทิศ	ผู้รับทาน /สิ่งที่ใช้ในการอุทิศ
22	มหาวรรค นันทกเปตวัตถุ	นางอุตตรา	บิดา	ถวายขนมและน้ำดื่มแด่ พระภิกษุสงฆ์
23	มหาวรรค อัมพวนเปตวัตถุ	ธิดาของเปรต	เวมานิกเปรต	ถวายมะม่วงสุก น้ำและ น้ำข้าวอาลู
25	อัพกันตวรรค มัจจุททานชาดก	กฏุมพีโพธิสัตว์	เทวดาประจำแม่น้ำ	การให้อาหารแก่ฝูงปลา

จากข้อมูลเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งหมด 25 แห่งในพระสุตตันตปิฎก ข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับวิธานิพนธ์นี้ใช้เพียง 2 ข้อเท่านั้น ก็คือ ข้อที่ 8 (พระเจ้าพิมพิสาร) และ ข้อที่ 14 (พระสารีบุตร)

2.5.2 หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายที่ปรากฏในประเพณีปฏิบัติ

ประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญที่ปรากฏนั้นมีมากมายหลายประเพณีด้วยกัน ซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น แต่มีลักษณะร่วมกันคือการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตาย ดังต่อไปนี้

1) ประเพณีตานก๋วยสลาก เป็นประเพณีปฏิบัติทางภาคเหนือ ตานก๋วยสลาก เป็นประเพณีที่นิยมทำกันทางภาคเหนือนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไปจนถึงเชียงราย เชียงตุง และสิบสองปันนา ช่วงเวลาอาจแตกต่างกันไปในแต่ละที่แต่ละแห่ง ส่วนใหญ่จะเริ่มตั้งแต่เดือน 10 ไปจนถึงเดือน 11 หลังออกพรรษา โดยถือคติที่ว่าอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ ถวายทานเป็นสิริมงคลสำหรับผู้ทำบุญอุทิศถวายให้กับเจ้ากรรมนายเวร ช่วงเดือนกันยายน-ตุลาคม (กลางพรรษา) เป็นช่วงปล่อยผี ญาติพี่น้องจะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

2) ประเพณีถวายข้าวกระยาสารท เป็นประเพณีทางภาคกลาง เป็นการทำบุญถวายข้าวกระยาสารท หรือบุญเดือนสารท(เดือน10) โดยมีจุดมุ่งหมายและค่านิยมอันเดียวกันคือการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย

3) ประเพณีชิงเปรต เป็นประเพณีทางภาคใต้ในช่วงนี้ก็จะทำบุญถวายขนมลา เรียกว่าชิงเปรต มีคติว่า เปรตมีร่างกายสูงใหญ่ แต่ปากเท่ารูเข็ม จึงต้องทำขนมเป็นเส้นเล็กๆ เรียกว่า ขนมลา แต่คำว่าบุญชิงเปรตนั้นเข้าใจว่าในวันดังกล่าวญาติโยมนำขนมมาถวายที่วัดเป็นจำนวนมาก พระฉันไม่หมด ครั้นจะเก็บไว้ก็จะเสียวินัยของพระสงฆ์ จึงนำเอาขนมนั้นมาให้ทาน คือมอบเป็นทานแก่คนทุกข์ยาก มีความวุ่นวายในการแบ่งปันปันส่วน มีการแย่งชิงกัน จึงเป็นที่มาของ “บุญชิงเปรต”

4) ประเพณีบุญสาก เป็นประเพณีทางภาคอีสาน ในช่วงเดือนสิบก็มีงานบุญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา คือ “บุญข้าวสาก” ญาติโยมจะมีโอกาสทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรดาญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว (นาวาเอกวันชัย ทรงเมตตา , 2555 : 71-75)

ข้อสรุป จะเห็นได้ว่าช่วงบุญเดือนสิบหรือเดือนสารทนี พุทธศาสนิกชนชาวไทยเกือบทั่วทุกภาคจะมีประเพณีนิยมที่คล้ายคลึงกัน โดยคติและจุดมุ่งหมายก็เพื่อการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย หากต่างกันในเรื่องลักษณะรูปแบบประเพณีที่มีความหลากหลายต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ (สุเมธ เมธาวิทยกุล , 2532 : 49-55) นอกจากประเพณีตามท้องถิ่นต่างๆแล้วยังมีประเพณีปฏิบัติส่วนบุคคลที่พบเห็นได้ในงานสวดพระอภิธรรมศพของผู้ตาย ทั้งนี้ การอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายนั้นมี 2 ลักษณะ ได้แก่ การทำบุญหน้าศพหรืองานสวดพระอภิธรรมศพ และ การทำบุญอัฐิ มีรายละเอียดคร่าวๆดังต่อไปนี้

1) การทำบุญหน้าศพหรืองานสวดพระอภิธรรมศพ เป็นพิธีกรรมการทำบุญให้แก่ผู้ตาย ในขณะที่ศพนั้นยังมองได้ทำการฌาปนกิจ(เผา) ซึ่งในบางครอบครัวอาจจะต้องการเก็บศพไว้ก่อนการทำบุญหน้าศพนี้สามารถแบ่งแยกได้อีก 4 รูปแบบ กล่าวคือ

- ทำบุญ7วัน โดยนับตั้งแต่วันที่เสียชีวิต มีคำจำกัดความว่า ทำบุญสัตตมวาร
- ทำบุญทุกๆ 7 วัน ไปเรื่อยๆจนครบกำหนดฌาปนกิจ มีคำจำกัดความว่า ทักษิณานุประทาน⁴
- ทำบุญครบรอบ 50 วัน และ 100 วัน
- การทำบุญหน้างานปลงศพ หรือ การทำบุญวันฌาปนกิจศพ

2) การทำบุญอัฐิ หมายถึง การทำบุญหลังจากการฌาปนกิจไปแล้ว มี 3 รูปแบบ กล่าวคือ

- การทำบุญฉลองอัฐิ เป็นการทำบุญในวันรุ่งขึ้นหลังจากวันฌาปนกิจ
- ทำบุญอัฐิ 7,50,100 วัน หลังจากการฌาปนกิจแล้ว
- ทำบุญอุทิศให้ผู้ตายในวันครบรอบปี คือการทำบุญอุทิศให้ผู้ตายในวันคล้ายวันเสียชีวิตหรือทำบุญในเทศกาลสำคัญของไทย ซึ่งพิธีกรรมนี้มักจะเป็นการอุทิศส่วนบุญให้ในเทศกาลสงกรานต์หรือวันสารทไทย (กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 101-103)

พิธีกรรมหรือประเพณีปฏิบัติโดยทั่วไปของการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนั้นจะถือปฏิบัติกันตั้งแต่การสวดพระอภิธรรมศพ หรือที่เรียกว่าทักษิณานุประทานอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย การทำบุญงานครบรอบวันตาย พิธีทอดผ้าบังสุกุล หรือประเพณีการทำบุญต่างๆที่ได้ยกตัวอย่างมาในเบื้องต้นนั้น หลังจากทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งส่วนใหญ่เป็นถวายทานแล้ว พระสงฆ์จะสวด

⁴ คำที่ปรากฏนี้มีความหมายที่แตกต่างจากการอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติของพระเจ้าพิมพิสาร

อนุโมทนาภาดา ที่ขึ้นต้นด้วย “ขลา วาริวหา” ก็ให้ผู้ทำบุญนั้นเริ่มการกรวดน้ำลงสู่ภาชนะที่จัดเตรียมไว้แล้ว เมื่อสิ้นสุดอนุโมทนาภาดา “มณีโชติโร โส ขลา” ก็ถือว่าเป็นการสิ้นสุดการกรวดน้ำ (สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรื , 2526 :75-78)

การกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนี้เป็นประเพณีปฏิบัติมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยพุทธกาลจวบจนปัจจุบันก็ยังคงถือปฏิบัติกันอยู่ ทั้งนี้รูปแบบที่ปรากฏในพระพุทธศาสนานั้น อาจจะแตกต่างไปจากประเพณีปฏิบัติที่ถือกันอยู่ในปัจจุบัน โดยการใช้ภาชนะในการรองรับน้ำในการกรวดน้ำ ซึ่งในสมัยพุทธกาลนั้นไม่มีรูปแบบนี้ เพียงแต่หลังน้ำทักษิโณทกลงสู่พื้นดินเท่านั้นก็ถือเป็นการอุทิศส่วนบุญให้แล้ว

ทั้งนี้ การอุทิศส่วนบุญในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและในประเพณีปฏิบัตินั้นก็มีส่วนร่วมอยู่ประการหนึ่ง กล่าวคือ การกรวดน้ำ หรือ หากไม่มีที่กรวดน้ำก็จะยึดเอาค้ำบริกรรมเพื่ออุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายดังที่พระเจ้าพิมพิสารกล่าวไว้้นมา ให้ปฏิบัติแทนก็สามารถกระทำได้จูงเดียวกัน

2.6 จุดมุ่งหมายของการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายตามหลักของพระพุทธศาสนา

จากข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้าหัวข้อปตติทานมัยในบุญกิริยาวัตถุ 10 นั้นก็ได้พบจุดมุ่งหมายทั่วไปของการอุทิศส่วนบุญแล้ว นั่นก็คือ เพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วซึ่งเชื่อว่าจะตกทุกข์ได้ยากในเปรตภูมินั้นได้รับผลบุญจากการรับส่วนบุญนี้ เป็นไปเพื่อการระงับดับทุกข์ของเปรตชนเหล่านั้นทั้งในด้านความหิวโหย ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจต่างๆ และเป็นสิ่งที่เชื่อกันว่าเปรตชนเหล่านั้นจะไม่มาสร้างความเดือดร้อนและรำคาญให้แก่ญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ และในทางเดียวกันก็เพื่อการเพิ่มพูนความสุขให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ทั้งยังสร้างความสบายใจแก่ญาติที่มีชีวิตอยู่ด้วย ในเบื้องต้นนี้จะเห็นได้ว่าพุทธศาสนิกชนถูกกระตุ้นให้อุทิศส่วนบุญให้แก่เปรตชนและบรรพบุรุษเพื่อให้ชนผู้ล่วงลับเหล่านั้นมีความสุข ปราศจากความทุกข์ ถือว่าเป็นการกระทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและเป็นการแผ่บุญแสดงถึงอหยาศัยที่กว้างขวาง ไม่ตระหนี่ในส่วนบุญของตน ความศรัทธาเหล่านี้พระพุทธศาสนาได้ปลูกฝังไว้ในรูปแบบวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนซึ่งยังเห็นวิธีการแบบนี้ได้ในปัจจุบัน ทั้งนี้ยังแสดงถึงความมีเมตตากรุณาซึ่งเป็นการพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจของผู้อุทิศส่วนบุญด้วย จุดมุ่งหมายในเชิงกว้างของการอุทิศส่วนบุญที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ต่อพระเจ้าพิมพิสาร โดยเฉพาะการอุทิศส่วนบุญที่อุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น เป็นหลักประการ ดังนี้

1) เพื่อประโยชน์แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

โดยคตินิยมของการอุทิศส่วนบุญตามหลักพระพุทธศาสนา นิยมกระทำในโอกาสที่ญาติหรือสมาชิกในครอบครัวถึงแก่กรรมก็มักจะทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญไปให้แก่พวกเขาเหล่านั้น ปรารถนาให้เขาเหล่านั้นได้รับประโยชน์ที่เกิดจากการทำบุญของตน ซึ่งมุ่งหมายให้ความดีหรือบุญที่ออกไปจากการกระทำของตนนั้นเป็นผลหรือประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับ โดยนิยมทำบุญถวายทาน มีภัตตาหารและปานะแก่ภิกษุสงฆ์แล้วอุทิศส่วนบุญ เพื่อให้ญาติที่ล่วงลับนั้นได้รับส่วนบุญในรูปของอาหารและน้ำ ทั้งนี้แม้ผู้อุทิศส่วนบุญจะทราบหรือไม่ทราบว่าญาติของตนที่ล่วงลับไปแล้วนั้น จะได้รับส่วนบุญนี้หรือไม่ก็ตาม การอุทิศส่วนบุญก็ยังคงมีอยู่เสมอ ทั้งนี้ก็เพื่อไว้สำหรับญาติที่ตกไปอยู่ในภูมิเบื้องต่ำนั้นจะได้รับผลบุญด้วย ด้วยเหตุผลทางโลกวิทยาแบบพระพุทธศาสนาที่ว่าโลกเบื้องต่ำทั้งหลายอันมีอบายภูมิ 4 เป็นที่ตั้งนั้น สัตว์ทั้งหลายที่เกิดในโลกเหล่านั้นย่อมประสบทุกข์ทรมาน ไม่มีการทำงานอาชีพสำหรับเลี้ยงตน ไม่มีปัจจัยสี่ ไม่มีปัจจัยที่เอื้อในการทำบุญ จึงเป็นหน้าที่ของญาติที่มีชีวิตอยู่ต้องทำบุญและอุทิศส่วนบุญไปให้เพื่อเป็นการชดเชยหรือลบล้างความขาดแคลนเหล่านั้น ทั้งนี้ก็เชื่อต่อไปอีกว่าเมื่อพวกญาติที่ล่วงลับแล้วตกไปอยู่ในโลกเบื้องต่ำนั้น ได้รับส่วนบุญแล้วจะทำให้เขาเหล่านั้นมีความสุขหรือพ้นสภาพที่ทุกข์ทรมานไปได้

อีกทัศนคติหนึ่งที่พระพุทธศาสนาได้แสดงทำให้ออกมาอย่างชัดเจน คือ ความตายเป็นเรื่องปกติธรรมดา การพลัดพรากโดยการตายนั่นก็เป็นเรื่องธรรมดาของมนุษย์ที่จะต้องพบเจอในสักวันและเสมอภาคในทุกคน การตอบแทนผู้ตายด้วยการร้องไห้ฟูมฟายตอกชกหัว แสดงอาการโศกเศร้าเสียใจนั้นไม่เป็นประโยชน์อะไรต่อผู้ล่วงลับเลย แต่พระพุทธศาสนาก็เสนอคำสอนเรื่องการทำบุญแล้วอุทิศส่วนบุญไปให้แก่ผู้ล่วงลับซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์สูงสุดถึงการเปลี่ยนสภาพชีวิตได้(พระมหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 97-107)

2) เพื่อแสดงออกถึงหน้าที่พึงกระทำต่อญาติ

ความหมายของคำว่า ญาติ นั้น มีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่

-ญาติทางโลก(หรือญาติผู้สืบเชื้อสายกันมาทางประเวณี) หมายถึง บุคคลที่รู้จักกันเนื่องด้วยความเกี่ยวข้องกันทางสายเลือด สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน หรือที่เรียกกันว่า ญาติสาโลหิต ซึ่งก็หมายถึง ผู้ที่สืบสายเลือดโดยตรงมาจากต้นตระกูลเดียวกัน เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พี่ น้อง ลูก หลาน ลื้อ ลีบ ลีด หรือสะใภ้ เขย ก็รวมเข้ามาด้วย

-ญาติทางธรรม คือ ญาติที่มีผูกพันกันทางความรู้สึก เช่น มีความสนิท คุ่นเคย เคารพนับถือกัน หรือญาติที่เกี่ยวข้องกันโดยการสมรส ก็นับรวมเข้าเป็นญาติธรรมด้วย

ในความหมายของคำว่าญาติทั้งสองประเภทนี้ยังสัมพันธ์ไปถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ช่วยปกป้อง ด้านทาน สนับสนุน ช่วยเหลือสงเคราะห์ของกันและกัน ยิ่งทำให้เกิดความ

อบอุ่นและอุ่นใจ ดังในรুকธรรมชาดก (ขุ.ชา. 27/74/23-24) ความว่า “มีญาติมากหน้า นับว่าเป็นเรื่องดี เสมือนหนึ่งมีหมู่ม้าไม่เกิดเรียงรายอยู่ในป่า ต้นไม้ที่ยืนต้นอยู่โดดเดี่ยวแม้จะต้นใหญ่สักเท่าใด ก็ถูกลมพัดให้หักโค่นลงได้”

หน้าที่ประการหนึ่งของความเป็นญาติทั้งสองประเภทนั้นก็คือการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วยความเมตตากรุณาเท่าที่จะช่วยเหลือแก่กันได้ พระพุทธศาสนาสอนไว้ว่าการสงเคราะห์เอื้อเฟื้อต่อญาติเป็นมงคลอย่างหนึ่ง การสงเคราะห์ญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ก็จะช่วยให้ความสัมพันธ์และความผูกพันนั้นยิ่งกลมเกลียวมากยิ่งขึ้น เมื่อญาติได้ล่วงลับไปแล้วก็ควรทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้เพื่อช่วยเกื้อกูลหนุนนำบุญสมบัติของญาติผู้นั้นด้วย โดยมุ่งให้มีความสุขในชีวิตหลังความตาย การกระทำหน้าที่ของญาติที่ดีนี้แสดงออกให้เห็นถึงคุณธรรมด้านความกตัญญูทวาทิ ซึ่งนับว่าเป็นผลดีแก่ทั้งสองฝ่ายด้วยในคราวเดียวกัน

ดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงควรถือว่าการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นหน้าที่ที่พึงกระทำและไม่ควรละเลยเพราะอาจจะทำให้ประโยชน์ที่ตนและญาติผู้ล่วงลับไปจะพึงมีพึงได้นั้นสูญไป ทั้งยังเป็นเหตุให้เสียกิจกรรมที่แสดงถึงความกรุณาซึ่งผู้เป็นญาติพึงมีต่อกัน ทั้งนี้ก็มีหลักธรรมที่ยืนยันหลักการในการบำเพ็ญอุทิศธรรมหรือหน้าที่ของญาติ นั่นก็คือ หลักทศ 6 หมายถึงบุคคลหรือสังคมที่อยู่รอบตัวมนุษย์ซึ่งจะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันประดุจดังทศทั้ง 6 ประกอบด้วยทศดังต่อไปนี้(พระมหาสุพจน์ คำน้อย, 2547 : 97-107)

- ทศเบื้องหน้า (ปฐิมทศ) หมายถึง บิดามารดา
- ทศเบื้องขวา (ทักษิณทศ) หมายถึง ครู อาจารย์
- ทศเบื้องหลัง (ปัจฉิมทศ) หมายถึง บุตรธิดา หรือสามีภรรยา
- ทศเบื้องซ้าย (อุตตรทศ) หมายถึง เพื่อน มิตร สหาย
- ทศเบื้องล่าง (เหมฐิมทศ) หมายถึง คนงาน ลูกน้องหรือลูกจ้าง
- ทศเบื้องบน (อุปริมทศ) หมายถึง พระสงฆ์หรือนักบวช

การอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายจึงถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่มนุษย์พึงมีต่อกัน เห็นได้จากภาระและพันธกิจของชีวิตซึ่งผูกพันระหว่างทศเบื้องหลังพึงมีต่อทศเบื้องหน้า นั่นคือหน้าที่ที่บุตรธิดาพึงกระทำต่อบิดามารดา มี 5 ประการด้วยกัน ได้แก่

- ตอบแทนพระคุณที่ท่านได้ส่งเสียเลี้ยงดูตนเองมา ด้วยการปรนนิบัติรับใช้ ดูแลและเอาใจใส่อย่างดีที่สุดเท่าที่ตนจะพึงกระทำได้
- ช่วยเหลือกิจการหรือการงานของท่านด้วยความเต็มใจและกระทำอย่างเต็มที่ตามความสามารถของตน

- ดำรงวงศ์สกุลให้มั่นคง หมายถึง ไม่กระทำการอันทำให้ชื่อเสียงของสกุลต้องเสียหาย สืบสานเกียรติภูมิของสกุลและเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้อื่น หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึงการมีบุตรธิดาสืบสกุลด้วย

- ประพฤติตนให้เหมาะสมกับความเป็นทายาท โดยทำให้ท่านมั่นใจและวางใจที่จะมอบมรดกไว้ในโอกาสที่สมควร

- เมื่อท่านล่วงลับไปแล้วพึงกระทำบุญอุทิศส่วนบุญให้ท่านตามสมควรแก่โอกาส

3) เพื่อทำการบูชาแก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

การกระทำการบูชาแก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วนั้นถือเป็นจุดมุ่งหมายอีกประการหนึ่งของการอุทิศส่วนบุญ ซึ่งการบูชานี้ก็คือการกระทำบุญที่เรียกว่าทักษิณานุประทาน เพื่อเพิ่มพูนกำลังบุญสมบัติแก่ผู้ล่วงลับนั้น ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการระลึกถึงอุปการคุณของผู้ล่วงลับหรือเป็นการบูชาคุณงามความดีด้วย ถือได้ว่าการบำเพ็ญทักษิณานุประทานหรือการทำบุญอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ล่วงลับนั้นเป็นประหนึ่งการยกย่องเชิดชูคุณงามความดี ซึ่งญาติของผู้ล่วงลับพึงกระทำบำเพ็ญแก่ผู้ล่วงลับ ด้วยการกระทำพลีในส่วนของบุญเปตพลีเพื่อบูชาคุณแก่เขา ทั้งมุ่งประโยชน์ให้เขาได้รับผลบุญการบูชานั้นจึงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการอุทิศส่วนบุญทางพระพุทธศาสนา ยิ่งกว่านั้นเมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ทางสังคมอันจะพึงได้จากการบูชาคุณของญาติผู้ล่วงลับนั้นก็สามารถขยายประโยชน์ออกไปอย่างกว้างขวาง กล่าวคือ เมื่อญาติได้ล่วงลับไปแล้วนั้น เคยได้ประกอบคุณงามความดีไว้จนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม สังคมก็จะได้รับรู้และเชิดชูเป็นเกียรติคุณต่อไป ทั้งเป็นการยกย่องในฐานะผู้ที่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในสังคมด้วย(พระมหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 97-107)

ในหัวข้อนี้ก็ปรากฏมีในพระพุทธศาสนาอย่างเด่นชัดนั่นก็คือ การบูชาที่พระเจ้าพิมพิสารทรงกระทำแก่เปรตที่เคยเป็นญาติของพระองค์ในอดีตชาติ นั่นถือได้ว่าเป็นการบูชาอันยิ่งใหญ่ เพราะเป็นเหตุให้พวกเปรตชนเหล่านั้นพ้นจากทุกข์จากสภาพเปรตวิสัยไปสู่สภาพอันเป็นทิพย์และเสวยทิพย์สมบัติในปัจจุบันทันที การกระทำการบูชาแก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วในลักษณะนี้นับได้ว่าเป็นการกระทำที่สำเร็จสมบูรณ์ แม้การกระทำบูชาแบบอื่นๆจะไม่สามารถรับรู้ถึงผลสำเร็จได้แต่อย่างน้อยก็ยังได้กระทำบุญแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วเช่นกัน

4) เพื่อถวายกำลังแก่พระสงฆ์

พระสงฆ์ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการสืบทอดพระพุทธศาสนาและเป็นหนึ่งในพระรัตนตรัยของพระพุทธศาสนา เมื่อได้สละเพศฆราวาสมาเข้าสู่ร่มกาสาวพัตร์ แม้ถือเพศพรหมจรรย์เป็นภิกษุเพียงไม่กี่วันตามประเพณีที่นิยมปฏิบัติกันในปัจจุบันนี้ หรือจะเพียรรักษาพรหมจรรย์ตลอดชีวิต ปัจจยสี่หรืออามิสทานก็ย่อมจำเป็นต่อชีวิตพรหมจรรย์เฉกเช่นเดียวกันกับ

ชีวิตฆราวาส การอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไปแล้วโดยการถวายปัจจัยสี่แก่พระสงฆ์ก็คือว่าเป็นการถวายกำลังสนับสนุนหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ที่มีต่อพระพุทธศาสนา เป้าหมายหลักก็เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่บรรดาญาติผู้ล่วงลับ ทั้งนี้ก็ขยายประโยชน์ไปสู่สถาบันพระสงฆ์และที่สุดก็ไปสู่สถาบันพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นกุศโลบายในการกระจายประโยชน์ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน กล่าวคือการอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับนั้นเป็นกิจกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่ง นั่นคือเพื่อประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับ ในขณะที่เดียวกันนั่นเองกระบวนการหรือพิธีกรรมต่างๆก็ต้องผ่านสถาบันพระสงฆ์ หนึ่งพระสงฆ์เป็นไปรษณีย์ ปัจจัยสี่หรืออามิสทานเหล่านั้นก็ถือเป็นประโยชน์ที่ได้หล่อเลี้ยงสถาบันพระสงฆ์ไปด้วยในคราวเดียวกันนั่นเอง

การถวายอามิสทานหรือปัจจัยสี่แก่พระสงฆ์นี้ หมายถึง การถวายกำลังทางกายโดยภัตตาหาร จีวร เกศข กุฎีวิหาร เพื่อสนับสนุนให้ท่านมีกำลัง มิให้กังวลอยู่กับเรื่องปัจจัยสี่อันเป็นกิจของฆราวาสที่พึงมีต่อพระสงฆ์ และเพื่อให้พระสงฆ์ทำหน้าที่ในฐานะผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ด้วยเหตุแห่งการทำบุญอุทิศส่วนบุญแก่ญาติผู้ล่วงลับยังเป็นการตอบสนองต่อเป้าหมายโดยหวังให้บุญที่ท่านนั้นอำนวยผลสำเร็จแก่ญาติผู้ล่วงลับ ก็ด้วยความเชื่อที่ว่าพระสงฆ์ในที่นี้หมายถึงพระภิกษุตั้งแต่รูปขึ้นไป ดังพระพุทธดำรัสที่ว่า ชื่อว่าสงฆ์ย่อมไม่ทุศีล ทั้งเป็นผู้ทรงศีล มีคุณธรรมสูงที่สุดในสังคมพระพุทธศาสนา และประกอบด้วยคุณงามความดีต่างๆดังที่เห็นได้จากบทสวดพระสังฆคุณ(พระมหาสุพจน์ คำน้อย, 2547 : 97-107)

ข้อนำสังเกตอีกประการหนึ่งที่เป็นพระพุทธรูปประสงฆ์ที่ทรงแสดงเป้าหมายข้อนี้แก่พระเจ้าพิมพิสารก็เพื่อให้พระองค์มั่นพระราชหฤทัยและอุดสาหะในการบำเพ็ญพระราชกุศลต่างในพระพุทธศาสนาโดยผ่านสถาบันพระสงฆ์ ทั้งยังเป็นการสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนรู้สึกเช่นเดียวกันกับพระเจ้าพิมพิสาร โดยรวมแล้วก็เป็นการสงเคราะห์ สนับสนุน และเอื้อเพื่อประโยชน์ต่อกันในสังคมพุทธศาสนาทั้งฝ่ายผู้ปกครอง ฆราวาส และพระสงฆ์

5) เพื่อชวนถวายกระทำบุญด้วยตนเอง

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาสอนว่าเมื่อได้กระทำบุญแล้วอุทิศส่วนบุญไปนั้นเป็นวิธีการเดียวที่จะช่วยปลดเปลื้องทุกข์เวทนาแก่ญาติผู้ล่วงลับ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเท่าที่บุคคลผู้มีชีวิตอยู่จะพึงกระทำให้แก่ญาติผู้ล่วงลับไป ทั้งนี้ก็เป็นการตอบสนองความเชื่อในเรื่องการมีอยู่ของชีวิตหลังความตายและความเชื่อมโยงกันของโลกรนี้และโลกหน้า และยังเป็นการสนับสนุนให้พุทธศาสนิกชนตระหนักถึงการกระทำความดีเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น ในทางอ้อมก็เป็นการสั่งสมความดีให้แก่บุคคลผู้อุทิศส่วนบุญ ก็เพราะการอุทิศส่วนบุญนั้นจะต้องมีเหตุแห่งการทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งก่อน เช่น การให้ทาน รักษาศีลหรือเจริญภาวนา เมื่อบุญนั้นสำเร็จลงก็จึงอุทิศส่วน

บุญให้แก่ผู้ล่วงลับอีกทอดหนึ่ง ดังนั้นก่อนการอุทิศส่วนบุญ ผู้กระทำบุญนั้นแหละที่ต้องเป็นผู้ชวนชวนในกิจการงานบุญก่อนเป็นเบื้องต้น(พระมหาสุพจน์ คำน้อย , 2547 : 97-107)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การอุทิศส่วนบุญนั้นมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่สองประการ ได้แก่ เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น และเพื่อประโยชน์แก่ตนเอง ดังต่อไปนี้

1. เพื่อปรารถนาประโยชน์แก่ผู้อื่น

กล่าวคือ โดยจุดมุ่งหมายหลักของการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาก็เพื่อมุ่งให้บุญนั้นได้ปลดปล่อยทุกข์เวทนาของผู้อื่น และผลสืบเนื่องก็ช่วยส่งเสริมให้เขาเหล่านั้นมีความสุขมากขึ้น โดยผ่านการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และอื่นๆ ในบุญกิริยาวัตถุเป็นปัจจัยเกื้อกูลให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์และความสุข ทั้งนี้ก็มีส่วนช่วยส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนาด้วย ประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้อื่นเช่นนี้เรียกว่า พรหิตปฏิบัติ แปลว่า การบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นซึ่งมีทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม

2. เพื่อปรารถนาประโยชน์แก่ตนเอง

เนื่องจากการกระทำบุญเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้น ตัวผู้กระทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญนั้นก็ย่อมกระทำบุญเองก่อนเป็นอันดับแรก เมื่อสำเร็จแล้วจึงอุทิศส่วนบุญนั้นแก่ญาติผู้ล่วงลับ ดังนั้นการอุทิศส่วนบุญนั้นจะสำเร็จได้ก็จะต้องทำบุญก่อนโดยตัวผู้ประกอบบุญผู้อุทิศส่วนบุญนั่นเอง บุญก็สำเร็จแก่ผู้เป็นอัตโนมัตติ ประโยชน์ส่วนนี้เรียกว่า อตตหิตปฏิบัติ ซึ่งโดยสาระของการอุทิศส่วนบุญนั้นก็มิจุดมุ่งหมายเพื่อชำระกิเลสตัวความตระหนี่เหนียวแน่นไม่ยอมแผ่บุญที่ติดอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคลนั่นเอง

2.7 สรุปหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนานั้นมีความเชื่อ ยอมรับและรับรองเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายอยู่แล้ว โดยมีความเชื่อว่า เมื่อญาติที่ตายไปแล้วเหล่านั้นประสบความทุกข์ในโลก ญาติผู้มีชีวิตอยู่ก็จำเป็นต้องช่วยเหลือด้วยการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้เพื่อบรรเทาความทุกข์หรือเพิ่มความความสุขให้แก่ญาติเหล่านั้น

จากที่ค้นคว้ามาก็เป็นกรณีเฉพาะ โดยการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายของพระเจ้าพิมพิสารนั้น กระทำให้แก่ญาติของพระองค์ที่ไปเกิดในเปรตภูมิ ในภูมิที่ชื่อว่า ปรทัตตูปชีวิตเปรต ซึ่งเป็นภูมิที่มีความทุกข์ทรมาน ออดอยาก หิวโหย เป่าเปลี่ยและไม่มีงานอย่างอื่นนอกจากรอการอุทิศส่วนบุญจากญาติเท่านั้น

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนานั้นถือว่าการอุทิศส่วนบุญในลักษณะที่เป็นส่วนบุญที่อุทิศให้โดยเฉพาะเจาะจงกล่าวคือ มุ่งเฉพาะญาติของตนที่ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น โดยมีมุ่งประโยชน์แก่ญาติผู้ล่วงลับนั้นอย่างเต็มที่ ดังที่เห็นตัวอย่างจากเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญให้แก่ญาติผู้ล่วงลับของพระเจ้าพิมพิสาร

ในวิจัยนี้ไม่ได้กล่าวถึงผลสำเร็จว่าจะได้หรือไม่ แม้ว่าในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาจะมีผลสำเร็จอย่างชัดเจน และสามารถส่งผลได้ทันทีทันใด เพียงแต่ยืนยันว่าในพระพุทธศาสนามีความเชื่อ ยอมรับและรับรองว่า การทำบุญในรูปแบบนี้สามารถกระทำได้ และมีรูปแบบวิธีการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย 2 วิธี ได้แก่ การกรวดน้ำและการอธิษฐานจิต ทั้งนี้รูปแบบของประเพณีปฏิบัติอาจจะแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น แต่ก็มีจุดร่วมกันคือความตั้งใจเพื่ออุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายด้วยการกรวดน้ำและการอธิษฐานจิตร่วมด้วย

หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนั้น เป็นการทำบุญแบบหนึ่งที่อยู่ในบุญกิริยาวัตถุ 10 ผู้ที่ปฏิบัติได้นั้นถือได้ว่ามีคุณสมบัติที่คืออย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวที ต่อบุพการีและบรรพชนผู้ล่วงลับ ทั้งยังเป็นคุณธรรมความดีที่สะท้อนให้เห็นถึงหลักทศ (ทศเบื่องหน้า) และหลักพลี 5 (บุพเปตพลี) ซึ่งเป็นการแสดงถึงความไม่เห็นแก่ตัว ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวในบุญของตน ทั้งยังเป็นการทำบุญเพื่อปัจเจกบุคคลและเพื่อสังคม เป็นการสงเคราะห์เอื้อเฟื้อต่อญาติที่มีชีวิตอยู่ และสงเคราะห์พระพุทธศาสนาไปในคราวเดียวกันด้วย จากเหตุแห่งการทำบุญอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายสามารถขยายประโยชน์จากสารัตถะทางปัจเจกบุคคลไปสู่สังคมได้ ก็ถือว่าการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายนี้นี้มีประโยชน์ทั้งต่อผู้ทำบุญ ต่อผู้ล่วงลับ และต่อบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่อีกด้วย

บทที่ 3

การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นในดินแดนแถบคาบสมุทรอาหรับและเอเชียกลางในปัจจุบัน คำว่าอิสลาม หมายถึง ความมอบน้อมหรือการมอบตนต่อพระเจ้า(อัลลอฮ์) ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่เชื่อในพระเจ้าองค์เดียวคืออัลลอฮ์ ถือเป็นศาสนาเอกเทวนิยม(Mono-Theism) ในแถบบริเวณที่ศาสนาอิสลามถือกำเนิดนี้ได้มีศาสนาที่มีมาก่อนเป็นศาสนามั้งเดิมและถือเป็นเครือศาสนาเดียวกันหรือที่เรียกว่าเครือศาสนาของอับราฮัม นั่นคือศาสนายูดาห์ และคริสต์ศาสนา พระเจ้าเป็นผู้ส่งศาสดามาเพื่อให้มารับคำสั่งสอนจากพระองค์แล้วนำคำสั่งสอนเหล่านั้นสั่งสอนแก่ประชาชาติหรือศาสนิกนั้นๆ ศาสนิกในศาสนาอิสลามเรียกตนเองว่า มุสลิม ศาสดาในศาสนาอิสลามมีมากมายถึงปัจจุบันนับได้ 25 ท่านที่มีการกล่าวถึงในคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งมีหลายท่านที่เป็นศาสดาที่โดดเด่น ได้แก่ ศาสดาอาดัม(อาดัม) ศาสดาอับราฮัม(อิบรอฮีม) ศาสดาโมเสส(มุซา)ของศาสนายูดาห์ และศาสดาเยซู(อีซา)ของคริสต์ศาสนา โดยเชื่อว่าศาสดามูฮัมหมัดนั้นเป็นศาสดาท่านสุดท้ายที่พระเจ้าส่งลงมาเพื่อสั่งสอนมนุษย์หรือประชาชาติต่างๆ แหล่งที่มาของคำสั่งสอนของศาสนาและชีวิตทางศาสนา คือ คัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งศาสดามูฮัมหมัดได้รับวิวรณ์(วะฮีย์)มาจากพระเจ้าโดยผ่านเทวทูต(มลาอิกะฮ์) และคัมภีร์อัลหะดีษซึ่งเป็นคัมภีร์ที่บันทึกจริยวัตรต่างๆของศาสดามูฮัมหมัด ซึ่งมุสลิมได้ยึดถือเป็นแบบอย่างที่ถูกต้องที่สุดซึ่งก็ถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อที่จะปฏิบัติตนให้เป็นมุสลิมที่ดี และที่สุดแล้วก็เข้าไปเพื่อความโปรดปรานของพระเจ้าผู้เป็นเจ้า ทั้งนี้ในภาคส่วนของหลักศรัทธา หลักการปฏิบัติตนและหลักจริยธรรมก็ล้วนแล้วแต่เป็นเพื่อให้เป็นที่โปรดปรานของอัลลอฮ์ซึ่งก็หมายความว่าก็ต้องเป็นมุสลิมที่ดีด้วย

ลำดับต่อไปจะกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์เพื่อจะได้เข้าใจถึงสภาวะของมนุษย์ ปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆในชีวิตของมนุษย์ ทำความเข้าใจในเรื่องชีวิตของมนุษย์ตามทัศนะของศาสนาอิสลาม เพื่อจะได้เห็นความสัมพันธ์ของชีวิตในโลกนี้และชีวิตหลังความตาย ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับถัดไป

3.1 ชีวิตของมนุษย์ในทัศนะของศาสนาอิสลาม

ในคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงชีวิตของมนุษย์ไว้อย่างชัดเจน ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ การกำเนิดองค์ประกอบและพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ ธรรมชาติและหน้าที่ของชีวิตมนุษย์ และการดำเนินของชีวิตมนุษย์ ดังต่อไปนี้

1) การกำเนิดองค์ประกอบและพัฒนาการของชีวิตมนุษย์

จากคัมภีร์อัลกุรอาน กล่าวไว้ว่า “มนุษย์เกิดมาจากการสร้างของอัลลอฮ์ พระองค์คือผู้สร้างทำให้เป็นและทรงทำให้ตาย” (อัลกุรอาน 40 : 68) ทั้งนี้เป็นไปโดยเจตนาธรรมของอัลลอฮ์ที่ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาโดยมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน ดังในอัลกุรอาน ความว่า “มนุษย์คิดหรือว่าเขาจะถูกปล่อยให้เลื่อนลอย (ไม่มีจุดหมายกระนั้นหรือ?) เขามีได้(สืบมาจากกำเนิดที่)เป็นเชื้ออสุจิกจากน้ำอสุจิที่ถูกฉีดออกกระนั้นหรือ?” (อัลกุรอาน 75 : 36-37) ในคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงการสร้างมนุษย์และธรรมชาติของมนุษย์โดยอัลลอฮ์ เริ่มจากการสร้างบรรพบุรุษของมนุษยชาติ ได้แก่ ศาสดาอาดัม โดยพระองค์ได้กำหนดให้มนุษย์มีลักษณะและคุณสมบัติตามธรรมชาติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นั่นก็คือ ทรงสร้างให้มนุษย์มีร่างกาย (ยะซัด) หรือส่วนที่เป็นวัตถุ และส่วนที่เป็นรูห์ (วิญญาณ) หรือสภาวะด้านวิญญาณ พร้อมกับความสามารถและคุณสมบัติอีกมากมายที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสิ่งสร้างอื่นๆของพระองค์

อัลลอฮ์ทรงสร้างมนุษย์ขึ้นมาจากดินและทรงเป่ารูห์(วิญญาณ)เข้าไปในร่างกายของมนุษย์จึงทำให้มีชีวิต กล่าวได้ว่าทั้งส่วนร่างกาย(ยะซัด)และส่วนวิญญาณ(รูห์)นั้นล้วนแต่เป็นสิ่งสร้างของอัลลอฮ์ทั้งสิ้น

“ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญสองส่วน ได้แก่ รูห์ (วิญญาณ) และยะซัด(ร่างกาย) ร่างกายหรือยะซัดนั้น ก็คือ บรรดาเนื้อหนัง กระดูก เลือด ขน ผม อวัยวะและส่วนต่างๆในร่างกายมนุษย์ที่จับต้อง สัมผัสและเจริญเติบโตได้ ทั้งนี้ก็เพราะอยู่ภายใต้อิทธิพลของรูห์(วิญญาณ) ซึ่งก็เป็นไปตามกฎที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดไว้แล้ว ส่วนรูห์(วิญญาณ) นั้นเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของอัลลอฮ์ กล่าวคือ เป็นสิ่งที่มีแต่อัลลอฮ์เท่านั้นที่ทรงรอบรู้ถึงความเล้นลับของมัน มันไม่ใช่วัตถุ ไม่ใช่อวัยวะอย่างใดอย่างหนึ่งในร่างกาย การที่มีรูห์อยู่ในร่างกายอยู่นั้นเป็นผลทำให้ร่างกายเจริญเติบโต และงอกงามไปตามสภาวะได้ อันเป็นเหตุของการมีอยู่ของชีวิตมนุษย์ ซึ่งสามารถเคลื่อนไหวและทำกิจกรรมต่างๆได้ นอกจากนี้รูห์(วิญญาณ)ยังเป็นองค์ประกอบที่ทำให้มนุษย์รับรู้ รับ

รส รู้คิด สำนึก เข้าใจ หรือทำให้เกิดความรู้สึกต่างๆ หรือทำให้มนุษย์เข้าใจหลักคุณธรรม จริยธรรมอันสูงส่งด้วย ทั้งนี้รูห์ (วิญญาณ) มีชื่อที่แตกต่างกันตามหน้าที่ต่างๆ ทราบไคที่ร่างกายยังคงมีรูห์ (วิญญาณ) อยู่ก็ยังคงถือว่ายังมีชีวิตอยู่ และเมื่อตายแล้ว รูห์ (วิญญาณ) ก็จะเดินทางออกจากร่างกาย ร่างกายนั้นก็จะเป็นเหยื่อย่อยสลายกลับไปเป็นดินดังที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็นร่างกาย ส่วนรูห์ (วิญญาณ) นั้นมีสภาพที่เป็นอมตะและยังคงอยู่ต่อไป ซึ่งมีสภาพที่เห็น รับรู้ และสภาพอื่นๆ เหมือนกับที่รูห์ (วิญญาณ) ยังครองร่างกายอยู่ แต่การรับรู้ทั้งหมดนั้นอยู่ในสภาพที่ดีกว่าในสภาพที่รูห์ครองร่างกาย” (มุฮัมมัดคอลดุน หะยี มุสต่อฟา.แปล, ม.ป.ป. : 32-36)

ดังนั้น ชีวิตมนุษย์จึงประกอบด้วยสิ่งสำคัญสองส่วน ได้แก่ ร่างกาย(ยะซัด)และวิญญาณ(รูห์) มนุษย์มีทั้งสองส่วนนี้เหมือนกันหมดทุกคนจึงจะเรียกว่ามีชีวิตที่สมบูรณ์ ทั้งสองส่วนนี้ล้วนเป็นสิ่งสร้างจากอัลลอฮ์ทั้งสิ้น ทั้งสองส่วนนี้จะต้องทำงานอย่างสัมพันธ์กัน ร่างกาย(ยะซัด)ที่เคลื่อนไหวและทำกิจกรรมต่างๆ ได้ก็ต้องมีรูห์(วิญญาณ)เป็นตัวควบคุมหรือกระตุ้น รูห์(วิญญาณ)ก็ต้องใช้ร่างกายเป็นเครื่องมือในการประกอบกิจการงานและความคิดต่างๆ หากร่างกายที่ปราศากรูห์แล้วก็ถือว่ามนุษย์ผู้นั้นได้ตายแล้ว

ส่วนของร่างกาย(ยะซัด)นั้นเป็นสิ่งที่สามารถมองเห็นและจับต้องสัมผัสได้ จึงไม่ยากที่จะอธิบายหรือทำความเข้าใจ แต่ส่วนของรูห์(วิญญาณ)นั้นเข้าใจได้ยากมากที่สุด ทั้งนี้ในอัลกุรอานได้กล่าวไว้ว่า “และพวกเขา(ยะฮูด)จะถามเจ้าถึงเรื่องวิญญาณ(รูห์)จงตอบเถิดว่ารูห์นั้นเป็นไปตามพระบัญชาของพระผู้อภิบาลของฉันและพวกเขาได้รับความรู้(ในเรื่องนั้น)แต่เพียงเล็กน้อย” (อัลกุรอาน 17 : 85) หมายความว่า มนุษย์หรือแม้ศาสดาก็มีความรู้ในเรื่องรูห์ (วิญญาณ) นี้อย่างน้อยนิด กระนั้นเองเรื่องรูห์ (วิญญาณ) นี้ก็เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดและจะยังคงอยู่ต่อไปแม้ร่างกายจะสูญสลายไปแล้วก็ตาม

พจนานุกรมอิสลามได้ให้ความหมายของรูห์(วิญญาณ)ไว้ว่า ส่วนจิตที่เป็นนามธรรมคอยควบคุมให้ร่างกายทำงานต่างๆ รูห์(วิญญาณ)เป็นองค์ประกอบด้านจิตของมนุษย์ เป็นส่วนที่นอกเหนือจากร่างกาย นอกเหนือจากอวัยวะต่างๆของมนุษย์ นอกเหนือลักษณะทางวัตถุที่ปรากฏในตัวมนุษย์ และรูห์(วิญญาณ)จะยังคงอยู่ต่อไปแม้ร่างกายจะสูญสลายไปแล้ว กล่าวคือ เมื่อมนุษย์ตายลง ส่วนร่างกายก็จะเน่าเปื่อยย่อยสลายคืนรูปไปตามสภาพของดิน แต่รูห์(วิญญาณ)นั้นไม่ได้ถูก

สร้างด้วยวัตถุใดๆทั้งสิ้น หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของอัลลอฮ์จึงมีสภาพที่เป็นอมตะ ไม่ย่อยสลายไปหลังจากตายแล้ว (กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 19-23)

2) ธรรมชาติและหน้าที่ของชีวิตมนุษย์

จากอัลกุรอานความว่า “สุเจ้าปฎิเศธอัลลอฮ์ได้ไฉน เมื่อสุเจ้าปราศจากชีวิตแล้ว พระองค์ทรงให้สุเจ้ามีชีวิต แล้วพระองค์จะทรงให้สุเจ้าตาย แล้วพระองค์จะทรงทำให้สุเจ้ามีชีวิตอีก แล้วสุเจ้าจะถูกนำกลับไปสู่พระองค์”(อัลกุรอาน 2 : 28) ข้อความจากอัลกุรอานที่กล่าวอ้างมาแล้วนี้ สามารถสรุปเป็นขั้นตอนกว้างๆของชีวิตมนุษย์ไว้ครอบคลุมทุกขั้นตอน ซึ่งแบ่งได้ 4 ช่วงตามลำดับดังต่อไปนี้ ชีวิตในครรภ์ ชีวิตในโลกนี้ (คุนยา) ชีวิตในโลกบ้รซัคหรือโลกหลังความตายก่อนการฟื้นคืน และชีวิตในโลกหน้าหรือชีวิตในวันฟื้นคืน (กิยามะฮ์) ซึ่งสามารถขยายความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของศาสนาอิสลามได้ดังต่อไปนี้ ความว่า

“ความเป็นคนที่สมบูรณ์มีลำดับในการพัฒนาต่อเนื่องกัน เริ่มตั้งแต่การเจริญเติบโตขึ้นเป็นลำดับในครรภ์ จนเกิดมามีชีวิตที่สมบูรณ์ในโลกนี้ ถ้าเราคิดตามช่วงระยะการก่อกำเนิดในครรภ์ที่ยังไม่สมบูรณ์ ย้อนหลังไปเป็นลำดับ กับการเกิดมาเป็นตัวตนที่มีชีวิตสมบูรณ์ขึ้นในโลกนี้ ก็นับว่าช่วงในครรภ์ย้อนหลังไปเป็นสภาพการตายครั้งแรกของคน คือ เมื่อสุเจ้าปราศจากชีวิต(อัลกุรอาน 2 : 28) เมื่อเป็นคนออกมาจากครรภ์ก็มีชีวิตอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง จนตายเป็นครั้งที่สองในโลกนี้, แล้วพระองค์จะทรงให้สุเจ้าตาย(อัลกุรอาน 2 : 28) หลังจากกายนดับ คนจะมีชีวิตต่อไปในโลกหรือสภาพอีกช่วงหนึ่งคือ บ้รซัค ดังเช่น และเบื้องหน้าของพวกเขามีบ้รซัค (อัลกุรอาน 23 : 100) บ้รซัคแปลตามตัวว่าที่คั่น อัลกุรอานกล่าวว่า พระองค์คือผู้ทรงทำให้ทะเลทั้งสองบรรจบกัน อย่างหนึ่งจืดและจืดสนิท อีกอย่างเค็มและเค็มจืด(จนขม)และพระองค์ทรงทำให้มีที่คั่น(บ้รซัค)และที่คั่นอันแน่นหนา (อัลกุรอาน 25 : 53) ความหมายบ้รซัคที่เกี่ยวกับโลกก็คือ บ้รซัคเป็นช่วงชีวิตหลังการตายในโลกนี้ไปจนถึงโลก แล้วคนก็กลับมีชีวิตใหม่ ฟื้นขึ้นใหม่ดังในอัลกุรอานความว่า และเบื้องหน้าของเขามีบ้รซัค จนถึงวันถูกให้ฟื้นขึ้น (อัลกุรอาน 23 : 100)” (เสรีพงศ์พิศ , 2524 : 134)

ทั้งนี้ในหัวข้อที่ผ่านมานั้น ทำให้ทราบแล้วว่ามนุษย์เป็นสิ่งสร้างของอัลลอฮ์ทั้งร่างกาย (ยะซัด) และวิญญาณ(รูห์) ซึ่งพระองค์ก็สร้างมนุษย์มาพร้อมกับการกำหนดธรรมชาติหรือสภาวะของมนุษย์ไว้ด้วย นั่นคือ มนุษย์มีธรรมชาติที่ประเสริฐกว่าสิ่งสร้างทั้งหมดของอัลลอฮ์ เนื่องจากเจตนารมณ์ของอัลลอฮ์นั้นต้องการให้มนุษย์มีสภาพเป็นเช่นนี้ ดังในอัลกุรอานความว่า “การประทานรูห์(วิญญาณ)ของพระองค์แก่มนุษย์จึงแสดงถึงฐานะที่สูงส่งกว่าสิ่งอื่นๆ แม้แต่มาลาอิกะฮ์ก็นับนอบต่อมนุษย์ (อัลกุรอาน 2 : 30) เมื่อมนุษย์มีรูห์ (วิญญาณ) จากอัลลอฮ์ผู้ทรงความดีสูงสุดและทรงคุณลักษณะที่ประเสริฐอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน ดังนั้น คุณลักษณะที่ดีของมนุษย์ก็ได้รับมาจากอัลลอฮ์โดยตรงเช่นกัน คือ เป็นผู้ทรงความดี มีคุณธรรม มีความรู้และคุณสมบัติที่ดีต่างๆตามแบบพระองค์ ซึ่งเป็นเช่นนี้ก็เพราะอัลลอฮ์ทรงยกให้มนุษย์นั้นเป็นตัวแทนของพระองค์ (ลอลิฟะห์) ในการปกครองสิ่งต่างๆในโลกนี้ ซึ่งเป็นมาแบบนี้ตั้งแต่พระองค์ได้ทรงสร้างศาสดาอาดัมแล้ว ดังในอัลกุรอานที่ว่า “แท้จริงฉันจะตั้งผู้ปกครองคนหนึ่ง ณ แผ่นดิน” (อัลกุรอาน 2 : 30) ทั้งนี้พระองค์ก็ทรงประทานสติปัญญาให้แก่มนุษย์เพื่อให้มีความสามารถในการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ รู้จักธรรมชาติและคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ ทั้งนี้ก็หมายรวมไปถึงจิตใจของมนุษย์เองด้วยที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้ และมีความสามารถในการประมวลความรู้ต่างๆเพื่อนำไปใช้ประโยชน์แก่ตนเองได้

ด้วยเหตุที่มนุษย์ได้รับคุณลักษณะอันประเสริฐต่างๆมากมายมาจากอัลลอฮ์ มนุษย์จึงมิได้มีอิสระโดยตนเอง หากแต่มีอิสระตามที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้เท่านั้น ดังนั้นความอิสระของมนุษย์นั้นจึงเป็นไปตามเงื่อนไขแห่งสภาวะ(เกาะดร์)และเป็นไปตามภาวะหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์(ซารีอะห์)ของพระองค์ กฎสภาวะและซารีอะห์ที่กำหนดโดยอัลลอฮ์ทั้งหมดนั้นจะเป็นตัวควบคุมมนุษย์ให้มีอิสระในทางที่ถูกต้องซึ่งมนุษย์จะต้องมีความรู้และต้องปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อมนุษย์มีอิสรภาพตามคุณสมบัติต่าง ๆ นั้นก็เป็นเหตุให้มีการกระทำที่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของตนจึงทำให้ต้องรับผิดชอบต่อผลของการกระทำนั้นๆด้วยตนเอง การกระทำที่ถือว่าเป็นคุณลักษณะที่ประเสริฐที่สุดในความเป็นมนุษย์ได้แก่ ความภักดี เชื่อฟังและนอบนอบต่ออัลลอฮ์ ในฐานะที่พระองค์เป็นผู้สร้างมนุษย์และสรรพสิ่ง ดังในอัลกุรอานที่ว่า “ฉันมิได้สร้างญิน และมนุษย์เพื่ออื่นใด เว้นแต่ให้เคารพภักดีฉัน” (อัลกุรอาน 51 : 56) ความภักดีต่ออัลลอฮ์ หมายถึง การแสดงตนเป็นผู้รับใช้หรือบ่าว ผู้นอบน้อม เชื่อฟัง หรือผู้มอบตนต่ออัลลอฮ์ ซึ่งก็หมายความว่า การดำเนินชีวิตในทุกๆด้านของมนุษย์ผู้มีความภักดีนั้นจะต้องเป็นไปตามกฎหมายกฎเกณฑ์ หรือระบบจริยธรรมของพระองค์อย่างเคร่งครัด

ความรับผิดชอบ(อะมานะฮ์)เป็นคุณสมบัติที่โดดเด่นอีกประการหนึ่งของมนุษย์ เหตุผลที่ทำให้มนุษย์จะต้องมีความรับผิดชอบก็เพราะว่ามนุษย์ได้รับความไว้วางใจจากอัลลอฮ์ในการให้มนุษย์ปกครองแผ่นดินและสิ่งต่างๆแทนพระองค์ เมื่อมนุษย์มีหน้าที่นี้ตั้งแต่ถูกสร้างขึ้น

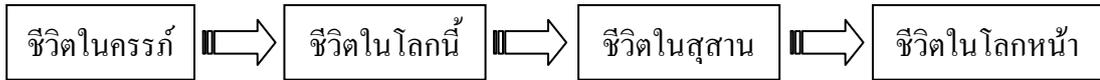
มาแล้วนั้นก็ต้องรับผิดชอบตามวัตถุประสงค์ของพระองค์ เพื่อจัดการ ควบคุมดูแล รักษา ประพฤติ และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ต่างๆที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดไว้แล้ว ทั้งในส่วนปัจเจกบุคคล ส่วนสังคม และต่อพระองค์ด้วย ทั้งนี้หากกระทำสิ่งใดที่ผิดแปลกออกไปจากสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงกำหนดไว้แล้วนั้น มนุษย์ก็จะต้องรับผิดชอบต่อผลตอบแทนของการกระทำนั้นด้วยตนเองเช่นกัน ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นรางวัลในสรวงสวรรค์หรือการลงโทษในนรก มนุษย์ทุกคนก็เป็นผู้เลือกหนทางเบื้องหน้านั้นด้วยตนเอง ดังในอัลกุรอานที่ว่า “อัลลอฮ์ไม่ทรงวางภาระหนักแก่ชีวิตใด เว้นแต่ตามสมรรถภาพของมัน มันได้(ดี) ตามที่มันชวนขวย(การดี) และตหนักบนมัน ตามที่มันชวนขวย(การชั่ว)” (อัลกุรอาน 2 : 286)

3) การดำเนินชีวิตของมนุษย์

ชีวิตของมนุษย์ได้ถือกำเนิดขึ้นโดยมีองค์ประกอบสองส่วน คือ รูห์(วิญญาณ) และ ยะซัด(ร่างกาย)นั้นก็ได้รับเจริญเติบโตมาพอสมควรแล้วก็ต้องตายซึ่งเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่อัลลอฮ์ได้ทรงจัดวางไว้แล้ว หากแต่การตายนั้นก็มีไม่ใช่เพียงการสิ้นสุดของกระบวนการของชีวิต เพราะหลังจากการตายแล้วนั้นก็จะเป็นชีวิตหลังความตายนั้นจะยังคงดำเนินต่อไปเพื่อไปสู่วันอาคีเราะห์นั่นเอง ดังในคัมภีร์อัลกุรอานกล่าวไว้ความว่า

“*“สุเจ้าปฏิบัติเสธอัลลอฮ์ได้”*ไหน เมื่อสุเจ้าปราศจากชีวิตแล้ว พระองค์ให้สุเจ้ามีชีวิต(อยู่ในโลกนี้) แล้วพระองค์จะทรงทำให้สุเจ้าตาย(อยู่ในโลกบรซซัค) แล้วทรงทำให้สุเจ้ามีชีวิตอีก แล้วสุเจ้าจะถูกนำกลับไปยังพระองค์(อยู่ในโลกหน้า)” (อัลกุรอาน 2 : 28)

ขั้นตอนใหญ่ๆของชีวิตมนุษย์นั้นอธิบายได้โดยการแบ่งออกเป็นสองระยะใหญ่ๆ คือ ชีวิตในโลกนี้(คุนยา) และชีวิตในโลกหน้า(อาคีเราะฮ์) การดำเนินไปของชีวิตมนุษย์เริ่มมาจากวัตถุประสงค์ต่างๆที่ละเอียด เติบโตมาในครรภ์ จนกระทั่งอัลลอฮ์เป่ารูห์(วิญญาณ)เข้าไปในครรภ์นั้น จนกำเนิดมาเป็นชีวิตมนุษย์ที่เจริญเติบโตและดำเนินไปในโลกนี้ ชีวิตในโลกนี้จึงมีความสำคัญมากในเชิงการกระทำ เพราะทุกๆการกระทำของมนุษย์ที่ดำเนินชีวิตอยู่ในโลกนี้จะเป็นผลสืบเนื่องไปสู่สถานะใดสถานะหนึ่งในชีวิตหลังความตาย ชีวิตในโลกนี้ไม่ยั่งยืนเท่ากับชีวิตในโลกหน้าแต่ก็เป็นบทพิสูจน์ที่สำคัญในการแสดงความกตัญญูของมนุษย์ต่อผู้สร้างนั่นคืออัลลอฮ์ (กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 19-27)

แผนภูมิ 3.1 แสดงถึงลำดับชีวิตของมนุษย์

จากแผนภูมิที่ยกมานี้ได้แสดงถึงลำดับชีวิตของมนุษย์ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ชีวิตมนุษย์นั้นจะมีการตายอยู่สองครั้ง และการเกิดสองครั้ง การตายครั้งแรกนั้นคือยังเป็นสภาพวิญญูชาหรือชาตุดินจนอัลลอฮ์ได้ทรงเมตตาปารุห์(วิญญาณ)สร้างขึ้นให้เป็นมนุษย์อยู่ภายในครรรค์ การตายครั้งที่สองนั้นคือการตายจากโลกนี้เข้าสู่ชีวิตในสุสาน(บรัชัค) การเกิดครั้งแรกคือการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้(คุนยา) การเกิดครั้งที่สองคือการฟื้นคืนจากความตายมุ่งสู่ชีวิตในโลกหน้า(อาคิเราะฮ์) ดังนั้นชีวิตในครรรค์และในสุสาน(บรัชัค)นั้นจะมีสภาพคล้ายกันก็คือการรอเพื่อจะนำไปสู่การเกิดใหม่อีกครั้ง

3.2 ความตายตามทัศนะของศาสนาอิสลาม

ความตายตามทัศนะของอิสลามนั้น ในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “ความตายหมายถึงถึงรูห์(วิญญาณ)แยกออกจากร่างกายแล้ว อวัยวะทุกส่วนจึงหยุดการเคลื่อนไหวต่อไป ในที่สุดร่างกายจะเน่าเปื่อยกลายเป็นดินดั้งเดิม ส่วนรูห์(วิญญาณ)นั้นมิได้สูญสลายไปด้วย แต่คงอยู่ตลอดไปจนถึงวันกิยามะฮ์” ความตายนั้นเป็นเพียงปรากฏการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงสภาพของมนุษย์ในโลกนี้ไปสู่ภาวะโลกหน้า ดังเช่น ในคัมภีร์อัลกุรอาน (56 : 60-61) ความว่า “เรา(พระเจ้า)ได้กำหนดความตายในหมู่สุเจ้า และเราจะไม่ถูกล่วงสิทธิ์นี้ ในการที่จะเปลี่ยน เยี่ยงสภาพของชีวิต และได้บังเกิดสุเจ้าในสภาพที่สุเจ้าไม่รู้” และความตายในอีกแห่งหนึ่งก็หมายถึงการกลับคืนสู่พระเจ้าหรือกลับไปหาพระเจ้าอีกครั้ง ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน (6 : 60) ความว่า “แล้วพระองค์ทรงให้สุเจ้าฟื้น(ตื่น)ขึ้นในยามนั้น(ทุกวัน) เพื่อวาระที่ถูกระบุไว้จะได้ครบกำหนด(ตามอายุขัย)แล้วยังพระองค์ คือการกลับของสุเจ้า แล้วพระองค์จะทรงแจ้งสุเจ้า ตามที่สุเจ้าได้กระทำ(ทั้งสิ้น) (กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 41-42)

ดังนั้นความตายตามทัศนะของอิสลามจึงเป็นเพียงสภาวะที่ส่งผ่านระหว่างชีวิตในโลกนี้เพื่อไปสู่ชีวิตหลังความตาย(โลกหน้า)เท่านั้น ถือได้ว่าความตายนั้นเป็นสิ่งธรรมดาที่มนุษย์ทุกคนจะต้องพบเจอ และเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ แม้ศาสนาในศาสนาอื่นที่พระเจ้าส่งลงมาเพื่อเผยแผ่ศาสนาอิสลามก็ยังคงประสบกับความตาย (ยกเว้นเพียงบางท่านเท่านั้น เช่น ศาสดาอิซาหรือเยซูที่ศาสนาอิสลามเชื่อว่ายังมีชีวิตอยู่บนสวนสวรรค์)

3.3 ชีวิตหลังความตายตามทัศนะของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามมีทัศนะที่เชื่อ ขอมรับและรับรองการมีอยู่ของชีวิตหลังความตาย(โลกหน้า)ซึ่งชีวิตในโลกนี้และชีวิตหลังความตายเป็นแค่ปรากฏการณ์ที่มีความเป็นเป็นดับงบอการเปลี่ยนผ่านเท่านั้น ชีวิตในโลกนี้และชีวิตหลังความตายนั้นเชื่อมประสานและสัมพันธ์กันโดยตรงตามกฎการกระทำซึ่งทำให้ตัวตนมีชีวิตในโลกนี้และชีวิตหลังความตายนั้นเป็นการรับผลตอบแทนของการกระทำ ดังเช่น ในคัมภีร์อัลกุรอานความว่า “ทุกชีวิตจะถูกตอบแทนโดยครบตามที่มันได้ประกอบไว้และพระองค์ทรงรู้ดียิ่งตามที่พวกเขากระทำ” (อัลกุรอาน 39 : 70) และอีกที่หนึ่ง ความว่า “ผู้ประกอบการดีในโลกนี้ จะพบกับความสุขแห่งสวนสวรรค์ในโลกหน้า” (อัลกุรอาน 29 : 58) ดังนั้น ผู้ที่ทำความดีก็จะได้รับผลดีและผู้ที่ทำชั่วก็จะได้รับผลชั่ว มิใช่เฉพาะชีวิตในโลกนี้เท่านั้น หากแต่ส่งผลถึงชีวิตหลังความตายด้วย กฎการกระทำนี้จึงเป็นกฎกำหนดสถานะ(เกาะดร์)ซึ่งเป็นหลักธรรมในศาสนาอิสลามที่มุสลิมจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและจะต้องรับผิดชอบต่อผลการกระทำนั้นด้วยตนเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผลของการกระทำนั้น ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลชั่วก็จะเป็นไปตามกฎสถานะที่มนุษย์ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย

ชีวิตหลังความตายตามทัศนะศาสนาอิสลามนั้นแบ่งย่อยเป็น 2 ช่วงเวลา ได้แก่ ชีวิตในสุสาน(บรซัค) และชีวิตในวันกิยามะฮ์(วันพิพากษา) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ชีวิตในสุสาน(บรซัค)

ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุกฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“บรซัค (Barzakh) คำว่า บรซัค แปลว่า ที่คั่นระหว่างสองสิ่ง หมายถึง โลกทางวิญญาณที่อยู่ระหว่างโลกนี้และปรโลก วิญญาณของผู้ตายทั้งที่ผ่านมาแล้วและที่จะมีต่อไปก่อนสิ้นโลก ทำนบกอยู่ ณ ที่นี้ บางครั้งอัลกุรอานและหะดีษเรียกชีวิตในบรซัคว่า ชีวิตแห่งสุสาน ในบรซัคชีวิตมนุษย์จะมีความสุข (อัลกุรอาน 3 : 163-170) และความทุกข์ทรมาน(อัลกุรอาน 40 : 45-46)ตามผลการกระทำของตนในโลกนี้ แต่สภาพการดำรงอยู่ของวิญญาณในบรซัคนั้นทั้งอัลกุรอานและหะดีษกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้มาก แต่มนุษย์ไม่สามารถรู้ถึงสภาพของโลกทางวิญญาณนี้ได้อย่างชัดเจนได้”

(ราชบัณฑิตยสถาน : 89-90)

ครั้งเมื่อมนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้ประกอบคุณงามความดีหรือทำชั่วเลวทรามไว้ นั้น มนุษย์จะมีสภาพชีวิตที่สุขหรือทุกข์นั้นล้วนเป็นผลสะท้อนจากการกระทำในโลกนี้ทั้งสิ้น หลังจากการตายไปแล้ว ผลของการกระทำทั้งหมดทั้งมวลของมนุษย์ก็จะเริ่มปรากฏให้เห็น โดยเริ่มตั้งแต่ชีวิตในสุสาน(บรัชค) คำว่า บรัชค ในเชิงศาสนา หมายถึงช่วงระยะเวลาซึ่งเริ่มนับตั้งแต่ขณะที่มนุษย์ตายจากโลกนี้ไปจนถึงวันกิยามะฮ์ (วันพิพากษา) ดังเช่น ในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “และเบื้องหน้าของเขามีบรัชคจนถึงวันถูกฟื้นขึ้น” (อัลกุรอาน 23 : 100) และ ในคัมภีร์อัลกุรอานความว่า “ชีวิตในระยษนี้มีสภาพเหมือนการนอนหลับ สุสานหรือสภาพที่มีชีวิตตกไปอยู่หลังความตายจากโลกนี้เหมือนที่นอนหลับ” (อัลกุรอาน 36 : 52)

จากคัมภีร์อัลหะดีษศาสตตามุฮัมมัด ภาคติรมิซีย์ ความว่า “แท้จริงหลุมฝังศพนั้นเป็นแหล่งพำนักแรกของอาคิเราะฮ์ ถ้าหากเขาปลอดภัยจากภัยพิบัติในหลุมฝังศพ สิ่งที่อยู่หลังจากนั้นเป็นเรื่องที่ง่ายกว่า แต่ถ้าหากเขาไม่รอดพ้นจากภัยพิบัติในหลุมฝังศพ สิ่งที่อยู่หลังจากนั้นมันก็ลำบากลำบากยิ่งกว่า”

ทั้งนี้สภาพชีวิตในบรัชคก็เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงผลของการกระทำที่ได้ทำไว้แล้วในชีวิตบนโลกนี้ พร้อมทั้งสะท้อนและยืนยันให้เห็นถึงสภาพชีวิตของบุคคลนั้นในวันกิยามะฮ์อีกด้วย

ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อัลหะดีษศาสตตามุฮัมมัด ภาคบุคอรี กิตาบุลญะนิซ บาบที่ 90 ความว่า “ท่านศาสตตามุฮัมมัด กล่าวไว้ว่า เมื่อผู้ใดในหมู่พวกท่านตาย ที่พักของเขา(ในปรโลก)จะถูกนำมาต่อหน้าเขาทั้งยามเช้าและยามเย็น ถ้าเขาจะได้เป็นชาวสวนสวรรค์ก็จะเป็นชาวสวนสวรรค์ ถ้าเขาเป็นชาวนรกก็จะเป็นชาวนรก” ดังนั้น เมื่อมนุษย์ทุกคนถึงแก่ความตายลงไปแล้วนั้น ไม่ว่าจะถึงแก่ความตายในแบบใดก็ตาม หรือถูกฝังในสุสานหรือไม่ก็ตาม เขาทั้งหลายเหล่านั้นจะต้องถูกสอบสวนการกระทำทั้งหมดที่เขาได้ปฏิบัติไว้ทั้งหมดตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เมื่อทำความดีไว้ตามที่มนุษย์ควรกระทำก็จะได้รับผลอันดีเป็นรางวัลการตอบแทน ส่วนผู้ที่ประกอบกรรมทำความชั่วไว้ นั่นก็จะได้รับการลงโทษอย่างสาหัสตามความชั่วที่ได้กระทำไว้แล้วเมื่อตอนมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ ทั้งการตอบแทนและการลงโทษจะดำเนินไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดตลอดชีวิตในสุสาน(บรัชค)จนกว่าจะถึงวันกิยามะฮ์

2) ชีวิตในวันกิยามะฮ์

เมื่อชีวิตในสุสาน(บรัชค)ดำเนินมาจนถึงวาระที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้ จากนั้นชีวิตในสุสานก็จะสิ้นสุดลงเปลี่ยนเป็นชีวิตในวันกิยามะฮ์แทน กิยามะฮ์ หมายถึง เวลาแห่งการฟื้นคืนสู่สภาพใหม่ วันเวลาดังกล่าวนั้น ไม่มีผู้ใดรู้ นอกจากพระเจ้า ดังเช่น ในคัมภีร์อัลกุรอานกล่าวว่า “วันเวลาแห่งวันกิยามะฮ์ จะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ไม่มีใครรู้ได้ นอกจากอัลลอฮ์” (อัลกุรอาน 7 : 187) ทั้งนี้ก่อนการมาถึงของวันกิยามะฮ์นั้นจะมีเหตุการณ์หรือสัญญาณเตือนหลายรูปแบบ เหตุการณ์หรือสัญญาณ

ต่างที่จะกล่าวถึงนี้ล้วนคัดสรรมาให้สอดคล้องได้ด้วยกับประเด็นหลักของวิทยานิพนธ์นี้ โดยเฉพาะ ดั่งข้อความในคัมภีร์อัลกุรอานที่จะยกมาแสดงดังต่อไปนี้ ความว่า วันพินคืนชีพ ทุกชีวิต และทุกอย่างที่มีอยู่บนโลกคุณขาและบร้ชัค จะสิ้นสลายไปหมด นอกจากพระองค์ พร้อมกันนี้จะทำมนุษย์พินคืนชีพอีกครั้งหนึ่ง เป็นโลกใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากโลกนี้ (อัลกุรอาน 14 : 48) ตอบแทน การงานของมนุษย์ อัลลอฮ์ได้ทรงประทานแนวทางที่ถูกต้องให้มนุษย์รู้มาก่อน(อัลกุรอาน 39 : 71) แต่โดยส่วนมากมนุษย์ไม่ยอมเชื่อฟังและประพฤติออกนอกกลุ่มทางที่พระเจ้าทรงชี้แนะไว้แล้ว ดังใน คัมภีร์อัลกุรอานความว่า วันกียามะฮ์นั้นเป็นวิวัฒนาการอีกขั้นหนึ่งของมนุษย์ที่จะได้รับการตอบแทนความดีและความชั่วของตนอย่างยุติธรรม ดังนั้นผู้ใดปฏิบัติความดีแม้จะมีน้ำหนักร้อยเม็ดเดียว หรือความชั่วแม้แต่นิดเดียว ก็ให้เห็นผลกรรมของตนเอง(อัลกุรอาน 99 : 7-8) และ ผลการตัดสินการกระทำคือ ผู้ใดทำมา(สิ่งใดที่กระทำ)ซึ่งการคืออย่างหนึ่ง สำหรับเขา(การตอบแทน)ที่ดีกว่านั้น และผู้ใดทำมาซึ่งความชั่วอย่างหนึ่งบรรดาผู้ประกอบการชั่วทั้งหลายนั้นจะไม่ถูกตอบแทน นอกจากที่พวกเขาได้ประกอบไว้ (อัลกุรอาน 28 : 84)

สภาพชีวิตหลังการตัดสินหรือพิพากษาในวันกียามะฮ์โดยพระเจ้านั้น เมื่อสิ้นสุดการตัดสินทุกประการแล้ว มนุษย์ที่พินคืนมานั้นก็จะไปอยู่ในปรโลก(อาคิเราะฮ์)ตามผลกรรมที่ตนได้กระทำและสั่งสมไว้ในชีวิตบนโลกนี้(คุนยา) ความสุขเป็นรางวัลและอยู่บนสวนสวรรค์อันรื่นรมย์ เป็นการตอบแทนสำหรับกัลยาณชนผู้ทำความดีตามที่พระเจ้าและศาสดาสั่งสอนไว้ ส่วนนรกและการลงโทษเป็นการตอบแทนสำหรับทุรชนผู้ประพฤติผิดและไม่ทำตามตามที่พระเจ้าและศาสดาสั่งสอนไว้ ดังในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า และสวนสวรรค์ถูกนำมา โกลับบรรดาผู้สำรวจตนออกจากความชั่ว และนรกจะถูกเผย (ให้เห็น) แก่ผู้หลงผิด (อัลกุรอาน 26 : 90-91)

สภาพชีวิตในสวรรค์นั้นมีสภาพเป็นสิ่งที่นิรันดร ส่วนนรกนั้นมีทั้งสภาพชั่วคราวและนิรันดร ทั้งนี้ก็เพื่อเปิดโอกาสให้มนุษย์แสดงศักยภาพสูงสุดในด้านคุณลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่มีต่อพระเจ้านั้นก็คือความสำนึกผิดและการกลับตัว และในทางเดียวกัน ก็เป็นการแสดงศักยภาพสูงสุดของพระเจ้าในด้านคุณลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าที่มีต่อมนุษย์นั้นก็คือการให้อภัยเมื่อมนุษย์สำนึกตนแล้วพร้อมพัฒนาตนเป็นการกลับตัวใหม่ (กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 64-75)

3.4 หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม

คำว่า อะมัล แปลว่า การกระทำโดยมีเจตนามุ่งหมาย ส่วนความหมายนั้น อะมัล หมายถึง พฤติกรรมที่ดีหรือการกระทำที่ดีที่อัลลอฮ์ทรงสั่งสอนผ่านศาสดาให้มนุษย์ได้ปฏิบัติตาม ทางนำนั้นๆ อะมัลที่ดีนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน เช่น การปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ทั้งการละหมาด การจ่ายซะกาต การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน การบริจาคหรือเสาะตะเกาะฮ์ การช่วยเหลือบุคคลที่กำลังประสบกับภัยพิบัติ มารยาทที่ดี และรวมไปถึงการประกอบคุณงามความดีในรูปแบบต่างๆ อีกมากมาย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการทำอะมัลทั้งสิ้น และหากทำอะมัลด้วยความตั้งใจที่จะ ประกอบอะมัลที่ดีแล้ว อัลลอฮ์ก็จะทรงตอบแทนด้วยผลบุญอย่างมหาศาล นั่นก็หมายความว่า การทำอะมัลนั้นก็หมายรวมและครอบคลุมไปถึงหลักศรัทธาในศาสนาอิสลาม(อركانุลอีมาน 6 ประการ)

หลักปฏิบัติตนในศาสนาอิสลาม (อركانุลอิสลาม 5 ประการ) และหลักอัลอิหฺซาน

ก่อนที่จะกล่าวถึงหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลแก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนี้ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงหลักการศาสนาอิสลามซึ่งถือเป็นการทำอะมัลที่สำคัญที่สุดในศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เพื่อจะได้ทำความเข้าใจถึงองค์รวมของหลักการศาสนาอิสลามและมุสลิม ทั้งในเรื่อง ความศรัทธา การปฏิบัติตน หลักจริยธรรม การทำความดีในทัศนะศาสนาอิสลาม และการทำบุญใน ทัศนะศาสนาอิสลาม ซึ่งรายละเอียดของหลักการศาสนาทั้งหมดนี้ก็มีความเกี่ยวข้องอย่างแนบแน่น กับหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลแก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม

3.4.1 หลักการสำคัญในศาสนาอิสลาม

หลักการในศาสนาอิสลามหรืออาจจะเรียกว่าโครงสร้างของศาสนาอิสลาม โดยเบื้องต้นนั้นมี 3 หลักการที่สำคัญ ได้แก่ หลักศรัทธาหรืออركانุลอีมาน 6 ประการ หลักปฏิบัติตน หรืออركانุลอิสลาม 5 ประการ และ หลักจริยธรรมอิสลามหรืออิฮฺซาน อภิปรายตามลำดับดังต่อไปนี้

3.4.1.1 หลักศรัทธาในศาสนาอิสลาม(อركانุลอีมาน 6 ประการ)

หลักศรัทธาเปรียบได้กับรากแก้วและหลักปฏิบัติเปรียบได้กับรายฝอย กิจการทุกสิ่งทุกอย่างต้องเริ่มจากความศรัทธาเป็นที่ตั้งเสมอ เมื่อมีความศรัทธาที่มั่นคง การงานหรือ การปฏิบัติที่ตามมาก็เข้มแข็ง ศรัทธาหรือความเชื่อของศาสนาอิสลามเรียกว่า อีมาน ซึ่งแปลว่า เขา เชื่อ แสดงถึงความมั่นใจและเป็นความเชื่อมั่น หลักศรัทธาอันเป็นพื้นฐานหลักของศาสนาอิสลามมี 6 ประการ ได้แก่

1) ศรัทธาในพระเจ้า(อัลลอฮ์)

ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“อัลลอฮ์(Allah) เป็นพระนามเฉพาะพระเป็นเจ้า ซึ่งในคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงความเป็นอยู่ของพระองค์ไว้หลายประการ เช่น พระองค์คืออัลลอฮ์ผู้ทรงเป็นเอกะ อัลลอฮ์ทรงเป็นที่พึ่งของสิ่งทั้งปวง พระองค์ไม่ทรงให้กำเนิดผู้ใด และไม่ทรงถือกำเนิดจากผู้ใด และไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์ (อัลกุรอาน 112 : 1-4) ทั้งนี้พระนาม อัลลอฮ์ นั้นปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน ประมาณ 2,800 ครั้ง มากกว่าพระนาม(อัสมาอ์)อื่นๆ”(ราชบัณฑิตยสถาน : 33-34)

อัลลอฮ์คือพระนามของพระเจ้าในศาสนาอิสลาม มุสลิมทุกคนต้องศรัทธาในพระเจ้า(อัลลอฮ์)เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น ห้ามนำสิ่งอื่นมาเคารพสักการะและต้องยอมรับในคุณลักษณะทั้งหมดของพระเจ้าด้วย ผู้ศรัทธาอัลลอฮ์เชื่อว่ามนุษย์สามารถรู้จักอัลลอฮ์จากคุณลักษณะของพระองค์ ดังในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “พระองค์คืออัลลอฮ์ผู้ทรงเป็นเอกะ อัลลอฮ์ทรงเป็นที่พึ่งของสิ่งทั้งปวง พระองค์ไม่ทรงให้กำเนิดผู้ใด และไม่ทรงถือกำเนิดจากผู้ใด และไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์”(อัลกุรอาน 112 : 1-4) ผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ย่อมเคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระองค์ เชื่อฟังในสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ ไม่แสดงถึงความเกลียดชังหรือความไม่พอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่พระองค์ทรงประทานลงมา และต้องดำเนินวิถีชีวิตของตนเองให้อยู่ในแนวทางของพระองค์ ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานและคัมภีร์อัลหะดีษทั้งหมดแล้ว

2) ศรัทธาในบรรดามลาอิกะฮ์ของอัลลอฮ์

ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“มลาอิกะฮ์ (Malaikah) คือผู้ที่ถูกอัลลอฮ์สร้างขึ้น มีสภาพความเป็นอยู่นอกประสบการณ์ธรรมดาของมนุษย์ ไม่มีเพศ ไม่รับประทานอาหาร ไม่หลับนอน บางครั้งจำแลงตนในรูปของมนุษย์ ทำหน้าที่ในระบบการดำรงอยู่ของสิ่งทั้งหลายตามพระบัญชาของอัลลอฮ์ ไม่ขัดแย้งคำสั่งของพระองค์ (อัลกุรอาน 66 : 6)”(ราชบัณฑิตยสถาน : 313-314)

มลาอิกะฮ์เป็นปาวผู้ซื่อสัตย์และภักดีต่อพระเจ้าซึ่งมีคุณลักษณะแตกต่างไปจากมนุษย์ มลาอิกะฮ์ไม่มีอำนาจและความคิดอิสระที่จะทำการใดๆตามลำพัง ซึ่งจะทำการสิ่งทุกอย่างที่อัลลอฮ์กำหนดไว้ทั้งสิ้นและอย่างไม่มี การขัดขืนหรือฝ่าฝืนเลยแม้แต่น้อย ดังในคัมภีร์อัลกุรอ่านที่กล่าวถึงในการอ้างอิงจากราชบัณฑิตยสถานแล้ว ทั้งนี้เหล่ามลาอิกะฮ์ยังเป็นสักขีพยานในการประทานคัมภีร์อัลกุรอ่านและ/หรือคัมภีร์อื่นๆก่อนหน้านี้นี้ด้วย เป็นผู้ให้กำลังใจเสริมพลังจิตให้แก่ศาสดาและบรรดาผู้ศรัทธา ทั้งยังทำหน้าที่สอบสวน ลงโทษและให้พรแก่มนุษย์

3) ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ของอัลลอฮ์

ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“กุรอ่าน หรือ อัลกุรอ่าน (*Qur'an ; Al-Qur'an*) เป็นคัมภีร์ของศาสนาอิสลามซึ่งรวบรวมวะหฺยู (*Wahu*) หรือพระคำรัสของอัลลอฮ์ที่ประทานแก่ศาสดามุฮัมมัด ผ่านมลาอิกะฮ์ที่มีนามว่าญิบรีล เพื่อเป็นสิ่งชี้ทางแก่มนุษยชาติ ถ่ายทอดเป็นภาษาอาหรับ ประทานครั้งแรกในคืนอัลก็อดร์ คือ คืนที่สำคัญที่สุดในเดือนเราะมะฎอนซึ่งเป็นคืนนี้ในช่วง 10 วันสุดท้ายของเดือน” (ราชบัณฑิตยสถาน : 394)

คัมภีร์อัลกุรอ่านเป็นคัมภีร์ที่สำคัญที่สุดซึ่งมุสลิมเชื่อว่าเป็นคัมภีร์ฉบับสุดท้ายที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาให้มนุษย์โดยผ่านศาสดามุฮัมมัด นั้นหมายความว่าก่อนหน้านี้อัลลอฮ์ทรงเคยประทานคัมภีร์มายังมนุษย์โดยผ่านศาสดาต่างๆมาแล้วหลายคัมภีร์ คัมภีร์ที่มีชื่อเสียงมี 4 เล่ม ได้แก่

-คัมภีร์เตารอตหรือโทราห์ ทรงประทานให้แก่ศาสดามูซา หรือ โมเสส

-คัมภีร์ซาบูร ทรงประทานให้แก่ศาสดาดาวูดหรือเดวิด

-คัมภีร์อินญีลหรือคัมภีร์ไบเบิล ทรงประทานให้แก่ศาสดา

อีซาหรือเยซู และสุดท้ายคือ

-คัมภีร์อัลกุรอ่าน ทรงประทานให้แก่ศาสดามุฮัมมัด

ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ต่างๆที่อัลลอฮ์ทรงประทานลงมาและไม่สามารถปฏิเสธในความมีอยู่ของคัมภีร์ทั้งหมดของอัลลอฮ์

4) ศรัทธาในบรรดาศาสนทูตของอัลลอฮ์

ศาสนทูตตามทัศนะของศาสนาอิสลามหมายถึง ผู้ที่อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นผู้เผยแผ่คำสั่งสอนของพระองค์ ซึ่งแบ่งได้เป็นอีก 2 ลักษณะ ได้แก่

นบี คือ ผู้ประกาศข่าวที่มีความสำคัญ มีความเป็นกลางที่มุ่งให้เกิดสันติสุขแก่ประชาชาตินั้นๆ หรือเฉพาะบางหมู่บางเหล่า ทำหน้าที่ในวงแคบและไม่ได้รับคำภีร์จากอัลลอฮ์ ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“นบี(Nabi) หมายถึงผู้ที่อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้งให้นำคำสอนของพระองค์มาเผยแผ่แก่มนุษย์ คำว่านบีมานำมาจากคำว่า นับบะอะ หรือ อัมบะอะ แปลว่า แจ้งข่าว คำว่านบีนี้นี้เทียบกับคำภาษาอังกฤษว่า prophet ส่วนคำว่าเราะซูลเทียบกับคำภาษาอังกฤษว่า messenger”
(ราชบัณฑิตยสถาน : 341)

เราะซูล คือ ผู้นำข่าวไปให้ถึง หมายถึง ผู้นำสารของอัลลอฮ์ สือมาถึงประชาชาติทั่วไป ทำหน้าที่ในวงกว้าง ทั้งได้เผยแผ่ เทศนาสั่งสอนและยังได้รับการประทานคำภีร์จากอัลลอฮ์ด้วย ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“เราะซูล(Rasul) คือผู้ที่อัลลอฮ์ทรงแต่งตั้งให้นำคำสอนของพระองค์มาเผยแผ่แก่มนุษย์ คำว่าเราะซูล ตามตัวอักษรแปลว่า ผู้ถูกส่งมาเป็นสื่อ ซึ่งบางครั้งคำภีร์อัลกุรอานใช้คำว่านบี ในภาษาไทยนิยมแปลว่าศาสดา” (ราชบัณฑิตยสถาน : 409)

มุสลิมทุกคนเชื่อว่าอัลลอฮ์ได้ทรงเลือกบุคคลที่มีคุณธรรมสูงส่งในหมู่มนุษยชาติให้เป็นผู้สื่อสารนำคำสั่งสอนมาแจ้ง เผยแผ่และตักเตือนมนุษย์ ศาสนทูตของอัลลอฮ์เป็นมนุษย์สามัญชนธรรมดาหากแต่เป็นมนุษย์ผู้มากด้วยคุณธรรม สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่มนุษย์ ควรนำมาเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติตนตาม ทั้งเป็นผู้มีวาจาสัตย์ ไม่กล่าวมุสาวาท ไม่พูดสิ่งที่ไม่ดีตามแต่ใจตน ดำเนินชีวิตด้วยความเสียสละ เป็นต้น จริยวัตรอันดีงามทั้งหลายเหล่านี้ก็มีการรวบรวมไว้เป็นคำภีร์อีกเล่มหนึ่งเพื่อให้มุสลิมใช้เป็นแบบอย่างที่ดี หรือซุนนะฮ์ต่อไปได้ นั่นคือคำภีร์อัลหะดีษ

5) สรีรธาในวันอาคิเราะฮ์

ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“อาคิเราะฮ์ (Aakhirah) คือวาระสุดท้าย หมายถึง วาระที่โลกนี้ดับสลายไปและมีโลกอีกโลกหนึ่งเกิดขึ้นซึ่งเป็นโลกที่ถาวร เป็นโลกที่มีการพิพากษาการกระทำของมนุษย์ มนุษย์จะถูกทำให้ฟื้นขึ้นมาเพื่อรับการพิพากษา และได้รับการตอบแทนผลการกระทำของตนอย่างเป็นธรรมจากอัลลอฮ์ หากเป็นความดีก็จะได้รับการตอบแทนเป็นสวรรค์ และหากเป็นความชั่วก็ได้รับการตอบแทนเป็นนรก”
(ราชบัณฑิตยสถาน : 27)

วันอาคิเราะฮ์นี้เป็นสภาพหลังจากการถูกทำให้ฟื้นคืนอีกครั้งหรือสภาพหลังวันกิยามะฮ์ เมื่อทุกชีวิตถูกทำให้ฟื้นคืนและถูกชำระการงานทั้งการทำดีและทำชั่วทั้งหมดที่ได้สั่งสมมาแล้วจนหมดสิ้นนั้น ก็จะเป็นวันอาคิเราะฮ์ ซึ่งหมายถึง วาระสุดท้ายหรือวันอวสานของโลก ซึ่งโลกที่อยู่ปัจจุบันนี้และโลกในบรัชค(สุสาน)เป็นเพียง โลกแห่งการทดลอง ไม่ยั่งยืนและก็ต้องสลายไป ดังในคัมภีร์

อัลกุรอาน กล่าวว่า “และชีวิตแห่งโลกนี้มีไฉอันใดเว้นแต่การละเล่น และการบันเทิง และแน่นอน สถานในปรโลกนั้นดีกว่า สำหรับบรรดาผู้สำรวมตนจากความชั่ว สูเข้ามิได้ใช้ปัญญาดอกหรือ” (อัลกุรอาน 6 : 32)

6) สรีรธาในกฎการกำหนดของอัลลอฮ์(เกาะดร์)

ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“เกาะดร์, กัจดร์ (Qadar ; Qadr) เป็นหลักความเชื่อพื้นฐานใน 6 ประการของอิสลาม ที่เชื่อว่ากฎเกณฑ์และสภาวะของสิ่งทั้งปวง กำหนดขึ้นโดยอัลลอฮ์ คำนี้มักจะใช้ควบคู่กับคำ เกาะฎอ (ตัดสิน กำหนด ชี้อัด) และบางครั้งใช้คำ ตักดีร์ ซึ่งมีรากศัพท์เดียวกับ เกาะดร์ แทนคำทั้งสองดังกล่าว เกาะดร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสร้างสิ่งต่างๆของอัลลอฮ์และที่พระองค์ทรงควบคุมความเป็นอยู่และความเป็นไปของสิ่งทั้งปวงที่พระองค์ทรงสร้างขึ้น เช่น ที่มีระบุไว้

ในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า แท้จริงเรา(อัลลอฮ์) ได้สร้างทุกสิ่งตาม
สภาวะ(เกาะดร์) (อัลกุรอาน 54 : 49)” (ราชบัณฑิตยสถาน : 394)

กฎกำหนดของอัลลอฮ์ (เกาะดร์) คือ กฎเกณฑ์หรือระเบียบที่พระองค์ได้
ทรงกำหนดไว้อย่างดีและรัดกุมสำหรับจักรวาล โลกและมนุษยชาติ เป็นออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

-กฎที่ตายตัว เป็นกฎที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ทุกอย่างต้องดำเนินไป
ตามพระประสงค์ทุกประการ เช่น การโคจรของโลกและดวงดาว ความเป็นไปของโลก ความแปร
ผันของสรรพสิ่ง การถือกำเนิดชาติพันธุ์

-กฎที่ไม่ตายตัว เป็นกฎที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างเหตุและผล กิจกรรม
ต่างๆล้วนอยู่ในดุลยพินิจของมนุษย์ที่จะใช้สติปัญญาที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาพิจารณาเลือกปฏิบัติ
ตามที่เห็นว่าถูกต้องดีงาม

(นिरันดร์ ชันชวิธิ , 2542 : 24-25)

3.4.1.2 หลักปฏิบัติตนในศาสนาอิสลาม (อركانุลอิสลาม 5 ประการ)

บทบัญญัติของศาสนาอิสลามแบ่งลักษณะของการปฏิบัติเป็นสองภาค
ส่วน ได้แก่

-ภาคอิบาดัต หมายถึง หลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์
กับอัลลอฮ์ ซึ่งถือเป็นศาสนกิจที่สำคัญของมุสลิมที่จะต้องยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

-ภาคมุอามาလာต หมายถึง หลักปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์
ระหว่างมนุษย์ ทั้งในด้านสิทธิและหน้าที่ที่มุสลิมแต่ละบุคคลพึงระวัง รักษาและปฏิบัติต่อกันอย่าง
ชอบธรรม

ศาสนาอิสลามได้มีบทบัญญัติหลักปฏิบัติที่สำคัญมากที่สุดในการดำเนิน
ชีวิตสำหรับมุสลิมไว้ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1) การปฏิญาณตน ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุกฉบับ
ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“ปฏิญาณตน (Shahadah) มาจากคำว่า *ชะฮิดะ* แปลว่า เป็นพยาน มา
พบ *รูก์* ประจักษ์ ส่วนคำว่า *ชะฮาดะฮ์* เป็นอาการนาม หมายถึง การ
ปฏิญาณยืนยันศรัทธาด้วยคำกล่าวสองประโยค แปลความเป็น
ภาษาไทยว่า ข้าขอปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์
และข้าขอปฏิญาณว่าแท้จริงมุฮัมมัดเป็นเราะซูลของอัลลอฮ์ คำ
ปฏิญาณ 2 ประโยคนี้เรียกว่า *ชะฮาดะตาน* หรือ *ชะฮาดะตัยน์* มุสลิม

จะต้องกล่าวคำปฏิญาณนี้ในการละหมาดและคำปฏิญาณทั้ง 2 ประโยคนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเข้ารับอิสลามหรือการเป็นมุสลิมด้วย นอกจากนั้น คำนี้ยังใช้ประกอบคำกล่าวต่างๆ ในโอกาสอื่นอีก เช่น ในการประกาศอภิวาญิบที่เรียกว่า อะซาน เป็นต้น ชะฮาดะฮ์เป็นหลักปฏิบัติข้อแรกในหลักปฏิบัติพื้นฐาน 6 ประการของอิสลาม” (ราชบัณฑิตยสถาน : 470)

การปฏิญาณตนเป็นการประกาศตนและยอมรับในเอกภาพของอัลลอฮ์พร้อมที่จะเชื่อฟังและเคารพในคำสั่งของพระองค์ คือ คัมภีร์อัลกุรอาน ขอมรับศาสนามุฮัมมัด รวมทั้งคำสอนและจริยวัตรอันเป็นต้นแบบอันดีงามของมุสลิม(ซุนนะฮ์)ที่บันทึกไว้ในคัมภีร์อัลหะดีษ ซึ่งเป็นหลักการที่มุสลิมทุกคนต้องดำเนินตามแบบแผน ทั้งนี้จะต้องประกาศตนด้วยการคำปฏิญาณตน 3 ครั้ง โดยมีพยานรับรู้ 3 คน เป็นต้น ใจความของคำปฏิญาณตน มีความว่า “ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัดเป็นศาสนทูต(เราะซูล)ของอัลลอฮ์

2) การนมาซหรือการละหมาด ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุกฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“ละหมาด, นมาซ, เสาะลาฮ์ (Salah) เสาะลาฮ์ เป็นภาษาอาหรับ ในภาษาไทยใช้คำว่า ละหมาด หรือนมาซ คำว่า นมาซ เป็นภาษาเปอร์เซียซึ่งมีเสียงใกล้เคียงกับนามัส (Namaz) ในภาษาสันสกฤต คำว่าเสาะลาฮ์ เดิมนี้หมายถึงการขอพรจากอัลลอฮ์ ซึ่งเป็นการนมัสการอัลลอฮ์ ละหมาดประกอบไปด้วยอิริยาบถการยืน การโค้ง การกราบและการอ่านถ้อยคำจากคัมภีร์อัลกุรอาน รวมทั้งคำสวด และการขอพร” (ราชบัณฑิตยสถาน : 434)

นะมาซหรือละหมาด หมายถึง การขอพร ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพต่ออัลลอฮ์ทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นการกระทำที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าและมนุษย์ จุดมุ่งหมายเพื่อแสดงความภักดีต่อพระเจ้า ขัดเกลาลำบากใจมนุษย์ ย้ำเตือนมนุษย์ว่าเป็นเพียงสิ่งสร้างและระลึกถึงทางที่ถูกต้องที่พระองค์ทรงกำหนดไว้อย่างดีแล้ว ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์ด้วย การนมาซ กระทำวันละ 5 เวลา แต่เวลามีการกระทำที่เหมือนกัน ต่างกันก็เพียงจำนวนของการปฏิบัติ

ทั้งนี้ มีรูปแบบการละหมาดตามที่ศาสดามุฮัมมัดได้สั่งสอนไว้ในอัลหะดีษ บุกอรี กิตาบุลอะชาน บาบที่ 28 ความว่า “ท่านทั้งหลาย จงปฏิบัติละหมาด ดังที่ท่านทั้งหลายได้เห็นฉันละหมาด” และมีเวลาปฏิบัติที่ชัดเจนแน่นอนในแต่ละวัน ดังในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “แท้จริง การละหมาดนั้นเป็นข้อกำหนด แก่มวลผู้ศรัทธา ตามเวลาอันแน่นอน” (อัลกุรอาน 4 : 103)

การนมาซหรือละหมาดนี้ถือเป็นการแสดงออกของบ่าวที่มีต่ออัลลอฮ์ เป็นการปฏิบัติที่มุสลิมจะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เสมอ ไม่สามารถปฏิเสธหรือหลีกเลี่ยงได้ เป็นสิ่งบังคับ(ฟัรฎู) และเป็นศาสนกิจอันดับแรกที่จะได้รับการสอบสวนในวันกิยามะฮ์ (นिरันดร์ ชันชวธิ , 2542 : 26)

3) การถือศีลอด ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“ศีลอด,เสอัม(Saum) ตามศัพท์แปลว่า การงดเว้น(อิมซาก)หมายถึงการงดการกิน ดื่มน้ำ และการมีเพศสัมพันธ์ ตลอดจนการกระทำออดกาม นอกจากนี้ จะต้องงดการพูดเท็จ พูดหยาบ โยน ส่งเสียงอึกทีก และละเว่นสิ่งอบายมุขทั้งปวง เริ่มเวลารุ่งอรุณจนถึงตะวันตกขอบฟ้า ศีลอดเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญใน 5 ประการของอิสลาม ซึ่งมุสลิมทุกคนที่บรรลุดุสสานภาวะตามศาสนบัญญัติ มีสติสัมปชัญญะ และไม่อยู่ในเงื่อนไขที่จะได้รับการยกเว้นหรือผ่อนผัน จะต้องถือศีลอด หากจงใจละเว่น ถือว่าเป็นการฝ่าในบทบัญญัติ”

(ราชบัณฑิตยสถาน : 464)

ศีลอด หมายถึง การงด การเว่น การระงับการนำอาหารเข้าปาก ทั้งรับประทานและขบเคี้ยว ทั้งยังละเว่นการดื่มน้ำ การเสพเมถุน เว่นการกล่าวมุสาบาท และเพียรกระทำอยู่เฉพาะการควบคุมตนเองให้อยู่ในขอบเขตของจริยธรรมอันเคร่งครัดตลอดเวลาที่ถือศีลอด ตั้งแต่รุ่งอรุณกระทั่งอาทิตย์ตก โดยปฏิบัติต่อเนื่องกันตลอดหนึ่งเดือนตามจันทรคติอิสลาม คือ เดือนที่ 9 (รอมฎอน) ซึ่งจะใช้ดวงจันทร์เป็นเกณฑ์ตัดสินว่าเดือนนั้นๆจะมีกี่วัน บางปีก็ 29 วัน บางปีก็ 30 วัน ทั้งนี้ มุสลิมทุกคนเมื่อบรรลุดุสสานภาวะตามศาสนบัญญัติแล้ว จำเป็นต้องถือศีลอดทุกคน เพื่อเป็นการแสดงความภักดีต่ออัลลอฮ์และทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อขัดเกลาดนเองให้งดเว่นจากความชั่ว โดยการรู้จักระงับหรือยับยั้งอารมณ์ของตนเอง(นिरันดร์ ชันชวธิ , 2542 : 30)

4) การบริจาคนซะกาต ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“ชะกาต;ชะกาฮ์ (Zakat; Zakah) ในทางภาษาทั่วไปแปลว่า ความจำเริญ ความงอกเงย การชำระซัดเกลาจิตใจ ในทางนิติศาสตร์อิสลาม หลวมถึง ส่วนของทรัพย์สินที่มุสลิมผู้ครอบครองต้องจ่ายให้แก่ผู้มีสิทธิรับตามเงื่อนไขของศาสนบัญญัติ ชะกาตเป็นบัญญัติที่มีความสำคัญในอิสลาม เป็นหลักปฏิบัติประการหนึ่งในหลักปฏิบัติพื้นฐานของอิสลาม (อรักันุลอิสลาม) คัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงชะกาตควบคู่กับคำว่าเศาะลาฮ์ (ละหมาด) บางครั้งเรียกชะกาตว่าเศาะคะเกาะห์ ซึ่งแปลว่าทาน การให้หรือสิ่งที่ให้”
(ราชบัณฑิตยสถาน : 588-593)

การบริจาคชะกาตได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อสร้างความสงบสุขในสังคมทั้งในส่วนปัจเจกบุคคลและในสังคม โดยคำว่าชะกาตนั้นมีความหมายว่า ความงอกงาม เจริญเพิ่มพูนและทำให้จิตใจบริสุทธิ์

ชะกาต ในทางศาสนานั้น หมายถึง ส่วนของทรัพย์สินที่มุสลิมทุกคนต้องจ่ายตามศาสนบัญญัติ เป็นการบริจาคทานตามหลักศาสนาอิสลาม เพื่อให้ตัวเองบริสุทธิ์ (ละความตระหนี่ถี่เหนียว) และเป็นการซัดเกลาจิตใจของมุสลิม ทั้งนี้เงินจากการบริจาคชะกาตก็นำไปเจือจานสังคมและผู้ยากไร้ในสังคม “การจ่ายชะกาตมีคุณค่าทั้งในการยกระดับจิตใจป้องกันความเสียหายในทรัพย์สิน สร้างสวัสดิการและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การละเมิดชะกาตเป็นบาปและมีโทษ”
(ราชบัณฑิตยสถาน : 588-593)

ประเภทของชะกาต การบริจาคชะกาตแบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่

-ชะกาตฟิตเราะฮ์ หมายถึง การบริจาคทานที่ศาสนบัญญัติให้มุสลิมทุกคนต้องจ่ายเป็นอาหารหลักของท้องถิ่น ตามพิภคที่ได้กำหนดไว้แก่มุสลิมทุกคน ชะกาตฟิตเราะฮ์เป็นชะกาตที่มุสลิมต้องจ่ายในวันอีดิลฟิตรีหรือในโอกาสที่สิ้นสุดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน

-ชะกาตมาล หรือชะกาตทรัพย์สิน หมายถึง การบริจาคทานจากทรัพย์สินที่มุสลิมถือครองไว้ครบวาระทุกๆ 1 ปี ตามพิภคในศาสนบัญญัติ (นิรันดร์ ชันชวิธิ , 2542 : 31)

5) การประกอบพิธีฮัจญ์ ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาทุก ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“ฮัจญ์(Hajj) ตามศัพท์แปลว่า การมุ่งไปสู่ หมายถึง การมุ่งไปสู่อัลกะอ์บะฮ์เพื่อปฏิบัติศาสนกิจในเดือนซุลฮิจญะฮ์ คือเดือนที่12ตามปฏิทินอิสลาม ฮัจญ์เป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานที่สำคัญใน5ประการของอิสลาม”(ราชบัณฑิตยสถาน : 208)

การประกอบพิธีฮัจญ์ หมายถึง การออกเดินทางโดยมุ่งไปสู่บ้านของพระเจ้า(บัยตุลลอฮ์) เพื่อประกอบศาสนกิจที่สำคัญที่สุดในนครเมกกะฮ์ โดยมีระยะเวลาที่กำหนดโดยจันทร์คอดีสลามและมีหลักการขั้นตอนการปฏิบัติตนในการประกอบพิธีฮัจญ์ จุดมุ่งหมายของการประกอบพิธีฮัจญ์นี้ก็เพื่อเป็นการยืนยันถึงศรัทธาที่มีต่ออัลลอฮ์ รวบรวมมุสลิมทั่วทุกสารทิศ ได้พบปะแลกเปลี่ยนทัศนคติกันและกัน เพื่อความเสมอภาคในหมู่มนุษย์เมื่ออยู่ต่อหน้าอัลลอฮ์ ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในสายตาของอัลลอฮ์และเป็นภาพจำลองภาพวันกิยามะฮ์ (สายชล กำใจบุญ , 2539 : 51-57)

3.4.1.3 หลักจริยธรรม(อิห์ซาน)

ในพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสากล ฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมาย ดังนี้ว่า

“อิห์ซาน (Ihsan) ตามตัวอักษรหมายถึง ความดี ความประเสริฐ การกระทำที่งดงาม การให้กุศล การกระทำที่สมบูรณ์ ซึ่งอาจรวมเรียกได้ว่า คุณธรรม (Virture) ท่านศาสดามุฮัมมัดให้ความหมายว่า อิห์ซาน คือ ท่านเคารพภักดีอัลลอฮ์เสมือนท่านเห็นพระองค์ หรือมีละนูน แน่นอนพระองค์ทรงเห็นท่านอยู่ (บุคอรี กิตาบุลอีมาน บาบที่38) ความหมายของอิห์ซานโดยทั่วไปตามหลักฐานในคัมภีร์อัลกุรอานและหะดีษ เป็นทั้งความดีงาม และความประพฤติที่ดีหรือจริยธรรม” (ราชบัณฑิตยสถาน : 241)

หลักจริยธรรมอิสลาม หรือ อัลอิห์ซาน มีความหมายทางภาษาอาหรับว่า ความดีงาม หรือคุณธรรม ในความหมายทางศาสนา ศาสดามุฮัมมัดได้อธิบายคำว่าอัลอิห์ซานไว้ใน อัลหะดีษ บุคอรี กิตาบุลอีมาน บาบที่ 38 ความว่า

“อิห์ซาน คือ การที่ท่านปฏิบัติการสักการะต่ออัลลอฮ์เสมือนดังท่านเห็นพระองค์(อยู่ต่อหน้า) แม้ว่าท่านจะไม่เห็นพระองค์(ในขณะนั้น) แต่พระองค์ก็ทรงมองเห็นท่านอยู่ตลอด” (นิรันดร์ ชันชวีรี , 2542 : 35)

ดังนั้น หลักอัลอิห์ซาน ก็คือ หลักจริยธรรมอิสลามที่ว่าด้วยการอบรมจิตใจของมนุษย์ตามหลักคำสอนของศาสนาอิสลามเพื่อให้มุสลิมแสดงพฤติกรรมที่ดีงามในทุกๆ ด้าน หลักจริยธรรมอิสลามนั้นจะกล่าวรวมครอบคลุมทั้งความดีและคุณธรรมทั้งในเชิงปัจเจกบุคคลและสังคม ซึ่งการทำดีนั้นเป็นลักษณะของความเป็นธรรมต่อทุกคน ไม่จำกัดเฉพาะบุคคลหรือประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งซึ่งก็ถือได้ว่าเป็นหลักการที่เป็นสากล

ในหลักจริยธรรมอิสลามหรืออัลอิห์ซานนี้สามารถแยกย่อยเป็นสองประเภท ได้แก่ จริยธรรมต่ออัลลอฮ์ จริยธรรมต่อศาสดามุฮัมมัด และหลักคุณธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) จริยธรรมต่ออัลลอฮ์

นั่นก็คือการแสดงความเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ด้วยความจริงใจและด้วยการปฏิบัติตนตามบัญชาของพระองค์ ทั้งนี้ก็หมายรวมไปถึงการห่างไกลจากสิ่งที่พระองค์ทรงห้าม เช่น หลักฮะรอม เป็นต้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการประพฤติและปฏิบัติตนตามหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติอย่างเคร่งครัดด้วยความบริสุทธิ์ใจและจริงใจในทุกๆ การกระทำนั่นเอง

2) จริยธรรมต่อศาสดามุฮัมมัด

กล่าวคือการเคารพภักดีต่อท่านศาสดา ซึ่งหมายถึง การเคารพเชื่อฟังคำตักเตือนต่างๆ ของท่านที่มีอยู่ในหลักจริยวัตรของท่าน(อัลหะดีษ)และนำหลักการดังกล่าวนี้ไปประพฤติปฏิบัติตาม ทั้งนี้ศาสดาเองก็เป็นผู้ที่อัลลอฮ์ทรงคัดเลือกมาอย่างดีและเป็นคนดีในแบบที่พระองค์ทรงต้องการให้มุสลิมปฏิบัติตามด้วย สามารถแบ่งประเภทของจริยธรรมได้อีกหลายประเภท ได้แก่ การปฏิบัติตนต่อบุคคลต่างๆ ในสังคม ทั้งการปฏิบัติตนต่อพ่อแม่ การปฏิบัติของพ่อแม่ที่มีต่อบุตร การปฏิบัติต่อผู้อาวุโส การปฏิบัติตนต่อสามีภรรยา การปฏิบัติตนต่อเพื่อนบ้าน การปฏิบัติตนต่อศาสนิกชนในศาสนาอื่น และรวมไปถึงมารยาทในชีวิตประจำวันด้วย เช่น มารยาทในการพูด มารยาทในการรับประทานอาหาร มารยาทในการนอน มารยาทในชุมชน และมารยาทในการต้อนรับ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นหลักจริยธรรมที่ครอบคลุมชีวิตประจำวันในทุกๆ ด้านของชีวิตมุสลิม

ความละเอียดลึกซึ้งของจริยธรรมอิสลามนี้ก็เพื่อความเป็นมุสลิมที่ดีที่สามารถปฏิบัติตามสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงโปรดปรานและกระทำตามรูปแบบที่ดีที่อัลลอฮ์ทรงวางรูปแบบไว้ในตัวของท่านศาสดาอย่างครบถ้วนสมบูรณ์แล้ว

3) หลักคุณธรรม

หลักคุณธรรมของอิสลามนี้มีมากมายและหลากหลาย จึงยกมาเป็นตัวอย่างคร่าวๆ เป็นบางประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความบริสุทธิ์ใจ ความอดทน การขอกอภัยโทษ การตรงต่อเวลา การความคุมความโกรธ เป็นต้น คุณธรรมบางประการที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้ก็

เป็นหลักคุณธรรมที่แฝงอยู่ในหลักคำสอนและหลักปฏิบัติของมุสลิมอยู่แล้ว ซึ่งจะทำให้วิถีชีวิตนั้น มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมากขึ้น

3.4.1.4 การทำความดีในทัศนะศาสนาอิสลาม

การทำความดีในศาสนาอิสลามนั้นสามารถแบ่งได้เป็นสองประเภท ใหญ่ๆ ได้แก่ การทำความดีต่ออัลลอฮ์ และการทำความดีต่อสิ่งมีชีวิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การทำความดีต่ออัลลอฮ์

หมายถึง มีความมั่นคงความศรัทธา(อ็อร์กานูลอิมาน) เชื่อมมั่นหลักการการปฏิบัติตน(อ็อร์กานูลอิสลาม)อย่างเคร่งครัด มีแบบแผนตามครรลองวิถีของหลักอัลอหฺ์ซานหรือการปฏิบัติตนตามจริยวัตรของศาสดามุฮัมมัด ทั้งนี้ก็รวมไปถึงรายละเอียดในการปฏิบัติตามสิ่งที่ทรงอนุมัติหรือชะลาต ละเว้นในสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติหรือที่ทรงห้ามหรือฮะรอมทั้งหมดด้วย

ชะลาต ตามสารานุกรมอิสลาม ฉบับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจ ให้ความหมายที่กระชับและเข้าใจง่ายไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่เป็นบัญญัติของอัลลอฮ์ทรงอนุมัติให้กระทำได้ หรือสิ่งที่กฎหมายอิสลามอนุมัติให้กระทำได้ และถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกต้องตลอดกาลจนถึงวันสิ้นโลก(บรรจง บินกาชัน , 2542 : 213)

ฮะรอม ตามสารานุกรมอิสลาม ฉบับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจ ให้ความหมายที่กระชับและเข้าใจง่ายไว้ว่า หมายถึง สิ่งที่เป็นบัญญัติของอัลลอฮ์ทรงไม่อนุมัติให้กระทำได้หรือสิ่งที่กฎหมายอิสลามไม่อนุมัติให้กระทำได้ และถือว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตลอดกาลจนถึงวันสิ้นโลก เช่น การดื่มสุรา การล่วงเกินประเวณี การกินดอกเบี้ย การพนัน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องห้ามหรือที่เรียกกันว่า ฮะรอม ซึ่งเป็นที่แน่นอนแล้วว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามๆในทุกๆที่อย่างชัดเจนแล้วทั้งในคัมภีร์อัลกุรอานและคัมภีร์อื่นๆ

ทั้งนี้ด้วยความความเปลี่ยนแปลงไปของวิวัฒนาการในปัจจุบันที่มาถึงสมัยโลกาภิวัตน์จึงมีการเผยแผ่วัฒนธรรมต่างๆของประเทศต่างๆอย่างเป็นสากลจึงจำเป็นต้องมีหลักเกณฑ์การวิเคราะห์ให้กับมุสลิมพิจารณาว่าสิ่งใดเข้าข่ายหรือเป็นฮะรอม ดังนี้

-สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สะอาด และมีลักษณะเป็นโทษหรือมีพิษหรือเป็นภัย

-สิ่งนั้นมีแนวโน้มที่จะนำไปสู่ฮะรอมก็ถือว่าสิ่งนั้นเป็นฮะรอม เช่น เมื่อห้ามบูชาเทวรูปก็จะต้องไม่จำหน่ายสิ่งที่เป็นหรือเกี่ยวข้องกับเทวรูปด้วยเช่นกัน

-ความปรารถนาที่ดีหรือเจตนาที่ดีจะนำมาใช้เป็นข้อแก้ตัวสำหรับการที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งฮะรอมนั้นไม่ได้ เช่น การนำเงินที่ได้มาจากการพนันหรือการค้าสิ่งเสพติดนั้นมาสร้างมัสยิดหรือช่วยเหลือเด็กกำพร้าก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องห้ามหรือฮะรอมเช่นกัน

-สิ่งใดที่อัลลอฮ์ทรงบัญญัติว่าเป็นชะรอมหรือกฎหมายอิสลามบัญญัติว่า
เบียชะรอมแล้วนั้นก็ล้วนเป็นสิ่งต้องห้าม สำหรับทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย เสมอภาคกันหมดโดยไม่
แบ่งแยก

-ส่วนในกรณีที่เป็นหรือถูกขู่บังคับหรือล่วงละเมิดจนอาจจะทำให้ถึง
แก่ความตายนั้น สิ่งที่เป็นชะรอมนั้นจะถือว่าเป็นสิ่งที่อนุญาตให้กระทำได้โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไข
ดังกล่าวสิ้นสุดลงเท่านั้น

-ไม่มีการอนุญาตให้ประกาศว่าสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงอนุมัตินั้นเป็นสิ่งที่ชะ
รอม และไม่มีการอนุญาตให้สิ่งที่ชะรอมกลายเป็นสิ่งที่อนุมัติ(บรรจง บินกาซัน , 2542 : 212-
213)

2) การทำความดีต่อสิ่งมีชีวิต

สิ่งมีชีวิตในแง่นี้แบ่งย่อยเป็นสองประเภท ได้แก่ มนุษย์และสัตว์
ดังต่อไปนี้

-การทำความดีต่อมนุษย์ หมายถึง การปฏิบัติตนต่อเพื่อนมนุษย์คนอื่นๆ
ให้เสมอเหมือนกับที่ตนเองนั้นต้องการให้เพื่อนมนุษย์คนอื่นๆปฏิบัติเช่นนั้นกับตนเอง และใน
ทำนองเดียวกันก็ต้องไม่ปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ผู้อื่นเหมือนกับที่ตนเองไม่ต้องการให้เพื่อนมนุษย์
ผู้อื่นนั้นมาปฏิบัติเช่นนั้นต่อตนเอง ทั้งนี้ก็เป็นไปเพื่อความสุขสงบของสังคม ทั้งในศาสนาเดียวกัน
และต่างศาสนาด้วย

-การทำความดีต่อสัตว์ หมายถึงการไม่ทำร้าย ไม่รังแก ไม่เบียดเบียน ไม่ก่อ
ความเดือดร้อนให้แก่สัตว์ทั้งหลาย

โดยอุดมคติของการเป็นมุสลิมที่ดั้นนั้นก็มิจุดมุ่งหมายหนึ่งที่น่าสนใจก็คือ
การแข่งขันกันทำความดี ดังในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “ดังนั้นจงแข่งขันกันทำความดี ไม่ว่าจะสุเจ้า
จะอยู่ไหนใด อัลลอฮ์จะทรงนำสุเจ้ามารวมกัน” (อัลกุรอาน 2 : 148) และ “สุเจ้าจงร่วมมือกันประกอบ
ความดีและมีความขำเกรง (ต่ออัลลอฮ์) และดังในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “จงอย่าร่วมมือกันเพื่อ
ประกอบความชั่วและการเป็นศัตรูกัน” (อัลกุรอาน 5 : 2)

ทั้งนี้ในหลักการศาสนาอิสลามนั้นก็มิทั้งการสั่งสอน อบรม ตักเตือน
กำชับให้ทำความดีและการห้ามการทำความชั่ว ซึ่งทั้งหมดนี้ถือได้ว่าเป็นหน้าที่ที่สำคัญอย่างยิ่งของ
มุสลิมทุกคนจะต้องทำตามบทบัญญัติต่างๆอย่างเคร่งครัด

ด้วยเหตุผลนี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ในชุมชนมุสลิมจะต้องมีกลุ่มบุคคลที่ทำ
หน้าที่เชิญชวนหรือแนะนำให้มุสลิมและผู้คนทั้งหลายให้ทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จะนำพามุสลิมเหล่านั้น
ไปสู่หนทางแห่งความดีและกำชับให้ทุกคนระวังมิให้ทำความชั่ว ผู้ที่ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ก็จะต้อง

ประกอบด้วยความศรัทธาและความบริสุทธิ์ใจด้วย ดังในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “และในหมู่พวกเจ้า จงให้มีประชาชาติที่ทำการเชิญไปสู่ความดี ทำการกำชับให้กระทำความดี และห้ามปรามการกระทำความชั่ว พวกเขาเหล่านั้นจะเป็นผู้ได้รับความโปรดปราน” (อัลกุรอาน 3 : 104) (คณนรรจน์ บากา , 2536 : 122-124)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักการทางศาสนาอิสลามทุกอย่างที่มีการอนุมัติและอนุญาตให้สามารถประพฤติ ปฏิบัติหรือกระทำได้โดยไม่ผิดหลักการศาสนาอิสลามและเป็นศาสนบัญญัติ หากประพฤติปฏิบัติได้ตามนั้นก็ถือว่าเป็นการทำความดีในวิถีของศาสนาอิสลาม

3.4.1.5 การทำบุญในทัศนะศาสนาอิสลาม

การทำบุญในทัศนะศาสนาอิสลาม จากอัลหะดีษ ฮะดีษที่ 26 ใน 40 หะดีษของนะวะวีร์รายงานโดยบุคอรีและมุสลิม ความว่า

“อบูสุร็อยเราะฮ์กล่าวว่า Rasulullah คือลฯ ได้ดำรัสว่า ทุกๆอวัยวะของมนุษย์นั้น เป็นการทำบุญ ทุกๆวันที่พระอาทิตย์ขึ้น พร้อมกับให้ความเที่ยงตรง ระหว่างทั้งสองฝ่ายเป็นการทำบุญ และท่านได้ช่วยเหลือชายผู้หนึ่ง จากสัตว์หรือพาหนะของเขา แล้วท่านแบกเขาขึ้นไปบนสัตว์นั้น หรือท่านช่วยยกสิ่งของให้กับเขา เอาขึ้นไปบนสัตว์นั้น เป็นการทำบุญ และคำที่ดีๆนั้น เป็นการทำบุญ และทุกก้าวที่ท่านเดินไปละหมาดนั้น เป็นการทำบุญ และท่านที่ถอนสิ่งที่เป็นอันตรายจากหนทางนั้น เป็นการทำบุญ” (สมาน โยธาสมุทร , 2504 : 84-86)

จากอัลหะดีษที่ได้กล่าวอ้างมาแล้วนี้สามารถแสดงให้เห็นถึงการทำบุญว่ามี 3 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ การทำบุญของอัลลอฮ์ต่อมนุษย์ การทำบุญของมนุษย์ต่ออัลลอฮ์ และการทำบุญของมนุษย์ต่อมนุษย์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การทำบุญของอัลลอฮ์ต่อมนุษย์

หมายถึงการที่พระองค์ทรงให้ความโปรดปรานต่อมนุษย์ กล่าวคือ การสร้างมนุษย์ให้สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย(ชะฮัด)และวิญญาณ(รูห์)ซึ่งเป็นสิ่งสร้างจากอัลลอฮ์ทั้งหมด หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งความเป็นมนุษย์ก็ไม่สมบูรณ์ ถือเป็นการทำบุญ และการกำหนดให้พระอาทิตย์ขึ้นในทุกๆวันพร้อมกับความเที่ยงตรงระหว่างสองฝ่าย ก็เป็นการทำบุญของอัลลอฮ์ต่อมนุษย์ ดังนั้นจึงนับได้ว่าเป็นการทำบุญของอัลลอฮ์ที่มีต่อมนุษย์ ทั้งนี้ก็รวมไปถึงสรรพสิ่งต่างๆที่ทรงสร้างไว้เพื่อให้มนุษย์ปกครอง

2) การทำบุญของมนุษย์ต่ออัลลอฮ์

จากหะดีษที่กล่าวอ้างมานั้น การกล่าวคำดีๆนี้หมายถึงคำที่เกี่ยวข้องกับศาสนกิจ เช่น ซิกิรฺ คูอาฮ์ หรือคำสรรเสริญอัลลอฮ์ และทุกๆก้าวที่เดินไปละหมาดนั้นเป็นการทำบุญซึ่งก็หมายถึง ความศรัทธาและความยำเกรงของมนุษย์ที่มีต่ออัลลอฮ์ ในฐานะที่ทรงเป็นผู้สร้าง ทั้งนี้ก็รวมไปถึงการปฏิบัติตนตามหลักการศาสนาอิสลามด้วย ดังในอัลหะดีษกล่าวถึงการละหมาดก็เป็นการทำบุญ

3) การทำบุญของมนุษย์ต่อมนุษย์

กล่าวคือ การช่วยเหลือในสิ่งต่างๆที่สามารถจะช่วยเหลือได้และไม่ขัดต่อหลักการศาสนาอิสลาม ดังในอัลหะดีษกล่าวถึงการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และการนำสิ่งของที่เป็นภัยออกจากทางเดินด้วย (คถมนรจรณ์ บากา , 2536 : 124-125)

อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักความศรัทธา(อัครกานูลอีมาน) หลักการปฏิบัติตน(อัครกานูลอิสลาม)และมีหลักจริยธรรม(อัลอิหฺซาน)ในการดำเนินชีวิตของมุสลิมแต่ละท่านนั้นก็ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ทำให้ได้บุญตามหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งรวมไปถึงการกระทำที่ได้รับการอนุมัติ(ชะลาล)และไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ต้องห้าม(ชะรออม) หรือความมีจรรยาบรรณต่างๆที่เป็นความประพฤติต่างๆไปในสังคม หากเป็นไปตามที่ศาสนบัญญัติที่อนุมัติและอนุญาตแล้วก็คือว่าเป็นการทำบุญในวิถีอิสลาม

3.4.2 หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม

จากหัวข้อที่ผ่านมาก็ทำให้ทราบถึงการทำอะมัลที่เป็นพื้นฐาน โดยทั่วไปของศาสนาอิสลาม ซึ่งหลักใหญ่ก็คือโครงสร้างทั้งสามประการของศาสนาอิสลามนั่นเอง ส่วนในหัวข้อนี้ก็จะกล่าวถึงหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามซึ่งมีความเฉพาะหรือจำเพาะเป็นการทำความดีให้แก่ผู้ตาย จากที่ได้ทำการศึกษาและค้นคว้าในขอบเขตเอกสารภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับวิจัยนี้ การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม หมายถึง การทำอะมัล(ความดี)อย่างใดอย่างหนึ่งในหลักการปฏิบัติในศาสนาอิสลาม(ซึ่งจะได้กล่าวถึงอย่างละเอียดในหัวข้อต่อจากนี้)โดยมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะให้แก่ผู้ตายเท่านั้น

การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้นจำเป็นอย่างไรที่จะต้องมีความตั้งใจในการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องมีส่วนร่วมไปกับหลักคำสอนและหลักปฏิบัติด้วย ดังในวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องได้กล่าวถึงไว้ดังนี้

“การทำบุญอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายนั้น หลักสำคัญในเรื่องนี้อยู่ที่ความตั้งใจอย่างตั้งใจ (เหนียต หรือ เจตนา)ว่าจะอุทิศส่วนบุญนี้ให้แก่ผู้ตายคนใด หากไม่ตั้งใจหรือเจตนาอุทิศส่วนบุญไปให้ผู้ตายนั้น ผลบุญทั้งหมดก็จะตกอยู่กับผู้ทำ” (กอบกุล อุทัยรัตน์, 2528 : 207)

ทั้งนี้ข้อความที่ยกมาอาจมีความจำกัดในการอ้างถึงเพราะเป็นการวิจัยภาคสนามแต่กระนั้นก็บ่งบอกได้ว่าความตั้งใจนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการการทำความดีและในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้เปลี่ยนจากคำว่าอุทิศส่วนบุญเป็นการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ดังนั้นอาจจะกล่าวได้ว่า ความตั้งใจหรือเจตนา(เหนียต)นี้ถือเป็นองค์ประกอบหรือปัจจัยหลักอีกอย่างหนึ่งของการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนี้จะขอกล่าวรวมกันไปที่ทั้งหลักคำสอนและหลักปฏิบัติ เนื่องจากหลักคำสอนและหลักปฏิบัตินั้นอยู่ในชุดข้อมูลเดียวกันแล้ว ทั้งนี้ก็สามารถแยกย่อยลงไปรายละเอียดได้ว่า ในหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามมีสองลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำนั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่องและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่

3.4.2.1 การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง

การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ เป็นผลบุญที่ได้จากสิ่งที่ผู้ตายนั้นได้เคยสร้างหรือกระทำไว้ในขณะที่มีชีวิตรอยู่ โดยที่สิ่งเหล่านั้นยังคงเป็นประโยชน์หรือมีการนำไปใช้อยู่ ผลบุญจากการใช้ประโยชน์สิ่งเหล่านั้นก็จะไปสู่ผู้ตายได้เองโดยอัตโนมัติ มีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล กล่าวคือ บุคคลใดสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ไว้ในขณะที่มีชีวิตรอยู่และสิ่งเหล่านั้นยังใช้ประโยชน์ได้อยู่หลังจากที่เขาตายไปแล้ว การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายจากประโยชน์ในสิ่งเหล่านั้นก็จะมียังคงอยู่ตราบที่สิ่งเหล่านั้นจะสิ้นประโยชน์ไปในที่สุด ซึ่งมีหลายประเภท ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

หลักฐานจาก คัมภีร์อัลหะดีษ บันทึกโดยมุสลิม 13.4005 อิบูซุร็อยเราะฮ์กล่าวว่า

“ท่านนบีกล่าวว่า เมื่อใครคนใดคนหนึ่งเสียชีวิต การงานของเขาทั้งหมดเป็นอันสิ้นสุด ยกเว้น 3 สิ่ง นั่นคือ ทานที่มีผลต่อเนื่อง ความรู้ที่ผู้คนได้ประโยชน์ ลูกที่ศ็อยรให้เขา”

จากอัลหะดีษที่ยกมานี้ สามารถสรุปได้ว่า การกระทำสามอย่างที่ที่สามารถส่งผลถึงผู้ตายได้นั้น ได้แก่ การทำทานที่กระแสนุญหลังไหล ความรู้ที่เป็นประโยชน์ และบุตรที่ดี (ลูกชอและห์) ขอพรให้ จะกล่าวอธิบายรายละเอียดตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1) การทำทานที่กระแสนุญหลังไหล หรือ เสาะคะเกาะฮ์ญารียะฮ์

การบริจาคทานที่เป็นคุณูปการ หรือการทำทานที่กระแสนุญหลังไหล เช่น การทำวะกะฟ(อุทิศ) อสังหาริมทรัพย์ เพื่อยังประโยชน์ให้แก่ผู้ที่มีความต้องการ ซึ่งเป็นได้ทั้งอาคารสถานที่การศึกษา หรือ โรงพยาบาล เป็นต้น ทั้งนี้ เมื่ออาคารสถานที่อันเป็นถาวรวัตถุแล้วยังใช้ประโยชน์ได้ตามปกติจากสิ่งที่จะกะฟอยู่นั้น ผู้ที่ทำวะกะฟไว้แล้วย่อมยังได้รับผลบุญนี้ตลอดเวลา

เสาะคะเกาะฮ์ญารียะฮ์เป็นการบริจาคทานรูปแบบหนึ่งในศาสนาอิสลาม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ เป็นการวะกะฟ หมายถึง การอุทิศสิ่งที่เป็นสาธารณกุศลโดยสิ่งทีอุทิศไว้จะไม่สูญสลายไปในเวลาอันรวดเร็ว ผลบุญของการอุทิศ(วะกะฟ) ดังกล่าว จะยังคงหลังไหลสู่ผู้ตายอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมที่สิ่งทีอุทิศไว้ยังคงอยู่ เช่น คนทีอุทิศ(วะกะฟ) โรงเรียนไว้ตัวเองตายไปแล้ว แต่ผลบุญก็ยังไม่ขาดตอน เพราะโรงเรียนนั้นยังสามารถเปิดใช้งานได้เป็นปกติ เป็นต้น

จากสารานุกรมอิสลาม โดยบรรจง บินกาซัน นักวิชาการศาสนาอิสลามที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งในปัจจุบัน ได้รวบรวมความหมายของศัพท์เฉพาะทางศาสนาอิสลามไว้ในหนังสือเล่มนี้ คำว่า อุทิศ ตรงกับคำว่า วะกะฟ หรือ วัคฟ (พหูพจน์ คือ เอกอฟ) แปลความหมายโดยทั่วไปได้ว่า ทรัพย์สินทีบุคคลมอบให้ผู้อื่นผู้ใดมีอำนาจนำสิ่งนั้นไปทำสาธารณประโยชน์หรือแสวงหาประโยชน์เพื่อสาธารณกุศลตามที่ระบุไว้

ทางภาษาอาหรับแล้ว คำว่า วัคฟ แปลว่า การจำกัด หรือ การห้าม โดยทางกฎหมายอิสลาม หมายถึง การถือครองและการเก็บรักษาทรัพย์สินบางอย่างไว้เพื่อผลประโยชน์ทางด้านสาธารณกุศลและห้ามมิให้นำไปใช้นอกวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้

ดังนั้น ทรัพย์สินที่จะนำมาเป็นวะกะฟได้นั้นจึงมีลักษณะเป็นถาวรวัตถุที่ก่อให้เกิดประโยชน์และไม่สูญสลายไปโดยการใช้งาน เช่น ที่ดิน อาคาร เป็นต้น ทั้งนี้ สิ่งของอื่นๆ เช่น หนังสือ เครื่องมือต่างๆ หรือหุ้่นก็สามารถวะกะฟได้ โดยทรัพย์สินที่จะนำมาวะกะฟนั้นจะไม่สามารถนำไปจำหน่ายหรือโอนได้ เว้นแต่กรณีทีจำเป็นจะต้องขายไปเพื่อให้ได้มาซึ่งวะกะฟใหม่ที่ดีกว่า การทำวะกะฟนั้นมีขึ้นก็เพื่อเป็นการตอบสนองคำบัญชาของพระเจ้าเป็นเจ้า ดังข้อความในอัลกุรอาน กล่าวว่า “สุเจ้าจะไม่บรรลุลูกคุณธรรมได้จนกว่าสุเจ้าจะให้ในสิ่งที่สุเจ้ารัก แท้จริง อัลลอฮ์ทรงรู้ดีถึงสิ่งที่สุเจ้าใช้จ่าย” (อัลกุรอาน 3 : 92)

2) ความรู้ที่เป็นประโยชน์

ความรู้ที่เป็นประโยชน์ หมายถึง ความรู้ที่สืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง เช่น การสอนหนังสือ การประพันธ์หนังสือ ทั้งนี้ก็โดยการนำความรู้ที่ผู้หนึ่งได้สอนหรือประพันธ์ไว้ แล้วนั้นไปต่อยอดทางความรู้ ปฏิบัติ เผยแพร่หรือสั่งสอน ซึ่งรวมไปถึงการที่ได้ประยุกต์หรือคิดค้นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์ให้แก่ผู้อื่นหรือรุ่นหลังได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไป อีกนัยหนึ่งก็หมายถึง ผลงานทางวิชาการอันเป็นประโยชน์ที่นักวิชาการได้ศึกษาไว้ และนำหลักวิชาการนั้นไปสอนต่อแก่ผู้อื่น เมื่อเขาเสียชีวิตไป ข้อมูลทางวิชาการและความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่างๆที่ได้สั่งสอนเหล่านั้น ยังมีผู้นำไปสั่งสอนหรือเผยแพร่อยู่นั้น ผลบุญก็จะยังคงหลงไหลไปสู่ผู้ที่ได้สั่งสอนวิชาการนั้นไว้

โดยหลักการศาสนาอิสลามแล้วความรู้ที่เป็นประโยชน์และความรู้เชิงวิชาการเหล่านี้ย่อมต้องไม่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลามด้วย เพราะหากเป็นข้อมูลที่ผิดไปจากหลักการศาสนาอิสลามแล้วก็จะทำให้เกิดโทษที่ส่งผลบาปสู่ผู้คิดค้นและเผยแพร่เช่นกัน

3) บุตรหลานที่ดี หรือ ลูกชอและห์(ศอลิห)

บุตรหลานที่ดีหรือลูกชอและห์นั้น แปลว่า ลูกหลานที่เป็นมุสลิมที่ดี มีความศรัทธาต่อศาสนาอิสลาม ประพฤติปฏิบัติตามหลักปฏิบัติตนในศาสนาอิสลามและมีจริยธรรมตามแบบอิสลามอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้การที่จะบรรลุถึงความเป็นลูกชอและห์นั้นก็ก็เป็นสิ่งที่พ่อแม่มุสลิมต้องเพาะบ่มมาอย่างดีเช่นกัน ซึ่งต้องผ่านขั้นตอนการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนมาตามแบบอย่างมุสลิมมาอย่างดีด้วย ลูกเป็นมุสลิมที่ดีได้ก็เพราะมีพ่อแม่ที่เป็นมุสลิมที่ดีเป็นแบบอย่างเช่นกัน ดังนั้น ในข้อที่ว่าบุตรหลานที่ดีนี้ก็หมายถึงการขอพร(ดุอาอ์)ให้แก่พ่อแม่ของตน ทั้งนี้รวมไปถึงการปฏิบัติคุณงามความดีและคุณธรรมระดับสูงต่างๆโดยหวังผลบุญต่ออัลลอฮ์ให้แก่พ่อแม่ เช่น การบริจาค(ซอคาเกาะห์) การนมาซ การถือศีลอด การจ่ายซะกาต การบำเพ็ญฮัจญ์ โดยมีจิตที่มุ่งตรงต่ออัลลอฮ์เพื่อมอบผลบุญนั้นให้แก่พ่อแม่ของตน การที่อัลลอฮ์ทรงรับผลบุญที่ลูกชอและห์มอบให้นั้นก็เนื่องมาจากพ่อแม่เป็นผู้เลี้ยงดู และอบรมให้เป็นมุสลิมที่ดีตามหลักการศาสนาอิสลาม

สิ่งที่ลูกศอลิหุกระทำไปนั้นซึ่งเป็นการงานที่ดี พ่อแม่ของเขาที่ตายไปแล้วก็จะได้รับผลบุญนั้นด้วย โดยผลบุญที่พ่อแม่ของเขาจะได้รับนั้น ไม่มีขาดตกบกพร่องเลยแม้แต่น้อย เพราะลูกศอลิหุนี้เกิดจากความอุทิศของเขาทั้งสอง และได้รับการการรับรอง จากอัลหะดีษ บันทึกลงโดยอบูดาอูด หะดีษที่ 3530 ความว่า “แท้จริงบุคคลหนึ่งที่กินจากสิ่งที่เขาขวนขวายมาได้

⁵ หลักการทั้ง ๓ ประการนี้ได้กล่าวไว้ในหัวข้อที่ 3.3 หลักการศาสนาอิสลาม โดยละเอียดแล้ว

นั้นย่อมดีที่สุด ซึ่งลูกของเขาก็เป็นส่วนหนึ่งจากสิ่งที่เขาได้ขวนขวายไว้ (เหมือนกัน)” (มูรีด ทิมะเสน , 2554 : 92-93)

ทั้งนี้จากข้อมูลที่ได้รวบรวมมาเกี่ยวกับการอุทิศส่วนบุญในศาสนาอิสลามก็ยังคงมีการกล่าวถึงในการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย โดยปรากฏอยู่ใน หะดีษหะซัน บันทึกลงโดยอิมามนุมาญะฮฺ หะดีษที่ 249 ความว่า

“ท่านเราะซูลุลลอฮฺ กล่าวว่า แท้จริงสิ่งซึ่งจะติดตามผู้ศรัทธาจากการทำงานและความดีต่างของเขา ภายหลังจากที่เขาเสียชีวิตไปแล้วนั้น (มีดังนี้) (1) ความรู้ที่เขาได้ศึกษามา แล้วเขาก็เผยแพร่ความรู้นั้น (2) ลูกศอลิหฺ(ลูกที่อยู่ในร่องรอยของศาสนา)ที่เขาทิ้งไว้เบื้องหลัง (3) คัมภีร์อัลกุรอานที่เขาได้บริจาคไป(ตามมัสยิด หรือสถานที่ต่างๆ) (4) มัสยิดที่เขาเคย(บริจาค)ก่อสร้าง (5) สร้างบ้าน(หรือที่พัก)ให้ไว้สำหรับคนเดินทาง(พักอาศัยชั่วคราว) (6) ขุดลำธาร(หรือบ่อน้ำ)ให้ไหล(เป็นประโยชน์แก่ผู้คน) (7) การจ่ายทาน(ซอดาเกาะหฺ)จากทรัพย์สินของเขาเองในขณะที่เขามีสุขภาพแข็งแรงและขณะที่เขามีชีวิตอยู่ (ผลบุญของสิ่งดังกล่าว)จะติดตามเขาไปภายหลังจากที่เขาเสียชีวิตไปแล้ว” (มูรีด ทิมะเสน , 2554 : 94-95)

จากอัลหะดีษดังกล่าวที่ได้ยกมานี้ก็พบว่าสิ่งที่สามารถการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายได้อีก 4 ประการ ได้แก่ การสร้างมัสยิด การสร้างที่พักให้แก่ผู้เดินทางและคนจร การขุดบ่อน้ำ และการบริจาคคัมภีร์อัลกุรอาน(อะห์หมัดมุสต่อฟา อาลี โตะละง , 2554 : 149-150) ดังจะได้อธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การสร้างมัสยิด

มัสยิด(ถาวรวัตถุ)เป็นศาสนสถานและสถานที่ปฏิบัติศาสนิกของมุสลิมในแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้ก็เป็นที่สำคัญสำหรับการฝึกฝนการท่องจำคัมภีร์อัลกุรอานและอัลหะดีษ หมายถึงเป็นทั้งโรงเรียนและเป็นทั้งสถานที่ประกอบศาสนกิจ และเป็นสถานที่จัดงานทางศาสนาหลายๆ พิธีกรรม กล่าวได้ว่า มัสยิดเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์กลางของสังคมมุสลิมตามชุมชนต่างๆทั่วโลก เป็นทั้งศาสนสถานและสถานที่เผยแพร่ความรู้ ดังนั้น การสร้างมัสยิดเพื่อปรารภนาให้เป็นไปตามจุดประสงค์ดังกล่าวนี้โดยบริสุทธิ์ใจและโดยไม่มีควมโอ้อวดหยิ่งทะนงในความร่ำรวยนั้น สิ่งที่เป็นบุคคลนั้นๆจะได้รับก็คือผลบุญอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าบุคคลเหล่านั้นจะสิ้นชีวิตจากโลกนี้(คุนยา)แล้วก็ตาม

2) การสร้างที่พักให้แก่คนจรและผู้เดินทาง

การสร้างที่พักเป็นถาวรวัตถุชนิดหนึ่งให้แก่คนจรและผู้เดินทาง(แบบพักชั่วคราว)นั้น เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนชั่วคราวและผ่อนคลายอิริยาบถจากความเหนื่อยล้าในการเดินทาง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งนี้ก็จะทำให้ผู้สร้างถาวรวัตถุชนิดนี้ได้รับผลบุญอย่างต่อเนื่องตราบใดที่สถานที่นั้นๆยังเป็นประโยชน์อยู่

3) การขุดบ่อน้ำ ขุดแม่น้ำ เจาะตาน้ำหรือแหล่งน้ำ

การขุดบ่อน้ำ ขุดแม่น้ำ เจาะตาน้ำหรือแหล่งน้ำ การกระทำความดีเหล่านี้เป็นการทำสาธารณประโยชน์ชนิดหนึ่ง โดยจะต้องมีเจตนาเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สังคม ให้คนอื่นได้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำนั้นๆ เพื่อการยังชีพและดำรงชีวิต ทั้งดื่ม อาบ กิน การเกษตร ซึ่งก็หมายถึง ทั้งด้านการอุปโภคและสาธารณูปโภค (ในตอนนี้ผู้วิจัยเข้าใจว่าอาจจะหมายรวมไปถึงการขุดลอกคูคลองหรือแม่น้ำที่จะทำให้ทางน้ำนั้นไหลได้โดยสะดวกเป็นปกติด้วย)

4) การบริจาคหรือการสืบทอดคัมภีร์อัลกุรอานแก่ผู้ที่เป็นทายาท

คัมภีร์อัลกุรอานนั้นเป็นคัมภีร์สำคัญในศาสนาอิสลาม การบริจาคคัมภีร์อัลกุรอานให้แก่มัสยิดเพื่อเป็นประโยชน์แก่มุสลิมและผู้ที่ต้องการศึกษาค้นคว้าทางคัมภีร์หรือการมอบคัมภีร์อัลกุรอานสืบทอดเป็นมรดกให้ผู้ที่เป็นทายาทเพื่อให้อ่านและท่องจำนั้น ล้วนเป็นการสร้างผลบุญที่จะส่งผลสืบเนื่องไปเรื่อยอีกประการหนึ่ง

ทั้งนี้มีการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายอีกรายงานหนึ่งที่กล่าวถึง ความว่า

“จากท่านอะนะซ บุตรมาลิกว่า ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้กล่าวว่า เจ็ดอย่างที่เป็นผลบุญแก่บ่าวหลังจากที่เขาได้เสียชีวิตไปแล้วในขณะที่อยู่ในหลุมฝังศพ คือ ความรู้ที่เขาได้สร้างไว้ แม่น้ำที่เขาได้ขุดไว้ บ่อที่เขาได้ขุดไว้ ต้ออินทผลัมที่เขาได้ปลูกไว้ มัสยิดที่เขาได้สร้างไว้ อัลกุรอานที่เขาได้ทิ้งไว้เป็นมรดก บุตรที่เขาได้ทิ้งไว้ ซึ่งเขา(บุตร)จะขอพรให้หลังจากที่เขาได้เสียชีวิตไปแล้ว” (อะห์หมัดมุสต่อฟา อาลี โด๊ะลง , 2554 : 151)

จากรายงานที่ได้ยกมานี้ได้พบว่า การปลูกต้นไม้ผลัดนั้นก็สามารถสร้างประโยชน์และเป็นผลบุญแก่ผู้ตายเช่นกัน อีกนัยหนึ่งก็บ่งบอกให้รู้ว่าต้นไม้ชนิดนี้เป็นต้นไม้ที่สำคัญทั้งในทางศาสนาและในชีวิตประจำวันของมุสลิมด้วย

สรุป การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำนั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่องมีทั้งหมด 8 ประการ ได้แก่ การทำทานที่กระแสนบุญหลังไหล

หรือ ซอดาเกาะฮ์ญารียะฮ์ ความรู้ที่เป็นประโยชน์ บุตรหลานที่ดี หรือ ลูกชอและห์(ศอลิหฺ) การสร้างมัสยิด การสร้างที่พักให้แก่คนจรและผู้เดินทาง การขุดบ่อน้ำ ขุดแม่น้ำ เจาะตาน้ำหรือแหล่งน้ำ การบริจาคหรือการสืบทอดคัมภีร์อัลกุรอานแก่ผู้ที่เป็นทายาท และการปลูกต้นไม้ในหลุมฝังศพ ซึ่งการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายทั้ง 8 ประการนี้ถือว่าเป็นที่อนุญาตและอนุมัติให้มุสลิมกระทำได้โดยไม่ผิดหลักการศาสนาอิสลาม

3.4.2.2 การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่

การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่ กล่าวคือ ผู้อื่นทำอะมัล(ความดี) ใดๆอย่างหนึ่งในศาสนกิจของศาสนาอิสลามแล้วมุ่งหมายให้แก่ผู้ตาย ที่ปรากฏและศึกษาได้นั้น มี 7 รูปแบบ ได้แก่ การขอพรและขออภัยโทษให้แก่ผู้ตาย การบริจาคทาน โดยอุทิศให้แก่ผู้ตาย การทำฮัจญ์แทนผู้ตาย การละหมาดและการถือศีลอดโดยอุทิศให้แก่ผู้ตาย การทำกุรบานหรืออฎุฮียะห์ อุทิศให้แก่ผู้ตาย การอ่านคัมภีร์อัลกุรอานอุทิศให้แก่ผู้ตาย และการวางหรือปักก้านอินทผลัมสดที่หลุมฝังศพ จะกล่าวอธิบายรายละเอียดในแต่ละรูปแบบ ดังต่อไปนี้

1) การขอพรและการขออภัยโทษให้แก่ผู้ตาย

หมายถึง ผู้ที่มีชีวิตอยู่ในที่นี้เป็นใครก็ได้ในศาสนาอิสลาม ตั้งแต่ท่านศาสดาจนถึงมุสลิมโดยทั่วไป กระทำการขอพรและขออภัยโทษให้แก่ผู้ตาย มีปรากฏทั้งในคัมภีร์อัลกุรอานและคัมภีร์อัลอะดะบียะฮ์ กล่าวไว้หลายที่ด้วยกัน ดังจะยกมาเป็นตัวอย่างต่อไปนี้ ในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า

“และบรรดาผู้ที่มาหลังจากพวกเขา โดยพวกเขา กล่าวว่า “พระเจ้าของพวกข้าฯ! โปรดอภัยให้แก่พวกข้าฯ และพี่น้องของพวกข้าฯ ผู้ซึ่งได้มีศรัทธาก่อนหน้าพวกข้าฯ และอย่าทรงบันดาลให้มีความเคียดแค้นเกิดขึ้นในหัวใจของพวกข้าฯ ต่อบรรดาผู้ที่มีศรัทธา พระเจ้าของพวกข้าฯ! แท้จริงพระองค์คือพระผู้ทรงเอ็นดู พระผู้ทรงปรานีเสมอ” (อัลกุรอาน 59 : 10) และ

“ฉะนั้นจงรู้เถิดว่า ไม่มีพระผู้เป็นเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอหฺ และจงขออภัยโทษต่อความผิดเพื่อตัวเธอเองและเพื่อบรรดาบุรุษผู้ที่มีศรัทธา และบรรดาสตรีผู้ที่มีศรัทธา และอัลลอหฺทรงรู้ดียิ่งถึงพฤติกรรมของพวกเธอและที่พำนักของพวกเธอ” (อัลกุรอาน 47 : 19)

ศาสตมูฮัมหมัดได้ขอพรให้แก่ผู้ตายในการละหมาดศพด้วยตัวเอง
ดังในคัมภีร์อัลหะดีษ บันทึกลงโดยมุสลิม ความว่า

“ท่านศาสตมูฮัมหมัดได้กล่าวไว้ว่า โอ้อัลลอฮ์ ขอพระองค์ทรงอภัย
ให้แก่เขา ขอพระองค์ทรงเมตตาแก่เขา ขอพระองค์ทรงช่วยเหลือ
เขา ขอพระองค์ทรงไม่ถือโทษแก่เขา ขอพระองค์ทรงให้เกียรติแก่
แขกของเขา ขอพระองค์ทรงขยายสถานที่แก่ ขอพระองค์ทรงชำระ
ล้างเขาด้วยกับน้ำ ด้วยกับหิมะ ด้วยกับลูกเห็บ ขอพระองค์ทรงให้
เขาบริสุทธิ์จากความผิดต่างๆ เสมือนกับผ้าขาวที่ถูกทำให้บริสุทธิ์
จากสิ่งสกปรก ขอพระองค์ทรงเปลี่ยนที่พักให้แก่เขาซึ่งเป็นที่พักที่
ดีกว่าบ้าน(เดิม)ของเขา ครอบครัวยุคใหม่ที่ดีกว่าครอบครัวยุค(เดิม)ของเขา
และขอให้พระองค์ทรงทำให้เขาได้เข้าสวรรค์ และขอพระองค์ทรง
ให้เขาพ้นจากการลงโทษในหลุมศพและการลงโทษในนรกด้วย
เถิด” (อะห์หมัดมุสตาฟา อาลี โต๊ะลง , 2554 : 152-153)

และบันทึกโดยอบูดาอูด อิบน์มาญะฮ์ อิบน์ฮัมบานและ
ท่านบัยฮากี ความว่า

“ท่านศาสตมูฮัมหมัดได้กล่าวว่า เมื่อพวกท่านละหมาดให้แก่ศพ พวกท่าน
จงให้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ให้แก่เขาด้วยการขอพร” ทั้งนี้ศาสต
มูฮัมหมัดได้แนะนำสั่งสอนให้มุสลิมขอพรให้แก่ผู้เสียชีวิตไปแล้ว
ด้วยตัวของตนเอง โดยการปฏิบัติให้เห็นมากมายหลายครั้ง(อะห์
หมัดมุสตาฟา อาลี โต๊ะลง , 2554 : 152-153)

สรุปได้ว่า การขอพรต่างๆแล้วการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้นเป็นไปเพื่อมุ่ง
หมายให้ผู้ตายเหล่านั้นพ้นจากทุกข์โทษอันทรมาณในหลุมศพ(บรัช)และในนรก ก็อนุญาตให้
สามารถกระทำได้

2) การบริจาคทานหรือเสาะคะเกาะฮ์ให้แก่ผู้ตาย

การบริจาคทานหรือเสาะคะเกาะฮ์นั้นสามารถกระทำได้หลายแบบ ทั้ง
เครื่อง อาหาร เงินทอง วกัฟบ้านหรือที่ดิน และเสาะคะเกาะฮ์ต่างๆอีกมากมายที่ศาสนาอิสลามและ
กฎหมายอนุมัติแล้ว สามารถทำได้นั้น โดยมีหลักฐานรับรองจากรายงานที่บันทึกโดยอิมามอัลบุคอรี
และมุสลิม ความว่า

“ท่านหญิงอาอิชะฮฺ ร่อฎียัลลอฮูอันนา ระบุว่า แท้จริง มีชายผู้หนึ่ง กล่าวกับท่านนบีว่า โอ้ท่านเราะซูลฯ แท้จริง มารดาของฉัน ได้ เสียชีวิตลงและนางไม่ได้สิ่งเสียบอะไรแก่นั่นเลย ดังนั้น นางจะได้รับ ผลบุญจากการทำของฉันหรือไม่? ท่านนบีฯ ตอบว่า กระทำได้” (สายสัมพันธ์ , ม.ป.ป. : 52)

ในหะดีษซอเอียะฮ์อัลบุกอริ ความว่า

“จาก อับดุลลอฮฺ อิบน์อับบาส ร่อฎีฯ กล่าวว่า มารดาของชะฮฺด อิบ นีอูบาดะฮฺ ได้ถึงแก่กรรม โดยที่เขาไม่อยู่ ชะฮฺดกล่าวว่า ถ้าหากว่า ฉันบริจาคทาน(เศาะตะเกาะฮ์)แทนนางแล้ว นางจะได้รับประโยชน์ หรือไม่? ท่านเราะซูล กล่าวว่า ได้รับ ชะฮฺด อิบนีอูบาดะฮฺ กล่าวว่า ขอให้ท่าน ได้เป็นพยานด้วยว่า สวนที่สมบูรณ์ของฉันนี้เป็นทาน บริจาค(เศาะตะเกาะฮ์)ให้แก่นาง” (นุรุลเลาะห์ , ม.ป.ป. : 142)

ในหะดีษซอเอียะฮ์มุสลิม ความว่า

“จากอบูซุรอยเราะฮฺ ร่อฎีฯ กล่าวว่า ชายคนหนึ่งได้กล่าวกับท่าน นบีสื่อลฯ ว่า บิดาของฉันได้ถึงแก่กรรมลง และได้ละทิ้งทรัพย์สิน ไว้และเขามีได้สิ่งเสียบสิ่งใด เป็นการเพียงพอหรือในการที่ฉันจะทำ เศาะตะเกาะฮ์แทนเขา? ท่านนบีสื่อลฯ กล่าวว่า เพียงพอแล้ว” (นุรุล เลาะห์ , ม.ป.ป. : 142)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริจาคทานหรือเศาะตะเกาะฮ์เป็นการทำอะมัด ให้แก่ผู้ตาย ในศาสนาอิสลามนั้นสามารถกระทำได้

3) การทำฮัจญ์แทนผู้ตาย

การประกอบพิธีฮัจญ์นั้นเป็นศาสนบัญญัติที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งใน ศาสนาอิสลามที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติหรือเมื่อมี โอกาสเหมาะสมดังที่ได้กล่าวถึงแล้วในหัวข้อ หลักปฏิบัติตน ทั้งนี้การประกอบพิธีฮัจญ์ไม่ได้จำกัดจำนวนครั้งต่อบุคคล แต่จำกัดเพียงปีละหนึ่ง ครั้งตามจันทร์คอดีอิสลามเท่านั้น ดังนั้น มุสลิมทุกคนจึงมีความต้องการที่จะได้การประกอบพิธีฮัจญ์ อย่างน้อยที่สุดคนละหนึ่งครั้ง เพื่อแสดงความภักดีต่ออัลลอฮ์และได้ใกล้ชิดสถานที่สำคัญทาง

ศาสนาซึ่งก็เชื่อกันว่าได้เข้าใกล้อัลลอฮ์และศาสดามุฮัมมัดด้วย มีหลักฐานอ้างอิงและยืนยันจากคัมภีร์อัลหะดีษดังต่อไปนี้

มีหลักฐานอัลหะดีษ บันทึกโดยบุคอรี ความว่า

“จากอิบนิ อับบาส รอฎิฯ กล่าวว่า หญิงคนหนึ่งจากเผ่าญุไฮนะฮฺ ได้มาหาท่านนบี ศ็อลฯ พลางกล่าวว่า มารดาของฉันได้บั่นบานไว้ว่าจะไปประกอบฮัจญ์ แต่นางมิได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์จนกระทั่งได้ถึงแก่กรรมลง ฉันจะประกอบพิธีฮัจญ์แทนนางได้หรือไม่? ท่านนบีศ็อลฯ กล่าวว่า เธอจงประกอบพิธีฮัจญ์แทนนาง เธอเกิด เธอมีความเห็นอย่างไร ถ้าหากว่า แม่ของเธอนี้สิ้นอยู่ เธอจะใช้แทนนางหรือไม่ ดังนั้น เธอจงใช้หนี้ของอัลลอฮ์ เพราะพระองค์อัลลอฮ์ถือว่าสมควรที่สุดที่จะได้รับการใช้หนี้” (นุรุลเลาะห์, ม.ป.ป. : 146)

จากหะดีษรายงานโดยอันนะ ซาอี ความว่า

“จากอิบนิ อับบาส กล่าวว่า ภรรยาของสินาน อิบนิสะละมะฮฺ อัลญะฮุณี ได้ถามท่านเราะซูล ศ็อลฯ ว่า แม่ของนางได้ถึงแก่กรรมไป โดยที่นาง(ผู้เป็นแม่)มิได้ประกอบพิธีฮัจญ์ จะอนุญาตให้นาง(ผู้เป็นลูก)ประกอบพิธีฮัจญ์แทนนางหรือไม่? ท่านนบี ศ็อลฯ กล่าวว่า ได้ ถ้าหากว่า มารดาของนางมีหนี้สินอยู่ แล้วนาง(ผู้เป็นลูก)ก็ใช้หนี้สินแทนนาง(ผู้เป็นแม่) และจะไม่เป็นที่อนุญาตให้แก่นางประกอบพิธีฮัจญ์แทนกระนั้นหรือ” (นุรุลเลาะห์, ม.ป.ป. : 147)

หะดีษอบูดาอูด จากสุนันอะบูดาอูด เล่ม 2 หน้า 162 ความว่า

“จากอับดุลลอฮ์ บินอับบาส รอฎิฯ กล่าวว่า แท้จริงท่านนบี ศ็อลฯ ได้ยินชายผู้หนึ่งกล่าวในขณะที่บิยะฮ์ฮัจญ์ว่า โอ้อัลลอฮ์ ฉันขอตอบรับการเรียกร้องของท่านแทนซุบรุมะห์ ท่านนบีได้ถามชายผู้นั้นว่า ใครคือซุบรุมะห์? ชายผู้นั้นตอบว่า เขาคือพี่น้องของฉัน หรือญาติใกล้ชิดของฉัน ท่านนบี ศ็อลฯ ได้ถามชายผู้นั้นอีกว่า ท่านได้ประกอบพิธีฮัจญ์เพื่อตัวของท่านเองแล้วหรือ? ชายผู้นั้นตอบว่า ยัง ท่านนบี ศ็อลฯ กล่าวว่า ท่านจงประกอบพิธีฮัจญ์เพื่อตัวของ

ท่านเองก่อน แล้วค่อยทำแทนซุบรุมะห์” (อัศดุลการิม วันแอะเลาะ,
ม.ป.ป. : 7-8)

และจากหะดีษ บันทึกลงโดยบรรดานักสะดิษ ความว่า
“มีรายงานจากท่านอับนุอับบาสอีกว่า หญิงผู้หนึ่งจากเผ่าคอซอัม
ได้มาหาท่านศาสดามุฮัมมัด(ศ็อลฯ) ในปีฮัจญ์อ้อลา แล้วนางก็กล่าว
ว่า โอ้ท่านศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์ แท้จริงการกำหนดฟิรดูของอัลลอฮ์
ในเรื่องฮัจญ์ได้มาทับบิคาของฉันทันทีชรามาก เขาไม่สามารถชี้พาหะ
มาได้ แล้วฉันทจะทำฮัจญ์ชดใช้แทนเขาได้ไหม ท่านศาสดากล่าวว่า
ได้” (อะห์หมัดมุสตาฟา อาลี โตะละลง , 2554 : 155)

จากหลักฐานทางคัมภีร์อัลหะดีษที่ได้ยกมากล่าวอ้างนี้จะพบว่าการทำ
ฮัจญ์แทนผู้อื่นนั้นสามารถกระทำได้ ทั้งในเชิงบุคคล กล่าวคือ ใครจะกระทำแทนใครก็ได้ และทั้งใน
เชิงสภาพชีวิต กล่าวคือ มีชีวิตอยู่แต่เป็นผู้หมดสมรรถภาพหรือผู้ที่ตายไปแล้วก็สามารถทำอะมัด
ให้แก่ผู้ตายในข้อการประกอบพิธีฮัจญ์แทนให้แก่ผู้ตายก็ได้เช่นกัน ทั้งนี้ในตัวอย่างที่สามนั้นก็เห็น
ได้ว่า การประกอบพิธีฮัจญ์แทนผู้อื่นได้นั้นจะต้องมีเงื่อนไข กล่าวคือ จะต้องประกอบพิธีฮัจญ์
สำหรับตนเองก่อนการประกอบพิธีฮัจญ์แทนผู้อื่น ดังนั้นก็กล่าวได้ว่าการทำฮัจญ์แทนผู้ตายนั้น
สามารถกระทำได้ ทั้งนี้ที่ได้กล่าวอ้างถึงสะดิษที่เป็นการบนบานการประกอบพิธีฮัจญ์แล้วยังไม่ได้
ทำนั้น ก็เพื่อที่จะบอกว่าศาสนกิจทุกประการเป็นการแสดงจงรักภักดีของมุสลิมต่ออัลลอฮ์และนั่นก็
คือหนี้สินที่ต้องชดใช้ต่ออัลลอฮ์เช่นกัน เนื่องจากร่างกาย(ชะฮัด)และวิญญาณ(รูห์)นั้นก็เป็สิ่งสร้าง
ของอัลลอฮ์ทั้งสิ้น จึงถือว่าความเคารพและจงรักภักดีนี้เป็นสิ่งที่มุสลิมต้องกระทำอย่างจริงจังและ
บริสุทธิ์ใจ

4) การละหมาดและการถือศีลอดแทนผู้ตาย

การละหมาดและการถือศีลอดเป็นศาสนบัญญัติและศาสนกิจประจำวัน
ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อแสดงความเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ส่วนการ
ละหมาดและการถือศีลอดแล้วอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนั้นก็มีกล่าวถึงในคัมภีร์อัลหะดีษ
ดังต่อไปนี้

หะดีษบันทึกโดยดารุฏุนีย์

“ได้มีรายงานว่า แท้จริงมีชายผู้หนึ่งได้มาถามท่านศาสดามุฮัมมัด
(ศ็อลฯ)ว่า บิคา มารดาของฉันทันเป็นบุคคลที่ดีมากในขณะที่ยังมีชีวิต

อยู่ แล้วอย่างไรที่มันจะทำให้กับท่านทั้งสองหลังจากที่ท่านทั้งสองเสียชีวิตไปแล้ว? ท่านศาสดามุฮัมมัด กล่าวว่า แท้จริง ส่วนหนึ่งจากความดีหลังจากที่ตายไปแล้วนั่นคือ การที่ท่านละหมาดให้กับท่านทั้งสองไปพร้อมๆกับการละหมาดของท่าน และถือศีลอดให้กับท่านทั้งสองไปพร้อมๆกับการถือศีลอดของท่าน” (อะห์หมัดมุสตาฟา อาลี โต้ะลง , 2554 : 156-157)

หะดีษ รายงาน โดยมุสลิม เล่มที่ 8 หน้า 23 และรายงาน โดยอะบูดาอูด เล่มที่ 2 หน้า 1315 ความว่า

“จากอาอีชะห์ รอดี๊ตฯ กล่าวว่า ท่านนบี กล่าวว่า ใครสิ้นชีวิตลง และยังมี การถือศีลอดเป็นภาระบนเขา ผู้ปกครอง(วาลี)⁶ของเขาสามารถถือศีลอดแทนเขาได้” (อัब्ดุลการิม วันแอะเลาะ, ม.ป.ป. : 11)

หะดีษบุคอรีและมุสลิม มีรายงานหนึ่งตรงกัน ความว่า “จากอับนิอับบาส กล่าวว่า ชายคนหนึ่งได้มาหาท่านนบี ศ็อลฯ แล้วกล่าวว่า ท่านเราะซูล แม่ของฉันตายไปและเขาขาดการถือศีลอดหนึ่งเดือน จะให้ฉันใช้ศีลอดแทนเขาได้หรือไม่ ท่านเราะซูล ศ็อลฯ กล่าวว่า ได้ แท้จริง หนี่ของอัลเลาะห์สมควรได้รับการชดใช้มากที่สุด” และ “หญิงคนหนึ่งได้มาหาท่านเราะซูล ศ็อลฯ พนางบอกว่า ท่านร่อซูล แม่ของฉันได้ตายไป แล้วนางยังมีได้ถือศีลอดที่นางได้บนบานไว้ แล้วฉันจะถือศีลอดแทนนางได้หรือไม่? ท่านเราะซูล ศ็อลฯ กล่าวว่า เธอมีความเห็นอย่างไร ถ้าหากว่าแม่ของเธอมีหนี่สินอยู่ เธอจะใช้แทนนางหรือไม่? นางตอบว่า ใช่แทน ท่านเราะซูลจึงกล่าวว่า เธอจงถือศีลอดแทนนางเถิด”(บุรูลเลาะฮ์ , ม.ป.ป : 143-144)

⁶ ผู้ปกครอง หรือ วลี หมายถึง ญาติผู้ใกล้ชิด

และอีกหลักฐานหนึ่ง หะดีษ รายงานมุสลิม เล่มที่8 หน้า25 และรายงาน โดยติรมีซี เล่ม3 หน้า173 ความว่า

“จากอับดุลลอฮ์ บินบรียดะห์ จากบิดาของเขาบอกว่า ในขณะที่ฉัน นั่งอยู่ใกล้ๆกับท่านเราะซูล ศ็อลฯ ได้มีหญิงคนหนึ่งกล่าวว่า โอ้ เราะซูลุลลอฮ์ แม่ของฉันที่ตายไปแล้วนั้น เคยละทิ้งศีลอดหนึ่งเดือน ฉันจะถือศีลอดแทนแม่ของฉันได้ไหม? ท่านนบี ศ็อลฯ ตอบว่า ได้ เธอจงถือศีลอดแทนแม่ของเธอ” (อับดุลการิม วันแอะละาะ, ม.ป.ป. : 25)

จากหลักฐานในรายงานของคัมภีร์อัลหะดีษ กล่าวโดยสรุปได้ว่า การ ละหมาดและการถือศีลอดนั้น แม้จะเป็นการปฏิบัติส่วนปัจเจกบุคคลที่แสดงถึงความเคารพภักดี ต่ออัลลอฮ์ แต่ก็สามารถการละหมาดและการถือศีลอดโดยการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้นมุสลิม สามารถกระทำได้

5) การทำกุรบานให้แก่ผู้ตาย

การกุรบานหรือการอุฎฮียะห์ หมายถึง การเชือดสัตว์ ตามศาสนบัญญัติ คือ สัตว์ที่ถูกนำมาเชือดพลีในวันเชือด 10ถึง13 ของเดือนซุลฮิจยะห์ตามปฏิทินจันทรคติอิสลาม เพื่อ เป็นการแสดงความใกล้ชิดกับอัลลอฮ์

การทำกุรบาน การเชือดสัตว์หรือการอุฎฮียะห์นั้น ในหลักการนิติศาสตร์ อิสลามนั้นถือว่าการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้นเป็นที่อนุมัติให้สามารถกระทำได้ ทั้งนี้โดยมี หลักฐานจากคัมภีร์อัลหะดีษ รายงานจากท่านญาบิร บันทีกโดยติรมีซี ความว่า

“ฉันได้อยู่กับท่านศาสดามุฮัมมัด(ศ็อลฯ) ในวันอีดีลอัฎฮา ณ สถานที่ละหมาด เมื่อศาสดาเสร็จสิ้นจากการกล่าวคุตบะห์ ท่าน ศาสดาได้ลงจากมิมบร แล้วได้นำเอาแกะมาหนึ่งตัวแล้วทำการเชือด มันด้วยมือของท่านเอง พร้อมกับกล่าวว่า ด้วยพระนามแห่งอัลลอฮ์ และอัลลอฮ์ผู้ทรงยิ่งใหญ่ แกะตัวนี้(เชือด)แทนจากฉัน และแทนจาก บุคคลที่ยังไม่ได้ทำอุฎฮียะห์ จากประชาชาติของฉัน” (อะห์หมัด มุสตาฟา อาลี โตะละง , 2554 : 159)

6) การอ่านคัมภีร์อัลกุรอานให้แก่ผู้ตาย

คัมภีร์อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ที่สำคัญของศาสนาอิสลามที่เป็นทั้งหลักการศาสนาและแบบแผนของหลักปฏิบัติของมุสลิมก็ล้วนแล้วแต่อยู่ในคัมภีร์นี้ทั้งสิ้น ซึ่งก็รวมทั้งกระบวนการทางศาสนาตั้งแต่มนุษย์เกิดและตายก็ล้วนถูกกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน ในพิธีกรรมงานศพของศาสนาอิสลามนั้นจะต้องมีการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานอยู่ในพิธีกรรมงานศพด้วย(กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 207) ส่วนที่ยกมากล่าวอ้างถึงนี้เป็นวิจัยภาคสนามก็เพื่อจะอ้างอิงว่ามีการปฏิบัติแบบนี้อยู่ในเชิงของประเพณีปฏิบัติด้วย

การอ่านคัมภีร์อัลกุรอานให้แก่ผู้ตายนั่นก็ถือว่าเป็นประโยชน์และถือได้ว่าเป็นหนึ่งในรูปแบบของการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ทั้งนี้ครอบคลุมในทุกสถานที่ทั้งที่บ้านหรือที่หลุมศพ(กูโบร)หรือที่อื่นๆ ทั้งนี้อัลลอฮ์ก็ทรงรับรู้ถึงผู้อ่านด้วยความตั้งใจ ความประณีตและความบริสุทธิ์ในของผู้อ่าน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ระยะทางระหว่างผู้อ่านกับผู้ตายจึงไม่เป็นอุปสรรคในการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายและการละหมาดให้แก่ศพนั้น จะต้องกล่าวคำในคัมภีร์อัลกุรอาน เช่น

บทที่ 1 ของคัมภีร์อัลกุรอาน ชื่อ ซูเราะฮ์ อัลฟาติฮะฮ์ ทั้งยังมีการสรรเสริญศาสนา และบทขอพร(คูอาอ์)ให้แก่ผู้ตายซึ่งผลบุญจากการละหมาดศพในงานศพก็จะได้แก่ทั้งผู้ละหมาดและแก่ผู้ตาย(ศพ) ดังนั้น ทั้งการอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน การสรรเสริญศาสนาและการขอพรให้แก่ผู้ตายนั่น ถือว่าเป็นสิ่งที่กระทำได้และผลบุญจากการอุทิศนั้นก็ถึงผู้ตาย(อะห์หมัดมุสตาฟา อาลี โต้ะลง , 2554 : 163-165)

ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการกล่าวรำลึกถึงอัลลอฮ์โดยการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในที่นี้เป็นการกล่าวซิกรฺ ดังเช่น อัลหะดีษ บันทึกลงโดยท่านนะซาอี อิบน์มาญะฮ์และท่านฮาเกม กล่าวไว้ว่า “ท่านญาบิร บุตรอับดุลลอฮ์ ได้รายงานไว้ว่า ท่านมุฮัมมัด(ศ็อลฯ)ได้กล่าวว่า การกล่าวรำลึกถึงอัลลอฮ์ที่ดีที่สุดคือคำว่า ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์” (อะห์หมัดมุสตาฟา อาลี โต้ะลง , 2554 : 173) ซึ่งการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายเหล่านี้ จะสามารถสำเร็จหรือไม่นั้น ก็มีแต่อัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียวเท่านั้นที่จะทรงอนุมัติได้ สรุปได้ว่า การอ่านคัมภีร์อัลกุรอานก็สามารถจัดเป็นการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายได้ และการกล่าวรำลึกถึงอัลลอฮ์ก็ถือเป็นการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายหรือที่เรียกว่าการกล่าวซิกรฺนั้นสามารถกระทำได้และถือเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมในงานศพของมุสลิมด้วย

⁷ ซูเราะฮ์ (Zurah) ตามศัพท์หมายถึง แดว ลำดับ คำนี้โดยทั่วไปใช้กับการแบ่งส่วนของคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งเรียกว่า บท

7) การวางหรือปักก้านอินทผลัมสดที่หลุมฝังศพ

การวางหรือการปักก้านของต้นอินทผลัมสดที่หลุมศพของผู้ตายในส่วนนี้ก็คือเป็นการทำอะมัดให้แก่ผู้ตายเช่นกัน หากแต่เป็นการทำอะมัดที่มีความเฉพาะของศาสนาซุนนีและมุสลิมก็ดำเนินการปฏิบัตินี้ หะดีษ รายงานจากท่านอิหม่ามบุคอรี(บันทึกโดยบุคอรีและมุสลิม) ความว่า

“ท่านศาสดามุฮัมมัด(ศ็อลฯ) ได้ผ่านสวนแห่งหนึ่งจากสวนต่างๆ ในนครเมดินาและได้ยินเสียงชายสองคนกำลังถกเถียงกันเกี่ยวกับหลุมศพของเขาทั้งสอง ดังนั้น ท่านศาสดาจึงกล่าวขึ้นว่า แท้จริงทั้งสองกำลังถกเถียงโทษ แต่มิได้ถกเถียงโทษในเรื่องใหญ่อะไร หลังจากนั้น ท่านก็ได้กล่าวว่าหนึ่งจากสองคนนั้น ไม่ได้รีดบีสวาระของเขาให้สุด และอีกคนหนึ่ง จะเดินไปพร้อมกับการรุมแห่และใส่ร้าย หลังจากนั้นท่านศาสดาก็เรียกหา ก้านอินทผลัมสดหนึ่งก้าน แล้วฉีกให้เป็นสองชิ้นแล้วนำไปวางบนหลุมศพ ศพละชิ้น และได้มีผู้เยาะเย้ยถามศาสดาว่า โอ้ ท่านศาสดา เพราะอะไรท่านถึงได้เช่นนี้? ท่านศาสดาตอบว่า หวังว่า ก้านอินทผลัมจะลดหย่อน(การลงโทษ)ของทั้งสอง トラบใดที่ก้านอินทผลัมทั้งสองนี้ยังไม่แห้ง” (อะห์หมัดมุสตาฟา อาลี โตะละง , 2554 : 192)

การปักหรือวางก้านอินทผลัมสดบนหลุมฝังศพนี้เป็นการทำอะมัดให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามด้วยเช่นกัน ถือเป็นการทำอะมัดให้แก่ผู้ตาย ประเภทหนึ่งที่ท่านศาสดาปฏิบัติให้สาวกเห็นและก็มีกรปฏิบัติสืบต่อกันมาและนับว่าเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้

ทั้งนี้ก็มีกรยืนยันว่าการกระทำนี้สามารถกระทำได้ จากคำสั่งเสียของท่านบรูยอะฮ์ บุตรสุเช็บ ซึ่งเป็นหนึ่งในอัครสาวกของท่านศาสดามุฮัมมัด โดยสั่งว่า “ให้วางก้านอินทผลัมบนหลุมศพของเขา และไม่มีอัครสาวกท่านใดกล่าวคัดค้าน” (อะห์หมัดมุสตาฟา อาลี โตะละง , 2554 : 194)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การทำอะมัดให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่นั้น ในศาสนาอิสลามได้อนุญาตให้สามารถกระทำได้หลายวิธีด้วยกัน ดังที่ค้นคว้าจากข้อมูลเอกสารภาษาไทยมาได้ทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่ ในทุกวิธีหรือทุกรูปแบบที่กล่าวมาแล้วนั้นในทางศาสนบัญญัติก็มีได้มีกฎเกณฑ์ตายตัวอย่างชัดเจนว่าจะต้องการทำอะมัดให้แก่ผู้ตายในวันใด เดือนใดหรือปีใดได้บ้าง ซึ่งนั่นหมายถึง การทำอะมัดให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนั้นสามารถกระทำได้

ตลอดเวลา ในทุกสถานที่ และทำได้กับทุกคน โดยไม่มีข้อจำกัดและมีลักษณะครอบคลุมวิถีชีวิตของมุสลิมที่สามารถกระทำได้

3.5 การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามที่ปรากฏในประเพณีปฏิบัติ

ประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับการการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนั้นจากที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาพบว่า มีลักษณะเป็นการจัดงานที่บ้านของผู้ตาย เชิญญาติสนิทหรือเพื่อนบ้านของผู้ตายมาร่วมในงาน ร่วมกันกล่าวอะละฮ์อักบาร (อัลลอฮ์) อ่านคัมภีร์อัลกุรอานบางโองการอย่างพร้อมเพรียงกัน โดยตั้งใจ (เหนียตหรือเจตนา) อุทิศส่วนบุญนั้นให้แก่ผู้ตาย โดยประมาณ 45 นาที วันเวลาของการทำบุญอุทิศส่วนบุญนั้นจะกระทำในวันครบรอบ 3 คืนนับจากวันฝังศพหรือ 7 วัน 40 วัน หรือ 100 วัน ส่วนนี้ถือตามความสะดวกของเจ้าภาพของการอุทิศส่วนบุญ(กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 208) ที่ได้กล่าวอ้างมาแล้วในส่วนต้นนี้เป็นข้อมูลวิทยานิพนธ์เชิงสำรวจที่มีการลงภาคสนามแล้วพบว่ามีการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายดังที่ได้กล่าวมานี้

ทั้งนี้ ในศาสนาอิสลามมิได้กำหนดอย่างตายตัว ไม่มีกฎเกณฑ์ในการทำบุญครบรอบ 3 วัน หรือ 7 วัน หรือ 40 วัน หรือ 100 วัน นอกจาก เมื่อระลึกถึงผู้ตายขึ้นมาเมื่อใดก็สามารถอุทิศส่วนบุญให้ผู้ตายได้แบบไม่มีกำหนด หรือจะไม่มีการทำบุญเลี้ยงอาหารบ้านคนตายเลยก็ไม่ถือว่าเป็นสิ่งผิด เพราะสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการทำดีของผู้ตายที่ได้กระทำไว้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ (ฉัตรแก้ว สิมารักษ์ , 2514 : 55)

3.6 จุดมุ่งหมายของการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม

จากข้อมูลที่ได้ศึกษาและค้นคว้าในเอกสารภาษาไทยทั้งหมดนั้นสามารถจัดประเภทของการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามได้สองประเภท ได้แก่ การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง และการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่ สามารถวิเคราะห์ได้ว่าการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนั้นมีจุดมุ่งหมายหลักใหญ่เพื่อบ่งบอกและสะท้อนให้เห็นว่าการกระทำทุกอย่างของมนุษย์นั้นจะได้รับผลตอบแทนอย่างแน่นอนทั้งความดีและความชั่ว ดังในคัมภีร์อัลกุรอานความว่า “ดังนั้นผู้ใดทำความดีหนักเท่าละอองธุลี เขาก็จะเห็นมัน ส่วนผู้ใดทำความชั่วหนักเท่าละอองธุลี เขาก็จะเห็นมัน” (อัลกุรอาน 99 : 7-8) แม้ว่าเขาเหล่านั้นจะตายไปแล้วก็ตามผลบุญที่ได้เคยสร้างคุณงามความดีไว้ครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งในฐานะมุสลิมที่ดีมาตลอดชีวิตที่ตั้งมั่นในหลัก

ศรัทธา ปฏิบัติตามหลักปฏิบัติและดำเนินตามครรลองของมุสลิมที่ดีในเชิงจริยธรรมอิสลาม ได้สร้างครอบครัวและลูกที่เป็นมุสลิมที่ดี และกิจการต่างๆอีกมากมายที่ได้บรรยายแล้วนั้น คุณงามความดีเหล่านี้ก็ยังคงส่งผลบุญต่อเนื่องไปในวันที่เขาตายไปแล้วซึ่งเห็นได้จากการทำอะมัลที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำนั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่องนั่นเอง

ส่วนการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่นั้น มีจุดมุ่งหมายหลักโดยรวมก็จะเป็นไปเพื่อการชำระหนี้(การบริจาคทาน)หรือการบนบานซึ่งผู้ที่ตายนั้นได้เคยกระทำไว้แล้วยังไม่ได้ชดใช้ตามที่ได้กระทำไว้ และเพื่อลดหย่อนโทษจากการลงโทษในบรัชซึ่งโทษดังกล่าวเป็นโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

จุดมุ่งหมายโดยรวมของการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนั้นก็จะเป็นไปเพื่อการแสดงความกตัญญู ทั้งยังเป็นการตอบสนองให้คนรุ่นหลังได้สำนึกอยู่ตลอดเวลาว่าจะต้องทำความดีในหนทางที่อัลลอฮ์และศาสดาได้ชี้แนะแนวทางไว้แล้ว และต้องเป็นมุสลิมที่ดีตามหลักการศาสนาอิสลามด้วย ซึ่งดูเหมือนว่าการการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนี้จะเหมือนการส่งผลบุญที่ปลายเหตุ แต่จริงๆแล้วกลับเป็นตัวที่บ่งถึงหรือสะท้อนไปถึงเหตุหลักนั่นคือ หลักการศาสนาอิสลามทั้งหมด หรือหมายถึงการทำความดีทุกรูปแบบศาสนาอิสลามนั่นเอง

3.7 สรุปการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายแก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม

ในศาสนาอิสลามนั้นสิ่งที่จะต้องกระทำเป็นสิ่งแรกของมุสลิมก็คือหลักการศาสนาอิสลามทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้ว ส่วนการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้นถือว่าเป็นกิจหรือหน้าที่ในชั้นรองจากการปฏิบัติตนตามหลักการศาสนาอิสลาม แต่ทั้งนี้ตามที่ศนะของศาสนาอิสลามแล้วการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้นสามารถกระทำได้ และจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าเอกสารภาษาไทยสามารถรวบรวมและจัดประเภทได้สองประเภทใหญ่ ได้แก่ การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง และการทำอะมัลบุญให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่ ซึ่งทั้ง 2 ประการนี้เป็นการจัดหมวดหมู่โดยผู้วิจัยและจากหลักฐานที่มีผู้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนี้มาแล้วเป็นเกณฑ์

การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง เป็นการอุทิศส่วนบุญแบบอัตโนมัติจากสิ่งที่คุณผู้ตายได้เคยสร้างไว้ทั้งถาวรวัตถุและในขอบเขตที่ศาสนบัญญัติเมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่ ก็สามารถแบ่งรายละเอียดได้ 8 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

- 1) การทำทานที่กระแสนุญหลังไหล หรือ เสาะคะเกาะฮ์ญาริยะฮ์
- 2) ความรู้ที่เป็นประโยชน์
- 3) บุตรหลานที่ดี หรือ ลูกชอและห์(ศอลิหฺ)ของพรให้
- 4) การสร้างมัสยิด
- 5) การสร้างที่พักให้แก่คนจรและผู้เดินทาง
- 6) การขุดบ่อน้ำ ขุดแม่น้ำ เจาะตาน้ำหรือแหล่งน้ำ
- 7) การบริจาคหรือการสืบทอดคัมภีร์อัลกุรอานแก่ผู้ที่เป็นทายาท
- 8) การปลูกต้นไม้ผลัด

ส่วนการอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่นั้น จากที่ได้ศึกษาและค้นคว้ามานั้นก็บ่งบอกได้ชัดเจนว่ามุสลิมทุกคนสามารถทำอะมัลให้แก่ผู้ตายประเภทนี้ได้โดยตรง โดยไม่จำกัด และผู้ที่รับผลบุญนี้ก็เป็นมุสลิมคนใดโดยไม่จำกัดเช่นกันเรื่องความใกล้ชิดทางเครือญาติแต่อย่างใด ก็สามารถแบ่งรายละเอียดได้ 7 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

- 1) การขอพรและขอร้องโทษให้แก่ผู้ตาย
- 2) การบริจาคทานหรือเสาะคะเกาะฮ์ให้แก่ผู้ตาย
- 3) การทำฮัจญ์แทนผู้ตาย
- 4) การละหมาดและการถือศีลอดแทนผู้ตาย
- 5) การทำกุรบานให้แก่ผู้ตาย
- 6) การอ่านคัมภีร์อัลกุรอานให้ผู้ตาย
- 7) การวางหรือปักก้านอินทผลัมสดที่หลุมฝังศพ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การทำอะมัลแก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนั้นสามารถจัดประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท และแยกย่อยได้อีกรวมทั้งหมดเป็น 15 รูปแบบ ทั้งหมดที่ได้ศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารภาษาไทย ทุกประเภทและทุกรูปแบบที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นสิ่งที่ได้รับอนุญาตและเป็นที่ยอมรับให้สามารถกระทำได้โดยไม่ขัดแย้งต่อหลักการศาสนาอิสลาม

ทั้งนี้โดยทั่วไปของหลักการศาสนาย่อมถือเอาหลักการปฏิบัติตนของศาสนาอิสลามเป็นประเด็นสำคัญ ส่วนเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้นเป็นประเด็นรอง เนื่องจากความสำคัญของการปฏิบัติตนนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิตของมุสลิมมากกว่าการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย

บทที่ 4

วิเคราะห์การอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

ในบทที่ 2 และ 3 ได้กล่าวถึง ทศนะเรื่องความตาย ทศนะเรื่องชีวิตหลังความตาย การอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ในบทนี้จึงได้นำข้อมูลของทั้งหมดมาเปรียบเทียบกัน เพื่อแสดงให้เห็นความเหมือนและความต่างกันของเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

4.1 วิเคราะห์และเปรียบเทียบทศนะเรื่องชีวิตของมนุษย์

จากข้อมูลที่ได้ศึกษาและค้นคว้าในบทที่ 2 และ บทที่ 3 เรื่องชีวิตของมนุษย์ในทั้งสองศาสนา บทนี้จะได้้นำข้อมูลของทั้งสองบทมาเปรียบเทียบกัน ซึ่งได้จัดแบ่งหัวข้อไว้อย่างสังเขป 3 ประเด็น ได้แก่ องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์ การดำเนินของชีวิตมนุษย์ และธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ ดังต่อไปนี้

4.1.1 องค์ประกอบของชีวิตมนุษย์

ทั้งสองศาสนามีความเชื่อเห็นตรงกันว่า มนุษย์นั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญสองส่วนคือ ส่วนร่างกาย(ส่วนรูปธรรม) และส่วนของจิตใจ(ส่วนนามธรรม)

ส่วนร่างกายหรือส่วนรูปธรรมนั้น ทั้งสองศาสนามีความเชื่อและเห็นตรงกันว่า เป็นส่วนของรูปธรรม ที่สามารถสัมผัส จับต้องได้ เช่น ผิวหนัง หรือ อวัยวะต่างๆที่ร่างกาย ซึ่งประกอบมาจากธาตุต่างๆในธรรมชาติ ในพระพุทธศาสนานั้นเชื่อว่าร่างกายนั้นประกอบมาจากธาตุมูลฐานสี่อย่างในธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม และไฟ หรือจัดอยู่ในส่วนของรูปขั้นในเรื่องขั้นในศาสนาอิสลามนั้นเชื่อว่าร่างกายของมนุษย์นั้นมาจากวัตถุธาตุที่หยาบและละเอียดอ่อนมาประกอบรวมกัน

ส่วนจิตใจหรือนามธรรมนั้น ในส่วนของพระพุทธศาสนา กล่าวถึงจิตหรือนามธรรมนี้ว่าเป็น เวทนาขั้น(ความรู้สึก) สัญญาขั้น(ความจำ) สังขารขั้น(ความคิดปรุงแต่ง)และวิญญาณ

ขั้น (ความรู้) ซึ่งเป็นข้อธรรมอีก 4 ข้อในเรื่องขั้นนั้นเอง จิตใจหรือนามธรรมในพระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญดังคำกล่าวที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว”

ส่วนในศาสนาอิสลามนั้น จิตใจนี้จะตรงกับคำว่า รุห์ (วิญญาณ หรือ Soul) ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่ทำให้ร่างกายเจริญเติบโต สามารถรับรู้สิ่งต่างๆ มีหน้าที่และชื่อแตกต่างกันมากมายตามหน้าที่ของรุห์ ส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือรุห์นี้เป็นส่วนหนึ่งของอัลลอฮ์ที่อยู่ในตัวมนุษย์

ทั้งนี้ ทั้งสองศาสนายังเชื่อตรงกันว่า ทั้งในส่วนร่างกายและจิตใจนั้นจะต้องทำงานเกื้อกูลกันไปที่ทั้งสองส่วนนี้ หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปอาจจะเรียกว่าไร้ความมีชีวิตก็ได้ ดังนั้นทั้งสองศาสนาจึงให้ความสำคัญของทั้งสองส่วนอย่างเสมอภาคกัน ซึ่งในคำว่าองค์ประกอบชีวิตมนุษย์ทั้งสองศาสนานั้น อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า ร่างกายจะขาดจิตไม่ได้ และจิตจะทำงานโดยขาดร่างกายก็ไม่ได้เช่นกัน เพราะเมื่อขาดส่วนใดไปแล้วนั้นก็คือภาวะของการตายนั่นเอง

4.1.2 การดำเนินชีวิตของมนุษย์

ในประเด็นนี้ทั้งสองศาสนาก็มองต่างออกไป ตามรากฐานความเชื่อทางศาสนาทั้งสอง กล่าวคือ พระพุทธศาสนาเห็นว่ามนุษย์มีวิถีการดำเนินชีวิตไปตามการเวียนว่ายในวัฏสงสารตลอดไปตราบไต่ที่ยังมีกิเลสและตัณหาอยู่นั้น การเกิดและการตายเวียนว่ายอยู่ในภพภูมิทั้ง 31 อย่างไม่จบสิ้นและสามารถกลับมาเกิดในภพเดิมๆ ได้อีกด้วย ดังในปฏิจสมุปบาททั้ง 12 ประการ ที่เหตุหนึ่งจะนำไปสู่อีกเหตุตลอดเวลาไม่จบสิ้น แต่เมื่อถึงจุดหมายสูงสุดของศาสนา (นิพพาน) แล้วภาวะเหล่านี้ถือว่าจบสิ้น ไม่เกิดและไม่ตายอีกต่อไป สามารถกล่าวได้ว่า ตายแล้วเกิดใหม่ได้อีกอย่างไร้จบสิ้นจนกว่าจะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์

ส่วนในศาสนาอิสลาม สามารถสรุปลำดับขั้นตอนความเป็นไปของชีวิตมนุษย์แบบกว้างๆ ได้ 4 ช่วงตามลำดับดังนี้ ได้แก่ ชีวิตในครรภ์ ชีวิตในโลกนี้ (คุนยา) ชีวิตในโลกบั้นหลังหรือโลกหลังความตายก่อนการฟื้นคืน และชีวิตในโลกหน้าหรือชีวิตในวันฟื้นคืน (กิยามะฮ์) ซึ่งสามารถขยายความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในทัศนะของศาสนาอิสลามได้ดังต่อไปนี้ ความว่า

“ความเป็นคนที่สมบูรณ์มีลำดับในการพัฒนาต่อเนื่องกัน เริ่มตั้งแต่การเจริญเติบโตขึ้นเป็นลำดับในครรภ์ จนเกิดมามีชีวิตที่สมบูรณ์ในโลกนี้ ถ้าเราคิดตามช่วงระยะการก่อกำเนิดในครรภ์ที่ยังไม่สมบูรณ์ ย้อนหลังไปเป็นลำดับ กับการเกิดมาเป็นตัวตนที่มีชีวิตสมบูรณ์ขึ้นในโลกนี้ ก็นับว่าช่วงในครรภ์ย้อนหลังไปเป็นสภาพการตายครั้งแรกของคน คือ เมื่อสูเข้าปราศจากชีวิต (อัลกุรอาน 2 : 28) เมื่อเป็นคนออกมจากครรภ์ก็มีชีวิตอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง จนตายเป็นครั้งที่สองใน

โลกนี้, แล้วพระองค์จะทรงให้สูเจ้าตาย(อัลกุรอาน 2 : 28) หลังจาก
 ภายดับ คนจะมีชีวิตต่อไปในโลกหรือสภาพอีกช่วงหนึ่งคือ บัรซัค
 ดังเช่น และเบื้องหน้าของพวกเขามีบัรซัค (อัลกุรอาน 23 : 100)
 บัรซัคแปลตามตัวว่าที่คั่น อัลกุรอานกล่าวว่า พระองค์คือผู้ทรงทำ
 ให้ทะเลทั้งสองบรรจบกัน อย่างหนึ่งจืดและจืดสนิท อีกอย่างเค็ม
 และเค็มจืด(จนขม)และพระองค์ทรงทำให้มีที่คั่น(บัรซัค)และที่คั่น
 อันแน่นหนา (อัลกุรอาน 25 : 53) ความหมายบัรซัคที่เกี่ยวกับโลกก็
 คือ บัรซัคเป็นช่วงชีวิตหลังการตายในโลกนี้ไปจนถึงโลก แล้วคนก็
 กลับมีชีวิตใหม่ พ้นขึ้นใหม่ดังในอัลกุรอานความว่า และเบื้องหน้า
 ของเขามีบัรซัค จนถึงวันถูกให้พ้นขึ้น (อัลกุรอาน 23 : 100)” (เสรี
 พงศ์พิศ , 2524 : 134)

จากชีวิตในครรภ์ ไปสู่ชีวิตในโลกนี้ เมื่อตายก็ไปสู่โลกสุสาน(บัรซัค) และที่สุดก็เป็น
 โลกอาคีเราะห์(โลกหน้า) มนุษย์นั้นเกิดจากธรรมชาติที่กำหนดโดยอัลลอฮ์ จากก่อนเนื้อในครรภ์ก็
 ถูกเป่ารูก์(วิญญาณ)เข้าไป จากนั้นก็เจริญเติบโตจนมาเป็นมนุษย์ในโลก(ดูญา)นี้ เมื่อมนุษย์ตายก็
 ไปสู่โลกสุสาน(บัรซัค)เพื่อรอวันกิยามะฮ์(วันสิ้นโลก) ทุกคนที่อยู่ในโลกบัรซัคนั้นจะถูกทำให้ฟื้น
 คืนอีกครั้งเพื่อรับคำพิพากษาจากอัลลอฮ์ จึงไม่มีการเวียนว่ายในวัฏสงสาร การดำเนินของชีวิตมนุษย์
 ในแต่ละโลกหรือแต่ละช่วงนั้นมีลักษณะของการผ่านไปเพียงครั้งเดียวซึ่งไม่สามารถย้อนกลับมาได้
 อีกครั้ง

4.1.3 ธรรมชาติของชีวิตมนุษย์

ในทัศนะของพระพุทธศาสนาและอิสลามมีจุดร่วมกันคือ มนุษย์ทุกคนจะต้องมีความ
 รับผิดชอบในการกระทำของตนเองและไม่สามารถปฏิเสธผลของการกระทำนั้นๆด้วย ทั้งนี้ในทั้ง
 สองศาสนามีความเชื่อมั่นต่อหน้าที่และความรับผิดชอบของมนุษย์เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายสูงสุดว่า
 มนุษย์ทุกคนมีความสามารถที่จะเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดทางศาสนานั้นๆได้

ส่วนในประเด็นที่มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ที่ศาสนาอิสลาม
 เชื่อว่ามนุษย์นั้นมีความบริสุทธิ์มาตั้งแต่กำเนิดเพราะอัลลอฮ์เป็นผู้ทรงสร้างมนุษย์ในทั้งส่วนร่างกาย
 และรูก์(วิญญาณ)ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของอัลลอฮ์จึงทำให้มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับความบริสุทธิ์
 นั้น ส่วนพระพุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนล้วนมีกรรมเดิมจากภพชาติก่อนๆซึ่งมีทั้งกรรมดีและ
 กรรมชั่วนั้นเป็นตัวนำมามีเกิด ดังในคัมภีร์พระไตรปิฎกความว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน

เป็นทายาทแก่กรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่ง กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เลวและประณีตได้” (ม. อุ. 14/581/287)

อีกส่วนหนึ่งที่แตกต่างกันในธรรมชาติของมนุษย์ นั่นคือ ในศาสนาอิสลามเชื่อว่ามนุษย์มีฐานะสูงสุดในโลกนี้และเป็นผู้ปกครองโลกนี้แทนอัลลอฮ์ ซึ่งในส่วนนี้พระพุทธศาสนามองว่ามนุษย์เสมอภาคกับสัตว์อื่นๆ ในเชิงของการอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม กฎไตรลักษณ์และหลักปฏิบัติสมบูรณ์

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ธรรมชาติของมนุษย์ในเรื่องความรับผิดชอบนั้น ทั้งสองศาสนามีทัศนะที่เหมือนกัน กล่าวคือ เมื่อกระทำความผิดไปแล้วก็ยังคงจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อการทำนั้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และนั่นก็หมายความว่าความคลอบคลุมไปถึงผลของกรรมหรือวิบากกรรมจากการกระทำนั้นๆ ด้วย

4.2 วิเคราะห์และเปรียบเทียบทัศนะเรื่องความตาย

ทั้งสองศาสนามีทัศนะความเชื่อเรื่องความตายค่อนข้างจะคล้ายคลึงกัน สรุปได้ว่าความตายไม่ใช่จุดสิ้นสุดของชีวิต ความตายนั่นเป็นเพียงการแยกออกจากกันระหว่างจิตและร่างกาย เมื่อจิตออกจากร่างกายแล้วร่างกายนั้นก็ไม่สามารถเคลื่อนไหวได้อีกต่อไป รอวันที่จะเปื่อยและเน่าผุพังกลายเป็นดิน ส่วนจิตนั้นยังคงอยู่ เมื่อจิตแยกออกจากร่างกายแล้วก็จะเดินทางไปสู่ภพภูมิหลังความตาย ในส่วนนี้ก็จะต่างกันเพราะพระพุทธศาสนานั้น หากยังไม่บรรลุนิพพาน จิตก็จะไปเกิดใน 31 ภพภูมิจนกว่าจะได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ซึ่งจะหยุดการเกิดการตายทั้งหมด ส่วนในศาสนาอิสลาม เมื่อจิตออกจากร่างกายก็จะไปอยู่ในโลกสุสาน เพื่อรอวันกิยามะฮ์ (กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 42-44)

ข้อแตกต่างระหว่างสองศาสนานี้ก็มีเพียงการตายในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นเป็นวัฏจักรที่ต้องเวียนเกิดเวียนตายไปจนกว่ามนุษย์นั้นจะทำกิเลสตัดหาหมดสิ้นไปจึงจะหลุดพ้นจากวัฏสงสาร นั่นคือ การบรรลุธรรมสำเร็จเป็นพระอรหันต์และดับสูญไปไม่มีกิเลสในการนำไปเกิดอีกต่อไป ทั้งนี้หากยังมีกิเลสอยู่ก็จะเวียนเกิดเวียนตายในสังสารวัฏต่อไปเรื่อยๆ ไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งก็หมายความว่า การเวียนว่ายตายเกิดนั้นเป็นการตอบสนองการมีอยู่ของกฎแห่งกรรม โดยมีภูมิทั้ง 31 ภูมิเป็นที่รองรับการเกิดของทุกๆ ชีวิตที่ยังไม่หมดกิเลส ส่วนในศาสนาอิสลาม การตายจากโลกนี้ไปสู่โลกบารซัคและที่สุคนั้นคือโลกอาคิเราะฮ์ ตั้งแต่กระบวนการเปลี่ยนผ่านจากชีวิตในโลกนี้(คุนยา)ไปอยู่ในสภาพชีวิตในโลกบารซัคนั้น ชีวิตในโลกบารซัคเหล่านั้นก็ต้องพบกับทดสอบและการชำระความทั้งความดีและความชั่ว โดยให้รางวัลแก่ผู้ทำความดีและลงโทษแก่ผู้ที่ทำความชั่ว

ทั้งนี้การทดสอบและการชำระความนั้นจะดำเนินไปจนถึงวันอากิเราะฮ์ เมื่อทุกชีวิตฟื้นคืนอีกครั้งในวันนี้ ก็จะเป็นการตัดสินและพิพากษาเป็นครั้งสุดท้าย จากนั้นก็จะเป็นการเข้าสู่สวรรค์และการลงนรกตลอดกาลของผู้ที่ได้รับการพิพากษาแล้ว

4.3 วิเคราะห์และเปรียบเทียบทัศนะเรื่องชีวิตหลังความตาย

ทั้งสองศาสนาต่างก็ยืนยัน ขอมรับ และรับรอง การมีอยู่ของชีวิตหลังความตายว่ามีอยู่จริง ชีวิตในโลกนี้และในโลกหลังความตายมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน โดยการกระทำ ซึ่งการทำความดีย่อมได้รับผลตอบแทนที่ดีและเป็นที่น่าปรารถนา การทำความชั่วย่อมได้รับผลที่ชั่วและเป็นความทุกข์ทรมาน โดยผู้รับผลก็คือผู้กระทำนั่นเอง ผลตอบแทนของการกระทำทุกอย่างที่ได้สร้างไว้ก็จะปรากฏและตอบสนองผู้นั้นในชีวิตหลังความตาย เช่น ในพระพุทธศาสนา ผู้ทำความดีอย่างต่อเนื่อง โคน ไตรทวารก็ย่อมไปเกิดในสวรรค์ซึ่งเป็นสุคติเป็นรางวัลตอบแทนในชีวิตหลังความตาย ในศาสนาอิสลาม ผู้ที่ทำความดีพระเจ้าโปรดปรานก็จะได้รับรางวัลตอบแทนในโลกสุสานซึ่งเป็นตัวอย่างที่จะได้รับในวันกิยามะฮ์ด้วย

ส่วนข้อแตกต่าง พระพุทธศาสนา มนุษย์ทุกคนอยู่ภายใต้กฎแห่งกรรมซึ่งกรรมที่มนุษย์กระทำนั้นเป็นตัวกำหนดผลและผลนั้นก็สืบเนื่องเป็นเหตุต่อไปไม่จบจนกว่าจะสิ้นกิเลส ส่วนในศาสนาอิสลาม เชื่อในกฎสภาวะ(เกาะดร์)ที่กำหนดโดยพระเจ้าซึ่งมนุษย์จะต้องดำเนินไปตามกฎนั้นอย่างบิดพลิ้วมิได้ (กอบกุล อุทัยรัตน์ , 2528 : 75-77)

ทั้งสองศาสนายอมรับการมีอยู่ของชีวิตหลังความตายว่ามีจริงถือเป็นกุศโลบายที่ดีที่ทำให้มนุษย์อยู่ในกฎระเบียบและทำความดีอย่างต่อเนื่อง และยังเป็นกุศโลบายสำคัญที่ทำให้กฎเกณฑ์เรื่องกฎแห่งกรรม กฎสภาวะ(เกาะดร์)และหลักธรรมอื่นๆของทั้งสองศาสนามีความหนักแน่นมากขึ้นซึ่งเป็นการย้ำเตือนว่าทุกๆการกระทำ ไม่ว่าจะเป็นความดีและความชั่ว ก็จะได้รับผลตอบแทนทุกๆประการ ไปจนกว่ามนุษย์ผู้นั้นจะถึงที่สุดของแต่ละศาสนา

4.4 เปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

4.4.1 หลักคำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา

ในทัศนะของพระพุทธศาสนา คำว่า บุญ หมายถึง การทำความดีตามหลักคำสอนของศาสนา เป็นความดี และเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้กระทำบุญนั้นมีความสุข ปราศจากกิเลสและกิเลสกรรมทั้งหมดจัดเป็นความดีหรือบุญ ทั้งนี้รวมถึงการหลีกเลี่ยงอกุศลกรรมก็ถือว่าเป็นการทำความดีหรือทำบุญด้วย หากวิเคราะห์คำว่าบุญในพระพุทธศาสนานั้นตามข้อมูลที่ศึกษาและค้นคว้าแล้ว ก็พบว่า หมายรวมไปถึงการทำความดีทุกอย่างทั้งในด้านศาสนา ในเชิงปัจเจกบุคคลและในเชิงสังคม ซึ่งเห็นได้จากหลักบุญกิริยาวัตถุ 10 ที่ครอบคลุมการทำบุญไว้ทุกรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชน

คำสอนเรื่องส่วนบุญ ส่วนในประเด็นเรื่องส่วนบุญนั้น จากข้อมูลที่ศึกษาและค้นคว้าพบว่า คำว่า ส่วนบุญ ในพระพุทธศาสนานั้น มีลักษณะเป็นการเฉลี่ยบุญหรือปลีกบุญนั้นออกไปให้ผู้อื่นรับส่วนบุญนั้นได้ด้วย

คำสอนเรื่องส่วนบุญ กล่าวคือ ส่วนบุญที่อุทิศให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น มีลักษณะการอุทิศส่วนบุญแบบผู้รับส่วนบุญรับรู้ถึงการทำบุญนั้นหรือมีการบอกบุญให้ทราบทั้งก่อนและหลังการทำบุญ และการอุทิศส่วนบุญแบบผู้รับส่วนบุญไม่รับรู้ ส่วนนี้เรียกให้กระชับและเข้าใจง่ายได้ว่าการอุทิศส่วนบุญแบบลับหลัง

ประเภทของส่วนบุญที่เกี่ยวข้องเนื่องกับผู้ที่ได้รับส่วนบุญ ในส่วนนี้พระพุทธศาสนากล่าวไว้สองประเภท ได้แก่ ส่วนบุญที่อุทิศให้แก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่และส่วนบุญที่อุทิศให้แก่ผู้ตาย ดังนี้

ในพระพุทธศาสนานั้น ส่วนบุญที่อุทิศให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น มีลักษณะการอุทิศส่วนบุญแบบผู้รับส่วนบุญรับรู้ถึงการทำบุญนั้นหรือมีการบอกบุญให้ทราบทั้งก่อนและหลังการทำบุญ และการอุทิศส่วนบุญแบบผู้รับส่วนบุญไม่รับรู้ ส่วนนี้เรียกให้กระชับและเข้าใจง่ายได้ว่าการอุทิศส่วนบุญแบบลับหลัง

ประเภทของส่วนบุญที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยการอุทิศส่วนบุญ ในพระพุทธศาสนา แบบเจาะจง ได้แก่ กรณีของพระเจ้าพิมพิสารที่อุทิศให้แก่ญาติ แบบไม่เจาะจง นั้นปรากฏอยู่ในเรื่องการอุทิศส่วนบุญด้วยการแผ่เมตตาซึ่งครอบคลุมผู้รับส่วนบุญ ทั้งผู้มีชีวิตอยู่และผู้ตายแล้ว ในส่วนนี้มีมิได้จัดอยู่ในการส่วนสุดท้ายของรูปแบบการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายเนื่องจากส่วนบุญนั้นมีลักษณะที่กว้างและให้ผลที่ไม่ชัดเจนเหมือนกับกรณีของพระเจ้าพิมพิสาร

ความหมายและประเภทของการอุทิศส่วนบุญ การอุทิศส่วนบุญในทัศนะของพระพุทธศาสนา หมายความว่า การทำบุญด้วยการเจือส่วนแห่งความดีหรือบุญนั้นให้ผู้อื่น บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ(ปัตติทาน) ส่วนในศาสนาอิสลามนั้นหมายถึง การอุทิศบุญ(อย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้ออกแล้ว)ให้แก่ผู้ตายได้ทั้งหมดเลย เหมือนการยกให้หรือการทำบุญแทนกัน อาจจะเรียกได้ว่าเป็นการอุทิศบุญ โดยตัดคำว่าส่วนออกไป อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่ามีความแตกต่างกันในเชิงความหมายของการทำบุญที่ทำให้พระพุทธศาสนาต้องใช้คำว่าอุทิศส่วนบุญได้ ส่วนประเภทของการอุทิศส่วนบุญ ในพระพุทธศาสนาได้นั้นมีการจำแนกประเภทของการอุทิศส่วนบุญไว้ 4 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ การอุทิศส่วนบุญด้วยการอธิษฐานจิต การอุทิศส่วนบุญด้วยการเปล่งวาจา การอุทิศส่วนบุญด้วยการแผ่เมตตา และการอุทิศส่วนบุญด้วยการกรวดน้ำ แต่เมื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายนั้น ก็จะเหลือรูปแบบที่ชัดเจนที่สุดเพียง 2 รูปแบบ ก็คือ การอุทิศส่วนบุญด้วยการอธิษฐานจิต และการอุทิศส่วนบุญด้วยการกรวดน้ำ

4.4.2 หลักคำสอนเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม

ดังได้กล่าวถึงคำว่าอะมัลไปแล้วว่าหมายถึงการกระทำโดยมีเจตนามุ่งหมาย ส่วนความหมายนั้น อะมัล หมายถึง พฤติกรรมที่ดีหรือการกระทำที่ดีที่อัลลอฮ์ทรงสั่งสอนผ่านศาสดาให้มนุษย์ได้ปฏิบัติตามทางน่านั้นๆ อะมัลที่ดีนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน เช่น การปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ทั้งการละหมาด การจ่ายซะกาต การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน การบริจาคหรือเสาะซะเกาะห์ การช่วยเหลือบุคคลที่กำลังประสบกับภัยพิบัติ มารยาทที่ดี และรวมไปถึงการประกอบคุณงามความดีในรูปแบบต่างๆอีกมากมาย สิ่งต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นการทำอะมัลทั้งสิ้น และหากทำอะมัลด้วยความตั้งใจที่จะประกอบอะมัลที่ดีแล้ว อัลลอฮ์ก็จะทรงตอบแทนด้วยกับผลบุญอย่างมหาศาล นั่นก็หมายความว่า การทำอะมัลนั้นก็หมายรวมและครอบคลุมไปถึงหลักศรัทธาในศาสนาอิสลาม(ฮัรกันุลอีมาน 6 ประการ) หลักปฏิบัติตนในศาสนาอิสลาม (ฮัรกันุลอิสลาม 5 ประการ) และหลักอัลอิหฺซาน

ดังนั้น การทำอะมัลที่เป็นพื้นฐานโดยทั่วไปของศาสนาอิสลาม ซึ่งหลักใหญ่ก็คือ โครงสร้างทั้งสามประการของศาสนาอิสลามนั่นเอง ส่วนในหัวข้อนี้ก็จะกล่าวถึงหลักคำสอนเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามซึ่งมีความเฉพาะหรือจำเพาะเป็นการทำความดีให้แก่ผู้ตายจากที่ได้ทำการศึกษาและค้นคว้าในขอบเขตเอกสารภาษาไทยที่เกี่ยวข้องกับวิจัยนี้ การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม หมายถึง การทำอะมัล(ความดี)อย่างใดอย่างหนึ่งในหลักการปฏิบัติในศาสนาอิสลาม(ซึ่งจะได้ออกถึงอย่างละเอียดในหัวข้อต่อจากนี้) โดยมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะให้แก่ผู้ตายเท่านั้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความ

ตั้งใจในการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ซึ่งถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะต้องมีส่วนร่วมไปกับหลักคำสอนและหลักปฏิบัติของหลักศาสนาอิสลามด้วย

ในหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามมีสองลักษณะด้วยกัน กล่าวคือ การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำนั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่องและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่

4.5 วิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

1) หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่ปรากฏในคัมภีร์

หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่ปรากฏในคัมภีร์ของพระพุทธศาสนา จากหัวข้อที่แล้วได้สรุปไปได้ว่า ในพระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายที่เป็นรูปแบบชัดเจนที่สุด 2 รูปแบบ กล่าวคือ การอุทิศส่วนบุญด้วยการอธิษฐานจิต และการอุทิศส่วนบุญด้วยการกรวดน้ำ ซึ่งทั้งสองรูปแบบนี้ก็จะต้องมีการทำบุญรูปแบบอื่น ๆ ก่อนที่จำทำการอุทิศส่วนบุญ จากที่ได้ศึกษามาพบว่า จะมีการทำบุญในรูปแบบของทานมัย หรือการให้ทาน ทั้งอาหาร เครื่องดื่ม บ้าน กุฎิ ศาลา บ่อน้ำ และอื่นๆ แล้วจึงมีการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตาย โดยมีคำกล่าวในการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายที่เฉพาะเจาะจงไปที่ญาติ พร้อมกับกรวดน้ำร่วมด้วย ส่วนการอุทิศส่วนบุญด้วยการอธิษฐานจิต มีลักษณะที่เฉพาะ กล่าวคือ จากประวัติพระพุทธศาสนาที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาแล้วนั้น พบเพียงการอธิษฐานจิตของพระอรหันต์เท่านั้นที่สามารถกระทำได้และสำเร็จผลในปัจจุบันทันที อีกสิ่งหนึ่งที่จำเป็นในเจตนาในการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายด้วย

เนื่องจากพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีนักบวช ทั้งสองรูปแบบของหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนานั้นก็จำเป็นที่จะต้องกระทำการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายโดยผ่าน พระสงฆ์⁷ ซึ่งพุทธศาสนิกชนเชื่อว่าเป็นนักบวชที่มีศีลสูงที่สุดในสังคมพระพุทธศาสนาและเชื่อว่าเป็นกลุ่มบุคคลที่พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่าพระสงฆ์เหมาะแก่การทำบุญ เพราะเป็นผู้กุศล กล่าวคือ ปราศจากโทษผิดหรืออาบัติทั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์เหมาะแก่การทำบุญ ดังนั้น เมื่อมีการถวายทานแก่พระสงฆ์ ผู้ทำบุญอุทิศส่วนบุญนั้นในพระพุทธศาสนานั้นในเรื่องความเกี่ยวข้องกันทางญาติเป็นสำคัญ ส่วนผู้รับส่วนบุญจากการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายนั้นก็มิเพียงปรารถนาพวกเดียวกันนั้นก็คือปรตตูปชีวิกปรตเท่านั้นเพราะเป็นภพภูมิเดียวที่เชื่อว่ามีบาปน้อย

⁷ พระสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุจำนวน ๔ รูปขึ้นไป พระอริยสงฆ์ และปรมัตตสงฆ์(กลุ่มบุคคลผู้ปฏิบัติธรรม)

ที่สุด ไม่มีกิจการงานใดๆ ในภพนั้นๆ ที่สามารถกระทำได้และสามารถรับส่วนบุญจากญาติเท่านั้น ส่วนภพภูมิอื่นๆ ที่กล่าวถึงข้างแล้วนั้น เช่น รุกขเทวดานั้นเป็นส่วนที่ต้องอนุโมทนาบุญเองไม่จัดอยู่ในการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย

หลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ปรากฏในคัมภีร์ของศาสนาอิสลาม ในศาสนาอิสลามนั้น ได้มีการจำแนกของการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายเป็นประเภทใหญ่ๆ ไว้ สองประเภท ได้แก่ การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง และการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่ ทั้งสองประเภทนี้ก็สามารถจำแนกเป็นรูปแบบย่อยๆ ได้รวมกันทั้งหมด 15 แบบ ซึ่งทั้งหมดนี้สามารถกระทำได้อีกโดยไม่ต้องผ่านบุคคลอื่นซึ่งในศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ไม่มีนักบวช(เชื่อกันว่ามุสลิมเองก็สามารถเป็นนักบวชได้ทุกคน) สิ่งที่สามารถทำอะมัลให้แก่ผู้ตายได้นั้นครอบคลุมทุกอย่างที่ศาสนบัญญัติไว้ ทั้งสิ่งของในรูปของซอคาเกาะห์(ทาน) ถาวรวัตถุ ความรู้ คัมภีร์ การขอพร และรวมถึงศาสนกิจต่างๆ ในศาสนาอิสลามก็สามารถทำอะมัลให้แก่ผู้ตายได้ทั้งหมด

ในศาสนาอิสลามมีเงื่อนไขเกี่ยวกับการบนบานหรือสัญญาว่าจะทำแต่เมื่อตายไปแล้วก็ยังไม่ได้ทำ ผู้ที่รับรู้ถึงการบนบานหรือสัญญานั้นๆ สามารถกระทำสิ่งเหล่านั้นแล้วสามารถทำอะมัลให้แก่ผู้ตายได้เช่นกัน ทั้งนี้ที่ขาดไม่ได้ก็คือการตั้งใจหรือเจตนาที่มุ่งมั่นว่าจะทำสิ่งนี้เพื่อยกให้แก่ผู้ตาย เพราะมิฉะนั้นแล้วบุญที่กระทำไปนั้นก็จะเป็นผู้ทำอะมัลเพียงผู้เดียว และเมื่อทำอะมัลให้แก่ผู้ตายแล้วก็หมายความว่าผลบุญของการทำอะมัลนั้นๆ โดยทั้งหมดจะเป็นของผู้ตายแต่เพียงผู้เดียวเช่นกันด้วย ทั้งนี้ผู้ที่รับผลจากการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายและผู้ที่ทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในศาสนาอิสลามนั้นมีได้จำกัดว่าจะต้องเป็นญาติสาโลหิตหรือมีความเกี่ยวข้องเกี่ยวข้องกัน ซึ่งหมายความว่าสามารถกระทำให้แก่กันได้ทั้งหมดในสังคมมุสลิม

ในส่วนที่มีความเชื่อที่เห็นตรงกันของทั้งสองศาสนา ก็คือ ก่อนที่จะทำการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามนั้น พุทธศาสนิกชนและมุสลิมจะต้องมีการทำบุญแบบใดแบบหนึ่งตามหลักการของพระพุทธศาสนาศาสนา หรือในศาสนาอิสลามก็จะต้องมีการทำอะมัล(ความดี)บางอย่างบางประการ ซึ่งเป็นจะต้องตั้งใจหรือตั้งใจในการทำบุญหรือการทำอะมัลนั้นๆ เพื่อเป็นการเฉพาะเจาะจงหรือมุ่งมั่นการกระทำนั้นๆ ให้แก่ผู้ตาย

2) หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามที่ปรากฏในประเพณีปฏิบัติ

คือ การเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ซึ่งสามารถแสดงออกมาได้จากหลักการปฏิบัติตนและหลักการอื่นๆ ของศาสนาอิสลาม ซึ่งเปรียบเสมือนการชดใช้หนี้ต่อพระองค์

ส่วนจุดมุ่งหมายรองๆ ลงมา นั่นก็คือ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลบุญจากการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้นพ้นจากสภาพความทุกข์และทำให้มีความสุขมากขึ้นใน โลกบรัชชานั้น และเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงความกตัญญูด้วยเช่นกัน

4.7 สรุปวิเคราะห์และเปรียบเทียบหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

จากข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้ามาแล้วนี้สามารถสรุปลงเป็นตารางข้อมูลโดยจัดหัวข้อได้ดังนี้

- 1) องค์ประกอบของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม
- 2) ประเภท และ รูปแบบ ของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม
- 3) ลักษณะของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม
- 4) เจือใจของผู้ที่มีสิทธิ์รับผลบุญจากการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม
- 5) ระดับความสำคัญของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

การจัดหัวข้อได้เช่นนี้เพราะทั้งสองศาสนามีความเชื่อในเรื่องนี้ มีหลักฐานรองรับ และเป็นที่ยอมรับ ทั้งยังถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนานมาจนถึงปัจจุบัน

ตาราง 4.1 แสดงข้อสรุปที่ได้จากการศึกษาและค้นคว้าหาคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

หัวข้อ	พระพุทธศาสนา	ศาสนาอิสลาม
1) องค์ประกอบของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	ผู้ทำบุญ, การทำบุญ(อย่างไรก็ตาม),เจตนาของผู้ทำบุญผู้รับบุญ(ผู้ตาย) และพระสงฆ์	ทำอะมัลอย่างใดอย่างหนึ่งได้ด้วยตนเองและต้องมีเจตนาในการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายด้วย
2) ประเภทและรูปแบบการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	1 ประเภท และ 2 รูปแบบ	2 ประเภท และ 15 รูปแบบ
3) ลักษณะของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	การให้ทาน ผ่านพระสงฆ์ และการอธิษฐานจิต หรือ การกรวดน้ำ(คำกล่าวอุทิศส่วนบุญ)	การให้ทาน(เศาะดะเกาะฮ์)และหลักปฏิบัติในหลักการศาสนาอิสลามทั้งหมด
หัวข้อ	พระพุทธศาสนา	ศาสนาอิสลาม
4) เจ็บใจของผู้ที่มีสิทธิ์รับผลบุญจากการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	เฉพาะปรตตูปชีวิกเปรตเท่านั้น	ทุกชีวิตที่อยู่ในโลกบรซัค (สุสาน)
5) ระดับความสำคัญของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	สำคัญมากและเป็นการทำบุญรูปแบบหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ(ปัตติทานมัย)	มีความสำคัญรองจากหลักการศาสนาอิสลามซึ่งจำเป็นต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในช่วงที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้(คุนยา)

การวิเคราะห์และเปรียบเทียบหาคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามนั้น สามารถสรุปได้ว่า ทั้งสองศาสนาต่างก็ยอมรับ มีหลักฐานยืนยันว่าปฏิบัติได้ และถือปฏิบัติในเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในส่วนของ

รายละเอียดก็ย่อมแตกต่างกันไปตามรากฐานและพื้นฐานทางความเชื่อของแต่ละศาสนา และทั้งนี้ การทำวิทยานิพนธ์นี้ก็ได้มีจุดประสงค์เพื่อการตัดสินใจหรือตีค่าว่าศาสนาหนึ่งดีกว่าศาสนาหนึ่ง หากแต่เป็นไปเพื่อค้นคว้าและศึกษาเพื่อเข้าใจถึงการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ตามจุดประสงค์ที่ได้ตั้งไว้เท่านั้น

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

1) พระพุทธศาสนา

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามนั้นล้วนเป็นสิ่งที่ทั้งสองศาสนาต่างก็ยอมรับ มีหลักคำสอนและบทบัญญัติที่รับรอง และมีหลักฐาน ทั้งในประวัติศาสตร์ศาสนาผ่านคัมภีร์และทั้งในเชิงการสืบทอดของศาสนิกของทั้งสองศาสนา ถึงแม้ว่าระดับของความสำคัญและรายละเอียดของหลักคำสอนและหลักปฏิบัติจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของศาสนาที่มีหลักความเชื่อหลักหรือหลักธรรมที่เป็นแกนศาสนานั้นต่างกันไป แต่โดยหลักคำสอนและหลักปฏิบัติในเรื่องนี้แล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่าทั้งสองศาสนามีจุดร่วมกันในเรื่องนี้

เมื่อครั้งที่เริ่มแรกศึกษาและค้นคว้าถึงหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เข้าใจโดยรวมว่าทั้งสองศาสนานั้นน่าจะมีความเชื่อเรื่องนี้ว่าน่าจะเหมือนกันหรืออย่างน้อยก็น่าจะมีความคล้ายคลึงกัน ทั้งหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม แต่เมื่อได้ศึกษาและค้นคว้าอย่างจริงจังแล้วก็ทำให้พบว่ามีความแตกต่างมากแต่ก็มีความเหมือนกันอยู่ด้วย กล่าวคือ พระพุทธศาสนา โดยรากฐานความเชื่อหลักนั้นเป็นศาสนาแบบอเทวนิยม และมีความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร(ภพภูมิทั้ง 31 ภูมิ) เมื่อญาติหรือคนสนิทถึงแก่กรรม(ตาย)ลงไปแล้วนั้น ต่างก็เป็นห่วงว่าญาติของตนนั้นอาจจะตกกระกำลำบากและได้รับทุกข์ทรมานในทุกติภูมิหรืออบายภูมิอยู่ และหากเป็นเช่นนั้น พระพุทธศาสนาก็มีวิธีที่จะช่วยเหลือให้บุคคลเหล่านั้น นั่นก็คือ การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย

สถานะที่พุทธศาสนิกชนเชื่อกันว่าญาติของตนจะไปตกทุกข์ได้ยากหรือมีสภาพที่ทุกข์ทรมานนั้นคือการที่ไปเกิดในเปรตภูมิที่ชื่อปรตตูปชีวิกเปรต ซึ่งลักษณะของผู้ที่ไปเกิดเป็นเปรตในภูมินี้คือ การดำรงชีวิตได้ด้วยการอนุโมทนาบุญจากการอุทิศส่วนบุญของบรรดาญาติเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากเปรตชนิดนี้มีบาปที่เบาบางลงแล้วจึงสามารถรับส่วนบุญได้ แต่ก็ไม่มีกิจการงานใดๆในการดำรงชีพได้เลย ทั้งยังมีสภาพร่างกายที่ซูบผอม เปลือยเปล่า อคอยากและหิวโหย ขาดแคลนสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในทุกๆทาง ทั้งนี้ก็เป็นปกติของเปรตวิสัยประเภทนี้ นอกเสียจากการรอรับ

ส่วนบุญที่บรรดาญาติได้อุทิศส่วนบุญไปให้ ดังที่เห็นแล้วในประวัติศาสตร์ช่วงพระพิมพิสารทำการอุทิศส่วนบุญแก่เปรตชนเหล่านั้น

การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาจึงมีความมุ่งหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์แก่ญาติที่ไปเกิดเป็นเปรตชนเหล่านั้น เพื่อให้พ้นจากสภาพอันเป็นทุกข์ทรมานในเปรตภูมิ นั้น ถึงแม้ว่าญาติที่มีชีวิตอยู่จะไม่สามารถรับรู้ได้เลยว่าญาติที่ล่วงลับไปแล้วเหล่านั้นจะไปเกิดในภูมิที่สามารถรับการอุทิศส่วนบุญได้หรือไม่ แต่กระนั้นก็ต้องกระบุญประเภทการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายอยู่เสมอ อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ในพระพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์ที่ยังมีกิเลสก็ยังคงเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารและเป็นเช่นนี้มาถ้วนหน้าชาติไม่ถ้วน ชาติภพที่ผ่านๆมาก็อาจจะมีญาติพี่น้องร่วมภพชาติกันมาแล้วไม่มากก็น้อย และอาจจะมีญาติที่ตกทุกข์ได้ยากในเปรตภูมินั้นๆอยู่ด้วยการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายจึงมีความสำคัญมากที่จะได้ช่วยเหลือหรือสนับสนุนญาติที่ไปเกิดในเปรตภูมิเหล่านั้นด้วย

ในการทำงานเดียวกัน ทั้งเหตุและผลที่สนับสนุนการทำบุญอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายนี้ก็เอื้อประโยชน์ต่อผู้ทำบุญด้วยเช่นกัน ทั้งทำให้ผู้มีชีวิตอยู่ได้ทำบุญในส่วนนี้และในด้านของความสัมพันธ์แก่ญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยเพราะเป็นเสมือนการรวมตัวกันในกลุ่มคนผู้รู้จักมักคุ้นและยังได้ทำบุญร่วมกัน ทั้งนี้มีอีกส่วนหนึ่งได้ศึกษาและค้นคว้าก็พบว่าเมื่อญาติที่เป็นเปรตชนนั้นได้รับบุญของการอนุโมทนาบุญแล้วนั้นก็อาจจะเปลี่ยนสภาพของภพภูมิจากทุกข์ไปสู่สุคติภูมิได้เลย เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงได้หวนระลึกถึงญาติที่ได้ทำบุญอุทิศให้แก่ตนและจึงกล่าวอวยพรหรือให้ความสนับสนุนเอื้อเพื่อต่อญาติที่มีชีวิตอยู่เหล่านั้นด้วย ซึ่งในส่วนนี้นั้นก็มิได้เห็นในเชิงประจักษ์

จากที่ได้ศึกษาการปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนานั้นปรากฏหลักปฏิบัติที่ชัดเจนอยู่สองวิธีการ นั่นก็คือ การอธิษฐานจิตและการกรวดน้ำ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่ค้นคว้ามาแล้วก็พบว่า การกรวดน้ำนั้นเป็นลักษณะที่โดดเด่นที่สุด ถึงแม้ว่าจะเป็นวัฒนธรรมสัมพัทธ์ที่เป็นการไหลทางวัฒนธรรมจากศาสนาพราหมณ์แล้วพระพุทธศาสนาก็ยอมรับว่าสามารถทำได้ และกลายมาเป็นรูปแบบที่แน่นอนตายตัวมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและยังสืบทอดการปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายนั้นมาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาและค้นคว้าหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนานั้น จัดเป็นการทำบุญรูปแบบหนึ่งเรียกว่าการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายหรือปิดิตานมัยนั้น มีความสำคัญถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำบุญที่อยู่ในเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 มีหลักฐานการปฏิบัติเพื่ออุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายมีประวัติศาสตร์ศาสนามากกล่าวถึงไว้มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายนี้จะมีการทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งก่อน ซึ่งส่วนมากนิยมกันคือการถวายทานแด่พระสงฆ์(ทานมัย)และหลังจากนั้นก็มีการกรวดน้ำ แม้ว่าจะรูปแบบที่ เรียกว่า การ

กรวดน้ำ นั้นจะเป็นการประยุกต์มาจากศาสนาพราหมณ์ที่ถือปฏิบัติกันมาก่อนแล้วซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงยอมรับว่าสามารถปฏิบัติได้โดยไม่ผิดหลักการในพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมสัมพัทธ์มาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว รูปแบบการปฏิบัติที่ตายตัวนี้ถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนานและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีประเพณีปฏิบัติต่างๆตามท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป แต่โดยลักษณะของหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา สามารถพบได้ในวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนปัจจุบัน

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ได้อีกสองประการ คือ หลักทศ 6 ในหัวข้อ ทศเบื้องต้น คือ ความกตัญญูที่ลูกมีต่อบุพการี และ หลักพลีกรรม 5 ในหัวข้อ ปุพเปตพลี คือ การอุทิศส่วนบุญแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว นั่นก็คือ สิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ได้จากหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา และถึงแม้ว่าผู้รับส่วนบุญนั้นจะมีเพียงแค่เปรตจำพวกเดียวเท่านั้น คือ พรทัตตูปชีวิกเปรต แต่หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาทำให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงว่า เมื่อยังมีชีวิตอยู่และยังมีความสามารถในการทำบุญก็ควรทำบุญและทำความดีต่างๆสะสมไว้ เพื่อตนเองจะได้ไม่ต้องไปเกิดในโลกเบื้องล่างหรือทุกขภูมิที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน และเมื่อได้ทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายแล้วก็ยังทำให้เข้าใจหลักของการทำบุญว่าบุญนั้นสำคัญทั้งต่อผู้ที่มีชีวิตอยู่และผู้ตาย(ที่ไปเกิดในภพภูมิต่างๆด้วย) ดังที่พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า “บุญเป็นมิตรแท้ของสัตว์ทั้งหลาย” จึงถือได้ว่าหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาได้ต่อยอดหรือเตือนคนรุ่นหลังว่าให้ชวนชวยในการทำบุญอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีโอกาสอันเหมาะสม

2) ศาสนาอิสลาม

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม ตามหลักการของศาสนาอิสลามแล้วนั้นจะให้ความสำคัญไปที่การปฏิบัติตนให้เป็นมุสลิมที่ดีในโลกนี้ (ศุนยา) เพื่อเป็นที่โปรดปรานของอัลลอฮ์ จึงทำให้หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนั้นมีความสำคัญรองลงไปจากการปฏิบัติตนให้อยู่ในครรลองของอิสลามและความเป็นมุสลิมที่ดี แต่เมื่อได้ศึกษาและค้นคว้าแล้วก็พบว่าในศาสนาอิสลามก็มีหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนี้อยู่ด้วย อาจจะกล่าวได้ว่า การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในเชิงการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายด้วยผลบุญจากสิ่งหรือคุณงามความดีที่ผู้ตายได้เคยกระทำไว้สั่งสมไว้และสิ่งนั้นยังคงมีประโยชน์อยู่หลังจากผู้ตายไปแล้วหรือการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง

ส่วนการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย โดยผู้ที่มีชีวิตอยู่นั้นก็มีกล่าวถึงเช่นกัน ทั้งสองส่วนนี้มีรายละเอียดทั้งหลักคำสอนและหลักปฏิบัติรวมกันถึง 15 ข้อ ทั้งนี้โดยหลักคำสอนและหลักปฏิบัติ เรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายก็ได้คิดแพทหรือเป็นสิ่งใหม่ในศาสนา นั้นหมายความว่า เป็นสิ่งที่อนุญาตและอนุมัติให้กระทำได้โดยไม่ผิดหลักการศาสนาอิสลาม ทั้งยังเป็นสิ่งที่ต่อยอดหรือกระตุ้นเตือนถึงการปฏิบัติตนในหลักการศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดด้วยเพื่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์ และการเป็นมุสลิมที่ดี

และในส่วนของการประเพณีปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้น อาจจะมีการประยุกต์นำวิธีการนับวันเพื่อกำหนดวันทำอะมัลให้แก่ผู้ตายแบบท้องถิ่นเดิมที่มีรากฐานความเชื่อที่นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นวัฒนธรรมสัมพัทธ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นที่เป็นพหุวัฒนธรรม แต่โดยหลักการศาสนาอิสลามที่ได้ศึกษมาแล้วนั้น ก็พบว่า การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนั้นสามารถกระทำได้ในทุกรูปแบบโดยเป็นไปตามหลักปฏิบัติในศาสนาอิสลามที่เป็นศาสนบัญญัติ เช่น การละหมาด การประกอบพิธีฮัจญ์ เป็นต้น ทั้งนี้จะกระทำเมื่อไหร่ก็ได้ กระทำโดยบุคคลใดก็ได้ และกระทำในเวลาใดก็ได้ ทั้งนี้ก็เพียงการเพิ่มปัจจัยสำคัญอีกส่วนหนึ่ง นั่นก็คือ การตั้งใจหรือเจตนา (เหนียต) ในการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายเท่านั้น เพราะมิฉะนั้นแล้วผลบุญที่ได้กระทำไปทั้งหมดก็จะตกเป็นผลบุญของผู้ทำอะมัลนั่นเอง

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาเทวนิยม แบบนับถือพระเจ้าองค์เดียว นั่นคืออัลลอฮ์ หลักการศาสนาอิสลามและหลักปฏิบัติศาสนกิจต่างๆ ในศาสนาอิสลามล้วนเป็นบทบัญญัติที่อนุมัติมาแล้วจากอัลลอฮ์ซึ่งรวมทั้งในส่วนจริยวัตรต่างๆ ของศาสนาดูฮัมหมัดด้วยก็ถือว่าเป็นที่อนุมัติให้ปฏิบัติตามได้เช่นกัน ทั้งนี้ในศาสนาอิสลามไม่มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณหรือการเวียนว่ายตายเกิด มนุษย์จะเกิดและตายเพียงสองครั้งเท่านั้น กล่าวคือ จากวัตถุที่ไม่มีชีวิตก็ได้ถูกทำให้มีชีวิต จากชีวิตในครรภ์เจริญเติบโตมาเป็นมนุษย์แล้วจึงตายไป นี่คือการตายและเกิดครั้งที่หนึ่ง ส่วนที่สองคือการตายและเกิดในโลกสุสาน เพื่อรอคอยการฟื้นคืนในวันกิยามะห์ (พิพากษา) ซึ่งการตายและการเกิดในทัศนะของศาสนาอิสลามนั้นเป็นไปในทางเดียว ไม่สามารถเวียนกลับมาเกิดในโลกเดิมนี้อีกครั้ง ทั้งนี้เมื่อมนุษย์ตายจากโลกนี้ไปวิญญาณหรือรูห์นั้นก็จะไปอยู่ในโลกบรซัค (สุสาน) ตลอดจนกว่าถึงวันกิยามะห์ กิจการทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ถือว่าสิ้นสุดลงหลังจากการตาย การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามจึงมีสองลักษณะที่สามารถกระทำได้ ได้แก่

การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผลบุญของตนเอง เรียกว่าเป็นการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายแบบอัตโนมัติ ซึ่งสามารถแยกย่อยได้อีก 8 รูปแบบ ได้แก่ การทำทานที่กระแสนุญหลังไหล หรือ ซอคาเกาะฮ์ญูริยะฮ์ ความรู้ที่เป็นประโยชน์ บุตร

หลานที่ดี หรือ ลูกขอและห้(สอลิหฺ) การสร้างมัสยิด การสร้างที่พักให้แก่คนจรและผู้เดินทาง การขุดบ่อน้ำ ขุดแม่น้ำ เจาะตาน้ำหรือแหล่งน้ำ การบริจาคหรือการสืบทอดคัมภีร์อัลกุรอานแก่ผู้ที่เป็นทายาทและการปลุกต้อนอินทผลัม

จากรูปแบบทั้งหมดนี้พบว่ามียุทธศาสตร์ของการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายแบบอัตโนมัติที่ผ่านสิ่งที่ป็นรูปธรรม หรือเป็นวัตถุสิ่งของหรือตัวบุคคล ส่วนจุดมุ่งหมายในข้อนี้เป็นการตอบแทนความดีที่ผู้ตายได้เคยกระทำไว้แล้ว

อีกประเภทหนึ่งก็คือ การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่นั้นสามารถทำได้ 7 รูปแบบ ได้แก่ การขอพรและขอภัยโทษให้แก่ผู้ตาย การบริจาคทานหรือเสาะตะเกาะฮ์ให้แก่ผู้ตาย การทำฮัจญ์แทนผู้ตาย การละหมาดและการถือศีลอดแทนผู้ตาย การทำกุรบานให้แก่ผู้ตาย การอ่านคัมภีร์อัลกุรอานให้ผู้ตายและการวางหรือปักก้านอินทผลัมสดที่หลุมฝังศพ จากรูปแบบทั้งหมดนี้พบว่ามียุทธศาสตร์ของการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่นั้นเป็นได้ทั้งส่วนรูปธรรมและนามธรรม กล่าวคือเป็นทั้งวัตถุสิ่งของและการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอิสลามด้วย และส่วนจุดมุ่งหมายในข้อนี้ก็มีหลายประการ ทั้งเป็นการขอลดหย่อนโทษทัณฑ์และการทำบางสิ่งเพื่อเป็นการชดใช้แทนผู้ตาย กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทั้งสองศาสนาต่างก็ยอมรับ รับรองและมีหลักฐานยืนยันในหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาแล้วศาสนาอิสลาม และยังถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

5.2 ข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งเสนอแนะในสองสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1) สำหรับผู้สนใจศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ : เนื่องจากการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม นั้นมีความเกี่ยวข้องหรือเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของจิต หรือ ในศาสนาอิสลาม คือคำว่า รุหฺ (วิญญาณ หรือ Soul) อย่างแนบแน่นในทั้งสองศาสนา ส่วนนี้จึงขอเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเรื่องจิตในพระพุทธศาสนา กับเรื่อง รุหฺ (วิญญาณ) ในศาสนาอิสลาม

การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนา
และศาสนาอิสลาม

MERIT MAKING AND AMAL FOR THE DEAD IN BUDDHISM AND ISLAM
: A COMPARATIVE STUDY

วงศ์เทวัญ จันทกาญจน์ 5236868 SHCR/M

ศศ.ม. (ศาสนาเปรียบเทียบ)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : วุฒินันท์ ก้นทะเตียน, พธ.ด., อนันต์ อมาตยกุล, Ph.D.

บทสรุปแบบสมบูรณ์

1. ที่มาของการวิจัย (BACKGROUND)

สังคมโลกปัจจุบันเต็มไปด้วยวิทยาการและเทคโนโลยีอันทันสมัยนานาชนิด ล้วนแล้วแต่ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ได้รับความสะดวกสบายมากกว่ามนุษย์ในอดีต หากแต่วิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันสมัยก็ยังหาผู้ที่ชนะความตายไปได้แม้เพียงคนเดียว ในวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคนย่อมได้พบเจอกับการสูญเสียหรือการตาย การล่วงลับของบรรดาเพื่อนหรือญาติผู้ใกล้ชิดและห่างไกล ความตายหรือสูญเสียเช่นนี้เป็นกฎธรรมชาติอันหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้วันใดวันหนึ่งในอนาคตมนุษย์ผู้นั้นเองก็จะเป็นผู้ตายด้วย ดังเช่นที่ได้พบการสูญเสียญาติของตนไปแล้วนั่นเอง

ความตายเป็นธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ “มนุษย์ทุกคนตามปกติไม่ต้องการที่จะประสบกับความตาย แต่ก็ไม่มีใครแม้แต่เพียงคนเดียวที่มีโอกาสล่วงพ้นความตายไปได้ ต้องประสบความตายในบั้นปลายของชีวิตหรืออาจจะเป็นทุกๆวัยของชีวิต เมื่อความตายเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงเป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ต้องหาที่พึ่งทางใจ เพื่อบรรเทาความกลัวต่อความตายนั่นให้ลดน้อยลง สิ่งที่เป็นที่พึ่งทางใจนี้คือศาสนา เพราะทุกศาสนามีคำตอบเรื่องความตาย” (พิฆาต เพ็ชรอินทร์, 2524 : 1) จากเรื่องความตายอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์อันหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่มนุษย์ต้องเผชิญกับความตายของคนในสังคมและบรรดาญาติสนิทมิตรสหายอัน

ใกล้ชิดของตน อันนำมาซึ่งความโศกเศร้าเสียใจต่อการตายนั้นๆ เนื่องด้วยฐานะความเป็นญาติสนิท มิตรสหายกับผู้ตาย ย่อมประสงค์ทำความดีหรือทำบุญบางประการ เพื่อแสดงถึงความรัก ความผูกพัน ความห่วงใย ความปรารถนาดีและความกตัญญูตเวที การกระทำดีหรือบุญดังกล่าวได้ สะท้อนถึงหลักคำสอนทางศาสนาเกี่ยวกับเรื่องความตายและบุญซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องถึงกัน

สังคมไทยอันเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนาและวิถีการดำเนินชีวิต จากตารางสถิติประชากร จำแนกตามศาสนา เพศ และเขตการปกครอง สำนักทะเบียนประชากรและทะเบียน สำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ. 2553 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ประชากรไทย นับถือพระพุทธศาสนาจำนวน 61,746,429 คน รองลงมา ได้แก่ ศาสนาอิสลาม มีผู้นับถือ 3,259,340 คน และศาสนาอื่น ๆ อีกจำนวนหนึ่ง จากรายงานสถิติดังกล่าว พระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม เป็นศาสนาที่มีผู้นับถือมากที่สุดเป็นอันดับที่ 1 และ 2 ของประเทศ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเชิงเปรียบเทียบหลักคำสอนและหลักปฏิบัติของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามนั้น ต่างก็มีความเชื่อว่าการตายเป็นธรรมชาติของมนุษย์ และมีคำสอนเรื่องโลกหน้า ซึ่งจะทำให้การกระทำของมนุษย์ไม่ว่าจะกระทำดีหรือกระทำชั่วล้วนไม่สูญเปล่า เมื่อมนุษย์ตายไปแล้วย่อมได้รับผลของการกระทำนั้น เป็นการตอบแทน ดังคำกล่าวที่ว่า ทำดีช่อมได้ดี ทำชั่วช่อมได้ชั่ว ผู้กระทำความดีจะไปเกิดในสวรรค์และได้รับความสุข ผู้ที่ทำชั่วจะไปเกิดในนรกและได้รับความทุกข์ทรมาน ดังในคัมภีร์ของทั้งสองศาสนานั้น มีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ เป็นภาวะชีวิตที่ต้องได้รับผลตอบแทนการกระทำที่ตนได้ก่อไว้ในครั้งยังมีชีวิตเป็นมนุษย์อยู่ ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญก็ได้รับความสุขในโลกหลังความตาย และได้รับความทุกข์ทรมานจากการลงโทษ อันเป็นผลจากการทำความชั่วไว้ในโลกมนุษย์ ถึงแม้ว่าภาวะโลกหลังความตายของทั้งสองศาสนาจะไม่เหมือนกัน เนื่องจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามต่างกัน ในเชิงจักรวาลวิทยา พระพุทธศาสนาจึงยังมีภาวะโลกหลังความตายที่ยังเวียนว่ายตายเกิดเป็นวัฏจักรของสัตว์โลกจนกว่าจะบรรลุเป็นพระอรหันต์ทำให้บุคคลนั้นหลุดพ้นจากวัฏจักรนี้ได้ซึ่งอยู่ในกรอบความเชื่อเรื่องภพภูมิ กล่าวคือ สุกตภูมิและทุคติภูมิ(สายชล กำใจบุญ , 2539 : 33-41) แต่ในคำสอนของศาสนาอิสลามไม่มีคำสอนเรื่องวัฏจักรของชีวิตหลังความตาย เพียงแต่เป็นภาวะที่รอวันพิพากษาหรือวันอาคิเราะฮ์ อย่างไรก็ตาม ภาวะชีวิตหลังความตายและโลกหลังความตายของทั้งสองศาสนามีความสอดคล้องกันในเชิงจริยธรรม กล่าวคือ การมีอยู่ของชีวิตหลังความตาย และโลกหลังความตายเป็นไปเพื่อตอบสนองการทำความดีและความชั่ว การได้รับรางวัลจากการทำความดีหรือบุญ และการลงโทษจากการทำความเลวหรือความชั่ว

เมื่อพิจารณาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามก็ยังพบว่ามียุทธศาสตร์คำสอนเกี่ยวเนื่องกับความตายและบุญ ซึ่งเป็นการทำบุญด้วยตนเองแล้วได้รับผลบุญด้วยตนเองใน

โลกหน้า ซึ่งหลักคำสอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองศาสนาให้ความสำคัญในเรื่องบุญที่ตนเองจะได้รับจากการทำความดี โดยตนเองได้กระทำความดีหรือบุญนั้นในครั้งที่เป็นมนุษย์ เมื่อถึงการกิริยาตายลงไปแล้ว มนุษย์ผู้นั้นก็จะได้รับผลตอบแทนหรือผลบุญที่ตนเองได้ประกอบไว้

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามได้กล่าวถึงเรื่องบุญหรือความดีบางประการที่เกี่ยวข้องกับความตายไว้สอดคล้องกันว่า ผู้ที่ทำความดีก็จะได้รับบุญนั้นและผลของบุญนั้นก็จะเป็นสิ่งตอบแทนในโลกหน้าหรือสวรรค์ หลักความเชื่อเรื่องบุญในหลักคำสอนของทั้งสองศาสนา สะท้อนให้เห็นว่า เป็นเงื่อนไขทางศีลธรรม เพื่อตนเองจะได้รับความสุขความสบายในโลกหน้าและเพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดทางศาสนา ดังนั้น คำสอนเรื่องความตายและบุญในสองศาสนา ดังได้ยกมาเป็นข้างต้นนั้น พอจะสรุปได้ว่า การทำบุญหรือการทำความดีและรับผลบุญหรือผลของความดีเมื่อบุคคลได้ทำบุญทำความดีไว้ในโลกนี้ก็จะได้รับผลบุญในโลกหน้าแก่ผู้นั้นเอง

หลักการทั่วไปของทั้งสองศาสนาปรากฏว่ามีการกระทำความดีบางประการที่เป็นการยืนยันการมีอยู่ของโลกรหน้าหรือโลกหลังความตาย ซึ่งการกระทำความดีเหล่านั้นอาจจะเป็นผลสืบเนื่องมาจากความรัก ความห่วงใยและความกตัญญูหรือเป็นไปเพื่อช่วยเหลือญาติที่ตายแล้วเหล่านั้นให้พ้นจากภัยในอบายภูมิและมีความสุขมากขึ้นในโลกหน้า โดยญาติที่มีชีวิตอยู่พึงระลึกถึงผู้ตายจึงได้กระทำความดีบางประการตามหลักศาสนาของตนๆให้แก่ผู้ตาย ทั้งนี้จากที่ได้ศึกษาค้นคว้าเบื้องต้นในหลักคำสอนเรื่องการทำบุญหรือความดีบางประการที่เกี่ยวข้องกับผู้ตายในสองศาสนาพบว่า ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ปรากฏมีหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา มีใจความสำคัญดังนี้ว่า หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา มีปรากฏในประวัติพระพุทธศาสนา ส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าพิมพิสารครั้งเมื่อถวายพระเชตะวันมหาวิหาร กล่าวคือ พระเจ้าพิมพิสารได้สร้างกุศลเป็นสังฆทานขึ้นเป็นครั้งแรกในพระพุทธศาสนา แล้วมิได้มีการอุทิศส่วนบุญให้แก่บรรดาญาติที่ร็อบรับผลบุญเปรตผู้เป็นญาติของพระเจ้าพิมพิสารจึงได้ส่งเสียงร้องครวญครางให้ได้ยินในคืนนั้น ทรงตกพระทัยจึงนำเรื่องดังกล่าวมาปรึกษาพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงแนะนำและเล่าถึงกรรมในอดีตชาติของบรรดาเปรตเหล่านั้น แล้วจึงให้พระเจ้าพิมพิสารทำการทักษิโณทกเพื่อถวายสังฆทานและอุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรตอีกครั้ง บรรดาเปรตครั้งนั้นได้รับผลบุญจากการอนุโมทนาบุญนั้นแล้วก็มีความสุขความสบาย ประหนึ่งได้รับสังฆทานนั้นที่สำเร็จแล้วแก่สงฆ์ทั้งหลาย

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม มีปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน มีใจความสำคัญดังนี้ว่า การกระทำที่มนุษย์ได้กระทำลงไปด้วยความศรัทธาและยังสืบต่อการกระทำนั้นๆไปสู่ลูกหลาน การกระทำดีเหล่านั้นจะไม่ถูกลดคุณค่าและยังได้รับการประกันในการทำดีเหล่านั้นด้วย จากหลักการดังกล่าวนี้ก็สอดคล้องกับข้อมูลในคัมภีร์อัลหะดีษ

และการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย โดยแยกประเภทเอกสารข้อมูลดังนี้

1. เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary source) พระพุทธศาสนา ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์วิสุทธิมรรค ศาสนาอิสลาม ได้แก่ คัมภีร์อัลกุรอาน และ อัลหะดีษ

2. เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) ได้แก่ เอกสารงานวิจัย บทความของนักวิชาการ ทั้งสองศาสนาและตำราที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร (Textual Analysis) โดยการนำข้อมูลจากคัมภีร์ศาสนา งานวิจัย เอกสาร บทความ หนังสือหรือหลักฐานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยของทั้งสองศาสนา มาวิเคราะห์แล้วดำเนินการพรรณนาอธิบายหัวข้องานวิจัยและเปรียบเทียบ กล่าวคือ ได้รวบรวมข้อมูลทางคัมภีร์ งานวิจัย หนังสือและบทความทั้งสองศาสนาที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับหัวข้อ แล้วนำมาคัดแยก จัดส่วนและเรียบเรียงให้เป็นลำดับตามความเหมาะสมของเนื้อหา

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (ANTICIPATED BENEFITS)

1. ทำให้เข้าใจหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม

2. ทำให้เข้าใจในเชิงเปรียบเทียบของหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม เพื่อเข้าใจในวัฒนธรรมสัมพัทธ์

6. ผลการวิจัย (RESULTS)

จากการศึกษาพบว่า การอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ขอจำแนกไว้เป็น 2 ส่วน คือพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ดังต่อไปนี้

1. พระพุทธศาสนา มีหลักคำสอน หลักธรรมหรือบทบัญญัติที่รับรองและมีหลักฐานทั้งในประวัติศาสตร์ศาสนาผ่านคัมภีร์และทั้งในเชิงการสืบทอดของพุทธศาสนิกชน ถึงแม้ว่าระดับของความสำคัญและรายละเอียดของหลักคำสอนและหลักปฏิบัติจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของศาสนาที่มีหลักความเชื่อหลักหรือหลักธรรมที่เป็นแกนศาสนานั้นแตกต่างกันไป แต่โดยหลักคำสอนและหลักปฏิบัติในเรื่องนี้แล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่าทั้งสองศาสนามีจุดร่วมกันในเรื่องนี้

เมื่อครั้งที่เริ่มแรกศึกษาและค้นคว้าถึงหัวข้อวิทยานิพนธ์นี้เข้าใจโดยรวมว่าทั้งสองศาสนานั้นน่าจะมีความเชื่อเรื่องนี้น่าจะเหมือนกันหรืออย่างน้อยก็น่าจะมีความคล้ายคลึงกัน ทั้งหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม แต่เมื่อได้ศึกษาและค้นคว้าอย่างจริงจังแล้วก็ทำให้พบว่ามีความแตกต่างมากแต่ก็มีความเหมือนกันอยู่ด้วย กล่าวคือ พระพุทธศาสนา โดยรากฐานความเชื่อหลักนั้นเป็นศาสนาแบบอเทวนิยม และมีความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสาร(ภพภูมิทั้ง 31 ภูมิ) เมื่อญาติหรือคนสนิทถึงแก่กรรม(ตาย)ลงไปแล้วนั้น ต่างก็เป็นห่วงว่าญาติของตนนั้นอาจจะตกกระดำลำบากและได้รับทุกข์ทรมานในทุกติภูมิหรืออบายภูมิอยู่ และหากเป็นเช่นนั้น พระพุทธศาสนาก็มีวิธีที่จะช่วยเหลือให้บุคคลเหล่านั้นก็คือ การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตาย

สถานะที่พุทธศาสนิกชนเชื่อกันว่าญาติของตนจะไปตกทุกข์ได้ยากหรือมีสภาพที่ทุกข์ทรมานนั้นคือการที่ไปเกิดในเปรตภูมิที่ชื่อปรตตูปชีวิกเปรต ซึ่งลักษณะของผู้ที่ไปเกิดเป็นเปรตในภูมินี้คือ การดำรงชีวิตได้ด้วยคารอนุโมทนาบุญจากการอุทิศส่วนบุญของบรรดาญาติเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องมาจากเปรตชนิดนี้มีบาปที่เบาบางลงแล้วจึงสามารถรับส่วนบุญได้ แต่ก็ไม่มีกิจการงานใดๆในการดำรงชีพได้เลย ทั้งยังมีสภาพร่างกายที่ซูบผอม เปลือยเปล่า อคอยากและหิวโหย ขาดแคลนสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในทุกๆทาง ทั้งนี้ก็เป็นปกติของเปรตวิสัยประเภทนี้ นอกเสียจากการรอรับส่วนบุญที่บรรดาญาติได้อุทิศส่วนบุญไปให้ ดังที่เห็นแล้วในประวัติศาสตร์ช่วงพระพิมพิสารทำการอุทิศส่วนบุญแก่เปรตชนเหล่านั้น

การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาจึงมีความมุ่งหมายเฉพาะเพื่อประโยชน์แก่ญาติที่ไปเกิดเป็นเปรตชนเหล่านั้น เพื่อให้พ้นจากสภาพอันเป็นทุกข์ทรมานในเปรตภูมินั้น ถึงแม้ว่าญาติที่มีชีวิตอยู่จะไม่สามารถรับรู้ได้เลยว่าญาติที่ล่วงลับไปแล้วเหล่านั้นจะไปเกิดในภูมิที่สามารถรับการอุทิศส่วนบุญได้หรือไม่ แต่กระนั้นก็ต้องกระบุญประเภทการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายอยู่เสมอ อันเนื่องมาจากความเชื่อที่ในพระพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์ที่ยังมีกิเลสก็ยังคงเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารและเป็นเช่นนี้มาแล้วนับชาติไม่ถ้วน ชาติภพที่ผ่านๆมาก็อาจจะมีญาติพี่น้องร่วมภพชาติกันมาแล้วไม่มากนักน้อย และอาจจะมีญาติที่ตกทุกข์ได้ยากในเปรตภูมินั้นๆอยู่ด้วยการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายจึงมีความสำคัญมากที่จะได้ช่วยเหลือหรือสนับสนุนญาติที่ไปเกิดในเปรตภูมิเหล่านั้นด้วย

ในการทำงานเดียวกัน ทั้งเหตุและผลที่สนับสนุนการทำบุญอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายนี้ก็เอื้อประโยชน์ต่อผู้ทำบุญด้วยเช่นกัน ทั้งทำให้ผู้มีชีวิตอยู่ได้ทำบุญในส่วนนี้และในด้านของความสัมพันธ์แก่ญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยเพราะเป็นเสมือนการรวมตัวกันในกลุ่มคนผู้รู้จักมักคุ้นและยังได้ทำบุญร่วมกัน ทั้งนี้มีอีกส่วนหนึ่งได้ศึกษาและค้นคว้าก็พบว่าเมื่อญาติที่เป็นเปรตชนนั้นได้รับ

บุญของการอนุโมทนาบุญแล้วนั้นก็จะเปลี่ยนสภาพของภพภูมิจากทุกคติไปสู่สุคติภูมิได้เลย เมื่อเป็นเช่นนั้นจึงได้หวนระลึกถึงญาติที่ได้ทำบุญอุทิศให้แก่ตนและจึงกล่าวอวยพรหรือให้ความสนับสนุนเอื้อเฟื้อต่อญาติที่มีชีวิตอยู่เหล่านั้นด้วย ซึ่งในส่วนนี้นั้นก็มิได้เห็นในเชิงประจักษ์

จากที่ได้ศึกษาการปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนานั้นปรากฏหลักปฏิบัติที่ชัดเจนอยู่สองวิธีการ นั่นก็คือ การอธิษฐานจิตและการกรวดน้ำ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่ค้นคว้ามาแล้วก็พบว่า การกรวดน้ำนั้นเป็นลักษณะที่โดดเด่นที่สุด ถึงแม้ว่าจะเป็นวัฒนธรรมสัมพัทธ์ที่เป็นการไหลทางวัฒนธรรมจากศาสนาพราหมณ์แล้วพระพุทธศาสนาก็ยอมรับว่าสามารถทำได้ และกลายมาเป็นรูปแบบที่แน่นอนตายตัวมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลและยังสืบทอดการปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายนั้นมาจนถึงปัจจุบัน

จากการศึกษาและค้นคว้าหาคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนานั้น จัดเป็นการทำบุญรูปแบบหนึ่งเรียกว่าการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายหรือปิตุทานมัยนั้น มีความสำคัญถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการทำบุญที่อยู่ในเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 มีหลักฐานการปฏิบัติเพื่ออุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายมีประวัติศาสตร์ศาสนามากว่าถึง 1,500 ปีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล หลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายนี้จะมีการทำบุญอย่างใดอย่างหนึ่งก่อน ซึ่งส่วนมากนิยมกันคือการถวายทานแด่พระสงฆ์(ทานมัย)และหลังจากนั้นก็มีการกรวดน้ำ แม้ว่ารูปแบบที่เรียกว่า การกรวดน้ำ นั้นจะเป็นการประยุกต์มาจากศาสนาพราหมณ์ที่ถือปฏิบัติกันมาก่อนแล้วซึ่งพระพุทธเจ้าก็ทรงยอมรับว่าสามารถปฏิบัติได้โดยไม่ผิดหลักการในพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมสัมพัทธ์มาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแล้ว รูปแบบการปฏิบัติที่ตายตัวนี้ถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องยาวนานและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีประเพณีปฏิบัติต่างๆตามท้องถิ่นที่ต่างกันไป แต่โดยลักษณะของหาคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาสามารถพบได้ในวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนปัจจุบัน ส่วนการอธิษฐานจิตนั้นเป็นส่วนหนึ่งของพระอริยบุคคลเท่านั้นจึงมิได้ลงรายละเอียดมากนัก เพียงกล่าวถึงไว้ว่ามี การอุทิศส่วนบุญรูปแบบนี้ด้วย

หาคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาสะท้อนให้เห็นถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ได้อีกสองประการ คือ หลักทศ 6 ในหัวข้อ ทศเบื้องต้น คือ ความกตัญญูที่ลูกมีต่อบุพการี และ หลักพลีกรรม 5 ในหัวข้อ ปุพเพตพลี คือ การอุทิศส่วนบุญแก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว นั่นก็คือ สิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ได้จากหาคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนา และถึงแม้ว่าผู้รับส่วนบุญนั้นจะมีเพียงแค่เปรตจำพวกเดียวเท่านั้น คือ พรตคูปชีวิติกเปรต แต่หาคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายในพระพุทธศาสนาทำให้พุทธศาสนิกชนได้ตระหนักถึงว่า เมื่อยังมีชีวิต

อยู่และยังมีความสามารถในการทำบุญก็ควรทำบุญและทำความดีต่างๆสะสมไว้ เพื่อตนเองจะได้ไม่ต้องไปเกิดในโลกเบื้องล่างหรือทุกดิภูมิที่มีแต่ความทุกข์ทรมาน และเมื่อได้ทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญแก่ผู้ตายแล้วก็ยังทำให้เข้าใจหลักของการทำบุญว่าบุญนั้นสำคัญทั้งต่อผู้ที่มีชีวิตอยู่และผู้ตายที่ไปเกิดในภพภูมิต่างๆด้วย

2. ศาสนาอิสลาม หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลาม ตามหลักการของศาสนาอิสลามแล้วนั้นจะให้ความสำคัญไปที่การปฏิบัติตนให้เป็นมุสลิมที่ดีในโลกนี้(ดูญา) เพื่อเป็นที่โปรดปรานของอัลลอฮ์ จึงทำให้หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนั้นมีความสำคัญรองลงไปจากการปฏิบัติตนให้อยู่ในครรลองของอิสลามและความเป็นมุสลิมที่ดี แต่เมื่อได้ศึกษาและค้นคว้าแล้วก็พบว่าในศาสนาอิสลามก็มีหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนี้อยู่ด้วย อาจจะกล่าวได้ว่า การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในเชิงการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายด้วยผลบุญจากสิ่งหรือคุณงามความดีที่ผู้ตายได้เคยกระทำไว้สั่งสมไว้และสิ่งนั้นยังคงมีประโยชน์อยู่หลังจากผู้ตายไปแล้วหรือการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง

ส่วนการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่นั้นก็มีกล่าวถึงเช่นกัน ทั้งสองส่วนนี้มีรายละเอียดทั้งหลักคำสอนและหลักปฏิบัติรวมกันถึง 15 ข้อ ทั้งนี้โดยหลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายก็ได้มีได้คิดค้นหรือเป็นสิ่งใหม่ในศาสนา นั้นหมายความว่า เป็นสิ่งที่อนุญาตและอนุมัติให้กระทำได้โดยไม่ผิดหลักการศาสนาอิสลาม ทั้งยังเป็นสิ่งที่ต่อกำหรือกระตุ้นเตือนถึงการปฏิบัติตนในหลักการศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัดด้วยเพื่อความโปรดปรานของอัลลอฮ์และการเป็นมุสลิมที่ดี

และในส่วนของประเพณีปฏิบัติเรื่องการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายนั้น อาจจะมีการประยุกต์นำวิธีการนับวันเพื่อกำหนดวันทำอะมัลให้แก่ผู้ตายแบบท้องถิ่นเดิมที่มีรากฐานความเชื่อที่นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นวัฒนธรรมสัมพัทธ์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นที่เป็นพหุวัฒนธรรม แต่โดยหลักการศาสนาอิสลามที่ได้ศึกษามาแล้วนั้น ก็พบว่า การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามนั้นสามารถกระทำได้ในทุกรูปแบบโดยเป็นไปตามหลักปฏิบัติในศาสนาอิสลามที่เป็นศาสนบัญญัติ เช่น การละหมาด การประกอบพิธีฮัจญ์ เป็นต้น ทั้งนี้จะกระทำเมื่อไหร่ก็ได้ กระทำโดยบุคคลใดก็ได้ และกระทำในเวลาใดก็ได้ ทั้งนี้ก็เพียงการเพิ่มปัจจัยสำคัญอีกส่วนหนึ่ง นั่นก็คือ การตั้งใจหรือเจตนา (เหนียต) ในการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายเท่านั้น เพราะมิฉะนั้นแล้วผลบุญที่ได้กระทำไปทั้งหมดก็จะตกเป็นผลบุญของผู้ทำอะมัลนั่นเอง

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาเทวนิยม แบบนับถือพระเจ้าองค์เดียว นั่นคืออัลลอฮ์ หลักการศาสนาอิสลามและหลักปฏิบัติศาสนกิจต่างๆในศาสนาอิสลามล้วนเป็นบทบัญญัติที่อนุวัติ มาแล้วจากอัลลอฮ์ซึ่งรวมทั้งในส่วนจริยวัตรต่างๆของศาสดามูฮัมหมัดด้วยก็ถือว่าเป็นที่อนุวัติให้ ปฏิบัติตามได้เช่นกัน ทั้งนี้ในศาสนาอิสลามไม่มีความเชื่อในเรื่องวิญญาณหรือการเวียนว่ายตาย เกิด มนุษย์จะเกิดและตายเพียงสองครั้งเท่านั้น กล่าวคือ จากวัตถุที่ไม่มีชีวิตก็ได้ถูกทำให้มีชีวิต จาก ชีวิตในครรภ์เจริญเติบโตมาเป็นมนุษย์แล้วจึงตายไป นี่คือการตายและเกิดครั้งที่หนึ่ง ส่วนที่สองคือ การตายและเกิดในโลกสุสาน เพื่อรอคอยการฟื้นคืนในวันกิยามะห์(พิพากษา) ซึ่งการตายและการ เกิดในทัศนะของศาสนาอิสลามนั้นเป็นไปในทางเดียว ไม่สามารถเวียนกลับมาเกิดในโลกเดิมนี้ได้ อีกครั้ง ทั้งนี้เมื่อมนุษย์ตายจากโลกนี้ไปวิญญาณหรือรูหฺนั้นก็จะไปอยู่ใน โลกบَرซَخ(สุสาน)ตลอด จนกว่าถึงวันกิยามะห์ กิจการทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ถือว่าสิ้นสุดลงหลังจากการตาย การทำอะมัล ให้แก่ผู้ตายในศาสนาอิสลามจึงมีสองลักษณะที่สามารถกระทำได้ ได้แก่

การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายที่ได้จากกิจการหรือความดีที่ผู้ตายได้กระทำไว้แล้วในขณะที่ ยังมีชีวิตอยู่นั้นยังส่งผลบุญอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผลบุญของ ตนเอง เรียกว่าเป็นการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายแบบอัตโนมัติ ซึ่งสามารถแยกย่อยได้อีก 8 รูปแบบ ได้แก่ การทำทานที่กระแสน้ำหลังไหล หรือ ซอดาเกาะฮ์ญารียะฮ์ ความรู้ที่เป็นประโยชน์ บุตร หลานที่ดี หรือ ลูกช่อและห์(ซอลิหฺ) การสร้างมัสยิด การสร้างที่พักให้แก่คนจรและผู้เดินทาง การขุด บ่อน้ำ ขุดแม่น้ำ เจาะตาน้ำหรือแหล่งน้ำ การบริจาคหรือการสืบทอดคัมภีร์อัลกุรอานแก่ผู้ที่เป็น ทายาทและการปลุกดันอินทผลัม จากรูปแบบทั้งหมดนี้ พบว่า มีลักษณะของการทำอะมัลให้แก่ ผู้ตายแบบอัตโนมัติที่ผ่านสิ่งที่เป็นรูปธรรม หรือเป็นวัตถุสิ่งของหรือตัวบุคคล ส่วนจุดมุ่งหมายใน ข้อนี้ขึ้นเพื่อการตอบแทนความดีที่ผู้ตายได้เคยกระทำไว้แล้ว

อีกประเภทหนึ่งก็คือ การทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่ นั้นสามารถทำได้ 7 รูปแบบ ได้แก่ การขอพรและขอภัยโทษให้แก่ผู้ตาย การบริจาคทานหรือเสาะตะเกาะฮ์ให้แก่ผู้ตาย การทำฮัจญ์แทนผู้ตาย การละหมาดและการถือศีลอดแทนผู้ตาย การทำกุรบานให้แก่ผู้ตาย การอ่าน คัมภีร์อัลกุรอานให้ผู้ตายและการวางหรือปักก้านอินทผลัมสดที่หลุมฝังศพ จากรูปแบบทั้งหมดนี้ พบว่ามีลักษณะของการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายโดยผู้ที่มีชีวิตอยู่นั้นเป็นได้ทั้งส่วนรูปธรรมและ นามธรรม กล่าวคือเป็นทั้งวัตถุสิ่งของและการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาอิสลามด้วย และส่วน จุดมุ่งหมายในข้อนี้ก็มีหลายประการ ทั้งเป็นการขอลดหย่อนโทษทัณฑ์และการทำบางสิ่งเพื่อเป็น การชดใช้แทนผู้ตาย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทั้งสองศาสนาต่างก็ยอมรับ รับรองและมีหลักฐานยืนยันในหลัก คำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและ

ศาสนาอิสลาม และยังถือปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ส่วนข้อแตกต่างนั้นก็กล่าวได้ว่าเป็นหลักความเชื่อเบื้องต้นของทั้งสองศาสนาที่พระพุทธศาสนานั้นเป็นอเทวนิยมและศาสนาอิสลามเป็นเอกเทวนิยมจึงทำให้การกระทำหรือรูปแบบพิธีกรรมที่สะท้อนออกมานั้นต่างกันไปตามรูปแบบความเชื่อของแต่ละศาสนา

ตารางแสดงข้อสรุปข้อเปรียบเทียบที่ได้จากการศึกษาและค้นคว้า หลักคำสอนและหลักปฏิบัติเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม

หัวข้อ	พระพุทธศาสนา	ศาสนาอิสลาม
1) องค์ประกอบการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	ผู้ทำบุญ,การทำบุญ(อย่างไรก็ตาม),เจตนาของผู้ทำบุญผู้รับบุญ(ผู้ตาย) และพระสงฆ์	ทำอะมัลอย่างไรก็ตามอย่างหนึ่งได้ด้วยตนเองและต้องมีเจตนาในการทำอะมัลให้แก่ผู้ตายด้วย
2)ประเภทและรูปแบบการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	1 ประเภท และ 2 รูปแบบ	2 ประเภท และ 15 รูปแบบ
3)ลักษณะของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	การให้ทาน ผ่านพระสงฆ์ และการอธิษฐานจิตหรือการกรวดน้ำ(คำกล่าวอุทิศส่วนบุญ)	การให้ทาน(เศาะดะเกาะฮ์)และหลักปฏิบัติในหลักการศาสนาอิสลามทั้งหมด
4) เงื่อนไขของผู้ที่มีสิทธิ์รับผลบุญจากการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	เฉพาะปรตตูปชีวิกเปรตเท่านั้น	ทุกชีวิตที่อยู่ในโลกบรซัค (สุสาน)
5) ระดับความสำคัญของการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม	สำคัญมากและเป็นการทำบุญรูปแบบหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุ 10 ประการ(ปัตติทานมัย)	มีความสำคัญรองจากหลักการศาสนาอิสลามซึ่งจำเป็นต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในช่วงที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้(คุนยา)

7. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป (SUGGESTIONS)

จากการศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

สำหรับผู้สนใจศึกษาศาสนาเปรียบเทียบ : เนื่องจากการอุทิศส่วนบุญและการทำอะมัลให้แก่ผู้ตาย ในพระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม นั้นมีความเกี่ยวข้องหรือเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของจิต หรือ ในศาสนาอิสลาม คือคำว่า รุห์ (วิญญาณ หรือ Soul) อย่างแนบแน่นในทั้งสองศาสนา ส่วนนี้จึงขอเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างเรื่องจิตในพระพุทธศาสนา กับ เรื่อง รุห์ (วิญญาณ) ในศาสนาอิสลาม

MERIT MAKING AND AMAL FOR THE DEAD IN BUDDHISM AND ISLAM
: A COMPARATIVE STUDY

WONGTAWAN JANTAGARN 5236868 SHCR/M

M.A. (COMPARATIVE RELIGION)

THESIS ADVISORY COMMITTEE: WUTTHINANT KANTATIAN, Ph.D., ANAS
AMATAYAKUL, Ph.D.

EXTENDED SUMMARY

1. Background

At present, our social world is full of sciences and modern technologies to make people's lifestyles be more convenient than people in the past. However, since the past times until this age there is no one avoiding to death according to human being's life style. On the other hand, in life styles of everyone, he or she might face with loss and death, so the death of friends or closed relatives and farness are the evitable natural rule. Moreover, someday he or she might be also dead as same as his or her close relatives.

Death is the nature of human beings which everyone can't avoid. It is said that normally everyone is not pleased to die , but he or she can't get over the death. Therefore, the death in the end of life or in every age of life is the must one. According to this cause , we should find the spiritual refuge for relieving scare to death. Then, it is the religions because every religions can answer the question of death subject. Moreover, the death is the nature that our human beings can't avoid ; thus, everyone might face with the death of people in their societies as well as their closed relations brought into grief from their goodness or merit between each other. Besides, it shows of love , relationships , cares , good wills , gratitude , and good actions or merit to reflect of the teachings for religions between death and merit, (Phikhat Phetin , 1981 :

1) Thai society is the multiculturalism with varieties of cultures , religions and life styles. According to the table of demographic statistics from Census and Housing of National Statistic Office in A.D. 2000 by classifying with religions , genders and authority, it showed that there are Thai people who believe in Buddhism for 61,746,429 people following by Islamic with 3,259,340 people and other religions in some numbers. Furthermore, according to this above statistic report , it showed that Buddhism and Islam have the first rank and second rank for Thai people to believe in, respectively. Then, the researcher is interested to study the comparative one of Buddha and Islam teachings and practices.

Moreover, both religions believe that death is the nature of our human beings with the teachings of the next world because when people do good or bad things , they will gain the results of their actions as the saying that as you sow , so you reap. Thus, people who do good things might born on the heaven and have the happiness. However, people who do bad things might born on the hell and be suffered as wrote on the scriptures of two religions with similarities. Then, it is said that it has the life conditions to gain results of actions since we are human beings no matter of making merit to live happily after death and suffering from punishment. However, although the life conditions after death of both religions are not the same with the different teachings of Buddhism and Islam in cosmology. On the other hand, Buddhism believes that it might have the world conditions after death as the human beings circle until each person has achieved to be the Buddhist Saint to get over from this circle of worlds that are heaven and hell. (Saichon Kamchaibun , A.D. 1998 : 33-41)

On the contrast, the teachings of Islam haven't consisted of the teachings of the life circle after death , but this religion has taught about the conditions to wait for judge or Akira. However, the life conditions after death or worlds after death of both religions have been in the same way for ethic field that are the life after death and world after death to response of goodness and badness , the receiving prize from doing good things or merits and punishment from doing bad things or badness.

When considering from the teachings of Buddhist and Islam , it was found that they have the teachings of death and merit by making merit from ourselves to receive merit in the next world. Then, these teachings have reflected to the importance

of both religions about the merit of each person from doing good things while he or she is human being that is affected to the death conditions. What's more , that person might gain the result actions or merit from his or her actions also.

According to the teachings of Buddhism and Islam, it has claimed for merit and some kinds of goodness relatively to the relationships of death that people who do good things might have merit. Moreover, the results of the merit might be the reward in the next world or heaven. In addition, the beliefs of merit in both religions have reflected with the ethic conditions to have happiness and comforts in the next world which is the highest aim of both religions. Therefore, according to the above teachings of death and merit from these religions , it can conclude that people might have merit or goodness and receive the results of merit or results of goodness in the next world after they have performed good things or made merit in this world only.

The general principles of both religions have specified that some kinds of goodness can be the confirmation of the existence for next world or the world after death. Besides, these actions of goodness can result from love , cares and gratitude or to assist the dead relatives to get over from dangers in bad world or have more happiness in the next world. Then, the close relatives who have lived should keep the dead person in mind by doing some kinds of goodness with their principles of the religion. Then, according to searching information from the teachings in making merit or some kinds of goodness for the dead ones in both religions , it was found that it is relevant to the teachings of Buddhism and Islam.

In addition, in Buddhism it has teachings and practices for making merit. However, according to the history of Buddhism it is relatively with King Pimpisarn ,who in the past had offered Chetawan Maha Wiharn Temple as the offering dedicated to Buddhist Monks for the first time without making merit behalf of the closed relatives. Then, they have heard the groan from the hungry ghosts that include of the closed relatives of the King Pimpisarn at that night. After that he has shocked and brought this subject to make consultant with Buddha , so he has advised and told a story about the past existence of some hungry ghosts. Later, he let King Pimpisarn to water poured out while giving aims symbolical of making merit to all hungry ghost again. Finally, the hungry ghosts including of the closed relatives of King Pimpisarn had felt happy after they had been made from him.

For the teaching and practices in amal for the dead people in Islam , it has been written in Al-Quran scripture with the main idea by saying that the value of good actions for human beings with faith to inherit the children might not be reduced , but it has also be guaranteed. Therefore, according to this principle it is conform with the information in Al-Hadith scripture which is recorded by Muslim 13.4005 Abu Huroyrah and said by Nabee that when someone has been dead , his or her work might be ended , except for 3 things that are continuous alms , advantageous knowledge for people and good child for blessing to him or her.

According to the Buddhism's teachings and practices for making merit and amal to them in Islam , it is one of essence in all teachings. Moreover, for the information inside both scriptures it is interesting to search for study much. Thus, no one has searched of this research information subject before , so the researcher is interested in search of this information to make comparative study of teachings and practices of donate on behalf of closed relatives to the dead ones in Buddhism as well as amal for the dead ones in Islam.

2. Objectives

1. To study the teachings and practices to make merit as well as amal for the dead in Buddhism and Islam , respectively
2. To compare the teachings and practices to make merit as well as amal for the dead in Buddhism and Islam , respectively

3. Scope

The searching of study has scope to study as these details:

1. The important scriptures of Buddhism , such as Tripitaka , Exegesis and Supreme and Visuddimakka ,etc.
2. The important scriptures of Islam , such as Al-Quran and Al-Hadith scriptures

Thus, these scriptures have been included with researches , articles , academy works and relevant books.

4. Methodology

This research is the quality study. Then, the researcher has specified the research by studying from the documentary research to search the teachings and practices for making merit and making Alma to the dead people in Buddhism and Islam, respectively. Therefore, the researcher has gathered information from documents with contents relevantly with the subject of research classifying into document types as these details:

1. Primary source of Buddhism , such as Tripika , Exegesis and Supreme and Visuddimakka and Islam , such as Al-Quran and Al-Hadith.
2. Secondary source , such as research documents , academy articles of Buddhism and Islam and books with Buddhism and Islam relevantly with the subject of research.

The Qualitative Analysis is the Textual one to bring information from religion scripture , research documents , articles , books or evidences relatively with the subject of research for analyzing. Then, the researcher might describe and explain the subject of research and compare that are to gather information from scriptures , research documents , books and articles from both religions relatively with the subject of research prior to separate , format and order with the suitability of contents.

5. Anticipated Benefits

1. It can make understand the teachings and practices to make merit and amal to the dead people in Buddhism and Islam, respectively.
2. It can make understand in comparative study of teachings and practices to make merit to the dead people in Buddhism and Islam for knowing culture relationship.

6. Results

According to study , it was found that the making merit and amal for the dead in Buddhism and Islam can classify into 2 parts as these following:

1. Buddhism has teachings , Dharmic principles or certified legislations and evidences in religion history through scriptures and inheritance of Buddhists. Although the level of importance and the details of teachings and practices are varied with characteristics of religions and the main beliefs or Dharmic principles as the core teachings , the teachings and practices in this subject of both religions have been in the same ways.

For the first time to study and search about the subject of research , it should make understand for the overall that both religions have believed in the same ways or at least with their similarities. Besides, it should study and search information on the teachings and practices to make merit and amal for the dead in Buddhism and Islam seriously. Then, it will find both differences and some similarities that are on the foundation of Buddhism for main beliefs which is called atheism religion for believing in being suffered on life circle on all 31 worlds. Thus, when the close relatives or closed people have been dead , they are always afraid to be in trouble or suffered in bad worlds. Moreover, if it has happened , Buddhism has methods to assist those people by persuading them to make merit to the dead ones.

The condition that several Buddhists might believe that their relatives should be in trouble or suffered is the way that they have born on the hungry ghost world , such as being born as the hungry ghost named Parathadthuphacheewickapeta. Besides, the life style of all hungry ghosts in this world can live with the donating as behalf of closed relatives only. Thus, after these hungry ghosts have their soft sins , they can receive merit. However, they can't live by themselves , but they might have their thin and nude bodies with their hungriness as well as lacking of their necessary appliances to live. Therefore, it is the normal life for this kind of hungry ghosts to receive merit from the relatives as we have seen in the religion history for the past times that King Pimpisarn has made merit to those hungry ghosts (Peta).

Donating as behalf of close relatives to the dead people in Buddhism has the specific objective for being advantageous to their close relatives who have born to be the hungry ghosts. In addition, they might get over from their sufferings in the

hungry ghost world although their close relatives might not know whether their dead relatives might be born in which world to receive merit. However, it is essential to make merit to the dead ones frequently because in beliefs of Buddhism it is said that human beings who have their passions should be suffered with born in life circle endlessly. Besides, on the last worlds it is possible to have the relatives to be born in the same worlds as well as the suffered relatives to live in the hungry ghost world also. Then, making merit is really important to help or support the relatives who have born in the hungry ghost world.

Similarly, both causes and reasons to support of making merit to the dead people are advantageous to people who make merit. Then, it can help people who are alive to receive merit from this part also and in the field of relationships to the relatives who are alive. Then, it is compared to the way for gathering in the familiar group as well as to receive mutual merit. Thus, after studying and searching information as one part , it was found that when the relatives who are the hungry ghosts can receive merit from the full grant to them. Later, it will change the condition of the bad world to the good world instantly. Therefore, if it has happened ,they should recall for these relatives who make merit to them and then bless the good wish or support these alive relatives although in this part it hasn't seen the empirical evidences.

According to studying from practices in making merit to the dead people in Buddhism , it has the clear practices in 2 methods that are to pray and pour water. Besides, when considering this subject from searching information , it was found that pouring water is the outstanding characteristic although it is the multiculturalism from Brahmanism adoption. However, in Buddhism it can accept that this method can be performed and it might become to be the fixed pattern to apply since Buddha's life time and be continue for practices in making merit relatives to the dead people until now.

According to studying and searching the teachings and practices of making merit to the dead people as one kinds of making merit or Pattitannamai , it is as one important pattern of making merit from Bunkiriyawattu 10 with practice evidences to make merit as behalf of closed relatives for the dead people. In addition, it is conform with the history of this religion which claimed that in Buddha's time it had the

practices to make merit for the dead people by making this kind of merit before. Besides, this popular method is called pouring water that is applied from Brahmanism to perform for a long times, but Buddha accepted in this practice which isn't in the wrong way from the principles of Buddhism. However, it is the multiculturalism since Buddha's time , but this fixed practice pattern has been applied continuously for a long times since present day. Nevertheless , although now the traditions and practices in local area are varied , the teachings and practices to make merit in Buddhism can be still found in life style of Buddhists in this age.

On the other hand, for praying it is the part of converted person without detailing much , except for claiming in this pattern of making merit only. The teachings and practices in making merit to the dead people in Buddhism has reflected to Dharmic principles in this subject for 2 fields that are Thid 6 principle in the subject of Thid Biangna or gratitude from children to parents and Paleekam 5 principle in the subject of Puphaphetaphalee (antecedents) or making merit for the dead relatives that is the advantageous way obtaining from teachings and practices in making merit to the dead people in Buddhism. However, although the merit ones might be only the hungry ghosts , such as Parathattupacheewikapeta , but it should realize for the teachings and practices to make merit with ability and perform goodness. Then, if it isn't as that way ,they might born in the bad worlds to be suffered. On the other hand, after they received merit from making merit to the dead ones , they might apprehend more about the merit principle which is significant to the alive people and the dead ones to born in the worlds.

2.For Islam, the teachings and practices in amal for the dead has given importance to the performing to be the good Muslims and fond of Allah. Then, the teachings and practices to make Alma for the dead people in this religion has given second importance on practicing themselves with the way of Islam or be the good Muslims. Besides, after studying and searching information ,it was found that Islam has teachings and practices to amal for the dead with uniqueness. In addition, the goodness of the dead people is beneficial after they have died or amal for the dead from this world might make merit or goodness of them to have results ceaselessly.

For amal to the dead and their alive relatives , these 2 parts have the details on both teachings and practices for 15 subjects. Besides, these teachings and practices to amal for the dead might not in the wrong way or the new things to the religion.

Then, it can be permitted to take action that isn't the wrong way of Islam principle. Similarly, this method is the warning to the performing of Islam principle for applying seriously to be fond of Allah and good muslim.

For the traditions and practices of amal to the dead, it can apply by using the method to count and determine the day of amal for the dead people with local style from beliefs of Buddhism. Then, it can create the cultural relationship in local area as the multiculturalism. However, according to Islam principle it was found that amal to the dead can perform in many patterns with the performing principle of this religion as religion rules , such as performing worship of Allah's kindness and joining in Hujj ceremony and others. Thus, it can perform in any day by any person and any time , and this method is the way to increase another significant factor as one way that are the good attention or intention in amal to the dead people only. After that, the merit from taking action might be the one from people who have amal.

Islam is Theism to believe in only god named Allah ; moreover, the principles of Islam and religious activities principles are the approved rules from Allah. Besides, it includes with the proper behaviors of Muhammad to be approved for performing also. Then, in Islam it hasn't believed in life circle , except for born and death for 2 times only. Therefore, it believes in born from the non-living thing to be the alive person and living as human-beings until death that is called the first time and death and born in death world to wait for reviving to the new person in the day of Kiyama (Akhirah) or the judge day that is called the second time only. However, the beliefs in dead and born of Islam attitude are in only one way without born to be back to the same world again. Thus, the dead from this world might become to be the spirits or Ruh to live in the Barzakh world or the graveyard until the day of Kiyama (Akhirah) or the end of the dead. What' s more , amal to the dead in Islam can perform in 2 ways as below details.

The first one is to amal for the dead from the goodness of them while they had been alive to have merit continuously. Then, the dead might have merits automatically which they can classify into 8 patterns , such as continuous merit donation or sodakao yareya (donation for the dead) or the advantageous knowledge , good children or good grandchildren or Luaksorlae (good son and good daughter) , building the mosque , building the public rest house for poor people and tourists ,

digging the pound , digging the river , digging the spring or water resource , donation or inheriting Al-Quran scriptures for the heir and planting the date palm. Thus , according to all patterns it showed that it has the characteristics of amal to the dead atomically through the concrete way or things or people. Besides, the objectives in this subject can response for the goodness that the dead have performed actions.

For another one is to amal for the dead from the alive relatives which can perform in 7 patterns , such as blessing wish and apologizing to the dead, donating or making Sodako(donation) to them and join in Hujj ceremony as well as performing worship of Allah's kindness , doing fasting and breakfast and having meal with big animals after killing instead for the dead. Besides, we might place or put the fresh Date Palm stem in front of the graves also. According to all above patterns , it was found that the characteristics of amal for the dead by the alive people are in both of concrete and abstract way including of things and performing ourselves with Islam principles. Thus, with this objective subject , there are several ways to reduce the punishment by performing something to repay for the dead.

In conclusion , it shows that both religions should accept , guarantee and have confirmed evidences in teaching and practices to make merit and making Alma to the dead people. Besides, in Buddhism and Islam they have performed this ceremony continuously until the present day. However, this ceremony has the differences with the basic beliefs of both religions that Buddhism is Atheism , but Islam is Theism. Similarly, they reflect the actions and ceremony patterns in different ways with the belief pattern of each religion.

According to the table , it has showed of the concluded subjects or the comparative subjects from studying and searching information as well as the teachings and practices to make merit and amal for the dead people in Buddhism and Islam as these details:

Subject	Buddhism	Islam
1) Components to make merit and amal for the dead in Buddhism and Islam	Donated people , One Kind of Merits Ceremony , Intention of Donated people , Merit People (Death people) and Monks	Making one kind of amal by ourselves and Having Intention to amal to the dead.
2) Types and Patterns to make merit and amal for the dead in Buddhism and Islam	1 Type with 2 Patterns	2 Types with 15 Patterns
3) Characteristic of making merit and amal for the dead in Buddhism and Islam	Making Merit through Monks and Praying or Pouring Water (Saying to Make Merit)	Donation (Sodakah) and Performing with All Islam Principles
4) Condition of the Right people to Receive merit and amal to the dead in Buddhism and Islam	Only for the Hungry Ghost Named Parathattupacheewikapeta	Every livings in Barzakh (Graveyard)
5) Level of Importance for making merit and amal for the dead in Buddhism and Islam	Very Significant and Being one pattern from Bunkiriyawattu 10 (Pattatitannamai)	Second Importance from Islam Principle to Perform Seriously While Being Alive in This world(Dunya)

7. Suggestions

According to study to compare in the subject of making merit and amal to the dead people in Buddhism and Islam, the researcher has given suggestions in doing further research as these details:

For the interested people to study the comparative religion , originally the making merit and amal to the dead people in Buddhism and Islam are relevant to the subject of spirits (Citts) or in Islam is called Ruh or Soul with the close relationship of both religion. Then, in this case it can give suggestion to study the comparing between Citts in Buddhism and Ruh in Islam also.

บรรณานุกรม

- กฤษฎา เขียรทอง (2524). การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องบุญและบาปในพุทธศาสนาและคริสต์ศาสนา และผลของความเชื่อนั้นที่มีต่อวิถีทางดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน และ คริสต์ศาสนิกชน : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลสำเภาล่ม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กอบกุล อุทัยรัตน์ (2528). การศึกษาเปรียบเทียบทัศนะว่าด้วยความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายของชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมในอำเภอชนบุรีกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กิริติ บุญเจือ,ศาสตราจารย์. (2538). ศาสนศาสตร์เบื้องต้น.กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- จักรพงษ์ ไพบูลย์,นาวาโท นายแพทย์. (2540).บุญกิริยา. กรุงเทพมหานคร: มปท.
- ฉัตรแก้ว สิมารักษ์.(2514).ประเพณีการทำศพของชาวไทยอิสลาม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชุมพล พลบุญโญ,พระ.(2555).เบตวัตถุ. นนทบุรี: เอส.พี.วี.การพิมพ์.
- เชค อาลี อีซา.(2547). ถามตอบปัญหาศาสนา เล่มที่7. กรุงเทพมหานคร: เม็ดทรายพรีนติ้ง.
- ไชยวัฒน์ กปิลกาญจน์.(2551). บุญ. กรุงเทพมหานคร: เอสอาร์พรีนติ้งแมสโปรดัก.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์.(2526).ศาสนาพิธี คู่มือทำบุญบำเพ็ญกุศล สำหรับพุทธศาสนิกชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ชำชุดดิน และมัด.(2549).ขั้นตอนการจัดการศพ. กรุงเทพมหานคร: ม.ศิริพานิชย์.
- คลมณรรจน์ บากา และ แวอูเซ็ง มะแคเฮาะ.(2536).อิสลามศึกษาเบื้องต้น. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เดือน คำดี,รองศาสตราจารย์.(2545).ศาสนาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ทองย้อย แสงสินชัย,นาวาอากาศเอกพิเศษ.(2553).ทำบุญอุทิศกุศลแรง เล่ม1 ทาน ศีล. กรุงเทพมหานคร: เพื่อนคิด.
- เทพเวที,พระ.(2535).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เทพเวที,พระ.(2546).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ธรรมธีรราชมхамณี,พระ.(2553).พระมาลัยลงไปโปรดสัตว์นรก. กรุงเทพมหานคร: สัมปัญญะ.
- ธรรมปิฎก,พระ.(2546).นรก-สวรรค์ในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.
- ธรรมสภา.(ม.ป.ป.).บุญและอานิสงค์ของบุญในพระไตรปิฎก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- นฤชิต จุสะปาโล,ร้อยตำรวจเอก.(2543). การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องทานในพระพุทธศาสนากับ
เศาะตะเกาะฮ์ในศาสนาอิสลาม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวพุทธและชาวมุสลิมในเขต
กรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นวม สงวนทรัพย์,พันเอก พิเศษ.(2537).สังคมวิทยาศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- นวองคฺลี,นามสมมุติ.(2546).เป้าหมายของบุญ. กรุงเทพมหานคร: สันชนา.
- นิรันดร์ ชันชวิธิ.(2542).การศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาของชาวมุสลิม
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิรันดร์ พันทรกิจ.(2530).การศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของนักวิชาการต่อคำสอนเรื่องธรรมชาติ
ของมนุษย์ในศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นุรุลละฮ์.(มปป.).ชาวญูรู. กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.
- บรรจง บินกาชัน,แปล.(2555).รู้ไว้ก่อนตายไม่เสียหายอะไร. กรุงเทพมหานคร: อัลอะมีน.
- _____(แปล).(2547).สารานุกรมอิสลาม ฉบับเยาวชนและผู้เริ่มศึกษา. กรุงเทพมหานคร:
อัลอะมีน.
- บิน อับดุลละฮ์,แปล.(2555).ตายแล้วไปไหน?. กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.
- บุญมี แทนแก้ว,ผู้ช่วยศาสตราจารย์.(2548).ปรัชญาศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- ปัญญา ใบบางยาง.(2550).สัมพันธ์กับการอุทิศส่วนกุศล. กรุงเทพมหานคร: รัตธรรม.
- พรหมโมลี,พระ.(2545).โลกที่ปณี. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า.
- พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัยพุทธศักราช 2539. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ฉบับแปลความหมายและขยายความ 2519. กรุงเทพมหานคร: สำนัก
จุฬาราชมนตรี.
- พิฆาต เพ็ชรอินทร์ (2524). ศึกษาเปรียบเทียบทัศนะเรื่องความตายในหลักคำสอนของ พุทธศาสนา
และคริสต์ศาสนาที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมของศาสนิกชนทั้งสองศาสนาใน
จังหวัดนครนายก. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พุทธทาสภิกขุ,พระ.(2537).บุญญกิริยาวัตถุ. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

- เพ็ญนิภา นรินทรกุล ณ อยุธยา (2546). *การศึกษาเปรียบเทียบการรักษาศาสนาอิสลามใน
พระพุทธศาสนากับการถือศีลอดในศาสนาอิสลาม : ศึกษาเฉพาะกรณีพุทธศาสนาและ
มุสลิมในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ภัทรพร สิริกาญจน์.(2540).*ความรู้พื้นฐานทางศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
มหามกุฏราชวิทยาลัย.(2551).*มิลินทปัญหา*. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- มัรวาน สะมะฮุน.(2528).*ชาวนรกชาวสวรรค์*. กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.
_____.(2528).*200คูหา*. กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.
- มุฮัมมัด เหมอนุกุล.(2542).*อธิบายความหมายอัลกุรอาน โดยย่อ ญุซอ์ที่ 1*. กรุงเทพมหานคร:
ศาสนวิทยา.
- มูรีด ทิมะเสน.(2549).*เทศกาลที่มุสลิมร่วมไม่ได้*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้ว.
_____.(2552).*โยมมุสลิม นั้น...ศาสนาอาตมา*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้ว.
_____.(2554).*ตั้งแต่เกิดจนตาย*. กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้ว.
- มูนีรุ สมศักดิ์ มุหะหมัด.(2549).*ฟิถุฮ์อียาคัด*. กรุงเทพมหานคร: สมาคมนักเรียนเก่าศาสนวิทยา.
- มุลนิธิปرامي สำเร็จราชย์.(2551).*บุญ*. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินเตอร์.
- มุฮัมมัดคอลลูน หะยี มุสตอฟา,แปล.(ม.ป.ป.).*ชีวิตหลังจากตายแล้ว*. กรุงเทพมหานคร:ส.วงศ์
เสงี่ยม.
_____,แปล.(ม.ป.ป.).*การเดินทางของดวงวิญญาณหลังการตาย*. กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.
- รักใจ สุพรรณ โคมุท (2543). *ศึกษาเปรียบเทียบคำสอนและทรรศนะเรื่องการสิ้นสุดของโลกใน
พระพุทธศาสนาและศาสนาอิสลาม ศึกษากรณีชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมใน
กรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ราชโมลี,พระ.(2545). *วิธีทำบุญ*. กรุงเทพมหานคร: รั้งสีการพิมพ์.
- วันชัย ทรงเมตตา,นาวาเอก.(2555). *การศึกษาแนวคิดเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนา
เถรวาท*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชัย สุธีรชานนท์,ผู้ช่วยศาสตราจารย์.(2535).*ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: ดวงกลม.
- สนธิชัย ทวีโชคทรัพย์สิน.(2551).*การอุทิศส่วนกุศลตามแนวพระไตรปิฎก*. กรุงเทพมหานคร:
แปดสิบเจ็ด.
- สมาน โยธาสมุทร.(2504).*40ชะติช ของนะวะวีย*. กรุงเทพมหานคร: มปท.
- สมเกียรติ สุดเกล้า,พระมหา. (2545). *พระพุทธศาสนาและพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย : ศึกษา
เปรียบเทียบพิธีศพของพระสงฆ์ไทยและฆราวาส*. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สมพร ศรีวราทิตย์.(2531).*พระอภิธรรมมัตถสังคหะ ปริเฉทที่1*. กรุงเทพมหานคร: พรสิวกการพิมพ์.
- สมศักดิ์ ดวงสีเสน (2534). *บุญกิริยาวัตถุ3 ของพุทธศาสนิกชนไทยในท้องถิ่นที่กำลังเปลี่ยนไปสู่สังคมอุตสาหกรรมใหม่ ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้มีอาชีพเกษตรกรรมกับลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม อำเภอดอนหลวง จังหวัดปทุมธานี*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สว่างจิต อีชา,บรรณาธิการ.(2547).*ตอบปัญหาศาสนา เล่มที่7*. กรุงเทพมหานคร:สายสัมพันธ์.
- สายชล กำใจบุญ (2539). *ศึกษาเปรียบเทียบคำสอนเรื่องนรกสวรรค์ในพุทธศาสนาและอิสลามกับความเชื่อของชาวพุทธและมุสลิมในจังหวัดอ่างทอง*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ.(2540).*ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุพจน์ คำน้อย,พระมหา.(2547). *การศึกษาวิเคราะห์คำสอนเรื่องการอุทิศส่วนบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุวัฒน์ จันทรวงศ์,นายแพทย์.(2540).*ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- สุจิตรา อ่อนค้อม,รองศาสตราจารย์.(2542).*ศาสนาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพมหานคร: ดวงแก้ว.
- สุเมธ เมธาวิทยกุล,ผู้ช่วยศาสตราจารย์.(2532).*สังกัปปิทธิกรรม*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด,ผู้ช่วยศาสตราจารย์.(2535).*วัฒนธรรมอิสลาม*. กรุงเทพมหานคร:ทางนำ.
- แสง จันทรงาม.(2534).*ศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- อับดุลการิม วันแอะละ.(ม.ป.ป.).*ข้อโต้แย้งปัญหาศาสนา ชุด1*. กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.
- อัล มัรซุม อีสมาอีล อะหมัด,แปล.(2540).*คู่มือของท่านนบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุ อัลลัย วิะสลัลัม*. กรุงเทพมหานคร: ออฟเซ็ท.
- อรุณ บุญชม.(ม.ป.ป.).*ริยาคุซซอลีฮีน เล่ม2*. กรุงเทพมหานคร: มปท.
- _____ (ม.ป.ป.).*สะคียซอเฮียะฮ์ เล่มที่5*. กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.
- _____ (ม.ป.ป.).*สะคียซอเฮียะฮ์ เล่มที่7*. กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.
- _____ (ม.ป.ป.).*สะคียซอเฮียะฮ์ เล่มที่8*. กรุงเทพมหานคร: ส.วงศ์เสงี่ยม.
- อะห์หมัดมุสตาฟา อารี โต๊ะลง.(2554).*สัมพัชวิญญาณ ชีวิตหลังความตาย*. กรุงเทพมหานคร: มปท.
- อิมรอน มะลูลีม,ศาสตราจารย์ ดร.(2550).*ปรัชญาอิสลาม*. กรุงเทพมหานคร: อิสลามิกอะเคเดมี.
- อิมรอน อลี.(2544).*วิถีชีวิตอันดี1*. กรุงเทพมหานคร: อัล-อิหม่าน.
- อิสมาแอล เซะวิเศษ,แปล.(2544).*สวนสวรรค์ที่พำนักอันสถาพร*. กรุงเทพมหานคร: ออฟเซ็ท.
- _____.(2555).*หนทางแห่งการรอดพ้นจากไฟนรก*. กรุงเทพมหานคร: ออฟเซ็ท.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล

นายวงศ์เทวณ จันทกาญจน์

MR.WONGTAWAN JANTAGARN

วัน เดือน ปีเกิด

22 เมษายน พ.ศ. 2528

สถานที่เกิด

จังหวัดสมุทรสาคร ประเทศไทย

วุฒิการศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2546 – 2551

อักษรศาสตรบัณฑิต (ปรัชญา)

มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. 2552 – 2557

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ)

ที่อยู่ปัจจุบัน

921/94 ถนนสุขนครวิท ตำบลมหาชัย

อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร 74000

โทรศัพท์

034-427359 , 08-9258-9123

Email: w.k.jantagarn@hotmail.com

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบันและสถานที่ทำงาน ประกอบกิจการส่วนตัว